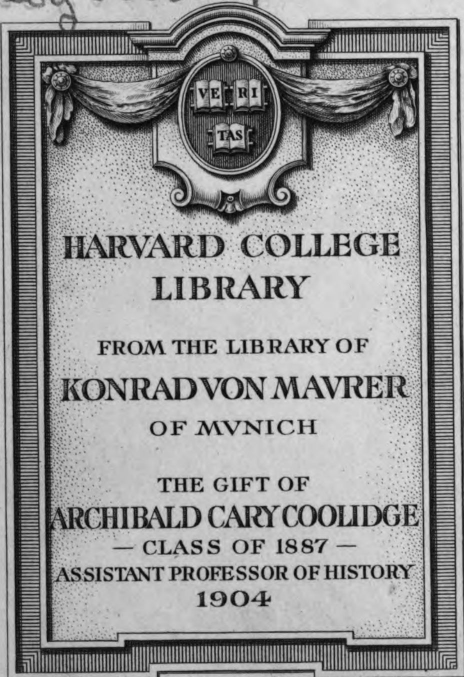

Geog 5838.57
VE RI
TAS
HARVARD COLLEGE
LIBRARY
FROM THE LIBRARY OF
KONRAD VON MAVRER
OF MVNICH
THE GIFT OF
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
— CLASS OF 1887 —
ASSISTANT PROFESSOR OF HISTORY
1904
J.W.Spenceley, 1904

H: Rink del:

GODHAVN NORDGRØNLAND.

Louis Klein & L. Müllers lith: Inst: Kjøbhvn.

Grønland

geographisk og statistisk beskrevet

af H. Rink.

Første Bind.

Det nordre [illegible]

eller: „De danske [illegible]

[illegible]

Kjøbenhavn.

Commission hos Universitetsboghandler Andr. Fred. Høst.

[illegible]

1857

Grønland

geographisk og statistisk beskrevet

af H. Rink.

Første Bind.

Det nordre Inspectorat,

eller: „De danske Handelsdistrikter i Nordgrønland," første og anden Deel.

Kjøbenhavn.

I Commission hos Universitetsboghandler Andr. Fred. Høst.

Louis Kleins Bogtrykkeri.

1857.

De danske Handelsdistrikter

i

Nordgrønland,

deres geographiske Beskaffenhed og produktive Erhvervskilder.

Af

H. Rink.

Hermed et Kaart, udgivet ved Understøttelse af det kongelige Videnskabernes Selskab.

Første Deel.

Kjøbenhavn.

I Commission hos Universitetsboghandler Andr. Fred. Høst.

Trykt hos Louis Klein.

1852.

Fortale.

De første Afsnit af denne Deel indeholde, med enkelte Tilsætninger, i det Væsentlige det Samme, som en geographisk Afhandling, der af Videnskabernes Selskab er funden værdig til at optages i sammes Skrifter. Skjøndt de i deres Specialia maaskee kun ville finde Interesse hos en temmelig indskrænket Kreds af Læsere, antog jeg dem dog for et passende Grundlag til det, som skulde udgjøre Hovedgjenstanden for dette Skrift. Selskabet bevilligede mig, paa min Ansøgning derom, Tilladelse til at benytte Pladen til det med Afhandlingen følgende Kaart, for at jeg kunde erholde det hertil nødvendige Antal Aftryk, og skylder jeg saaledes denne dets gunstige Medvirkning Muligheden af at kunne give det, saaledes udstyret, i Trykken.

I Indledningen har jeg nøiere udviklet, hvorledes jeg under en henved fireaarig Reise, som blev foretagen ved en,

mig igjennem det kongelige Rentekammer, og senere igjennem Indenrigsministeriet, allernaadigst bevilliget Understøttelse, har søgt at indsamle Oplysninger om Nordgrønlands geographiske Beskaffenhed. Under dette mit Ophold i et saa isoleret Land, søgte jeg tillige en Beskjæftigelse og Adspredelse i, overalt hvor jeg kom, at erkyndige mig hos Indvaanerne om det, der nærmest interesserede dem: deres Erhvervskilder, og deres Maade, at søge Livets Ophold paa; i de mørke Vinterdage samlede jeg disse Oplysninger og gjorde Udkastet til den foreliggende Fremstilling. Ogsaa indsendte jeg efterhaanden til Autoriteterne i Hjemmet adskillige Beretninger om Resultaterne af mine Arbeider, saasom angaaende Forekomsten af Blyant og Steenkul, og om Kystens geographiske Beskaffenhed, med Udpegning af de Egne, som fortrinsviis turde være af Interesse med Hensyn til Beboelsen. Da jeg, efter min Tilbagekomst til Hjemmet, af Hans Majestæt erholdt det Hverv, at deeltage i en, til Overveielse af de grønlandske Koloniers Anliggender allernaadigst nedsat Commission, gaves der mig Leilighed til en fornyet Bearbeidelse af det indsamlede Materiale. Tillige erholdt jeg derved Adgang til den herværende kongelige Handelsbestyrelses Bøger, og saae mig saaledes istand til at føie de statistiske Oplysninger, jeg deraf kunde hente, til dem, som jeg havde søgt at erhverve hos Grønlænderne, og paa Stedet selv. Da jeg derfor havde

havt en saa sjelden Leilighed til at sætte mig ind i disse Gjenstandes Details, ansaae jeg det for min Pligt, at forsøge at gjøre mine Erfaringer frugtbringende ved at meddele dem offentlig. Tillige har jeg vovet at vælge den systematiske Fremstillings Form istedetfor Reisebeskrivelsens, skjøndt jeg under Udarbeidelsen ofte havde Anledning til at føle de dermed forbundne Vanskeligheder: en Grund mere, hvorfor jeg troer at kunne gjøre Krav paa Læserens Overbærenhed.

Jeg har kaldet dette „første Deel," og deri sammenfattet Alt, hvad der kunde henregnes under den almindelige naturlige Beskaffenhed af Kysten, og de naturlige Betingelser for Beboelse. Materialet dertil var allerede færdigt ved Slutningen af mit Ophold i Grønland, og fordrede kun nogen Ordning og Afrunding. Derimod er der her, saameget som muligt, abstraheret fra Hjælpekildernes Benyttelse, og endnu mindre er der taget Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt og hvorledes det staaer i Regjeringens Magt, at fremme en mere udvidet Benyttelse. Dertil vil der muligen findes Leilighed i en følgende Deel, i hvilken jeg vil søge at give en Skildring af Befolkningen, og dernæst gjennemgaae de enkelte Distrikter med Hensyn til de forskjellige, i denne Deel afhandlede Momenter og visse Mærkeligheder, som de forøvrigt i naturvidenskabelig Hen-

seende indeholde. Endelig ønskede jeg dertil at føie et meteorologisk Bidrag, saavelsom en Fortegnelse over samtlige i Nordgrønland hidtil fundne Mineralier med deres Findesteder, og en lignende botanisk Fortegnelse, hvis jeg dertil, som jeg har Grund til at haabe, kan erholde den fornødne Understøttelse. Men disse sidstnævnte Arbeider ville kræve længere Tid. Af Mineralier og Bjergarter har jeg medbragt et meget rigeligt Antal Exemplarer, hvoraf en Hovedsamling paa over 600 Numre er udsøgt til Universitetets mineralogiske Museum.

Ved at nedskrive disse Linier, er jeg uvilkaarlig bleven erindret om al den Velvillie og al den Gjæstfrihed, som har erstattet mig Savnet af Hjemmet og Hjemmets Nydelser under mit Ophold i Grønland. Naar jeg hermed udtaler min hjerteligste Tak til samtlige d'Hrr. Haudelsbetjente, for det hyggelige Hjem, de forskaffede mig, da takker jeg dem tillige for at have hjulpet mig til at udføre det Arbeide, som jeg hermed forelægger Offentligheden.

Skjøndt jeg har nydt den samme Gjæstfrihed hos Alle, kan jeg dog ikke undlade meest levende at erindres om den Velvillie, jeg under mit Ophold ved Jakobshavn mødte hos Koloniernes Læge, Hr. Rudolph; jeg takker ham ikke alene for de behagelige Timer, jeg tilbragte i hans Huus, men ogsaa for den specielle Hjælp, han har ydet mig ved Udarbei-

beidelsen af dette Skrift. Mange Notitser, som findes adspredte hist og her, skylder jeg alene hans Meddelelser og den nøiagtige Sagkundskab, som han har erhvervet sig, ved i en lang Række af Aar, med usædvanlig Interesse for de Indfødte og deres Tarv, at forrette sit besværlige Hverv.

Slutteligen har jeg endnu kun een Bemærkning at tilføie: man vil maaskee undres over at see en særskilt Topographi af Nordgrønland. Hele Grønland turde, fra det coloniale Standpunkt, allerede synes specielt og ringe nok; en særskilt Beskrivelse af Halvdelen turde i sine Enkeltheder maaskee endog synes minutiøs. Ogsaa jeg betragter den som et Brudstykke, som en Deel af et Arbeide, jeg med megen Interesse havde begyndt, men i hvis Fuldførelse jeg ved Omstændighederne blev afbrudt. Ikke desmindre danner Nord-Grønland et mere afsluttet Hele for sig, end man kunde være tilbøielig til at troe, nemlig i Henseende til de physiske Forhold: ved sin Beliggenhed indenfor Polarkredsen, sine store Iisfjorde, sin geognostiske Beskaffenhed, — og i Henseende til Befolkningens Levemaade: ved Hundeslædens Anvendelse, som Havets Tilfrysen om Vinteren gjør nødvendig. — Først efterat have givet det sidste Ark af dette Bind i Trykken, har jeg, paa Grund af en til mig udgaaet Opfordring, besluttet at besøge en Deel af Sydgrønland i denne Sommer. Skjøndt jeg nu ikke troer nogensinde at ville være istand til at levere

et saa detailleret Bidrag til denne, langt betydeligere Kyststræknings Geographi, som det, jeg her har søgt at give, haaber jeg dog, at det foreliggende Forsøg, maatte være af Interesse for dem, hvem Bestyrelsen af de grønlandske Kolonier er betroet, ligesom ogsaa at det snart maatte finde Efterlignelse, og fortsættes af en Anden, om muligt, med større Midler, men ikke med mindre Lyst, end den, hvormed Arbeidet blev foretaget af

Forfatteren.

Indledning.

Forfatteren til den foreliggende Beskrivelse og det ledsagende Kaart havde, under Udførelsen af en geognostisk og mineralogisk Undersøgelsesreise i Grønland, Anledning til at føle Savnet af det, til et saadant Foretagende nødvendige geographiske Grundlag. Hr. Capitain Graah har i sit „Situationskaart" over Kysten leveret et værdifuldt og uundværligt Hjælpemiddel til Beseilingen af de enkelte adspredte danske Handelsetablissementer, men de store mellemliggende Strækninger, de indre Farvande og selve Landets Overflade, har det ikke været hans Opgave at give et Billede af. I den Mening, at disse Landstrækninger, paa Grund af deres ringe Værd, neppe nogensinde vilde blive Gjenstanden for en systematisk Opmaaling eller for Reiser af Sagkyndige i dette Øiemed alene, benyttede jeg fra første Færd af den Leilighed, som mine Excursioner gave mig, til at optegne Iagttagelser af blot geographisk Interesse. Jeg opfordredes saameget desmere dertil ved en Undersøgelse, jeg foretog over Isens Udbredelse paa Landet samt de, over Havet spredte Iisfjeldes Oprindelse; og da der nu gaves en lang Tid af Aaret, da Vinterens Snee og

Kulde vanskeliggjorde mineralogiske Undersøgelser, men paa den anden Side Slædereiserne gave en fortrinlig Leilighed til at gjøre mig bekjendt med Landets Form, ledede dette mig til i Maanederne Februar — Mai at foretage Reiser i blot geographisk Øiemed. Naar jeg nu i det ledsagende Kaart gjengiver Resultatet af samtlige Jagttagelser, jeg i denne Retning har gjort, paaligger det mig først og fremmest, at gjøre Rede for, ved hvilke Midler disse ere opnaaede, samt i hvilken Grad det er lykkedes mig, selv at bereise Kyststrækningen i dens Enkeltheder.

Kaartet over de danske Handelsdistrikter i Nordgrønland er grundet paa Følgende:

1) De af Capitain Graah, ved astronomiske Observationer bestemte Coloniers og andre Punkters Beliggenhed er lagt til Grund for det Hele; de ere i alt 16, foretagne paa Land, og 7 fra Søen af, efter en gisset Afstand (See: Graahs „Beskrivelse til det vorende Situations-Kaart" ꝛc.). Jeg erholdt derved faste Udgangspunkter og givne Distancer, uden hvilke hele Arbeidet slet ikke vilde kunnet udføres.

2) Opmaalning af Grundlinier paa Isen, og Vinkelmaalninger med Sextant fra samme til alle skarpt fremtrædende Punkter, som derfra kunde sees. Jeg erholdt derved nøiagtigere Specialkaart over enkelte Egne, og derved atter talrige Udgangspunkter for videre Vinkelmaalninger. Grundliniens Retning bestemtes efter Compasset og den af Graah observerede Misvisning for de forskjellige Bredegrader; dog maatte den, paa Grund af Compassets lokale Afvigninger paa visse Steder, controlleres og berigtiges efter Retninger, givne ved ovennævnte, af Graah bestemte Punkter, saasom mellem Omenak og Niakornak, Godhavn og Kronprindsens Eiland. Som Exempel paa disse Specialkaart over enkelte

Egne findes paa Kaartet vedføiet i særskilte Rubriker: Omgivelserne af Kolonierne Godhavn og Omenak.

3) Paa Reiser i Baad langs og imellem Kysterne optegnedes stadigen Courserne og den omtrentlige relative Fart samt anvendte Tid. Derefter udsattes et Bestik, og i Reglen gjentoges slige Reiser flere Gange; Resultaterne af hver enkelt Gang sammenlignedes med hverandre og Gjennemsnittet toges af hvad der viiste sig uovereensstemmende. Denne Methode var især anvendelig, hvor Beliggenheden af de Punkter, mellem hvilke Reisen foretoges, var givet.

4) Hvorsomhelst Tid og Leilighed gaves, besteg jeg høiere Punkter, hvorfra der havdes gode Overblik, bestemte derfra een Retning ved Compasset, eller hellere ved et bekjendt Punkt i en lang Afstand, og tog Vinklerne mellem denne Retning og saamange andre Punkter som muligt, hele Horizonten rundt. Kun ved at foretage dette fra forskjellige høie Punkter, der vare at see fra hverandre, var det muligt at erholde et Billede af de Archipelager af Smaaøer, som findes i den nordligste og sydligste Deel. — Jeg anvendte dette Middel ikke alene paa Sommerreiserne, men indrettede især i den Hensigt mine Vinterreiser, ved hvilke det var mig om at gjøre, at completere hvad jeg om Sommeren ikke havde kunnet see, og især at komme op i Østen og see Enden paa Fjordene og de indre Farvande.

5) Til Bestemmelsen af Høiderne over Havet anvendte jeg især Vinkelmaalninger fra de omtalte Grundlinier paa Isen, men ogsaa fra andre Punkter, hvor Afstanden var mere eller mindre sikker given og den horizontale Linie havdes i Havfladen. Til at controllere disse Maalninger anvendte jeg Bestemmelsen af enkelte udvalgte Punkter, ved Hjælp af

Barometret. I Omegnen af Kolonien Godhavn paa Disko stemmede Resultaterne af begge Maalninger godt, og næsten nøiagtigere, end det af deres Natur var at vente. Ved at anvendes paa en Excursion i meget streng Kulde der, beskadigedes det første Barometer; jeg erholdt derpaa et nyt udsendt, og benyttede dette især til nogle betydeligere Høider ved Omenaks-Fjorden; jeg erholdt her større Differencer, den største 400 Fod paa en Høide af 5000, hvilket vistnok er meget betydeligt, og muligen kan have været begrundet i Barometret, men ogsaa deri, at Kilderne til Feil her vare langt større.

6) Hvad der slet ikke lykkedes mig, selv at bereise eller see i Nærheden, har jeg antydet paa Kaartet efter de bedste Oplysninger, jeg derom i selve Landet kunde erholde. Jeg søgte overalt at udspørge de Indfødte om de Distrikter, over hvilke de færdedes, sammenlignede de forskjellige Opgivelser, og uddrog deraf hvad jeg fandt overeensstemmende. Disse saa usikkert aflagte Kyster ere tilstrækkeligen udhævede paa Kaartet, og bestaae fornemmeligen i Strækningen mellem de yderste beboede Pladser af de to nordligste Distrikter, i de to nordligste Fjorde paa Disko og i det Indre af de sydlige Fjorde i Egedesmindes Distrikt. Den sidstnævnte Egn er udkastet efter et, af en indfødt Grønlænder tegnet Grundrids.

I den første Sommer, 1848, bereiste jeg en Deel af det nordligste, eller Upernivіks Distrikt, fornemmeligen med Hensyn til den i Nærheden af Kolonien forekommende Graphit, der et Par Aar iforveien havde foranlediget en Expedition af engelske Skibe. Dette Mineral vidstes at forekomme adspredt paa mange Steder i Grønland; jeg søgte at indhente Oplysninger om disse Findesteder og indrettede min

Reise for at undersøge, om noget af dem muligen kunde være af større praktisk Interesse end hiint ved Upernivik; dette lykkedes mig i det følgende Aar ved Kolonien Omenak, hvor jeg paaviste et Graphitlag, som i 1850 blev Gjenstanden for en privat Expeditions Besøg ved dette Sted. Efteraaret 1848 var, ligesom Sommeren, mildt og stadigt, saa at jeg endnu i September og October kunde bereise Disko-Bugten og Sydostbugten. Vinteren tilbragte jeg ved Godhavn paa Disko; ved Juletid sank Thermometret for første Gang under ÷ 20° R. og holdt i de første 3 Maaneder Middeltemperaturen ÷ 18° R. Da Solen kom over Horizonten d. 12. Januar, laa Isen fast og jævn over Disko-Bugten, og jeg begyndte strax paa at optage det omtalte Kaart over Omgivelserne af Godhavn; men i Marts indtraadte stormfuldt Veir, Isen brød paa dette urolige Hav, og jeg var fra nu af indtil Juni indskrænket til Excursionerne paa Land i den nærmeste Omegn. Sommeren 1849 var meget kold og ustadig; endnu i Juni havde vi Storm og Snee i hele 8 Dage; først midt i Maaneden var Iiskanten eller den Deel af Havisen, som bliver fast ved Land, naar hiin er bortdreven, gaaet fra de aabne Kyster. Den 15de kunde jeg forlade Godhavn i Baad og anvendte en 2 Uger paa at bereise den sydvestlige Deel af Disko og Disko-Fjorden, hvis Forgreninger strække sig næsten ind til Midten af denne Ø, men dengang endnu paa sine Steder vare belagte med fast Iis. Jeg begav mig derpaa med Skibet atter til Upernivik, hvor jeg i denne Sommer søgte at gjøre mig bekjendt med de østlige Egne, indenfor Øerne, og med den store Iisfjord og Indlandsisen som her udsender sine Masser af Iisfjelde i Havet. Jeg tog derfra til Noursoak og ind i Omenaks Fjorden til Kolonien Omenak, hvor jeg vilde for-

blive Vinteren over. Efteraaret var stormfuldt og raat, men Reiserne lettedes ved Farvandets større Sikkerhed og Rolighed i Modsætning til den aabne Sø, saa at jeg ogsaa her kunde fortsætte Excursioner og overnatte i Tælt til ud i October Maaned. — Efter Solens Gjenkomst i Februar foretog jeg den Opmaaling af Koloniens nærmeste Omgivelser, hvis Resultat findes i det lille tilføiede Specialkaart; Kulden var dengang, efter en temmelig mild Januar, overordentlig stræng og holdt sig netop i den Tid over en Uge imellem ÷ 24 og ÷ 30° R.; men denne Temperatur var her, i det Indre af Fjorden, forbunden med smukt, stille Veir og derfor til ingen Hinder, hvorimod ved Godhavn den strænge Kulde altid var forbunden med Østen Vind, formodentlig paa Grund af den større Nærhed af aabent Vand i Baffins Bugten, og derfor i en langt høiere Grad følelig. — Da Dagene bleve noget længere, begyndte jeg paa en Række af Slædereiser, hvis Hensigt det var at gjøre mig bekjendt med alle Fjordens inderste, østlige Forgreninger, de indre Iisfjorde, og som ledede mig til Overbeviisningen om Indlandets fuldkomne Bedækning med Iis og Iisfjeldenes Oprindelse fra samme. — Jeg tog omkring til alle beboede Pladser, eller til Steder, hvor der fandtes et forladt Jordhuus til at søge Ly mod den strænge Nattekulde, og reiste fra disse yderste Punkter, saa langt som det paa een Dag lod sig gjøre; paa talrige Steder foretog jeg Peilinger og Vinkelmaalninger og opmaalte Grundlinier i de indre Fjorde, hvor der savnedes givne Punkter til at bedømme Distancerne og Høiderne efter. De betydelige Bjerghøider og de mange, i lang Frastand kjendelige Punkter, som gave Midler til Orientering, gjorde i Forbindelse med det langvarige og sikkre Iislæg, at dette Distrikt er det, jeg bedst har kunnet gjøre mig fortrolig med,

og sikkrest kunnet aflægge paa Kaartet. Sidst i April indtraadte pludselig Tøveiret, og Sneen, som kun var faldet yderst sparsomt denne Vinter, svandt i de første Dage af Mai meget hurtigt fra Landet; ikke desmindre holdt Isen paa Fjorden ved den paany indtrædende Kulde sig særdeles god; jeg kunde derfor benytte hele Mai Maaned til Slædereiser i mineralogisk Øiemed. — I Juni indtraadte et herligt varmt Sommerveir; allerede i den første Halvdeel kom Blomsterne frem i Masse paa Omenaks Ø; Isen tøede nærmest under Land og blev ikke mere til at passere, men laa desuagtet endnu den 15de, saa langt Øiet kunde række, ud over Fjorden. Da førte pludseligen en Østen Storm den paa et Par Dage tilsøes, saa at der intetsteds var Spor mere at see af den. Jeg begav mig da strax paa Reise i Baad ud af Omenaks Fjorden og gjennem Waigatsundet sydpaa, indtil jeg midt i August naaede Øen Rifkol, lidt Sønden for 68° NB, det sydligste Punkt af den Kyststrækning, jeg har bereist, hvorpaa jeg atter tog nordpaa og forblev Vinteren over ved Jakobshavn, efterat jeg endnu sidst i October havde gjort en Excursion i Konebaad til Pakitsok-Fjorden og overland til Randen af den faste Indlandsiis. — Tiden fra først i Februar til seent i Mai anvendte jeg som sædvanligt til Slædereiser, ved hvilke det lykkedes mig at undersøge Fastlandskysten og Havets østlige Forgreninger fra Mundingen af Waigattet til Tessiursarsoak i Auleitsivik-Fjorden, hvoriblandt især Jakobshavns Iisfjord og den store Iisfjord bag Arveprindsens Eiland. Men disse Reiser vare langt vanskeligere, end de i Omenaks-Fjorden; formedelst det urolige Veir laa Isen ei sikker over Disko-Bugten, hvorfor flere besværlige Toure overland maatte udføres, og Jakobshavns-

Iisfjorden kunde, formedelst den overordentlige Opdyngning af Iisfjelde, kun passeres tilfods.

Foranlediget ved et specielt Hverv, begav jeg mig i Juni Maaned 1851 atter paa Reise langs Kysten til Omenaks-Fjorden, havde underveis min Opmærksomhed især henvendt paa de talrige Steenkuldannelser, og benyttede mit Ophold ved Omenak til at bestige adskillige Bjerghøider med Barometret, som jeg under mit første Besøg her havde savnet, samt til at fuldstændiggjøre mine tidligere indsamlede mineralogiske Jagttagelser i denne Egn.

Omstændighederne foranledigede, at jeg hermed maatte slutte dette mit Arbeide og opgive en Beskjæftigelse, der ved mange saa ganske eiendommelige, og i sin Art ophøiede Natursceener lønnede for alle de Savn og Anstrængelser den som oftest fordrede. Ved at betragte Kystens Udstrækning og betænke, at jeg anvendte 3½ Aar udelukkende paa at bereise den, turde man maaskee undres over, at der endnu kunde blive enkelte betydelige Dele af den tilbage, som det slet ikke lykkedes mig at see. Jeg kan hertil kun svare, at jeg ikke troer, at have ladet nogen Tid hengaae ubenyttet fra de lyse Dages Tilbagevenden i Februar og til først i October, i hvilken det var mig muligt at udrette noget i min Reises Øimed. Dette turde derfor ogsaa give et Begreb om de mange Hindringer, man støder paa ved at skulle undersøge en saa lidet beboet og lidet bekjendt Landstrækning i hiint ublide Klima. Jeg regner hertil fornemmelig Veirligets Ustadighed, selv i den strænge Vintertid. Naar jeg, for at faae Udsigt over en langt bortliggende Egn, kjørte til det yderste beboede Sted, der overnattede hos Grønlænderne, og derfra den følgende Dag kjørte saa langt jeg kunde komme, da var en pludselig indtrædende Taage tilstrækkelig til at

berøve mig Frugten af hele min Møie; eller naar jeg havde udseet mig et bortliggende Næs eller høit Punkt som passende til at erholde den ønskede Udsigt fra, da viste dette sig, ved at komme nærmere, enten vanskeligt eller slet ikke bestigeligt, eller jeg mødte paa selve Stedet en bidende Vind, som gjorde al Haandteren af Instrumenter eller Optegning af Notitser umulig.

1.

Om Landets Form og Høider, samt Landisens Udbredelse og de svømmende Iisfjeldes Oprindelse.

Vestkysten af Grønland udmærker sig ved talrige og dybe Indskjæringer af Havet, ved Fjorde og Sunde, som sondre det ydre Bælte af Land i Halvøer og Øer. Paa den foreliggende Kyststrækning naae disse indre Farvande 10 á 20 Mile op Østen for de yderste Pynter og Øer, hvorpaa det sluttede Fastland begynder, hvis Grændser vi først møde igjen et Par hundrede Mile længere østlig i den, under disse Bredegrader saa lidet kjendte, Østkyst. Hiint Bælte af Halvøer og Øer, som vi ville kalde Yderlandet, er paa Grund af de Veie, som Havet har lagt igjennem det, den eneste beboede og tilgjængelige Deel, og skal derfor i det Følgende være Hovedgjenstanden for disse Betragtninger; men det sluttede Fastland, som vi i det Følgende ville kalde Indlandet, er paa Grund af de overordentlige Iismasser, det avler og aarligen udsender gjennem de indre Farvande til Havet, skjøndt i og for sig ukjendt og utilgjængeligt, af stor Betydning for Polarhavet overhovedet, og for denne Kyst og dens Beboere

OMENAKSFJORDEN OG INDLANDSISEN, SEET FRA EN HOIDE AF 4800 FOD.

DET INDRE AF OMENAKSFJORDEN VED INNERIT.

Nordgrönland I pag. 2.

tjærdeleshed. Naar man forfølger de dybere Fjorde, f. Ex. Omenaks=Fjordens Forgreninger, saa langt man kan mod Øst, da finder man de Dale, der ligesom skulde danne Fjordenes Fortsættelse ind i Landet i østlig Retning, samtligen fyldte med Iis. Bestiger man en Høide i Nærheden, da seer man en saadan Iisdal, som hæver sig jævnt fra Havet af, i Baggrunden gaae over i en eensformig Iisslette, som udbreder sig bag det Land, der indeslutter Dalen. — Stiger man derpaa høiere, saa at man kan see ud over det mellemliggende Land, da finder man, at denne Slette er den samme som den, hvorfra Iisdalen, der sænker sig i den nærmeste Fjordarm, har sit Udspring, og jo høiere man nu kommer, desto mere vil man see Iissletten hæve sig over Yderlandets Bjerge og udbrede sig over den østlige Deel af Horizonten, saa fjærnt som Øiet kan række, eensformigen og uden Afbrydelser ved Land; og man vil overtyde sig om, at det er een og den samme, fra hvilken alle Iisdalene have deres Oprindelse. — Det samme gjentager sig Nord for Omenaks=Fjorden, bag den Øgruppe som udgjør Upernivik's Distrikt, og mod Syd i de Fjorde, der afgaae fra Disko=Bugten mod Øst. Og gaaer man fra Bunden af de mindre dybe Fjorde, som ei ende med en saadan Iisdal, endnu et Stykke i østlig Retning overland, da støder man tidligere eller senere paa Yderranden af en saadan Iismasse, som man fra nærliggende Høider af vil finde, er een og den samme, som den, hvorfra hine Iisdale udgik til Fjordene. Kort sagt, vi kunne vel opstille den Paastand, at den samme Linie, som berører Bunden af Fjordene og begrændser hiint 10 á 20 Mile brede Bælte af Yderland mod Øst, tillige betegner Grændsen af en Iismasse, som herfra og videre, saa langt Øiet kan række fra de ydre Høider, bedækker og skjuler Indlandet.

Denne Iisdannelse viser strax en væsentlig Forskjellighed fra dem, som bedække de høie Bjerge af det nærliggende Yderland og visse Bjerghøider i alle Zoner af Jorden, og som findes betegnede ved Jøkeler, Iisbræer, Gletschere ꝛc. Disse ere nemlig altid dannede efter Overfladens Form; de betinges ved, og begynde fra visse Høider over Havet, lægge sig der som en Skal paa Overfladen, hælde med denne og glide endog ned ad den, opdyngende sig i tragtformede Dale og forlængende sig derfra længere eller kortere ned i de varmere Regioner af Lavlandet. — I Modsætning hertil kunde hiin Indlandsiis snarere synes at være udgaaet fra Lavlandet, lignende en flydende Masse, der havde oversvømmet det hele indtil en vis Høide, ud over hvilken den ikke kunde stige, men begyndte at flyde af igjennem Dalene til Havet eller Yderlandet. Det var paa de fleste Steder ikke let, ja maaskee endog ugjørligt, at komme til at maale Høiden af dette almindelige Iisplateau, eller den Høide, indtil hvilken saaledes Landet er blevet oversvømmet med Iis; dog lykkedes det paa den flade Fjordiis, foran Iisdalene i Innerit-, Sermelik- og Kariak-Fjorden at udmaale Grundlinier og derfra bestemme faste Punkter i den kløftede og takkede Iis i Dalene, og det viste sig da, at samme paa det Sted i Baggrunden, hvor den gaaer over i det fælles Plateau, har en Høide af noget over 2000 Fod. — I denne yderste Deel, nærmest Yderlandet seer man endnu paa nogle Steder Toppe af Land rage frem af Iissletten, som Øer af et Hav; den stiger derfra, men jævnt aftagende og tilsidst kun yderst svagt, saa at man, fra Punkter paa over 4000 Fods Høide, sandsynligviis overseer den til en overordentlig fjærn Afstand i Øst, hvor dens jævne Overflade næsten synes at sammensmelte med Luften i Horizonten, uden at der sees ringeste Afbrydelse ved

Ujævnheder eller Land. — Skjøndt det altsaa ikke er muligt mere, at danne sig et Begreb om det gamle Indlands Form, synes det dog, som om denne vestlige Deel af det i det Hele har været lavere end Yderlandet, hvor saa mange, betydelige Strækninger langt overstige 2000 Fod, — thi ellers maatte man see mere Land rage frem af Jissletten; men dette stemmer ogsaa med, at de høie Halvøer i Reglen sænke sig og blive lavere henimod Østen og Indlandet.

Yderranden af denne store Indlandsiis er afsat efter de bedste Oplysninger, som ved egen Jagttagelse og ved Erkyndigelse hos Indvaanerne kunde erhverves; men dens Grændse er naturligviis kun gjengivet i et grovt Omrids, og hverken kunde eller behøvede den at optages paa en lignende Maade som Kysternes. Det var mig først og fremmest om at gjøre, at bestemme alle de Arme, den nedsender til Havet, og dernæst faameget som muligt at faae en Udsigt over det mellemliggende Land, og overtyde mig om disse Armes Forbindelse bag samme; det lykkedes mig, i Alt at gjøre mig bekjendt med 22 saadanne Jisdale, som ligge adspredte over hele Strækningen fra Syd til Nord; foruden dem skulle der endnu findes 5 á 6, som have maattet aflægges efter Beskrivelsen. — Men jeg har anseet det for meest hensigtsmæssigt med Hensyn til Oversigten, at antyde den større eller mindre Sikkerhed, hvormed hele Indlandisens Rand er aflagt, paa selve Kaartet.

Men ikke mindre mærkelig, end denne Form og overordentlige Udstrækning af Indlandsisen, er den eiendommelige Bevægelse, der udgaaer fra dens Indre, og som giver Anledning til de meest storartede Naturphænomener, som Polarlandene frembyde. Det kan nemlig ansees for afgjort, at dette uhyre Jisdække overalt har en Tendents til at skyde sin Rand

frem mod Vest over Yderlandet og Havet. Man kan bedst forestille sig dette ved at benytte den ovenfor anførte Lignelse, at det er som en halvflydende Masse, som et Hav, der har oversvømmet Landet; denne Masse erholder en stadig Tilvæxt fra det Indre, stiger derved og stræber nu i samme Forhold at flyde over og udgyde dette Overskud over Yderlandet og Havet. Det bliver kun ved en saadan udadvoxende Bevægelse forklarligt, hvorledes Landstrækninger have kunnet, og paa sine Steder endnu ville blive begravede under Iis, som ellers vare istand til at bære den frodigste Polarvegetation og til at nære Rensdyrhjorde.

Fra Bunden af Pakitsok-Fjorden, Norden for Jakobshavn, har man ganske nær overland til Randen af Indlandsisen, hvorved der gives en beqvem Leilighed til at iagttage denne store Contrast mellem Yderlandet og Indlandet. Den lille Dal, gjennem hvilken en Elv fører sit lerede Vand fra den nærliggende Iis til Havet, udmærker sig ved sin Vegetation og navnlig ved den Mængde, i hvilken Blaabærrene her trives og opnaae deres Modenhed, fremfor paa de ydre Kyster; her maa altsaa Solen opvarme Jordbunden endnu længe efterat have berøvet den Vinterens Snee og Iis, ja den vilde maaskee være istand til at optøe det dobbelte eller tredobbelte af denne, inden den næste Vinter kunde forøge den eller give Leilighed til Dannelse af uoptøelig Iis; og dog bedækker denne den tilgrændsende Landstrækning som et Lag paa flere hundrede, ja ikke langt derfra maaskee paa et Par tusinde Fods Tykkelse. De steile Iisvægge hænge ud over Dalen og de omliggende Bakker og synes langsomt at rykke frem over dem; mægtige Iisblokke løsrives fra disse Vægge og ligge nedrullede paa den med Vegetation bedækkede Overflade. —

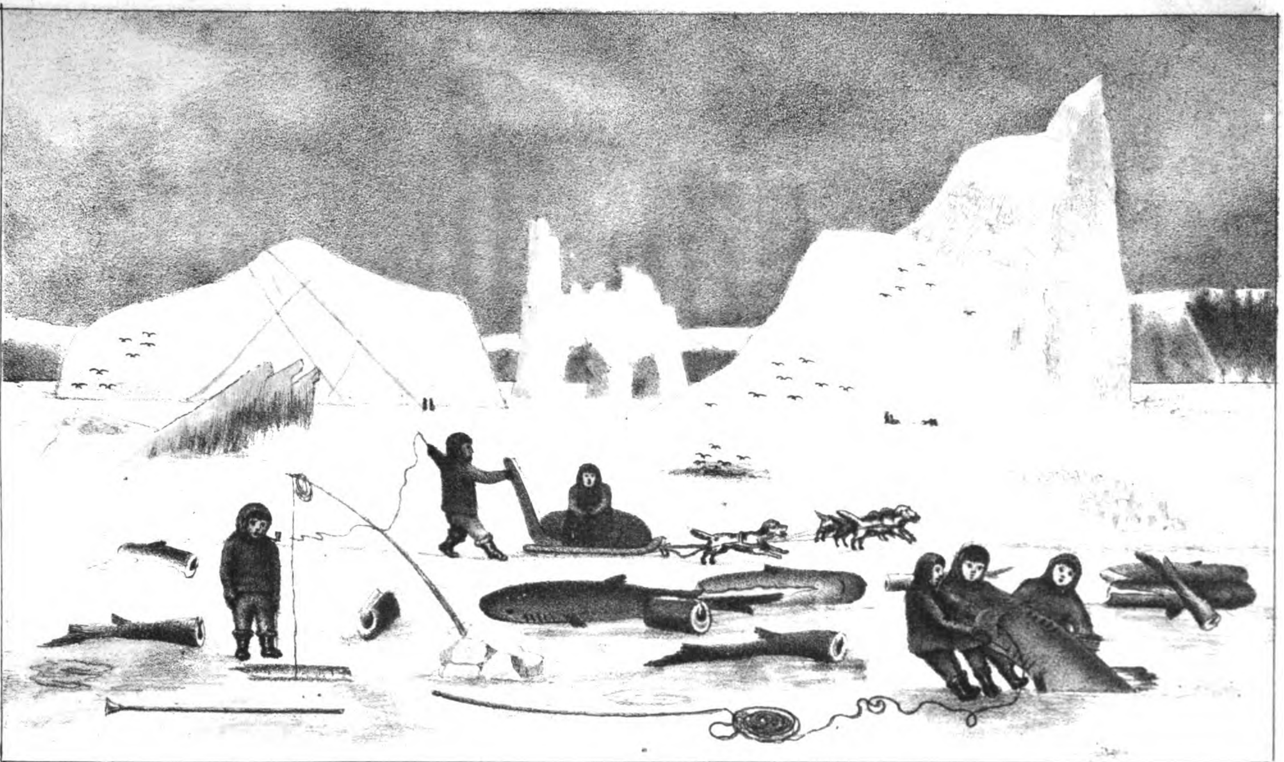

RANDEN AF INDLANDSISEN VED PAKITSOK.

Nordgrönland I. pag. 14.

Den udadvorende Bevægelse kan endnu bedre iagttages i de Arme, som Indlandsisen udsender i Havet. Naar Fjordisen om Vinteren ligger jævnt og fast foran disse, da er ethvert Tryk, den modtager fra dem, let kjendeligt; og jeg maa da bemærke, at jeg ikke har besøgt et eneste af disse Steder, uden at spore et saadant; i større eller mindre Afstand fra den faste Landiis var Fjordisen skudt lidt op paa Land eller sammenskruet til en Barre, som gik tværs over Fjorden; og om Sommeren spores denne Bevægelse i de Brudstykker, som Landisen afgiver til Havet, medens den selv beholder sin Plads eller i samme Forhold fornyes ved at skydes frem fra det Indre. Men her viser sig nu den mærkværdige Omstændighed, at Bevægelsen, skjøndt tilstede overalt, i den Grad er uligelig fordeelt og concentreret til visse enkelte i Havet nedgaaende Arme, at alle de øvriges herimod ere for slet intet at regne. Dette bliver af den Grund paafaldende, fordi Indlandsisens Overflade overalt danner en eensformig Høislette, i hvis Form man ikke opdager nogen Grund til, at Iismasserne, allerede langt fra det Indre af, fortrinsviis skulde trænges hen mod visse Punkter af Yderranden, fremfor mod andre; denne Aarsag maa derfor ligge skjult i det Indre af Isen, og vel nærmest i Formen af det underliggende og forsvundne Land. Jeg har troet, ei upassende at kunne benævne disse Dele af Indlandsisen, som saaledes ere i en stærkere Bevægelsestilstand, Iisstrømme; og kommer da den væsentligste Forskjæl mellem disse og de bevægelige Iisdannelser, som man i andre Lande kalder Gletschere, Iisbræer, Skredjøkeler, til at bestaae deri, at de sidstes Fremadskriden har sin ligefremme Aarsag i Overfladens Form og Hældningen af den Grund, hvorpaa de glide, samt under alle Omstændigheder for en stor Deel ere Virkningen af

Tyngden, hvorimod Strømmene i hiin Indlandsiis foregaae indenfor Grændserne af en tilsyneladende eensformig Masse med plan Overflade. Men den største Forskjæl kommer dog til at bestaae i Styrken af Bevægelsen og Størrelsen af de Masser, som ved den uophørligen trænges ud i Havet. Det er nemlig fra disse Iisstrømme, og som det synes udelukkende fra dem, at de mægtige Iiskolosser hidrøre, som svømme omkring i Polarhavene og bære Navn af Iisfjelde. Deres overordentlige Dimensioner ere bekjendte af alle Reisebeskrivelser, som handle om disse Farvande, og have med Rette fremfor alt Andet paadraget sig de Søfarendes Opmærksomhed; vi ville her blot erindre, at deres over Havet fremragende Deel kan beløbe sig til en Høide af henved 200 Fod og et Omfang af flere tusinde Alen; men gjør man et Overslag over den Deel, som stikker under Havfladen, da kommer man til det Resultat at de større Iisfjeldes Masse beløber sig til 20 á 30 Millioner Cubik-Alen, og at saadanne Stykker, naar man kunde tænke sig dem bragte op paa Land vilde danne Bjerge paa over 1000 Fods Høide. Og dog ere de her nævnte kun de ganske almindelige større Iisfjælde, som komme fra Nordgrønland, men langt fra ikke de største. Det kan antages at Iisfjelde paa 100 Millioner Cubik-Alen ikke engang høre til Sjældenhederne i Havet langs Kysterne af Grønland. Betænker man at disse Kolosser, hvis mindste Diameter er 800 á 1000 Fod, ere blotte Brudstykker af den faste Landiis, da bliver det indlysende, af hvilken overordentlig Mægtighed denne maa være, og hvilke bevægende Kræfter der udfordres til at skyde den ad en svagt hældende Overflade fra det Indre af Landet ud i Havet. En saadan Plade paa over 1000 Fods Tykkelse skydes ned igjennem de omtalte Iisdale til Bunden af Fjor-

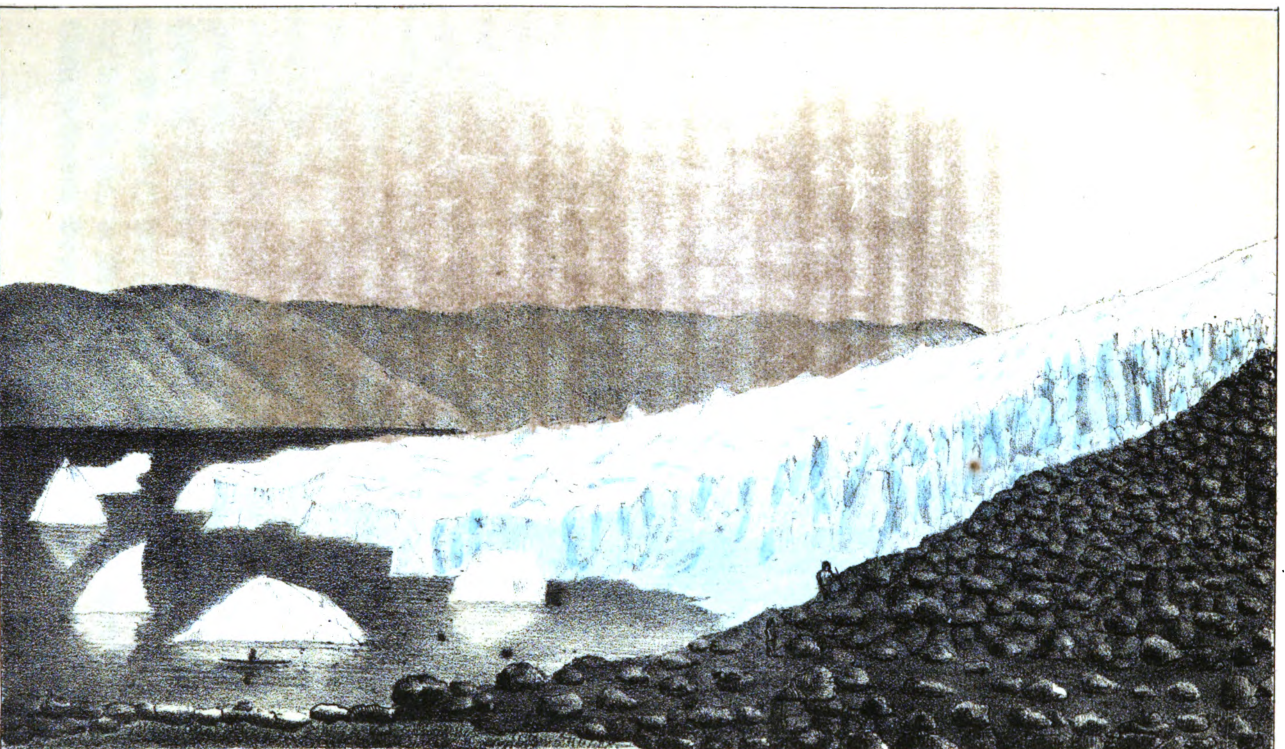
INDEFROSNE ISFIELDE – HAIFISKERI.

den; denne Bevægelse fortsætter sig nu i Begyndelsen uforandret ud over Havbunden, indtil Yderranden naaer en Dybde, i hvilken Vandet begynder at løfte den; men endnu vedligeholder den sit Sammenhæng og rykker frem, baaren af Havet, indtil en ydre Omstændighed hæver dette Sammenhæng; da sønderbrydes dens yderste Deel og afgiver derved de frit svømmende Iisfjelde. Denne Virksomhed, som man kalder Iisblinkens Kalvning, sætter Havet i Bevægelse indtil en Afstand af 4 Miil og derover. Men det turde af det Omtalte allerede være indlysende, at Iisfjeldene ikke maae tænkes som løsbrydende og nedstyrtende fra Bratningen; man kunde snarere sige, at de reise sig, thi i Reglen vil man finde, at Iisfjeldene, som endnu ligge nær foran den faste Landiis, fra hvilken de hidrøre, rage høiere frem af Havet, end sammes yderste Rand, der synes at nedtrykkes noget ved den bageste, endnu nedad Landet eller Havbunden glidende Deel, men forøvrigt bæres af, eller halvt svømmer i Havet; og Landiis, som ender med Bratninger ud til Havet, afgiver sikkert ingen Iisfjelde, men kun smaat Kalviis. Det er uvist om Yderranden af den faste Iis skrider jævnt og stadigen frem, eller periodisk; men selve dens Sønderbrydning, eller Kalvningen, synes uafhængig deraf at beroe paa ydre Aarsager, saa at Standpunktet af den faste Yderrand er ubestemt og undertiden kan rykke meget længere frem, uden at Massen sønderbrydes, end til andre Tider; dertil er den ganske uafhængig af Aarstiden, og selv i enhver af Vintermaanederne kalve store Iisfjelde ud i Havet. Fra November til seent i Juni ere i Reglen Iisfjordene, eller de indre Farvande, som føre op til de Steder, fra hvilke den store Kalviis udgaaer, lukkede ved Havets Iis; i denne lange Tid opdynges nu Iisfjeldene i de indre Iisfjorde. I Juli, men fornemmelig

i August føres de derpaa i Masse af Strømmen ud til det aabne Hav, og denne Iisfjordenes Udskyden, som den kaldes, vedvarer til seent paa Efteraaret, naar de vedvarende Østen-Storme omsider ganske rense de indre Farvande, med Undtagelse af visse Banker, ved hvilke Iisfjeldene som oftest i lang Tid kunne staae paa Grund. — Ved nu at kjende Iisfjeldenes Dimensioner og ved jævnligen at iagttage de indre Iisfarvande og Mundingerne af Iisfjordene turde det derfor være muligt at komme til et omtrentligt Overslag over den Mængde af Kalviis, som aarligen produceres paa Indlandet og gjennem Iisstrømmene føres ned i Fjordene, og gjennem dem ud i Havet.

Vi besidde ikke de fornødne Data til at grnnde slige Beregninger paa; imidlertid har jeg under mit Ophold i Grønland stadigen havt min Opmærksomhed henvendt paa dette Punkt og troer, deels at have opnaaet et Overblik over den relative Iisproduktion fra de forskjellige Iisfjorde, deels at have dannet mig et grundet Begreb om den Eenhed, der skulde anvendes som Maal for en Angivelse af den absolute Mængde, som de afgive til Havet. — Det synes da, som om af de nævnte 28 Iisdale de 5 afgive næsten samtlige Iisfjelde, som udgaae fra denne Kyst, 8 à 10 bidrage hertil i en ringere Grad, hvorimod Alt hvad der udgaaer fra de øvrige, synes at være forsvindende herimod. — De 5 Iisstrømme, som føre hiin Hovedmasse af Kalviis til Havet, ere:

1) Jakobshavns, paa 69° 10′ NB, som udgyder sig i Jakobshavns Iisfjord.
2) Tossukateks, paa 69° 50′ NB, som udgyder sig i Bugten bag Arveprindsens Eiland.
3) Den større Kariaks, paa 70° 25′ NB, og

EN MINDRE ISFIORD VED OMENAK.

Nordgrönland I. pag. 18.

4) Den større Kangerdlursoaks paa 71° 25′ NB, som begge udgyde sig i Omenaks Fjorden.

5) Upernivik, paa 73° NB, som udgyder sig bag Øen Aukpadlartok i Upernivik Distrikt.

Forøvrigt er Iisstrømmens relative Styrke antydet paa Kaartet ved Tværstreger og ved Kalvisens Fordeling over de indre Farvande i den Tid, Iisfjordene skyde ud.

Ved nu at foretage endeel Udmaalninger af Iisfjelde, som laae indefrosne om Vinteren i Fjordene, og derved gjøre mig fortrolig med deres Dimensioner, ved selv at iagttage de Iismasser, som til forskjellige Tider passerede ud af Omenaks-Fjorden og Jakobshavns Iisfjord, og ved at samle de Oplysninger, jeg i denne Retning kunde erholde, er jeg kommet til det Resultat, at hver af hine store Iisstrømme aarligen fører over 1000 Millioner Cubik-Alen ud i Havet; dog maa jeg herved bemærke, at dette for den enes Vedkommende, nemlig dens, som udgyder sig i den større Kangerdlursoak, blot er grundet paa Indvaanernes Udsagn, da jeg selv ikkun eengang har besøgt dette afsides Sted, og vel seet Mundingen af Fjorden tilstuvet med meget store Iisfjelde, men ikke havt Leilighed til at iagttage deres Drift i Farvande ved Sommertid.

Disse blotte quantitative Forhold kunne lede os til en Deel Betragtninger over de store Iisstrømmes Natur og Betydning for det ubekjendte Indland. Yderlandet eller Halvøerne og Øerne have, som rimeligt, deres fra Indlandet ganske sondrede Afløbssystemer; her er der overalt nær til Havet, og de største Elve næres maaskee kun af et Terrain paa 30 à 40 □ Miil; alligevel kjendes een saadan, som er saa bred og dyb, at Grønlænderne kunne roe i den med en Baad, forsaavidt Strømmens Voldsomhed tillader det. Tal-

rige Bjergstrømme gjøre overalt Vandringerne om Sommeren besværlige. — Men naar vi nu nærme os Bunden af Fjordene, det store Indland, som herfra har henved et Par hundrede Miles Udstrækning til den modsatte, lidet bekjendte Østkyst, og vente at see Mundingerne af Floder, som skulde være henved 100 Gange saa store som de største paa Yderlandet, da see vi her tværtimod slet ingen. De gamle Floder ere forsvundne og Dalene, hvori de løb, ere udjævnede med Toppen af Bjergene ved den voxende Iis, som bedækkede det Hele indtil Havet, og selv fortsatte sig udi dette, skjulende den gamle Strandbred, og vi kunne nu med Rette spørge, hvor blive de Vandmasser af, som i Aarets Løb falde i Form af Snee og Regn paa Overfladen af denne vidtudstrakte Iisørken? Tillige kunne vi af Grunde, som det her vilde føre for vidt at drøfte nærmere, ansee det som et Factum, at al den Vandmængde, som aarligen falder paa Yderlandet i Form af Snee og Regn, atter forlader det i flydende Tilstand gjennem Elvene, fraregnet den Deel, som Fordunstningen borttager; og at den Deel, der falder ud i Havet som Iis, naar Høilandsisen skyder ud og bryder af over Bratningen, eller gjennem Kløfter forgrener sig ned til Havet, er en saa ringe Størrelse, at den kan lades ude af Beregningen. Dette viser, hvor ringe en Deel af den aarlige Sneemængde der under disse Bredegrader er istand til at undgaae Optøeningen og Bortflydningen til Havet; men naar vi da paa den anden Side betragte Steder, hvor aarligen over Tusinde Millioner Cubik-Alen Vand udgaae fra Landet i Form af Iis, og betænke, at denne Mængde er 1/10 eller muligen en langt større Deel af den Vandmængde som Themsen aarligen samler og tilfører Havet, da bliver det indlysende, at slige Iisstrømme maae behøve et stort Opland til deres Forsyning, og

dette, i Forbindelse med de manglende Floder og Indlandets Størrelse og Udstrækning mod Øst, leder os uvilkaarligen paa den Tanke, at Iisstrømmene repræsentere det gamle Indlands forsvundne Flodmundinger, at Isen, efterat have bedækket Landet til en vis Høide, begynder at søge Veien til Havet, som fordum det rindende Vand, at, ligesom i andre Klimater Vandet samles og føres bort af Floderne, saaledes samles og bortføres det her deelviis i fast Tilstand ved Iisstrømmene, og at der paa denne Maade er sat en Grændse for dens Opdyngning og Udbredelse over det Indre af Grønland. Hermed turde det vel ogsaa stemme overeens, at vi intetsteds med Sikkerhed vide, at store Iisfjelde produceres, uden netop af denne Kyst, som begrændser det største sluttede Parti af Land omkring Nordpolen, og som først begynder med Jakobshavns Iisfjord eller ved omtrent 69° NB, under hvilken Bredegrad Grønland tiltager betydeligt i Udstrækning fra Vest til Øst. Det synes som om denne Oplandets Størrelse er ligesaa væsentlig en Betingelse for Iisfjeldenes Dannelse, som det strængere Klima, og at der af denne Grund hverken i den sydlige Deel af Grønland, eller paa Spitsbergen, findes noget tilsvarende til de her omtalte store Iisfjorde. Iisfjeldene, som komme ned langs Østkysten af Grønland, turde antages at hidrøre fra Iisfjorde paa denne Østkyst, ligeledes under en nordligere Bredegrad og altsaa fra den modsatte Side af det sluttede Indland af Grønland. Med en saadan Betragtningsmaade kunde ogsaa den paaviste Fordeling af Iisstrømmene langs Kysten fra Nord til Syd, og deres Adspredelse over samme tyde; men det er tillige høist rimeligt, at der paa de samme Steder udgyder sig overordentlige Masser af Færskvand fra Reservoirer i Indlands-Isen og under samme i Havet. — Men hvorledes nu Be-

vægelsen af Isen fra Indlandet og gjennem Iisstrømmene til Fjordene foregaaer, er et Spørgsmaal, som vi alene kunne vente oplyst ved en Undersøgelse af Kalvisen, af Iisfjældenes Bygning og derfra hentede Slutninger om deres Dannelsesmaade; det bør i saa Henseende især fremhæves, at den hvidlige af fine, langtrukne og parallelle Blærehuller gjennemtrukne Iis, som udgjør Iisfjeldenes Hovedmasse, er ledsaget af store og spalteformige Gange af en saphirblaa, gjennemsigtig Iis, til hvilken de fremmede Indblandinger af Gruus og Steen altid slutte sig, og som synes at tyde paa Udfyldninger af Spalter i Isen med Vand, og et ved sammes Stivnen muligen frembragt, eller i alt Fald forøget Tryk hen i Retningen af det naturlige Afløb. Den yderst eensformige Fordeling af de fine, linieformige paralelle Porer i den skjøre Iis, som udgjør Hovedmassen af alle store Iisfjelde, synes at maatte hidledes fra Isens oprindelige Dannelsesmoment, naar den opstaaer af Snee eller gjentagen Opløsning og Frost; den iagttages ikke, eller kun høist utydeligen, i Jøkelerne eller Høilandsisen paa Yderlandet, som skyder ned i Dalene. — Ved Tøeningen opløser denne Iis sig ikke i regelmæssige, nøiagtig i hinanden passende Korn, som det beskrives, at den egentlige Gletscheriis gjør det; derimod er dette Tilfælde med den blaae Iis, som danner de skarpt udsondrede spalteformige Gange; men dette turde ikke forhindre i at forklare dens Oprindelse ved Udfyldning af Spalter med Vand, da dette kan eller maaskee altid maa have været sneeblandet, og deraf den kornede Struktur kan være opstaaet. Fremmede Indblandinger, Steen og Gruus, vise sig altid som spalteformige Udfyldninger eller ligefrem indleirede i den blaae, gjennemsigtige Iis, men aldrig i hiin normale Iis med de parallelle Porer. Desuden træffer man

hyppigen konglomeratiske Iisfjælde, sammensatte af uregelmæssigen sammendyngede Blokke af forskjellig Iis, blandet med Steen og Gruus, som især farver den Iis, der udgjør Bindemidlet. At der i det Indre af Isen findes store Vandreservoirer, er allerede rimeligt af den Grund, at Middeltemperaturen, selv om den i Jordbunden under disse Bredegrader kan være under 0°, dog i en vis Dybde, i alt Fald af 1000 Fod, maa stige, og at dette maa være det samme, hvad enten det er frossen Jordbund eller et Lag af Iis paa samme. Men i Pakitsok Fjorden har jeg overbeviist mig om, at dette virkelig finder Sted, i det en lille Elv, som har sit Udspring fra Randen af Indlandsisen, og fører uklart, leeret Vand, som Jøkelaaerne, løber med uforandret Voldsomhed hele Vinteren igjennem; Grønlænderne fortælle om flere saadanne meget store Kildevæld fra Indlandsisen. — De Kanaler i hvilke Vandet saaledes gjemmes og bevæger sig i det Indre af Isen, maae være idelige Forandringer underkastede, da Isen selv er i Bevægelse; snart maae de lukkes og afspærres, snart maae nye danne sig og Vandet udbrede sig og stivne i dem. Men disse Betragtninger kunde let føre os udenfor Grændserne af denne geographiske Afhandling. —

Det vil af det Omtalte være indlysende, hvilken Distinktion der bør gjøres mellem det fuldkommen under Iis begravede, ubeboelige og utilgjængelige Indland af Grønland og Yderlandet. Det er en Selvfølge, at der i det Følgende overhovedet kun kan være Tale om det sidstnævnte, og vi skulle derfor nu henvende vor Betragtning til denne Deel af Landet, der blev charakteriseret ved Havets talrige Indskjæringer, som gjøre det tilgjængeligt og beboeligt, og danne Afledningskanaler for de Iismasser, der avles paa Indlandet, og uden hine ogsaa vilde udbrede sig over en stor Deel af Yderlandet.

I runde Tal, som ei gjøre Krav paa nogen Nøiagtighed turde dette Yderland imellem 67° 40′ og 73° NB anslaaes til et Areal af 600 □ Mile, fordeelt paa:

2 Halvøer à 120	240	□ Miil
Den Ditto	120	—
2 Halvøer à 20	40	—
12 — à 6 til 8	80	—
Mindre Halvøer og Landstrækninger endnu ubedækkede af Indlandsisen	40	—
2 Øer à 10 □ Miil	20	—
10 — à 4 —	40	—
60 — à 1/4—1 □ Miil	20	—
Flere hundrede Smaaøer og utallige Skjær	10	—
	610	□ Miil

Fordelingen af Hav og Land staaer her i nær Forbindelse med Landets Høide, og denne atter med den geognostiske Beskaffenhed, saa at disse tre Momenter passende kunne afhandles i Forening. Det er nemlig et Faktum her, hvis Grund forresten ikke vanskeligen indsees, at jo lavere det ujævnt bakkede Granitland er, desto mere blander det sig ogsaa saa at sige med Havet, desto mere bugtede og snoede løbe Kysterne; hvorimod høit Plateau-Land, som især er egent for Trapdannelsen*), har mere lige løbende Kyster

*) Med Hensyn til de i dette Afsnit anvendte geologiske Udtryk bemærkes, at der ved Granit og Gneus forstaaes de ældste Bjergmasser eller saakaldte Urbjerge, som antages at udgjøre Grundlaget for alle øvrige bekjendte Bjergmasser og at have været den oprindelige Jordskorpe, paa hvilken de andre og yngre Bjergarter senere

og større fluttede Partier af Land. Den førstnævnte Charakteer er egen for den sydligste Deel af Fastlandskysten med de talrige Øer, som omringe den.

Naar vi, for at gjøre os en Forestilling om Bjerghøihøiderne i den bekjendte Deel af Nordgrønland, ville anstille en Sammenligning mellem denne og de os nærmest bekjendte Lande, da viser sig det Resultat, at omtrent $^1/_8$ af Yderlandet har en ujævnt bakket Overflade, hvis Toppe hist og her hæve sig til det dobbelte af de høieste Bakker i Danmark, at en anden Deel af lignende Udstrækning og ligeledes ujævn Overflade hæver sine Toppe til det 3- à 5-dobbelte af de høieste Bakker i Danmark, og i Høide omtrent kunde sammenlignes med Færøerne, og at endelig den største Deel eller omtrent $^3/_4$ af Arealet udmærker sig ved Bjergmasser med Plateauer eller Høisletter og mellemliggende, lave og ligeledes jævne Dale. Et betydeligt Areal af disse Høisletter hæver sig til den samme Høide, som de sidstnævnte Bjergtoppe, men i den midterste, eller den mellem 70° og $71^1/_2$ NB beliggende Deel af Yderlandets Bælte, naae Høisletterne omtrent det Dobbelte af de sidstnævnte Høider og nærme sig

---

have afleiret sig. Derimod forstaaes under Trap en Bjergart, der i det Væsentlige har den samme Oprindelse og tildeels det samme Udseende, som Lavaen, der sammensætter de vulkanske Bjerge. Men ligesom Lavaer nu kun frembryde paa enkelte Punkter gjennem Jordskorpen og danne isolerede, kegleformige Bjerge, saaledes maa den smeltede Masse, der i tidligere Jordperioder er brudt frem som Trap, være kommet op igjennem spalteformige Aabninger, da den har udbredt sig over og bedækket Hundreder af Qvadratmiil og dynget sig op til Bjerge, som udmærke sig ikke alene ved deres Høide, men tillige ved den plane Overflade eller de store Strækninger, hvori denne Høide vedligeholder sig, og følgelig Bjergmassers store kubiske Indhold, hvorimod andre Bjergstrækninger i Reglen kun hæve sig til de større Høider i Form af Toppe eller Kamme.

eller falde maaskee endog sammen med de høieste Dele af Island, eller ³/₄ af de høieste Punkter paa den skandinaviske Halvø. — Disse betydeligste Høisletter dannes ikke alene af Trapbjerge, men ogsaa, skjøndt i en ringere Udstrækning, af Urbjergene, og da de findes i den umiddelbare Nærhed af Havet, ja tildeels endog hæve sig op af det med lodrette Klippevægge, gjøre de denne midterste Deel af Nordgrønland, Omgivelserne af Omenaks-Fjorden, i høi Grad imponerende. —

I den bekjendte Deel af Distriktet Egedesminde overstige Bjergene neppe 1000 Fods Høide, og beløbe sig i Reglen kun til faa hundrede, saa at Øen Rifkol eller Omenak (c. 67° 58′ NB), der ved Barometret er udmaalt til 829 Fod, rager frem som et i Afstand kjendeligt Punkt. Fastlandet danner langt fremspringende, smalle og bugtede Halvøer, og disse adskilles fra det aabne Hav ved et Bælte af talrige større og mindre Øer. Hele Landstrækningen frembyder et saa eensformigt Udseende, graalige ujævne Bakker overalt, at det ikke er let at orientere sig paa Reiser gjennem dette Labyrinth af Hav og Land. Norden for dette Distrikt gjør Havet, i Form af Disko-Bugten en dyb og bred Indskjæring mod Øst. Fastlandet, som adskiller Indlandsisen fra Havet, bliver her langt smallere, skjøndt det dog vedligeholder en lignende Charakteer gjennem Distrikterne Christianshaab, Jakobshavn og Rittenbenk; men Bjerghøiderne tiltage noget. Nærmest Christianshaab er Bjergryggen Kakkarsoït (ved den sydlige Varde) udmaalt til 1222 Fod og, nærmest Jakobshavn, Kakkarsoeitsiak Kangilia, ligeledes ved Barometret, til 1250 Fod; og endelig er det høieste Punkt paa Arveprindsens Eiland, Kangeks-Toppen ligeoverfor Kolonien Rittenbenk, fundet 2200 Fod høit. Disse Punkter ere valgte med

Forsæt, fordi de repræsentere de betydeligste Høider i hele Omegnen, og man vil deraf see, at Landet efterhaanden stiger nordefter. De omtalte Distrikter dannes af 4 Halvøer og een større Ø, men ikke saa talrige Smaaøer som det forrige.

Men her begynde nu, mod Vest og Nord, langt betydeligere sammenhængende Høider, og Landet antager et ganske andet Udseende. Øen Disko fremtræder her først med de udstrakte Høisletter, som Trapformationen betinger; seet i nogen Frastand viser den næsten een sammenhængende, plan Overflade, der falder enten ganske brat, eller svagt terrasseformig af ud imod Havet; men naar man kommer nærmere, da aabner der sig, især i den sydvestlige Deel, som er den bedst bekjendte, temmelig brede Dale, der sondre Bjergmassen i særskilte Systemer, hvert med sin plane Overflade. Det synes, som om disse Dale for endeel have deres Grund i Øens oprindelige Dannelsesmaade, og ikke først senere ere opstaaede ved Vandets udskyllende Virkning; man kunde tænke sig, at smeltede Trapstrømme, som trængte frem gjennem store Spalter fra Jordens Indre, og udbredte sig horizontalt over hinanden til over 3000 Fods Høide, først have udbredt sig over større Strækninger, men derpaa ere standsede paa fine Steder, hvorefter de senere ere trængte frem af isolerede Aabninger og have dannet adskilte Bjergpartier. Det sydligste af disse Partier findes nærmest Godhavn og synes at naae en Høide af 2500 Fod; den sydligste Rand af Høisletten er fremstillet paa det vedføiede Specialkaart, hvor flere Høider ere angivne, maalte deels trigonometrisk fra Isen, deels med Barometret. — Østen for samme naaer Skarvefjeldet, Innersoak, op over de 3000 Fod. Paa Vestsiden af Øen skjære 3 Fjorde ind, af hvilke de nordligste kun ere lidet bekjendte, men den sydligste og største, Disko-Fjorden, er nu stadigen

beboet, hvorved der gaves Leilighed til at undersøge den og forfølge dens Arme, af hvilke den nordøstlige strækker sig henimod Øens Midtpunkt ved Quannersoït, hvor det lave Forland udmærker sig ved en frodig Vegetation af Angelica og Pilekrat og danner en smuk Modsætning til det nær omgivende Høiland med de bratte Klippemure og den stadige Iis og Snee paa Toppen, hvorfra talrige smaa Elve og Vandfald styrte sig ned i Fjorden; ogsaa heromkring naaer Høilandet op over 3000 Fod (Akulliarosersoak). — Paa Østsiden af Øen, som vender mod Waigattet, findes slet ingen Fjorde, og saavidt vides heller ingen Dale, med Undtagelse af Koogengoak ved Strædets nordlige Munding. Dog paastodes af Grønlændere, som havde opholdt sig længe paa denne Kyst, at de ved at gaae over Høilandet, fra Kudlisæt af henimod Retningen af Disko-Fjorden, her i det Indre af Øen havde fundet Dale med Indsøer, og drevet Rensdyrjagt der. Høilandet synes i den østlige Deel at være mere sammenhængende og naaer Norden for Kudlisæt de betydeligste Høider, paa hvilke overalt findes udbredt stadig Snee og Iis. Men Kyststrækningen udmærker sig her ved et bredere Bælte af lavt Forland nedenfor de steile Trapskrænter; disse lavere Bakker dannes af Sandsteen og Leer med Kullag og andre Rester af Fortidens Vegetation. Det synes, og er i alt Fald tydeligt at see paa det modsatte Fastland, at disse kulholdige Lag strække sig ind under de høie Trapbjerge og danne det Grundlag, som de smeltede Strømme have udbredt sig vidt og bredt og optaarnet sig over. Det, som vi altsaa see af dem, er kun deres yderste Rand, som er blottet for hiint, over 2000 Fod mægtige Dække; men vi kunne af denne Rands hyppige Fremtræden langs de udstrakte Kyster slutte os til det betydelige Areal, som denne Fortidens Vegetation

og de Leer- og Sandlag, som have indhyllet dens Rester, maae have havt.

Paa Fastlandssiden hæver Landet sig nu til de betydeligste Høider, vi kjende i Nordgrønland, nemlig paa den store Halvø, som adskiller Omenaks-Fjorden fra Waigat-Strædet, og som vi ville kalde Noursoaks-Halvøen efter den paa dens yderste Spidse beliggende Handelsplads. Den vestlige og større Deel stemmer i Henseende til Bjergenes Beskaffenhed overeens med Øen Disko; paa faa Steder springer et lille Forland af primitive Bjergarter frem; derover leire sig de omtalte kulholdige Bjergarter, som forøvrigt forstørstedelen danne Forlandet alene og umiddelbart indtage Kysten; men over dem hæve sig atter overalt, i en ringe Afstand, 1/4 à 1/2 Miil fra Havet, Trapbjergene, i Reglen dannende en sammenhængende Klippemuur, Bratninger paa et Par tusinde Fod, hvorunder Skraaninger af de løssprængte og langs Foden af Skrænterne opdyngede Klippeblokke. Vi kjende her 3, ved Dale tydeligt adskilte Bjergkjeder. Den yderste og laveste adskilles fra de andre ved Itisliks-Dalen, som fører fra Mundingen af Waigatsstrædet over i Omenaks Fjorden. Nærmest denne Dal har den en Høide af omtrent 2000 Fod, men falder meget jævnt skraat af mod Nordvest til Enden af Halvøen. Af de tvende andre løber den ene langs Waigattet, den anden langs Omenaks-Fjorden; imellem dem løber, i Retning med Halvøens Udstrækning, en stor Dal, som man tydelig har aaben fra Søen af, lidt NO for Halvøen, og som udgjør den midterste Deel af denne store Halvø. I Dalen findes Indsøer, som siges at være de største i Nordgrønland, og hvorfra den største Elv udgyder sig mod Nordvest i Havet; denne Egn gjennemstreifes meget af Grønlænderne for Rensdyrjagtens Skyld, og i Søerne paastaae

de at have seet Fisk af en særegen Art og overordentlig Størrelse. Bjergryggen langs Waigattet synes at have Høider paa henved 5000 Fod, men der gaves ingen Leilighed til at anstille Maalninger; Skrænterne ere steilest og nærmest Havet ved Strædets nordlige Munding, hvor smukke smaa Vandfald, ved Kordlutok, styrte lodret ned over de mørke Klippemure fra et Par tusinde Fods Høide. Først midt i Strædet er Bjergmassen gjennemskaaren af en Kløft, fra hvilken Atane-Elven kommer ud, og nærmest den sydlige Ende aabner sig en bredere Dal igjennem den ved Mannik, hvor de lave og jævnt skraanende Bakker ere vel bedækkede med Vegetation, tildeels endog saftig grønne af Græs; Rensdyrene komme her hyppigere nær til Stranden, hvorfor dette Sted er meget yndet af Grønlænderne som midlertidig Tælteplads om Sommeren. — Bedre Leilighed gaves der til at undersøge den Bjergkjæde, som løber langs Sydvestsiden af Omenaks-Fjorden; fra dens vestlige Ende ved Itiflik eller Hollænderbugten hæver den sig temmelig jævnt paa en Strækning af 2 à 3 Miil til et Plateau, som nu vedligeholder en temmelig eensformig Høide over de følgende 4 à 5 Miil; mod Øst danner dette et meget skarpt fremspringende Hjørne, der forneden fortoner sig som en spids Top og kaldes Kelertingoak, Kjællinghætten. Ved omhyggelige Vinkelmaalninger fra en Grundlinie paa Fjordisen i et Par Miles Afstand kom jeg til det Resultat, at den maatte være omtrent 6000 Fod o. H. Da det var mig paafaldende, her at finde det dobbelte af de høieste Punkter, jeg indtil da havde lært at kjende, gjentog jeg denne Maalning mange Gange og fra mange forskjællige Punkter paa Fjorden; men erholdt overalt et tilsvarende Resultat. I Sommeren 1851 var jeg saa heldig at have erholdt et Barometer til at controllere disse Jagttagelser med;

jeg besteg da denne Bjergryg paa 2 Steder, men naaede ikke heelt op paa Plateauet, deels formedelst den øverste Bratning, deels paa Grund af Høilandsisen, der laae paa de øverste Skraaninger og viste sig at have dybe Spalter med løse og farlige Kanter. Men Bestigningen er paa sine Steder sikkert ikke vanskelig. Det første Sted beregnedes til 3700 Fod, det andet til 4800 Fod; ved nu at tage Vinkelen af disse 2 Punkter fra Omenaks-Ø, forsaavidt de vare at kjende og deres Afstand at vurdere, beregnedes hiint til 3900 og dette til 5200, medens paa den samme Tid den høiere fremragende Kelertingoak gav 6000 Fod. Men Barometermaalningen af det andet Punkt var temmelig usikker formedelst den foranderlige Temperatur og de ugunstige Forhold jeg arbeidede under, da det paa Lavlandet blæste en varm østlig Vind ved + 10° R., paa Toppen derimod stormende Vindpust fra Syd ved 0°. — Jeg troer saaledes, efterat have taget Alt i Betragtning, at man kan anslaae Overfladen af den stadige Iis, som ligger paa Plateauet og stiger noget høiere end de yderste Hjørner, til en Høide af imellem 5500 og 6000 Fod, dog nærmest det Sidste. Den øverste Kant falder meget steilt af ud imod Fjorden; men nedefter aftager den ganske jævnt i Steilhed, saa at den tilsidst, nærmest Strandbredden, løber ganske svagt skraat eller fladt ud. Man har derfor nederst temmeligt stort Sletteland, særdeles jævnt bedækket med Vegetation; den grønlig brune Farve, det derved erholder, aftager ganske successive, alt som det stiger og bliver goldere, indtil det gaaer over i den steile Klippevæg, over hvis Rand den skinnende hvide Iis, som bedækker Høilandet, viser sig brat afskaaren, eller hist og her sænker sig ned i tragtformige Dale og forlænger sig ned igjennem Kløfterne. Disse Localiteter vilde derfor sikkert være særdeles gunstige til at iagt-

tage Temperaturens Aftagen og Climaets Forandringer efter Høiden; de faa Data, jeg i saa Henseende er i Besiddelse af, og som indskrænke sig til enkelte Temperaturiagttagelser, saavelsom til Bemærkninger over den aftagende Vegetation og den i samme Forhold tiltagende Snee og tilsidst stadige Iis, ville i det Følgende blive anførte. Men ogsaa i geologisk Henseende ere begge de omtalte Bjergstrækninger af stor Interesse; Sandsteendannelserne med Resterne af Fortidens Vegetation fremtræde mægtigt uddannede langs store Strækninger af Kysten; paa eet Sted synes Stammer af Træer endnu at kunne iagttages, opretstaaende og begravede under Leer og Sand i deres oprindelige Stilling, og Kullagene ere talrige og af fortrinlig Beskaffenhed. Over dem have senere Trapstrømmene udgydt og optaarnet sig til hine betydelige Høider; men ogsaa over dem, i Mellemrummene af Udbruddene, har en Vegetation fundet Sted, og man træffer hist og her paa Høilandet Kuldannelser, som hvile paa gamle Trapstrømme og ere bedækkede af yngre. Den voxende Iis, som omsider har lagt sig paa Toppen over det hele, udhuler nu atter Bjergene, fører hine Levninger frem for Dagens Lys og bringer Brudstykker af kolossale Træstammer fra utilgjængelige Høider ned til Havet. Ogsaa Indvirkningen af de smeltende Strømme paa de organiske Levninger har efterladt interessante Spor. Kullagene ere paa sine Steder forvandlede til naturlige Kooks, paa andre til Anthracit, og endelig paa mere end eet Sted til Graphit.

Vi komme sluttеligen til den østlige Deel af den store Noursoaks-Halvø, den Deel som ligger nærmest Indlandet eller Indlandsisen. Denne bestaaer af Urbjerge og begynder ligeledes med Høider paa over 5000 Fod, nærmest Kelertingoak; men den falder af henimod Indlandet og er mere

ujævnt bakket og gjennemskaaret af Dale. Et Pas fører her tværs over Halvøen og benyttes til Kommunikation ved Slædekjørsel mellem Kolonierne Omenak og Rittenbenk. Det høieste Punkt af denne Vei er Majorsoeitsiak; en stor Indsø, Tessersoak, strækker sig fra Foden af samme hen til Indlandsisen og Tossukateks-Iisfjorden; ogsaa omkring denne leve mange Rensdyr, og der drives endeel Jagt paa dem.

Noursoak-Halvøen danner den sydlige Grændse for en stor Bugt, som mod Nord begrændses af en lignende Halvø, og som almindeligen benævnes ved Omenaks-Fjorden, af de engelske Hvalfangere ved Nordostbugten. Denne Fjord forgrener sig i een sydostlig og een nordostlig Hovedarm og 7 mindre Fjorde, som alle naae op til Indlandsisen. Herved dannes et tilsvarende Antal mindre Halvøer, som tilligemed nogle større Øer udfylde det Indre af Fjorden. — Alle disse Grupper af Land, med Undtagelse af „Ubekjendte Eiland" og det mod samme vendende Upernivik-Næs, henhøre til Urformationen og dannes af schigtede granitagtige Bjergarter. Bjergmasserne vise her en paafaldende Tilbøielighed til at danne øformige Partier med en plan, særdeles høi Overflade, eller smaa Plateauer, med brat afskaarne Sidevægge, i hvilke man seer horizontale eller bølgede Lag. Talrige Vinkelmaalninger overtydede mig om, at Toppen af Omenak, Høisletten paa Storøen og Akpæt holde sig lidet over og under 4000 Fod; jeg fandt disse Bestemmelser særdeles tilfredsstillende bekræftet, ved under Bestigningen af Bjergkjæden paa Noursoaks-Halvøen at lægge Mærke til, paa hvilke Punkter de forskjellige Toppe faldt i samme Niveau, og atter sondrede sig. Men de største Høider opnaaer Landet paa Nordsiden af Fjorden; omkring Okesiksak, Kangerdluarsuk og Upernivik-Øen reise sig overalt Bratninger paa henved 5000

Fod af Havet; de øverste Kanter af disse Klippevægge ere stærkt sønderrevne, kløftede og udskaarne ved Atmosphærens Indvirkning, og fortone sig under de meest phantastiske Former, naar man befinder sig nær inde under dem; den stadige Iis klæber i disse Høider overalt paa de mindste Overflader og i de mindste Kløfter og Spalter, hvorfra den ofte skyder ud over Randen og under en buldrende Lyd kaster Brudstykker ned i Afgrunden. Men alt dette Land taber i Høide mod Øst, hvor det sænker sig og forsvinder under den store Høislette af Indlandsisen.

Vi komme nu til en Landstrækning, som er den mindst bekjendte og mindst undersøgte af hele Kysten, nemlig den store Halvø, som adskiller Omenaks-Fjorden fra det nordligste, eller Upernivíks Handelsdistrikt. Omridsene af den ere aflagte efter Peilinger fra Øen Kakkak i Omenaks-Fjorden, og paa Reiser i Omegnen af Anlæget „Prøven" i Upernivíks Distrikt, samt under Opseilingen langs Kysten fra og til Upernivík; men Kysterne Norden for Kikertarsoak og langs Laxefjorden i Upernivíks Distrikt have maattet aflægges efter den blotte Beskrivelse, især af de faa Grønlændere, som bereise disse Landstrækninger for Rensdyrjagtens Skyld, og som regelmæssigen mødes fra begge Distrikter over den smalle Landtunge der skal adskille denne Halvø, som vi ville kalde Svarten Huks Halvø, fra Indlandet. — Vi turde efter disse Omrids anslaae den til et lignende Areal som Noursoaks-Halvøen og Øen Disko. Den indtages næsten heelt og holdent af Trapformationen; i hele den sydlige Deel opnaaer den ingen betydelige Høider, man seer fra Søen af næsten ingen Iis paa Landet Sønden for og omkring Svarten Huk, Bjergene falde skraat og jævnt af, givende Plads for store Dale, som strække sig ind i det Indre af Landet; først ved Skaløen og Norden

for samme vise sig atter betydelige Høisletter med stadig Iis langs Kysten. —

Norden for denne Halvø gjør Havet atter en Bugt, der er udfyldt med lutter større og mindre Øer, og i hvis nordostlige Hjørne Indlandsisen udgyder en mægtig Strøm i Havet. Dette Archipelag med de omgivende Kyster udgjør det nordligste danske Handelsdistrikt, Kolonien Upernivik; af Øerne hæve sig de større, Akulliarrosek, Nutarmiuts Ø og Kasorsoak til betydelige Høider; som det synes, findes kun paa de to sidste, af hvilke Kasorsoak naaer noget over 3000 Fod, Ansamlinger af stadig Iis og Snee. — Norden for dem findes lutter mindre Øer, blandt hvilke den, hvorpaa selve Kolonien Upernivik ligger, de udmærke sig næsten alle ved et goldt og øde Udseende. Et bredt Sund, almindeligen kaldet Iisfjorden, fordi Iisfjeldene fornemmelig gjennem dette søge Veien fra den indre Iisfjord til Havet, adskiller disse Øer fra Fastlandet Kaëtsersoak; men længere Nord paa findes for Øieblikket ingen Beboere mere, som staae i Forbindelse med de danske Handelsetablissementer.

2.

Om Kystlandets Klima, Overfladens Beskaffenhed i forskjellig Høide over Havet, Høilandsisen, Indsøer, Kildevæld og rindende Vand.

Den her omhandlede Deel af Grønland ligger heelt indenfor Polarkredsen, eller med andre Ord i det Bælte af Jorden, hvor Solen en vis Tid af Aaret ikke gaaer under ved Midnat, og ligeledes en vis Tid ikke viser sig over Horizonten ved Middag. Men skjøndt derved bevirkes, at man i flere Maaneder af Aaret bestandig har fuldkommen Dag, saa er det dog af let fattelige Grunde langt fra Tilfælde, at man paa samme Maade skulde have en ligesaa lang Tid bestandig Nat. Ved Godhavn paa Disko kan man, selv den mørkeste Dag, ved Middagstid see at læse i et nogenlunde lyst Værelse, ved Omenak kun tilnød, især naar det træffer ind med overtrukken Luft; men under aaben Himmel kan man, selv paa det nordligste Punkt, paa denne Tid see at læse den fineste Skrift. Forøvrigt er der i Henseende til den mørke Aarstids eller Vinternattens Varighed en stor Forskjel paa de nordligere og sydligere beliggende Punkter af Kysten; og denne Forskjel modificeres desforuden ved de omgivende Bjerg-

høider, som kunne skjule Solen endnu en vis Tid efterat den allerede er kommet over Horizonten, og forinden den forsvinder under samme. Paa Breden af Egedesminde forsvinder saaledes Solen under Horizonten den 1ste December og staaer atter op den 11te Januar, saa at den mørke Tid varer 40 Dage; men paa Upernivіks Brede varer Vinternatten fra den 12te November til den 30te Januar, eller 79 Dage, af hvilke de 39 Dage ere mørkere, end den mørkeste ved Egedesminde. Ved Omenak varer den egentlige mørke Tid i 63 Dage, men paa Grund af det høie Land Syd for Kolonien sees Solen heller ikke 12 Dage før og efter, og er følgelig borte i 87 Dage; skjøndt den allerede er over Horizonten den 22de Januar, seer man dog først den 2den Februar et lille Glimt af dens Skive komme frem i en Kløft af Fastlandet og efter 1 Minuts Forløb atter forsvinde, men i de sidste Dage af Januar har man da det pragtfulde Syn, at ved Middagstid de høie Bjergtoppe, som omgive Fjorden, farves af et purpurrødt Skjær, som med hver Dag udbreder sig videre over det sneedækkede Høiland og sænker sig dybere ned, indtil dets Straaler kastes hen over Fjorden og de indefrosne Iisfjelde.

Den mørke Tid føles kun trykkende, naar den er forbunden med uroligt og stormfuldt Veir, med tyk Luft og Sneefog. Ved klar Luft og godt Veir savne Indvaanerne til i ingen Tid 2 à 3 Timers Dagslys til at færdes i det Frie og søge deres Erhverv paa Isen eller Søen; og saadant stadigere Veirlig indtræder gjerne efter Solhværvet ved Juletid i Forbindelse med den strænge Kulde, idet Thermometret i Reglen først da synker under ÷ 20° R. Paa saadanne klare Dage sees da ved Middagstid, foruden Lysningen af Solen i Syd, en pragtfuld Farvning af Luften i Nord, eller paa den modsatte Side af Himlen, hvor der viser sig

et mere eller mindre intensivt rødt Lys i Form af en Bue, som danner Grændsen mellem den nederste, mørkeblaae og af Jorden fuldkommen beskyggede, og den øverste, af Solen oplyste Deel af Himlen; og i de klare Nætter afgiver Nordlyset et ikke mindre oplivende Syn. Men det er en urigtig Forestilling, at Nordlyset skulde være saa hyppigt og tillige saa intensivt i denne Deel af Polaregnene, at det virkede væsentligt til at lysne; derimod skinner Maanen i disse kolde og stille Nætter saa klart, at man kan skjælne de fineste Omrids af de snedækkede Fjelde i et Par Miles Afstand.

Ligesom nu Solen selv i den mørke Tid formedelst sin Nærhed under Horizonten altid frembringer noget Dagslys, saaledes har man en vis Tid, før og efter den egentlig bestandige Dag om Sommeren, endnu ingen virkelig Nat. Man kan ved Upernivik regne paa en henved 4 Maaneders Dag, hvorfor man til Gjengjæld ikke engang har en 3 Maaneders Nat, og selv i hvert Døgn af denne ikke mangler lidt Dagslys i det Frie. Saaledes kommer det, at Solen frembringer en langt større aarlig Sum af lys Tid i Polarlandene, end i de Zoner, der ligge Æquatoren nærmere; saameget desto stærkere fremtræder derved Kontrasten i Henseende til Temperaturen — til den strænge Kulde — som frembringes ved at Jordens Overflade en vis Tid af Aaret ganske er unddraget Solstraalernes varmende Virkning. Det er bekjendt, at den aarlige Middeltemperatur overalt i Grønland er flere Grader under Frysepunktet; Observationer have været anstillede under forskjellige Bredegrader, ved Upernivik, Omenak, Godhavn, men fornemmelig ved Jakobshavn, hvor Koloniernes Læge, Hr. Rudolph, har ført Journal over Temperaturen, Barometerstanden og Veirliget i over 11 Aar til 5 Klokkeslet af Døgnet. — Vi kunne vente, af Bearbeidelsen og den mulige

Forøgelse af dette Materiale at erholde en fuldstændigere Meteorologi, end man hidtil kjender af nogen, anden saa nordlig og Kuldepolen saa nærliggende Egn; foreløbigen ville vi, hvad Middeltemperaturen angaaer, indskrænke os til følgende Tabel, som indeholder Resultáterne af 5 Aars Jagttagelser paa 3 forskjellige Punkter. Af disse har jeg erholdt de maanedlige Middeltemperaturer for Upernivik og Jakobshavn af Hr. Professor Pedersen, som har samlet Resultaterne af samtlige Observationer og befordret dem anstillede paa forskjellige Punkter af Kysten; de fra Omenak ere af Hr. Kolonibestyrer Fleischer, som har observeret i 12 Aar, men kun Vintermaanederne, October til April inclusive; de manglende Maaneders Temperatur er interpoleret efter den Proportion, som finder Sted mellem de 3 Punkter til de øvrige Tider af Aaret. — Samtlige Tal ere blot uddragne af Morgen- og Middags-Observationen:

Middeltemperaturen efter Grader Reaumur.

	Jakobshavn. 69°12′11″ NB August 1842 til — Juli 1846.	Omenak. 70′ 40′42″ NB August 1833 — Juli 1838	Upernivik. 72° 47 49″ NB August 1833 — Juli 1838
Januar	÷ 14.2	÷ 17.0	÷ 19.7
Februar	÷ 15.2	÷ 18.2	÷ 22.4
Marts	÷ 11.6	÷ 14.8	÷ 18.6
April	÷ 6.7	÷ 8.1	÷ 13.0
Mai	÷ 0.1	(÷ 0.9)	÷ 2.6
Juni	+ 3.7	(+ 3.0)	+ 1.9
Juli	+ 5.9	(+ 4.9)	+ 3.3
August	+ 4.3	(+ 3.8)	+ 2.9
September	+ 1.0	(+ 0.4)	÷ 0.5
October	÷ 2.5	÷ 4.2	÷ 5.5
November	÷ 9.1	÷ 8.1	÷ 9.7
December	÷ 12.2	÷ 14.3	÷ 17.2
Hele Aaret	÷ 4.73	÷ 6.12	÷ 8.59

Af disse Observationer ere de fra Upernivik de mindst paalidelige, formedelst betydelige Mangler i Antallet af de observerede Dage i hver Maaned. Men i det Hele fordres der, formedelst Klimaets Ustadighed, en længere Aarrække til at uddrage Resultater af. Middeltemperaturen for de enkelte Maaneder ved Omenak bliver efter 12 Aars Observationer næsten 1° Grad høiere, end efter ovenstaaende 5 Vintres, der aabenbart have været særdeles strænge. I runde Tal turde vi maaskee anslaae Kystens Temperatur under 69° NB til ÷ 4½° R., under 71° til ÷ 5½° R. og paa det nordligste Punkt, under 73° NB, til ÷ 7½° R. Og med disse Størrelser ville vi her foreløbigen nøies, indtil speciellere og nøiagtigere Udregninger ere foretagne.

Naar vi sammenligne Temperaturen i den midterste Deel af Nordgrønland med Danmarks, da viser det sig, at vore koldeste Maaneder, Januar og Februar, svare til Mai Maaned ved Omenak, at den varmeste Maaned, Juli, ved Omenak nærmest svarer til vor April, og at den koldeste Halvdeel af Aaret i Danmark, fra November til April, er henved 2° varmere end den varmeste Halvdeel af Aaret ved Omenak, fra Mai til October. Men tillige seer man, at Forskjellen allerede er betydelig mellem det nordligste og sydligste Punkt af den her omhandlede Kyst, og at Temperaturen aftager mod Nord i et forøget Forhold, idet de 2 Bredegrader fra Jakobshavn til Omenak kun frembringe en Nedsættelse i Temperaturen af 1°, de derpaa følgende 2 Bredegrader, fra Omenak til Upernivik, af 2°. Imellem denne nordligste Koloni i Grønland og den sydligste, Julianehaab, er Forskjellen ligesaa stor, som mellem Julianehaab og Kjøbenhavn. Man vil heraf atter kunne slutte sig til den overordentlige Grad, i hvilken Temperaturen fremdeles aftager fra Upernivik længere Nordvest paa, i

hvilken Retning Kuldepolen antages at ligge, og hvor lidet Klimaets Strænghed i den af de Danske besatte Grønlands Kyst har at betyde mod den, som hersker i Farvandene indenfor Lancaster-Sundet. Man vil ogsaa snart overtyde sig om dette ved et flygtigt Blik i Reiseberetningerne af Parry, Ross og andre, som have trodset de barske Vintre i disse Egne.

Klimaet i Nordgrønland er i det Væsentlige et Kystklima og meget afhængigt af Vindene i Davis-Strædet og Baffins-Bugten, og igjennem dem atter af den store Drivis, som kommer deels fra Spitsbergen langs Østkysten af Grønland om Kap Farvel og op i Strædet indtil i det Høieste 64° NB, deels fra Bunden af Baffins-Bugten og Lancastersundet til henimod Egedesminde og Rifkol; den sidste, eller Vestisen, naaer dog kun i yderst sjeldne Tilfælde Kysten. Som en Følge heraf, og i det Hele formedelst den nordlige Beliggenhed, er Klimaet i høi Grad ustadigt og underkastet langt større Tilfældigheder end den tempererede Zones. Men hertil kommer endnu den store Kontrast, som finder Sted om Vinteren mellem de Dele, af Havets Overflade, som ere belagte med Iis, og de Dele, som holde sig aabne, i hvilken Henseende der ogsaa finder megen Variation Sted i de forskjellige Vintre. Klimaets Ustadighed viser sig skarpest i Vintrenes forskjellige Strænghed, eller de maanedlige Middeltemperaturer, beregnede for enkelte Aar. Saaledes træffe vi i den omtalte Række af 12 Vintre ved Omenak, en December af ÷ 6.4° R. i 1831, og en af ÷ 22.6° i 1832; en Januar af ÷ 5.0° i 1830, og en af ÷ 21.3° i 1835; en Marts af ÷ 5.9° i 1840, og en af ÷ 21.7 i 1832.

Disse Kontraster ere naturligviis endnu langt større, naar man sammenligner enkelte Dage i den samme Maaned af Aaret, naar man betænker, at Temperaturen i den stræn-

geste Vinter undertiden pludselig kan stige flere Grader over 0°, og at man følgelig i den samme Maaned kan have en Temperaturforskjellighed af henved 40° R. Det er især denne Ustadighed, og ikke saameget den strænge Kulde, der udgjør det ubehagelige ved det grønlandske Klima. En Temperatur af 20 til 30° Kulde ved klart og stille Veir falder neppe Nogen, som benytter sig af den særdeles hensigtsmæssige, og saavel af Grønlænderne som Europæerne brugte Klædedragt, til Besvær. Det behøver vistnok kun at nævnes, at man i den samme Paaklædning kan opholde sig i et Værelse ved 15° Varme og derfra gaae ud og bevæge sig i 25° Kulde, uden at føle sig synderlig besværet ved denne Vexel af 40°, for at man deraf kan slutte sig til, hvor fortrinligt Klædedragten her er afpasset efter Klimaet. Men naar der med med denne Kulde forener sig Blæst, hvilket paa fine Steder ikke sjeldent er Tilfælde, da bliver den paa eengang i høieste Grad utaalelig og farlig for de blottede Dele af Ansigtet, som man forgjæves søger at sikkre mod Frosten ved nogensomhelst Bedækning, da Aanden strax overklæder den med Riimfrost og Iis, og derved gjør den værre end slet ingen. Man forestiller sig undertiden at den strænge Kulde altid er forbunden med stille og godt Veir; men dette gjælder kun for de østligere Egne, for det Indre af Fjordene, og da tillige kun for den allerstrængeste Tid. Ved de ydre Kyster, og saaledes især ved Godhavn, kan det selv ved ÷ 28° til 30° blæse en frisk Kuling af Østen og udaf ganske isolerede Dale paa Øen, hvoriblandt Blæsedalen, der af den Grund ikke bærer sit Navn med Urette; og i Begyndelsen af Vinteren, inden Isen har lagt sig over Disko-Bugten, ere haarde og halv stormende Østenvinde ved ÷ 17 til 18° R. meget

hyppige og langvarige, saavel ved Godhavn som i de østlige Dele af Disko-Bugten. Disse lokale Vinde eller Landvinde ere forbundne med, og maaskee en Følge af godt Veir og klar Luft; men naar nu i den strænge Vinter uroligt Veir indtræder, da blæser det gjerne stormende fra Syd med Snee ved ÷ 10° til 14° R., ja det kan endog hændes, skjøndt vistnok sjældent, at det blæser haardt med Snefog ved ÷ 24° R. Om Sommeren er det ustadige Veir ligesaa ubehageligt, som om Vinteren; man kan gjerne regne, at enhver Vind, med Undtagelse af Sydosten, til en hvilkensomhelst Tid er kold og følelig, naar man færdes paa Sommerreiser i Baade, og især naar den er forbunden med Regn og Snee, og at man til enhver Tid af Aaret, i slet Veir, kan trænge til at varme sit Værelse.

De større Forandringer i Veiret synes meest at udgaae fra og dreie sig om den varme Vind, som kommer fra ret Øst eller Sydost og blæser lige ud fra det iisdækkede Indland. Denne Vind, der kan indtræde i enhver Maaned af Aaret og over hele Kysten, bestandig medførende en Forhøielse af Temperaturen, især om Vinteren da den pludselig kan bringe Thermometret til at stige henved 20° R., synes at hidrøre fra Atlanterhavet og frembringe en Udjævning mellem dettes langt mildere Temperatur og de kolde Egne Vesten for Grønland, under samme Bredegrad. Det er nemlig aabenbart, at de varmeste Luftstrømme ikke kunne ventes at komme Sydfra, hvor vi træffe Kysterne af Labrador og Newfoundland, men at de nærmeste varmere Luftstrøg ligge i Østen eller Sydost. Denne simple Betragtningsmaade, tilligemed adskillige Phænomener ved selve Vinden, synes bedst at forklare denne varme, tilsyneladende fra den store Iisørken kommende

Luftstrøms Oprindelse *). Den varme Sydostvinds Komme bebudes i Gjennemsnit ved den laveste Stand, som Barometret kan have; det falder ikke sjældent under 27″, men naaer det 26″ 10‴ eller derunder, da kan man vente orkanagtige Vindpust. Paa samme Tid viser Himlen sig svagt overtrukken, især med blaalige, lange, ovale Skyer af et saa særegent Udseende, at man neppe kan tage Feil af dette Forbud; dette Skydække synes overordentlig høit og naaer aldrig Bjergtoppene, saaledes som Skyerne, der følge med de andre Vinde. Imidlertid er det endnu blikstille, og Atmosphæren, saavel om Vinteren som om Sommeren, ved den pludselige Temperaturforhøielse trykkende; men Luften viser en sjelden Gjennemsigtighed, og fjernt Land, som man ellers neppe kan skimte, sees klart og tydeligt. Nu indtræder Stormen paa eengang, men først paa de større Bjerghøider; man seer Sneen hvirvle hen over Høilandet, og befinder man sig paa Fjordisen under de store Bratninger Norden for Omenak, da kan man selv høre Stormen suse, medens det endnu nede paa Isen er blikstille; den blæser derpaa 2 à 3 Dage eller længere, men meget ustadigen, snart løiende af til Stille, snart kommende igjen med pludselige Kast. Undertiden, men sjældent, ledsages Sydostens Indtræden ved Regnbyger, selv i Januar og Februar; men den klarer derpaa af og blæser ved klar Luft

*) Hr. Professor Pedersen har gjort mig opmærksom paa, at den varme Vind muligen turde hidrøre fra den tilbagevendende Passat, hvorfor unægtelig ogsaa den Omstændighed taler, at den først begynder i høiere Regioner af Luften. Det maa imidlertid tilføies, at Vindens Retning, som i det Hele er østlig, synes at rette sig efter Kystlinien og altid at blæse lige ud fra Landet, saa at den i Julianehaabs Distrikt gaaer heelt om i retvisende Nordost, hvilket jeg selv har havt Leilighed til at iagttage paa Søen under Forbiseiling.

de øvrige Dage, og da er Vindens overordentlige Tørhed høist paafaldende; Thermometret, som staaer paa + 3 à 4° R., synker ved at befugtes, til 0°; uden at der fremkommer en Draabe rindende Vand, seer man Sneen tørre og svinde fra Landet. Af Hr. Fleischers ovenomtalte Journal over de 12 Vintre 1829 til 1841 ved Omenak fremgaaer, at det i dette Tidsrum har blæst, mere eller mindre stormende, ud af Omenaks-Fjorden fra ret OSO.

i Gjennemsnit aarligen:

3	Dage i	October	ved	+ 1½°	eller	5°	over Middeltemperat.
4	—	November	—	+ 2°	—	9½°	—
3	—	December	—	÷ 3°	—	10°	—
3	—	Januar	—	÷ 2¼°	—	12½°	—
2	—	Februar	—	÷ 2°	—	15°	—
3	—	Marts	—	+ ½°	—	15°	—
3	—	April	—	+ 1½°	—	9°	—

Heraf sees, hvor betydeligt denne Vind maa bidrage til at forhøie den aarlige Middeltemperatur, og det fornemmelig over det indre Fastland, som den først maa passere og umiddelbart kommer fra. Men man maa ingenlunde troe, at den herved frembragte pludselige Mildhed i Luften medfører nogen Behagelighed eller Lettelse i Klimaets Strænghed; den pludselige Temperaturforhøielse af 20° virker, selv om derved kun opnaaes 0°, ligesaa sløvende og slappende, som overdreven Sommervarme. Dertil kommer, at Vinden ved sin Voldsomhed sætter Isen i Drift om Vinteren paa de mere udsatte Farvande, og til enhver Tid af Aaret lægger Hindringer i Veien for at færdes paa Havet, og medfører Tab og Standsning i Indvaanernes Erhverv, ligesom ogsaa den ophævede Ligevægt i Atmosphæren sjældent føres tilbage uden Uveir og Vind fra andre Kanter. Naar Sydosten har udraset,

følger i Reglen Vind fra ret Syd op igjennem Strædet, hyppigen stormende og medbringende uroligt Veir, Snee og Regn, af hvis aarlige Mængde Størstedelen skyldes Vinden fra denne Retning. Ved sydlig Vind hænge Skyerne ned over Fjeldene og indhylle det Land, som ligger over en Høide af 1000 Fod; Thermometret holder sig paa ÷ 10 à 12° om Vinteren og + 4 à 5° om Sommeren. Men ved Nordenvind er Luften enten klar, eller Skyerne hænge ganske lavt, gaaende over til Taage; Thermometret synker til 0° og + 1° midt om Sommeren, og Taagen kan afsætte Iisskorper paa Skibenes Tougværk i Juli Maaned. Om Vinteren kan det blæse haardt af Norden og med Snee, ved ÷ 24° R.

Foruden disse mere fremherskende Vinde fra Nord, Øst og Syd, kan det ogsaa i Davis-Strædet hyppigen blæse mere eller mindre paalands fra Vest, Nord- og Syd-Vest. Dette er især Tilfælde om Sommeren og Efteraaret og synes, paa Grund af den medfølgende Kulde og Taage, at have sin Aarsag i Drivisen fra den nordlige Deel af Baffins-Bugten og Forskjellen af Temperaturen over den og over Landet. Endelig bemærkes, at ved normalt Veir, de bekjendte, lokale Land- og Søvinde indtræde ved denne Kyst meget bestemt og med stor Heftighed, og det er herved charakteristisk, at disse Vinde ikke saameget fordeles paa Døgnet, men ligesom Dagen og Natten, paa de forskjellige Aarstider. Deres Styrke er let forklarlig af de store Contraster, som finde Sted mellem Havets Overflade og de ved Solen stærkt ophedede, indesluttede Fjorde om Sommeren; og atter mellem Havet, hvor det endnu er aabent, og det, i de sildige Efteraarsnætter, ved Udstraalingen stærkt afkjølede Land. Den store Forskjel, som kan finde Sted mellem hinanden berørende Luftlag, yttrer ogsaa i optisk Henseende sin Virkning ved de i disse Egne

saa overordentlig hyppige Luftspeilinger, som iagttages til enhver Aarstid; meest almindelig vise disse sig saaledes, at den nederste Fod af Landet forsvinder, og i dens Sted den nærmest tilgrændsende øvre Deel viser sig omvendt, hvorved smaa runde Øer, der fortone sig som Cirkelsegmenter, komme til at ligne kugleformige eller elliptiske Legemer, der ligge paa Havfladen, og skraat affaldende Pynter, komme til at skraane indefter forneden; sjældnere ere de Luftspeilinger, ved hvilke den øvre Deel af Bjergtoppene forsvinder, og i dens Sted den nedre Deel viser sig omvendt, saa at kegleformige Bjerge erholde omvendte Kegler paa deres Top og komme til at ligne rygende Vulkaner, men hele Landet fortoner sig som fladt foroven og med indad springende Vinkler paa Siderne. Søvinden er fremherskende i Sommermaanederne overalt i Fjordene, saa at den kun sagtner lidt, eller giver Plads for en svag Østenvind et Par Timer om Natten; ligesaa let som det derfor er at komme ind i Fjordene, ligesaa vanskeligt er det, atter at komme ud af dem, og paa sine Steder, f. Ex. i Disko-Fjorden, gjør denne Vind ved sin Kulde og Heftighed den bedste Tid af Aaret og Døgnet utaalelig. Endnu mere vedholdende er Landvinden, som blæser om Efteraaret til ud paa Vinteren. Den er heftigst, hvor den store Indlandsiis er nærmest Havet, følgelig, som man let vil see, langs Disko-Bugten. Der gives Aar, i hvilke den her næsten blæser uophørlig i October, November og December; men i Pakitsok-Fjorden blæser den i September, ved godt Veir, som en Storm, der blot løier lidt af efter den varmeste Tid paa Dagen. Først naar Isen har lagt sig over Disko-Bugten i December eller Januar, begynder Østenvinden eller Landvinden at tage af. Men deraf kommer det, at Isen ikke godt kan begynde ud fra Landet af i den østlige Deel af Bugten, hvor

Vinden holder aabent selv i meget stræng Kulde; den viser sig først længere ude som Drivis, der pakker tættere og tættere sammen, udbreder sig ind efter mod Land og saaledes omsider faaer Bugt med Østenvinden. Men ved Godhavn begynder Østenvinden først ret, naar Isen har lagt sig og den strænge Kulde er indtraadt; dette turde muligen forklares derved, at der endnu findes stort aabent Vande længere mod Vest, og at den frosne Disko-Bugt nu kommer til at spille Landets Rolle. I de dybe Fjorde i Egedesmindes Distrikt skulle, efter Grønlændernes Sigende, om Sommeren begge Vinde være forenede, idet der finder en Luftstrømning Sted, saavel ude fra Havet, som ogsaa, i det Inderste af Fjordene, fra Indlandsisen, hvorfor Rensdyrene skulle trække derop og søge Beskyttelse mod Solvarmen og Myggene.

Jagttagelserne over Snee- og Regnmængden, som vilde have Betydning med Hensyn til Lovene for Opdyngningen af den stadige Snee og Iis, især hvad Indlandet og den fra samme udgaaende, svømmende Kalviis angaaer, savnes saa godt som ganske. I Hr. Rudolphs Journal for Jakobshavn findes enkelte Maalninger anførte, som ere de eneste, vi besidde; men formedelst de Vanskeligheder, som ere forbundne med Sneens Maalning, have de kun undtagelsesviis været anstillede. Vi ville her indskrænke os til, af denne Journal at uddrage Middelantallet af de Dage, paa hvilket der i Løbet af 10 Aar, fra 1840 til 1849, er faldet Snee eller Regn aarligen i hver enkelt Maaned, hvorved bemærkes, at de Dage, for hvilke der er anført Regn og Snee, ere henregnede til Snedagene, med mindre det udtrykkelig er tilføiet, at Regnen er den overveiende.

	Regndage.	Sneedage.	Tilsammen.
Januar	0.1	4.9	5.0
Februar	0.1	4.2	4.3
Marts	0.2	5.5	5.7
April	0.1	8.2	8.3
Mai	0.9	6.5	7.4
Juni	3.2	4.9	8.1
Juli	6.2	0.2	6.4
August	9.4	1.1	10.5
September	3.1	5.0	8.1
October	1.5	5.8	7.3
November	0.3	6.2	6.5
December	0.4	5.9	6.3
Hele Aaret	25.5	58.4	83.9

Herved maa bemærkes, at de Maaneder, som indeholde de fleste Regn- og Sneedage, April og August, tillige ere de, i hvilke der paa hver enkelt Dag falder den største Mængde af atmosphærisk Vand. Men i det Hele kan man vel paastaae, at Nordgrønland snarere har et tørt, end fugtigt Klima. Dernæst er den forskjellige Fordeling af Fugtigheden ret mærkelig; de yderste Kyster modtage sikkert mere, end de østligere Dele, og lide i det Hele mere af Taage og raakoldt Veir; deraf tør det vel forklares, at Bærrene altid i langt større Mængde opnaae Modenhed i det Indre af Fjordene og af Disko-Bugten, selv nærmest Indlandsisen, end paa de ydre og vestligste Øer. Søndenvinden, som især medbringer Snee og Regn, afgiver, idet den stryger over Noursoaks-Halvøen,

en langt større Mængde til dennes Sydvestside, end til Nordostsiden, som vender mod Omenaks-Fjorden.

Luftens Tørhed og Kulden tilsammen gjøre, at Indvaanerne kunne af de raaeste og simpleste Materialier, som overalt ere tilstede, bygge sig Huse, der ere istand til at trodse dette barske Klima. Det er bekjendt, at Grønlænderne om Sommeren boe i Telte, og forstørstedelen føre et omflakkende Jagtliv. Om Efteraaret, hen i September Maaned, naar de ere vendte tilbage fra Rensjagten til deres Vinterpladser, maae de være betænkte paa at opbygge eller restaurere deres Vinterhuse; de udsøge da Steen, helst flade og firkantede, og opstable dem verelviis med Græstørv, som udfylder Mellemrummene; naar disse simple Mure ere færdige, dannes et fladt Tag derover ved Hjælp af Bjælker, samt Brædder eller Qviste og Græstørv, som tildække det Hele. I et mildt og fugtigt Klima vilde disse, med saa ringe Omhu opførte Jordhuse neppe kunne tænkes at give Beskyttelse mod Fugtigheden; men her, hvor i 7 Maaneder Tag og Vægge ere bestandig frosne, kan der i Reglen ikke være Tale om Fugtighed udenfra, og Huset bliver tillige tæt og varmt. Man er ogsaa tilbøielig til at gjøre sig overdrevne Forestillinger om den slette og forpestede Luft i disse Huse, hvor saa mange Mennesker ere sammentrængte i et snævert Rum, og alle de med Sælhundefangsten og Skindberedningen forbundne ureenlige Forretninger foretages; Klimaets Strænghed bøder nemlig ogsaa tildeels paa denne Ulempe. Man maa betænke at Luftomskiftningen ikke saameget beroer paa Størrelsen af de Aabninger, gjennem hvilke Luften skal trænge ind, som paa Forskjellen mellem den ydre og indre Temperatur. Det er bekjendt, at Grønlænderne endnu forstørstedelen opvarme deres Huse med de samme Lamper, som tjene dem til Belysning, og derved

ere de istand til at frembringe én stærk Hede i disse smaa Rum. Forskjellen mellem Temperaturen ude og inde er 30 til 40° eller endog derover, men derved forøges den ydre Lufts Tilbøielighed til at trænge ind gjennem alle tænkelige Aabninger i en høi Grad, og det er en Kjendsgjerning, at man i den strænge Vinter ikke føler sig synderlig besværet af Luften i de grønlandske Huse, især ikke om Dagen, naar de holdes godt varme, og Beboerne hyppig gaae ud og ind, hvorved Døren aabnes og den kolde Luft sees at strømme ind til Midten af Rummet i Form af Taage; snarere føler man Luften trykkende om Morgenen, naar man har tilbragt Natten i et saadant Huus, naar alle Beboerne have sovet i det samme Rum, Døren ikke har været aabnet og Lamperne ere halvt udgaaede, hvorved de have oset, og Rummet er blevet afkjølet. Ganske anderledes forholder det sig, naar mildt Veir indtræder, og der er ringere Forskjel mellem den ydre og indre Temperatur; da er Luften altid i høi Grad fordærvet; der gives saaledes Pladser, hvor Grønlænderne ere i den Grad usle og ligegyldige, at de ikke kunne samle de fornødne Skind til Telt og derfor tilbringe Sommeren i deres Vinterhuse, der da, naar Sneen er svunden, og de omkring Husene henkastede Ureenligheder komme tilsyne, og naar Forraadnelse indtræder i Blodet og andre Levninger fra Sælhundenes Slagtning i det Indre af disse Huler, frembyde sande Skrækkebilleder af den menneskelige Elendighed, og i høieste Grad maae være fordærvelige for Beboernes Sundhedstilstand. Ogsaa indtræder hyppig den Ulempe, at der om Efteraaret, naar Grønlænderne ere flyttede i Vinterqvarteret, som er beregnet paa Frosten, endnu i Oktober og selv i November kan indtræde Regn eller Tøsnee med Regn i flere Dage, hvorved omsider Taget blødes igjennem og Be-

boerne komme til at lide meget. Men dette beroer kun paa den ringe Omhu, som anvendes paa disse Huses Konstruktion; der gives Huse med Jordmure og Jordtag, som ere indrettede af danske Folk og beboes baade Sommer og Vinter, uden at der trænger Regn igjennem Taget, og som maae ansees for ret hensigtsmæssige, især naar man tager de ringe Midler, hvorved de ere opførte, i Betragtning. De danske Beboelseshuse ved Kolonierne i Grønland ere opførte af over hinanden lagte Bjælker, saakaldte Stokværkshuse, ganske efter de norske Huses Mønster; de ere varme og tætte og maae betragtes som de eneste hensigtsmæssige, naar man vil have andet end det grønlandske Jordhuus; hvortil kommer, at disse Træhuse, naar de vedligeholdes, paa Grund af Træets ringe Tilbøielighed til at gaae i Forraadnelse i dette Klima, kunne staae i meget lang Tid, saa at de fleste af de nuværende Kjøbmandsboliger i Nordgrønland have staaet fra Koloniernes første Begyndelse, ellre omtrent i 100 Aar, og endnu ere upaaklagelige. Ret paafaldende, men tillige let forklarlig er den overordentlige Tørhed i disse Huse om Vinteren, som yttrer sig deels i det stærke Støv, deels i den Hurtighed, hvormed Fødemidler og andre fugtige eller flydende Gjenstande, som henstilles aabent, indtørre. Det er indlysende, at dette hidrører fra den stærke Luftomskiftning og den forøgede Evne til at optage Fugtighed, som den indtrængende Luft erholder ved at blive 30—40° varmere; og det er kun en fra Hjemmet medbragt Fordom, at man i disse Huse i den strænge Vinter skulde behøve at aabne Døre eller Vinduer, for at skaffe frisk Luft.

Den samme Klimaets Strænghed, som gjør, at Træbygninger vedligeholde sig saa længe, kommer ligeledes til god Nytte i Henseende til andre Tings, og navnlig Fødemidlers

Opbevaring, hvilket er af stor Nytte og kunde være af endnu større for et Folk, som lever af animalsk Næring, hvis Erhvervelse beroer paa saa mange Tilfældigheder, at den til visse Tider kan være rigelig og til andre ganske udeblive. Rensdyrkjød, som erholdes i August Maaned, kan, naar det først er bragt vel hjem i September, holde sig til Juni næste Aar, uden særegent indrettede Forraadskamre. I Kjældere eller Jordhuse holdes Kjødvarer i frossen Tilstand længere eller kortere ud paa Sommeren, eftersom de mere eller mindre ere beskyttede mod Varmens Indtrængen. Det er bekjendt, at Virkningen af Temperaturens Forandringer i Luften først indtræder senere under Jorden, saavelsom i slige aflukkede Rum, saa at Sommerens Varme først yttrer sig der ud paa Efteraaret, og atter Vinterens Kulde først ud paa Foraaret. Men jo mere affondret Stedet er fra den ydre Luft, desto mere udjævne Forandringerne sig tillige; og naar man betænker, at der kun gives 4 Maaneder, i hvilke Middeltemperaturen er over Frysepunktet, at man ved at grave i Tørven paa de smaa Tørveøer allerede i 10 Tommers Dybde træffer paa stadig Frost, og endelig, at man selv om Sommeren paa de fleste Steder med Lethed kan forskaffe sig frisk Iis fra Havet, da turde det ikke være nogen vanskelig Opgave at bygge Iiskjældere i Grønland, eller Jordhuse, i hvilke man til enhver Tid kunde henlægge Fødevarer, og disse atter kunde holde sig, saalænge det skulde være. Vel egner Klimaet sig paa den anden Side ogsaa til Kjødvarers Opbevaring ved Tørring, som er den meest almindelige Methode, Grønlænderne bruge til at konservere deres Forraad, forsaavidt de i det Hele have Hang til at konservere og til at samle Forraad; men denne Methode fordrer dog langt mere Tidsspilde og Uleilighed og er meget afhængig af Veirliget, hvorimod slige

Forraadshuse blot udfordre deres Reparation og de raae Fødemidlers Transport til Stedet.

Endelig skulde jeg tillade mig et Forsøg paa, om muligt, at give et mere anskueligt Billede af det grønlandske Klima, ved at anføre nogle Notitser over Veirliget, saaledes som jeg selv havde Leilighed til at lære det at kjende under de 3 Aar af mit derværende Ophold. Sommeren 1848 var usædvanlig stadig og smuk; naar dette er Tilfældet, da ere Sommerreiserne i Grønland, som foretages i Baade, paa hvilke man maa medtage Telt saavelsom alt øvrigt til Livsfornødenhederne henhørende, ligesaa behagelige, som de i de ugunstige Somre kunne være møisommelige; det sommerlige Veir varede endnu til henved Midten af September, da Frosten indtraadte. Men nu betegnedes Overgangen til den strænge Aarstid ved meget stormfuldt og uroligt Veir; efterat Indsøerne allerede overalt havde været tillagte i Oktober, indtraadte endnu i de første Dage af November Tøveir med megen Regn og Snee, som gjorde Fodstierne ved Godhavn ufremkommelige, begyndte at trænge igjennem Grønlændernes Huse og forøgede deres, allerede ved det urolige Veir indtraadte Mangel og usle Forfatning. Først den 21de November sank Thermometret under 10° R. og holdt sig saaledes Resten af Maaneden, hvormed Solen tillige forsvandt fra Horizonten, efterat den de sidste Dage slet ikke havde været seet formedelst overtrukken Luft; og nu indtraadte intet Tøveir mere før i April. I Løbet af December vedblev Temperaturen at aftage, med Undtagelse af et Par Dages Mellemrum, da Thermometret atter steg til ÷ 3° *), hvorpaa fulgte uroligt Veir med Snee og Storm fra SV og N ved ÷ 12 til 14°, og flere Dages

*) Her, som overalt i det Følgende, menes Grader efter Reaumur.

Storm fra Østen ved ÷ 17°. Endelig den 22de December satte Veiret sig med stræng Kulde, og Thermometret sank første Gang under ÷ 20°; efterat den indesluttede Havn allerede i længere Tid havde været tillagt, saaes nu ogsaa, for første Gang, speilblanke Steder af Tyndiis vidt og bredt over det aabne Hav af Disko-Bugten, og snart laa Isen fast, saa vidt som Øiet kunde række. I de smukke og klare Dage kort efter Nytaar mærkedes nu ved Middagstid Solens Nærhed under Horizonten ved det indtrædende fuldkomne Dagslys. Klokken 10 Formiddag herskede der endnu halvt Tusmørke; og man saae enkelte Stjerner paa den mørkeblaae Himmel i Nord, men den iisdækkede Havflade med de indefrosne Iisfjelde og det snedækkede Høiland viste deres Omrids og Ujævnheder ved de fineste Tegninger af svagt Lys og Skygge; den dybe Stilhed, som hvilede over dette Landskab, afbrødes kun ved en underlig stønnende eller syngende Lyd af Isen, som bevægede sig og brødes langs Strandkanten ved Vandets Stigen og Falden, eller muligen paa Grund af en Bevægelse i det aabne Hav. Henved Klokken 11 viste sig den røde Bue paa Himlen i NV, spillende i Violet og Guult paa Overgangen til det Blaae af Himmelen, og sænkende sig ned til Horizonten, efterhaanden som Solen nærmede sig den paa den modsatte Side. Klokken 11½ saaes den endnu kun igjennem Blæsedalen mellem de høie Fjelde, hvorpaa Solens Nærhed tilkjendegav sig ved den stærke Oplysning af Smaaskyerne over Horizonten i Syd. Men særdeles høitideligt var det at see Solskiven, som for 6 Uger siden var forsvunden fra den mørke og stormfulde Himmel i November, atter vise sig paa den bestemte Dag over den jævne og rolige, snehvide Havflade, efterat den allerede 2 Dage iforveien ved Mid-

dagstid havde kastet et purpurrødt Skjær paa de høie Bratninger af Disko.

Den strænge Kulde varede til sidst i Marts og naaede sin Høide i den første Uge af denne Maaned, da Thermometret i 2 Nætter sank til imellem 28 og 30° Kulde. Den almindelige Temperatur i hele denne Tid var 20—24° Kulde, og som oftest forbunden med den skjærende Østenvind, der af og til blev meget haard, saa at Isen begyndte at løsne sig fra Land og slaae Revner, af hvilke da Vandet, der pludselig udsattes for den iiskolde Atmosphære, dampede som af en Kjedel og udstødte en mørk Taage. Kun et Par Gange afbrødes Kulden ved den milde Sydostvind, som bidrog til at hæve Middeltemperaturen. Heftigst indtraadte den sidst i Januar; den 31te om Morgenen var det ganske stille, og en pludselig Mildhed mærkedes i Luften, idet Thermometret var steget til ÷ 10°, og Barometret sank hurtigt. Klokken 10 om Aftenen var Thermometret steget til ÷ 4° og Barometret sunken til 27″; da udbrød pludselig en Storm, Thermometret steg til ÷ 1° og Vinden forekom, paa Grund af den store Kontrast til de foregaaende Dage, som mild Sommerluft. Klokken 11½ var Isen i Drift og det kulsorte Hav saaes paa samme Sted, hvor man hele Dagen over havde gaaet tilfods og kjørt i Slæde. Den 1ste Februar vedblev det at storme, men meget ustadigt, medens Thermometret paa samme Maade spillede ustadigen mellem 0° og nogle Grader derunder. Næsten al Iis var forsvunden, saa langt man kunde see over Havet. Ligesaa hurtigt som denne Temperaturforhøielse var kommen, ligesaa hurtigt faldt Thermometret atter den følgende Dag under Blæst og Snefog, til det om Aftenen allerede stod paa 22° Kulde ved stjerneklar Himmel.

I den mørke Tid vise Thermometer-Observationerne om

Middagen og til de øvrige Tider af Dagen neppe nogen constant Forskjel; det synes som om Solen aldeles ikke bidrager til at varme Atmosphæren, og som om Jordoverfladen er overladt til en fuldstændig og uafbrudt Afkjøling ved Varmestraaling. Men selv naar den skinner klart i Januar, mærker man neppe endnu nogen opvarmende Virkning af dens skraat faldende Straaler. Først i Februar kunde man forhindre Ansigtet fra at angribes af Frosten ved at vende det mod Solen; men Thermometret i Skygge viste dog efter Gjennemsnittet neppe 1/4° Forskjel mellem Nat og Middag. I Marts bliver denne Middelforskjel pludselig henved 4°, den hidrører især fra de kolde og stille Dage, og er størst i dem; saaledes stod Thermometret om Natten før og efter den 19de Marts, en klar og stille Dag, paa 22 og 25° Kulde, men om Middagen stod det i Skygge paa 12° Kulde; og i en Dragt, som er indrettet paa Vinterreiser, føler man sig i Solskinnet næsten besværet ved Varmen paa saadanne Dage. Ikke desmindre see vi af ovenstaaende Tabel over Middeltemperaturen, at Solen dog endnu ikke er istand til at hæve denne Maaneds Temperatur mere end 2° over den koldeste Maaneds, og selve Vinterkuldens Culminationspunkt, eller de koldeste Dage, indtræffer ofte først i denne Maaned. Natten imellem den 26de og 27de Marts sank Thermometret for sidste Gang i dette Aar under ÷ 20°. Strax med Begyndelsen af April fik en mildere Temperatur Overhaand; Middeltemperaturen af denne Maaned blev 11° høiere end den forriges, og Thermometret sank ikke mere under 13° Kulde. I denne Maaned mærkedes den store Forskjel mellem Temperaturen i Sol og Skygge, samt om Middagen og om Natten, skarpest; paa samme Tid som det blæste friskt med 6—8° Kulde, kunde det i Solskinnet, hvor der var Læ for Vinden,

være næsten trykkende varmt. Denne Kontrast er meget følelig, ubehagelig og skadelig for Sundheden. Den almindelige Forkjølelsesepidemi om Foraaret i Grønland har vist sin Grund i denne hyppige og pludselige Vexel. Den 4de April steg Thermometret for første Gang siden November over Frysepunktet, og dette gjentog sig i Maanedens Løb 11 Gange, men altid kun ved Middagstid, og saaledes at Solen endnu neppe virkede kjendelig paa Sneen, uden hvor denne grændsede til noget Sort; og intet Spor af rindende Vand kom derved tilsyne. Tillige udmærkede denne Maaned sig ved den største Sneemængde og ved uroligt Veir; Isen brød overalt paa det aabne Hav, og den 19de allerede halvt ind paa Havnen, hvorpaa den laa og drev frem og tilbage over Disko-Bugten og hindrede Hvalfangerskibene, som allerede saaes den 26de, fra at nærme sig Landet. Endelig indfandt sig den 1ste Mai; derved kommer man til at tænke paa Blomster og grønne Marker, men om sligt var Talen ikke her, man skulde om Morgenen forgjæves have søgt efter en Skeefuld Vand paa hele Godhavns Ø. Om Natten havde det frosset 8°, de smaa Indsøer vare endnu bundfrosne; den Smule Vand, som om Middagen kunde have samlet sig paa en huul Steen, var allerede tillagt Klokken 8 om Aftenen; en brat afskaaren Iismasse paa 3—4 Alens Tykkelse klæbede endnu rundt om ved Strandkanten, som en Rest af Havets Iis, Sneen laa 5—6 Alen dyb i Kløfterne, og ikke et Korn af de Iis- og Sneemasser, som havde opdynget sig paa Landet eller hæftet sig til det langs Stranden siden først i November, var optøet saaledes, at det havde kunnet løbe af til Havet.

Først den 2den Mai begyndte Sneen, som hidtil havde lagt saa løs og let, at ethvert Vindpust satte den i Bevæ-

gelse, kjendeligen at synke sammen under Paavirkningen af en mild Østenvind, som blæste ved klar Luft og et Par Graders Varme, vedblev den følgende Dag, og den 4de Mai gik over til Storm med 4—6° Varme. Da begyndte om Formiddagen Stenene og Toppene af Bakkerne at rage frem af Sneen, og om Eftermiddagen mærkedes det første rindende Vand i Fordybningerne og under Sneen; endnu hurtigere saaes de mørke Klippevægge af Diskos Høiland at træde frem, og paa samme Tid førte Stormen al Drivisen ud af Disko-Bugten, hvorpaa den ikke saaes mere. I den øvrige Deel af Mai indtraadte Frosten regelmæssig hver Nat, men om Middagen havdes almindeligen 2—4° Varme, kun enkelte Dage 0° ved taaget Veir; undertiden faldt der Snee, som dog strax svandt igjen, men Regn sporedes endnu intet til i denne Maaned. Den regelmæssige Nattefrost gjorde Sneen haard allerede Kl. 10—11 om Aftenen, og da det efter den 10de Mai er bestandigt Dagslys, var denne Aarstid fortrinlig skikket til at foretage Reiser overland om Natten. Den 10de om Aftenen kjørte jeg til Tunnursoak, en Dal, som strækker sig bag Skarvefjeldet og er halvt udfyldt af den stadige Iis, som har lagt sig ned over hele Nordsiden af dette høie Bjerg. Elven, som kommer fra Blæsedalen, havde allerede banet sig Vei igjennem et Leie af Iis og Snee, dog lod den sig endnu passere; men i ovennævnte Dal, som ligger meget indesluttet og beskygget af Fjeldene, var der neppe Tegn at see til en begyndende Bortsvinden af Sneen, som bedækkede Alting jævnt og fast. Den 13de Mai om Morgenen Klokken 2½ begav jeg mig paa Veien til Toppen af Disko, nærmest Godhavn; Sneen var atter haard som Iis, og Vandpytterne kunde bære. Paa Toppen var der ved Middagstid, skjøndt Solen i det stille og klare Veir næsten var brændende, intet Spor til Tøening af Sneen,

som laa paa Høilandet og den stadige Iis, som dækker samme; og ikke en Draabe Vand var at finde, til at læske Tørsten paa. Men ved Nedstigningen sank man overalt i Sneen, som bedækkede de mod Syd vendende Skraaninger, og i den saakaldte Lyngmarks Dal hørtes Vandet risle i Smaabækkene dybt under Sneen og Rullestenene.

Den 3die Juni faldt første Gang i dette Aar lidt Regn, som dog strax igjen afløstes af Sneen, og den 5te Juni fandtes den første Blomst, **Saxifraga oppositifolia**, udsprungen paa Disko. Den 8de—10de Juni indtraf Solskinsveir ved 10—12° Varme, som virkede stærkt paa Resterne af Sneen; Cochlearen, Pilen, Potentiller og flere andre Planter begyndte at blomstre. Men derpaa fulgte uroligt Veir, sydlig Vind med megen Snee, som blev liggende i flere Dage. Ved Ankomsten i Disko-Fjorden den 16de Juni fandtes Alting bedækket med denne nye Snee; her kunde man endnu gaae paa Isen i de inderste Dele af Fjordene. I Resten af Maaneden havdes ret klart og smukt Veir, men neppe havde Solen om Formiddagen begyndt at opvarme denne, af høit Land indesluttede Fjord, førend en iiskold Søvind indstillede sig og varede haardnakket ved til ud paa Aftenen; og det manglede endnu sjældent paa Nattefrost, som især imellem den 27de og 28de var saa stræng, at Vandpytterne næsten kunde bære.

I den første Uge af Juli, under Reisen til Upernivik, krydsede vi mod en haard Nordenvind, der drev Taage eller ganske lave Skyer hen over Havet. Her paa Søen kom Thermometret i flere Dage ikke over 0°, og selv ved Middagstid dannede Taagen en Glasur af Iis paa Tougværket, hvoraf Skorper faldt ned paa Dækket, hvergang der vendtes. Under Reisen i Uperniviks Distrikt havdes derpaa meget ustadigt Veir med Regn og, Natten før den 15de Juli, endog

Snee; men forøvrigt mærkedes ingen Frost paa Landet i denne Maaned. I Begyndelsen af August havdes enkelte smukke og varme Dage, indtil 10°; den 13de om Morgenen saaes den første Riimfrost paa Prøvens Ø, og man kunde da næsten være i Tvivl om, hvorvidt den tilhørte den paafølgende eller den foregaaende Vinter, om Sommeren allerede var forbi, eller endnu i Vente. Sidst i August, ved Omenak, var Nattefrosten saa stræng, at man om Morgenen kunde gaae paa Vandpytterne. Derpaa indtraadte, i September, gjentagne og tildeels orkanagtige Storme fra SO med mildt Veir, og i hele den sidste Uge af denne Maaned blæste det haardt, men jævnt og stadigt ud af Fjorden ved klar Luft og 4—8° Varme. Endelig den 3die October sank Thermometret under Frysepunktet og saaledes endte denne usle Sommer, som desværre ikke hørte til de sjeldne i Nordgrønland.

Vinteren 1849—1850, ved Omenak, udmærkede sig fremfor den foromtalte ved en senere Indtræden og en længere Varighed af den strænge Kulde, da Thermometret for første Gang sank under 20° Kulde den 10de Januar, og for sidste Gang den 10de April. I Løbet af denne Tid indtraf flere Gange den milde Sydoststorm, hvorved Temperaturen pludselig steg over Frysepunktet; og i Januar havdes Særsynet af en Dags smukt, klart og stille Veir ved 2° Varme. Kulden naaede sit høieste i de 13 Dage, fra den 17de Februar til den anden Marts, i hvilke Middeltemperaturen var 26° Kulde og Thermometret 2 Gange stod om Morgenen paa 30° Kulde, samt om Middagen ikke steg over 24°. Quiksølvet saaes dog ikke frosset; men Rom, som havde henligget i et Anker paa Proviantbodens Loft, var tykflydende som Olie og uklar. Nordlys saaes ikke synderligt denne Vinter; men usædvanligt klare Maaneskinsnætter i den mørke

Tid. Den 10de Marts havde Solen ved sin Opgang en Bisol, der skinnede saa stærkt, at Flere i et Dieblik ansaae den for den virkelige. Den 14de og 15de Marts indtraf atter Sydostvind og Thermometret steg nær op til Frysepunktet; ikkedesmindre kunde i et Jordhuus, som havde staaet tomt om Vinteren, og hvis Vægge vare gjennemtrængte af den sidste strænge Kulde, Temperaturen ikke bringes høiere, ved at brænde to grønlandske Lamper en heel Nat, end at varm Drik, som fattes i en Kop paa Gulvet, i et Qvarteerstid var heelt frossen. Den 22de April om Morgenen stod Thermometret endnu paa 14° og om Middagen paa 8° Kulde; efter et Mellemrum af flere Dage, med Sydoststorm og stærkt Tøveir, havdes derpaa den 8de Mai atter 12° Kulde om Natten, og 8° Kulde om Middagen ved haard Nordenvind.

Paa denne Dag var især Solstraalernes Virkning i Modsætning til den kolde Luft mærkelig; trods 8° Kulde ved Omenak, var det paa Storøen, længere oppe i Fjorden, hvor den kolde Vind ikke naaede hen, om Middagen saa varmt, at Jorden blev blød, Vandløbene begyndte at risle, og de store Iistapper faldt raslende ned overalt; de smaa Landfugle begyndte at qviddre, i et Seildugstelt blev det saa varmt som i et Drivhuus, Fluer og Edderkopper kom frem af Græsset. Men om Natten stivnede og forstummede hele Naturen igjen. Den 9de Mai kom en Grønlænder i Slæde fra „Ubekjendte Eiland" og bragte Brev fra Capitain Penny, som var udsendt med to Skibe for at opsøge Franklin, men drevet med Isen ind i Mundingen af Omenaks-Fjord, 4 Mile udenfor Ubekjendte Eiland, hvor han endnu laa indefrossen den 4de Mai.

Dette kolde Foraar paafulgtes derpaa pludselig af en

varm og stadig Sommer. Den 22de Mai fandtes allerede, i en Dal paa Fastlandet, den samme Blomst udsprungen, som ved Godhavn den 5te Juni Aaret i Forveien. Allerede inden Midten af Juni vare de fleste Planter i Flor; det synes som om Alt, hvad der af Naturen var anviist Sommeren, skynder sig med at benytte det lidet, der er; ligesaa Myggene, der komme frem i utrolig Mængde paa den Tid, Nattefrosten begynder at holde op. I denne første Halvdeel af Juni stod Thermometret paa 5—9° Varme i Skyggen og steg endog til 34° i Solen om Middagen; om Natten sank det dog jævnligen lidt under Frysepunktet; men efter Midten af Juni ikke mere. Juli Maaned var, paa enkelte urolige Dage nær, stadig og varm. Den 28de stod Thermometret i Skygge ved Christianshaab, under Sydostvind, paa 14° Varme, det høieste jeg har seet i Nordgrønland.

Allerede den 2den August mærkedes i dette Aar ved Egedesminde det første Spor til Nattefrost, som dog atter ganske ophørte, hvorimod den sidste Deel af denne Maaned udmærkede sig ved mange Regndage. Den gode Sommer ytrede sin Virkning i den overordentlige Rigdom paa Bær i August og September Maaned i Egnen Østen for Disko-Bugten. Krækkebærbuskene, som ere de meest almindelige, vare paa sine Steder saa fulde af Frugter, at de lignede Drueklaser; og hele Grunden, som de bedækkede, var sort. Blaabærrene, som behøve noget gunstigere Betingelser til at modnes, men hvis Buske dog findes i Mængde overalt, fandtes i dette Aar næsten ligesaa rigelige som hine, og vare udmærket store og søde. Tyltebærrene, som i Nordgrønland deels kun findes paa enkelte Punkter, deels kun modnes i enkelte Aar, kunde dennegang samles i temmelig Mængde omkring Sydostbugten. Men hele September og Oktober

kunde man, saalænge der ikke laae Snee, i Christianshaabs og Jakobshavns Distrikt, hvorsomhelst man gik iland, spise sig mæt i Bær, og paa mange Steder samle dem i Tøndeviis. —

Først efter Midten af September indtraadte Frost ogsaa om Dagen, og den 20de September sneede det første Gang paa det lave Land; men i Oktober havdes endnu 3 Dage i Træk Regn, Thermometret steg den 10de til 8° Varme, og al Snee var forsvunden fra Landet. Den derpaa følgende Vinter, 1850—51, udmærkede sig ved sin Ustadighed og Mildhed. Temperaturen sank til 20° Kulde første Gang den 4de Februar og sidste Gang den 20de Marts, og dens laveste Stand var 25° den 8de og 9de Februar. Januar udmærkede sig ved hyppig Indtræden af den varme Vind. Barometret sank den 3die til 26″ 8.4‴, og Thermometret steg til Frysepunktet, medens det endnu var blikstille; men om Aftenen udbrød pludselig en orkanagtig Storm, Husene rystede, og Smaasteen pidskedes mod Vinduerne. Den følgende Dag stod Thermometret paa 6° Varme. Næsten al Sneen var forsvunden fra Landet, men borttørret af Vinden, uden at der viste sig rindende Vand. Efter den milde Vinter fulgte en kold og ustadig Sommer. I Mai Maaned havdes 3 Dages Frostsnee med 2—7° Kulde; den 20de stod Thermometret om Middagen paa 4° Kulde, og Vinduerne vare frosne i en varm Stue hele Dagen. En stærk Forkjølelsesepidemi udbredte sig kort efter blandt hele Befolkningen. Skjøndt Vinteren havde været mild, gik jeg dog endnu den 15de Juni tværs over en Indsø paa „Arveprindsens Eiland“; Isen var omtrent 2 Alen tyk, hvoraf den øverste 1/4 Alen ved Tøeningen var opløst i lodretstaaende Naale af samme Længde; men mørke Gjenstande, som havde lagt sig paa Overfladen,

havde tøet Isen igjennem efter hele dens Tykkelse og dannet skarpt begrændsede Huller. Hele den korte Sommer hengik under afvexlende sydlige Vinde med uroligt Veir og Regn, samt nordlige med iiskold Taage. Først i August havdes flere Dage smukt sommerligt Veir. Den 1ste August sneede det første Gang paa det lave Land, og den 23de mærkedes den første Nattefrost. Saaledes endte denne sidste Sommer, og Resultatet blev, at af de 4 Somre, jeg oplevede, var hver anden stadig og smuk, hver anden raakold og ustadig.

Dersom man ved Sneelinien forstaaer den Høide over Havet, i hvilken der til enhver Tid af Aaret kan falde Snee, da er denne i Nordgrønland lig med Havets Niveau. Vi skulle ogsaa i det Følgende see Exempler paa, at der paa Lavlandet, i Nærheden af Havet, kan danne sig Skorper af Iis, som ligge Somrene over og kun optøe undtagelsesviis i visse Aar, ja paa sine Steder maaskee aldrig, ligeledes gives der Egne, hvor Sneen pleier at falde og sammenfyges i saa store Dynger, at den i kolde Somre bliver liggende over, til den næste Vinters Snee forøger dem, og under alle Omstændigheder endnu ligger hen i August Maaned, hvilket holder Vegetationen borte fra slige Steder og gjør dem øde og golde. Omstændighederne, hvorunder disse lokale Opdyngninger af stadig eller næsten stadig Iis og Snee finde Sted, turde belære os om Grunden til, at paa det store Indland Dalene saavelsom Bakkerne forsvandt under hiin overordentlige Iisskorpe og udjævnedes til en eensformig Iisslette. — Men paa Yderlandet ere Iisdannelser paa Lavlandet sjældne Undtagelser; Jordbundens Modtagelighed for Vegetation og Evne til derved at nære Rensdyr, staaer i en skjærende Modsætning hertil og viser, hvor lang Tid af Aaret den maa være blottet for Snee og udsat for Solvarmen, der følgelig vilde være til-

strækkelig til at smelte en langt større Mængde, maaskee over det 3dobbelte af Vinterens Snee, inden den nye Vinter kunde begynde at forøge den og foranledige Dannelsen af stadig Iis. Derimod finder en saadan Opdyngning af uoptøelig Snee sikkert Sted her, som overalt, i en vis Høide over Havet. Er det denne Høide, man kalder Sneelinien, da bliver Spørgsmaalet mere kompliceret, thi hiin Opdyngning er afhængig, ikke alene af den aarlige og af Sommer-Temperaturen, men ogsaa af den faldne Sneemasse og af de øvrige for dens Optøening mere eller mindre gunstige Betingelser. Erfaringen viser, at paa ringe Undtagelser nær, en Høide af noget over 2000, maaskee 2200 Fod udfordres til Dannelsen af stadig Iis paa Landet af denne Kyststrækning; men selv i denne Høide findes den langtfra overalt. Der udfordes desuden, at Overfladen skal have en vis Udstrækning og være horizontal eller hælde mod Nord, og endelig varierer Høiden meget for de givne Lokaliteter, ikke just i Forhold til den lavere Middeltemperatur under de nordlige Bredegrader, men efter den større Sneemængde, som de herskende Vinde bringe over visse Strøg.

Spørge vi om Grunden til, at en saa ringe Høide over Havet er istand til at betinge en, tilsyneladende saa stor Contrast, som stadig Iis istedetfor Vegetation, da kommer jo vistnok den efter Høiden aftagende Temperatur i Betragtning, men dog vel endnu mere Sneemængden og de Betingelser, denne udsættes for. Thi det er bekjendt, at disse ogsaa variere efter Høiden, at Snee- og Regnskyer ofte indhylle Toppene af Bjergene, at det ofte sneer i en Høide af 2000 Fod, medens det regner paa Lavlandet 2c. Hvad den aftagende Temperatur angaaer, da savne vi naturligviis her de

samtidige Observationer paa Bjerghøiderne og paa Lavlandet, som ere nødvendige til at udfinde Loven, hvorefter den aftager. Vi ville af direkte Jagttagelser her kun anføre nogle Observationer med Thermometret, som erholdtes leilighedsviis ved Maalningen af visse Bjerghøider med Barometer. Temperaturen maaltes paa Lavlandet før og efter Bestigningen, og deraf er den Temperatur, som har hersket der i det Dieblik, Observationen anstilledes paa Høilandet, anslaaet med en større eller mindre Grad af Sandsynlighed, ifølge Temperaturens daglige Gang:

Stedet.	Aarstiden.	Høiden o. H.	Thermom. i Cels.	Therm. Cels. paa Lavlandet.
Prøven	6 August.	420 F.	+ 7¼°	+ 8½
—	7 —	—	+ 10¼	+ 10½
—	10 —	—	+ 7½	+ 9¼
Godhavn	25 August Kl. 11.5' F.M.	2354 F.	+ 4½	+ 8
—	25 Aug. 1. E.M.	584 F.	+ 6¼	+ 8¼
—	30 —	334 —	+ 8¾	+ 7½
Rittenbenk.......	14 Juni 4 E.M.	2000 —	+ 2¼	+ 5
Ataneferdluk	17 — 11 F.M.	1050 —	+ 4½	+ 6½
Sarfarsik i Omenaks Fjord	18 Juli 3¾ F.M.	3800 —	+ 4¼	+ 9
—	— — 5 F.M.	2940 —	+ 7	+ 10
—	— — 1 F.M.	2270 —	+ 5	+ 7
Karsok i Omen. Fj.	16 Juli.	1100 —	+ 5	+ 9
— —	30 — 1½ E.M.	— —	+ 9	+ 10½
— —	— — 5½ E.M.	3900 —	+ 6	+ 10½
— —	— — 6¾ E.M.	4800 —	+ ½	+ 10
Rikkol	5 Aug. 6¼ E.M.	829 —	+ 12	+ 13
Christianshaab ...	8 Sept. 2 E.M.	1222 —	+ 6¼	+ 11
Jakobshavn......	2 Oktober.	1236 -	+ 1½	+ 4

Heraf sees, at en Høide af over 400 Fod altid har betinget en lavere Thermometerstand. Men hvorledes denne forøvirgt aftager efter Høiden, derom lader der sig, af saa enkeltstaaende Data slet intet uddrage. Det bemærkes kun, at de medvirkende tilfældige Aarsager have været størst ved Bestigningen af de 4800 Fods Høide, da der paa det lavere Land blæste en varm SO, og paa Toppen stormende Vindkast fra Syd, hvorved Temperaturforskjellen er forøget i en saa betydelig Grad.

Vi have omtalt den høie Bjergryg langs Sydvestsiden af Omenaks-Fjord, hvis Plateau nærmer sig de 6000 Fods Høide, som særdeles lærerig med Hensyn til Vegetationens successive Aftagen, og den i samme Forhold, efter Høiden tiltagende Snee og Iis. Fra Karsok-Næsset af fører en næsten jævnt stigende Skraaning, med et Par enkelte fremspringende Terrasser, fra Stranden op til det iisdækkede Plateau, eller paa en Strækning af 1¼ Miil, til en Høide af 5000 Fod. Den ringe Mængde Snee, som falder paa denne Kyst fremfor paa den sydvestlige Side af Halvøen, og den lange Tid, den følgelig er blottet derfor om Sommeren, gjør at Vegetationen her naaer høiere Grændser, end paa andre Steder, ligesom i det Hele Landet her naaer den betydeligste Høide. Vi ville derfor korteligen omtale, hvorledes denne Vei var beskaffen den 30te Juli 1851, i en meget kold og ustadig Sommer. Det yderste Forland dannes af lave Granitbakker, bevoxede med de sædvanlige, lave og krybende Buskvæxter: **Empetrum, Andromeda** ɔc., og vexlende med særdeles grønne Sletter med Græsser og Mosser, tildeels sumpede og engagtige (Immeriksok ɔ: hvad der er rigt paa Ferskvand). Over en Slette med store Rullesteensblokke, som ere nedskyllede af Karsok-Elven, kommer man til en steilere, terrasseformig Skraaning,

der danner den nederste Fod af Traplagene, som herfra indtage hele den øvre Deel af Bjergmassen. Ovenfor denne Terrasse befinder man sig i en Høide af over 1000 Fod, og i dens yderste Deel træder et til Graphit forvandlet Kullag hist og her i udskaarne Kløfter for Dagen. Skydækket naaer netop meget hyppig ud til Randen af denne Terrasse og indhyller dens Overflade i Taage, og det er næsten altid Tilfældet i August og September, naar det klarer op efter Regn, og efter Regn og Snee, at man seer Overfladen netop ned til denne Rand bestrøet med Snee, som kan ligge i flere Dage, medens det paa det lavere Land enten blot har regnet, eller Sneen er forsvundet i samme Øieblik som den faldt. Ikkedesmindre viste Overfladen herfra op til 2000 Fod ingen kjendelig Forandring. Grunden dannes af et Alluvium af Gruus og Rullesteen, bedækket med en tyk Pude af Vegetation, i hvilken de samme Planter findes, som paa det lavere Land; kun i en enkelt lille skyggefuld Kløft findes en isoleret Ismasse, der synes at være dannet af Snee og at have ligget flere Aar over; men den er slet ikke synlig nede fra. Først fra 2000 til 3000 Fod begynder det eensformige Teppe af Vegetation at blive tyndere; Græsser, Halvgræsser og Lichener, der danne dets Grundmasse, afløses af grønt Mos, som ved 3000 Fod endnu sammenhængende bedækker smaa sumpede Pletter, med megen blomstrende **Ranunculus nivalis.** Ved 3900 Fod, hvor jeg anstillede en Maalning paa et Sted, som er kjendeligt derved, et Omenaks Ø, som er udmaalt trigonometrisk til 3800 Fod, falder sammen med Overfladen af Indlandsisen i den østlige Horizont, danner Vegetationen ingen sammenhængende Tepper mere, men Planterne staae blot adspredte i Gruset, og de sumpede Pletter ere ganske golde. Her forsvinder Pilen, **Salix glauca**, ganske; derimod be-

gynde nu mange gamle Sneedynger, som i Bunden tildeels bestaae af haard, compact Iis. Spor af Rensdyr saaes her i Gruset og meget gamle, affaldne Rensdyrhorn. Sneedyngerne tiltoge nu opefter, og ved omtrent 4500 Fod begyndte Randen af en sammenhængende Skal af Iis og Snee, over hvilken det ikke lykkedes at komme til blottede Pletter. Nær Randen af denne Høilandsiis, og midt imellem de talrige Dynger af gammel Snee, samledes endnu følgende Planter, som ere bestemte af Botanikeren, Hr. Dr. Vahl:

Papaver nudicaulis, hyppigst.
Potentilla Vahliana.
Saxifraga tricuspidata (uden Blomst).
Saxifraga oppositifolia.
Saxifraga cæspitosa.
Alsine rubella.
Silene acaulis.
Draba arctica.
Festuca brevifolia.
Carex nardina.

Desuden faa og slette Exemplarer af Lichener, henhørende til Slægterne: **Peltigera, Parmelia, Capitularia**, men ikke fuldstændige nok til at kunne bestemmes. I det Hele vare Lichenerne langt fra her de fremherskende.

Ganske lignende Forhold traf jeg den 17de Juli, ved at bestige den samme Bjergkjæde længere mod Øst indtil en skarp Klippekam, der dannes af en fremragende og mindre let forvitterlig Trapgang og, seet fra Havet, fortoner sig som en spids Kegle, hvorfor den kaldes Innosuaosæt eller „hvad der ligner en Varde“. Dette Punkt fandtes 3700 á 3800 Fod over Havet, og her viste sig, ligesom paa ovennævnte, 3900 Fod høie Punkt, Toppen af Omenak faldende sammen

med Overfladen af Indlandsisen, medens denne endnu dækkedes lidt af Storøen, der er udmaalt trigonometrisk til 4000 Fod. Af de paa denne Vandring samlede Planter, er den sidste **Salix glauca** fra 2300 Fod, og ved Innosuaosæt fandtes, foruden de ovennævnte, endnu **Draba alpina**.

Naar vi nu have paastaaet og søgt at eftervise, at stadig Iis kun begynder at danne sig paa Landet i en vis Høide over Havet, da turde det ved første Oiekast synes at stride herimod, naar vi paa den selvsamme Kyst see store Kløfter eller Dale udfyldte med Iis, maaskee flere hundrede Fod tyk, og paa 2 Steder heelt ned til Havet, som beskyller de brat afskaarne Iisvægge. Men ved at betragte disse Iisdannelser nøiere, vil man finde, at de alle staae i Forbindelse med, og ligefrem ere Forgreninger af Høilandsisen; og en Undersøgelse af dem viser, at de heller slet ikke ere dannede i selve Dalene, men ere virkelige Dele af Høilandsisen, som overalt har en Tilbøielighed til at udvide sig og skyde sin Rand nedad, i Retningen af det naturlige Afløb for det Terrain, den bedækker, eller en Tilbøielighed til at søge ned til Havet ad samme Vei, som den vilde gjøre, hvis den tøede og blev til rindende Vand. Denne Bevægelse spores overalt i Landisen, hvor den hviler paa en Overflade af en vis Hældning, ved Spalterne, som have deres Oprindelse af Isens stærkere Bevægelse i enkelte Retninger, end i andre; men den concentrerer sig især henimod de større Afløb, som modtage Tilskud fra et større Terrain, og forfølger man disse nedad Kløfterne, da kommer man til et Punkt, hvor Isen ikke tiltager ved den Snee, som opdynges paa dens Overflade, men blot vedligeholdes ved de fra oven nedskydende Iismasser; tværtimod begynder den herfra og længere nedad at afsmelte ved den overveiende Sommervarme paa det lavere Land. Fra et vist

Punkt af er altsaa saadan Iis i Dalene blot en sig bevægende, men slet ikke i sig selv voxende eller tiltagende Masse; vi have da i det Væsentlige det Samme, som man i Alperne forstaaer ved Gletscher, og som det synes, i Island ved Skredjøkel. Ogsaa i Grønland spille disse Skredjøkeler den ei uvæsentlige Rolle i Naturens Orden, at Snee og Iis, som stadigen opdynges paa det høie Land, igjennem dem føres ned til lavere og varmere Regioner og tilintetgjøres ved Afsmeltning, istedetfor ellers stadigen at matte tiltage paa Toppen af Bjergene. Kun paa ganske enkelte Steder i Nordgrønland er Tilskuddet af Iis fra Høilandet til en enkelt Dal saa stor, at Optøeningen ikke har kunnet holde Skridt dermed, hvorved Isen har naaet heelt ned til Havet og været istand til at afgive Brudstykker til samme. Dette er Tilfælde, paa 2 Steder af den sidstomtalte Bjergkjæde, nemlig ved Sermiarsut og Umiartorfik, men forøvrigt over hele den bekjendte Kyst af Nordgrønland kun yderst sjældent; at de fra Indlandet udgaaende Isdale ikke maae forvexles hermed, er der allerede tidligere erindret om. Ogsaa i Henseende til den Maade hvorpaa Bevægelsen gaaer for sig, vise disse Skredjøkeler endeel Analogie med Gletscherne paa Alperne, navnligen deri, at deres Rand i visse Perioder skyder frem, hvorimod den i andre Aarrækker trækker sig tilbage, idet Afsmeltningen har Overhaand over Tilværten fra oven. For Dieblikket sees paa den omtalte Kyst af Omenaks-Fjorden 3 saadanne Skredjøkeler, som have været udsatte for Afsmeltning i en lang Række af Aar, nemlig i Dalene ved Sokak, Tuësparsoït og Sarfarsik. Afsmeltningen tilkjendegiver sig især ved de Masser af Steen og Gruus, som oprindeligen have ligget indleirede mellem Iislagene, men ved disses Forsvinden efterlades paa Overfladen af den tilbageblivende Iis, som derved bliver sort

og ukjendelig i nogen Frastand; paa Grundlaget, som bedækker Isen i den sidstnævnte Dal, har endog en sparsom Vegetation begyndt at fæste Rødder. Naar i senere Perioder Isen atter rykker frem, da skyder den disse Masser af Steen og Gruus foran sig og til begge Sider; man seer dem derfor opdyngede foran, og især til begge Sider af Skredjøkelerne; de indeholde Klippeblokke af forbausende Dimensioner, og Dyngernes Længde og Høide tyder paa mange forudgangne Perioder af afvexlende Fremrykken og Affmelten. Sluttelig bemærkes, at de grønlandske Jøkeler deri adskille sig fra Gletscherne paa Alperne, at disse glide ned over en Jordbund, som har en Temperatur af over 0°, hvorfor de affmelte fra neden, og ikke umiddelbart hvile paa Grunden, men glide paa Steenblokke, som udfylde Mellemrummet, hvorimod de grønlandske hvile tæt sluttende paa Grunden, og ikkun affmelte fra oven.

Vi have i det foregaaende Afsnit omtalt de fortrinligste Høidestrækningers Udbredelse, og berørt, hvilke af dem der, lig den her beskrevne, bære stadig Iis og Snee. Det være her kun tilføiet, at Betingelserne for samme, med Undtagelse af Høiden og Plateauets Udstrækning, næsten overalt ere gunstigere end her; det stadige Iisdække afløser Vegetationen i Reglen i en ringere Høide end 4500 Fod, men som omtalt, kun undtagelsesviis under 2200 Fod. Men overalt kan man vel sige, at Iistilværten er overordentlig langsom, at den ringe Varmetilvært paa Lavlandet er istand til at sætte en Grændse for deres Udbredelse, og at kun enkelte af de allerstørste iblandt dem ere istand til at naae Havet. Vi kunne derfor med Grund paastaae, at hele den aarlige Mængde af atmosphærisk Vand paa Landet naaer Havet i flydende Tilstand, og at den Paastand, som man hyppigen hører udtale

af Folk, der have opholdt sig i Grønland, at Landet er iſærd med blive ubeboeligt og begravet under Jis, er ganske ugrundet. Ikkun paa Indlandet dannes stadig et stort Overskud af Jis; men vi saae, hvorledes der ved Fjordene er dannet Afledningskanaler, som tjene til at bortføre dette Overskud til fjerne og varmere Egne af Havet; og sikkre Bolværker ere lagte, for at den voxende Indlandsiis ikke skal udbrede sig over Yderlandet, uden til en vis Grad.

Det staaer nu tilbage, at omtale Maaden, hvorpaa det rindende Vand naaer Havet, og de Reservois, det forinden og midlertidigen optages af. Man kan vel i Gjennemsnit sige, at Sneen, som falder paa Landet fra den 20de Oktober og Vinteren over, først begynder at optøe i de sidste Dage af April, at de deraf nærede Elve begynde at løbe i de første Dage af Mai, men endnu standses af Nattefrosten, og ere meget ubetydelige indtil efter Midten af Mai, da de paa mange Steder pludselig bryde ud med stor Voldsomhed. I Juni føre de den største Mængde Vand til Havet; og man kan da, ved de mindre, tydelig bemærke en Forskjel mellem det koldeste og det varmeste Tidspunkt af Døgnet; i Juni sagtnes de derpaa, og i August opnaae de atter som oftest stor Voldsomhed ved den, i denne Maaned, fremherskende Regn. Henimod Slutningen af September, naar den daglige Temperatur synker under 0°, tage de endelig meget stærkt af; de mindste forsvinde først, derpaa efterhaanden de større; men omsider vil man bemærke, at hist og her enkelte Elve, og navnligen de større, beholde en vis Vandmængde og et vist Løb, som de senere ikke mere forandre, men vedligeholde hele den lange, strænge Vinter over. Da kunne 2 Tilfælde indtræde: der kan paa sine Steder danne sig en beskyttende Skorpe af Jis og Snee over det rindende Vand, saa at det

kan naae Havet, uden at gives til Priis for den skarpe Kulde; men paa andre Steder, og især hvor Vandet løber over Sletter, som ere bedækkede med Rullesteen, standses dets Løb ved de Jisskorper, det afsætter; det udbreder sig derpaa til Siderne, afsætter nye Jisskorper og standses atter, og saa fremdeles. Man seer derfor slige ujævne Rullesteenssletter i Løbet af November og December forvandles til speilglatte Jisflader; en knagende Lyd høres bestandig i denne Jis, hidrørende fra Vandet, som udbreder sig over den, rygende og dampende i den kolde Atmosphære, og trænger ind i dens Revner, hvor det stivner og sprænger Jsen, og taarner den op i smaa kegleformige Høie.

Det er et afgjort Faktum, at der paa Steder, som de sidstomtalte, danner sig Jisskorper af en Tykkelse, som intet andet Sted paa det lavere Yderland; og at man, naar Snee og Jis om Sommeren ere svundne fra Landet og Indsøerne, endnu træffer mægtige Jisskorper paa Rullestenene ved Mundingen af de større Elve, og paa de Steder, hvor der har været rindende Vand om Vinteren. Men dette er heller ikke vanskeligt at indsee, og der kan heller neppe være nogen Tvivl om, at i et Land, hvor den aarlige Middeltemperatur er 4—7° under Frysepunktet, savnes kun den tilstrækkelige Mængde Vand, udsat paa den tilbørlige Maade for de 8 Maaneders Frost, for at Overfladen overalt skulde beklædes med en uoptøelig og stedse tiltagende Jisskorpe. Sammenholde vi dette, og hvad der i dette Afsnit er sagt om Betingelserne for Dannelsen af stadig Jis paa Landet, med den Omstændighed, at Indlandet netop udmærkede sig for Yderlandet ved Afløbenes eller de oprindelige Flodgebeters Størrelse, og ved Længden af den Vei, som Vandet havde at tilbagelægge, for i den korte Sommertid at naae Havet, inden det udsattes for Vinterkulden, da

træder Sandsynligheden af, at Indlandet ganske maatte begraves under Iis, meget nær.

Reservoirene, som optage det flydende Vand paa Landet, og som ere istand til endnu om Vinteren at forsyne Elvene, findes saavel over, som under Overfladen. Vi have allerede berørt de store Indsøer, som findes paa Noursoaks-Halvøen; de skulle efter Grønlændernes Sigende forekomme af en lignende Størrelse paa det andet større Parti af sluttet Land, Svartenhuks-Halvøen. Men mindre Indsøer af alle tænkelige Dimensioner findes adspredte overalt; Isen pleier at lægge sig over dem sidst i September, dog først fuldstændigen i Løbet af Oktober, og den tøer først fuldstændig sidst i Juni eller i Juli, ja vel endog senere, eftersom de have en større Udstrækning og mindre Kystrand, som især bidrager til Opvarmningen. Dog naaer Isen vel sjældent en Tykkelse af over 3 Alen, og man kan derfor ved hver af Kolonierne forsyne sig med Vand fra en nærliggende Indsø hele Vinteren over. Paa en saadan Indsø ved Omenak fandtes Vandets Temperatur under Isen i en Dybde af 21 Alen, den 10de Oktober at være $+ 1^{3}/_{4}$ R.; ved Jakobshavn i en Dybde af 5 Alen, den 10de Mai, endnu inden Isen havde begyndt at tøe kjendeligen langs Kanterne, $+ 2^{1}/_{4}{}^{0}$ R. Man finder ikke sjeldent, at de Elve, ved hvilke Indsøerne staae i Forbindelse indbyrdes, eller med Havet, løbe under et Iisdække hele Vinteren igjennem, saaledes ved Huspladsen i Pakitsok-Fjorden, og mellem Tesersoak- og Amelurtok-Søen paa Noursoaks-Halvøen. Det kan heller neppe feile, at visse Indsøer maae have underjordiske Afløb, og at tildeels Reservoirene, som forsyne Kildevæld, atter forsynes af hine. Det er bekjendt, at Nordgrønland ligger langt inde i den Zone, i hvilken man

regner, at Jordbunden i en vis Dybde altid er frossen. Paa en af de lave Tørveøer ved Egedesminde fandtes den 10de Oktober de øverste 3 Tommer af Tørvelaget frosne ved det Efteraars Kulde, de derpaa følgende 6—7 Tommer optøede, og i en Dybde af ialt 10 Tommer den stadige Frost. Lignende Erfaringer, men dog med Forskjel i Henseende til Dybden, har man gjort ved at grave i Leer- og Sandbakker, efter Steenkullag &c. Men det er paa den anden Side atter et Faktum, at der paa talrige Steder, i større eller ringere Dybde under Overfladen, findes Reservoirs af flydende Vand, som i Reglen holder henved + 2°, og som oftest langt derover. Af de Kildevæld, som de nære, og som løbe med uforandret Vandmængde hele Aaret igjennem, ville vi her slutteligt anføre følgende:

1) Kilderne ved Tesfursak-Bugten, paa Sakkardlek-Øen, 1 Miil Syd for Egedesminde. De ere 3 à 4 nær ved hverandre; den største springer ud af en Spalte i den faste Granitvæg, holder en Temperatur af + 4½° R., og kan i Styrke sammenlignes med Karlsbader-Sprudel. De andre komme frem af Mosegrunden i Nærheden, og ere hver næsten af samme Styrke. Paa Havbunden nær denne Kyst, siges ogsaa flere betydelige Straaler af Færskvand at komme frem, og at holde Isen derover aaben hele Vinteren.

2) Kilden i Leerbugten, Christianshaabs Distrikt, kommer frem af Sand- og Leerlag, som danne et stort Sletteland, neppe et Par hundrede Fod høit over Havet. Den holdt i September + 1½ R., og paastaaes om Vinteren at holde mere Vand.

3) Kilderne ved Godhavn paa Disko, ere temmelig talrige og komme frem under Traplagene eller mellem dem og Graniten. Rigest ere de i Lyngmarken og Engelskmandens

Havn. De holde + 2° R. og løbe om Vinteren i en Hule under Sneen, i hvilken Planter spire, og Landsnegle og Insekter holde sig levende i de strængeste Vintermaaneder.

4) Ounartok-Kilden i Disko-Fjorden, den varmeste af dem alle, udspringer ved Foden af et, noget over 2000 Fod høit Trapbjerg, paa et med jævn Vegetation bedækket Lavland, 100 Skridt fra Stranden. Den holdt, i Juni 1849, nær + 10° R.; men ved Siden af den løb flere mindre, som holdt 4 à 5°, og meget Sneevand af + 1/2°. Det er derfor vel muligt at de mindre Løb have været blandede med Sneevand, som overalt strømmede over Mosegrunden, og at selv hiint varmeste ikke har været frit derfor, og fra først af har en høiere Temperatur end + 10° R.

5) Ved Sermingoak, 3 Mile fra Niakornak i Omenaks-Fjorden, udspringer et mægtigt Kildevæld af Traptuffen; det har dannet en lille isoleret Masse af, som der siges, stadig Iis heelt nede ved Stranden, midt paa det ved Vegetation bedækkede Lavland, og afgiver saaledes et af de faa ovenberørte Exempler af denne Art.

6) I Innerit-Fjorden, 2 Miil fra Okesiksak, samme Distrikt, findes en lignende Iisdannelse paa Lavlandet under meget høie Bratninger af Gneus, som verler med store Lag af kornet Kalksteen eller Dolomit. Under denne Iis kommer der ligeledes Vand frem om Vinteren, hvorfor det turde antages, at den ligeledes er opstaaet af et Kildevæld.

Slutteligen kunde det paa dette Sted være passende, at tilføie et Par Bemærkninger om, hvorledes Indvaanerne forsyne sig med Drikkevand. Om Sommeren mangler det, paa Grund af den optøende Snee, næsten intetsteds, hvor man gaaer iland, paa Vand i Smaasøer, Pytter og Elve. Man behøver neppe at gaae over hundrede Skridt, for at finde det

nødvendigste. Dog kan det, i tørre Somre, paa Smaaøer komme til at mangle, saa at det maa hentes noget længere borte, eller man maa tage Kalviis fra Iisfjeldene paa Søen. Men om Vinteren og den større Deel af Aaret benytte Grønlænderne sig af Iis, som de tage deels fra Indsøer, deels fra de indefrosne Iisfjelde, hugge den i Stykker og optøe den. Ved Kolonierne findes, ganske i Nærheden, Søer af den Størrelse, at de ikke bundfryse. Man holder da Huller aabne hele Vinteren og henter Vandet paa Slæde. Ved Godhavn benytter man sig, naar Havnen kan kjøres paa, af Vandet fra Kilderne i Lyngmarken. Der hersker den Fordom i Grønland, at Vandet, som staaer eller løber der paa Landet, skal være haardt og indeholde mineralske Bestanddele; dette strider allerede mod dets næsten umiddelbare Oprindelse af tøende Snee, men desuden finder man overalt, at det skummer let med Sæbe, og slutteligen tillader jeg mig at anføre, at Vand, saavel fra flere af de benyttede Indsøer, som, hvad der mindst var at vente, fra de omtalte Kilder ved Godhavn, ved en chemisk Prøve viste sig paa det nærmeste saa reent, som destilleret Vand.

3.

Om de produktive Erhvervskilder og Betingelserne for Beboernes Livsophold.

Havet, dets Iis og dets Rigdom paa Dyr.

Vi have søgt at paavise, at Nordgrønland kun er saa langt tilgængeligt, som Havets Forgreninger, eller Fjordene og Sundene naae. Disse, saaledes af Havet omgivne eller gjennemskaarne Landstrækninger ville da blive at betragte som det egentlige Kystland, og det er viist, at dette, naar det tages i en saadan Betydning, har en Brede af 10 til 20 Mile; de høie Bjerge, som sammensætte det, falde saaledes sammen og dække hverandre, naar man betragter Kysten fra Søen, at man ikke opdager den store Iisørken, som skjules bag det, og de talrige Veie, som ere lagte igjennem det i alle Retninger ved Hjælp af Havet. Naar man tænkte sig de yderste Mundinger til disse Sunde og Fjorde lukkede, da er det utvivlsomt, at det Overskud af Iis, som endnu stedse avles paa det indre Fastland, og som udskydes gjennem Iisfjordene, efter-

haanden vilde udbrede sig over en stor Deel af Yderlandet og ligeledes bedække dette. Men Havet har ikke alene deri sin væsentlige Betydning for disse Landstrækninger, at det saaledes danner Afledningskanaler, som hindre dem fra at begraves under Iis; det afgiver desforuden de umiddelbare Betingelser for de faa og fattige Beboeres Existens. Grønlænderne, som Eskimoerne overhovedet, opslaae deres Boliger udelukkende ved Havet, og hente i dette deres daglige Føde og første Livsfornødenheder. Den eensformige Temperatur, som hersker i dets Dybder hele Aaret igjennem, og den derved betingede Rigdom paa vegetabilsk og dyrisk Liv, gjør Jorden beboelig til det yderste Nord, saavidt dets Forgreninger naae. I Modsætning hertil er den, i faa Tommers Dybde frosne, eller af Klippegrund bestaaende Jordbund ikkun istand til, i en ganske ringe Grad at deeltage i Beboernes Ernæring og Klædning. Og dog undres Enhver, som i en smuk Sommer seer Nordgrønland for første Gang, over den Alpevegetation, som det stadige Solskin og Daglys, i flere Maaneder af Aaret, er istand til at fremkalde; man kan vel sige, at de fleste flade Partier af Klipperne, saavelsom alle Rifterne og Fordybningerne ere bedækkede med en mere eller mindre tyk Pude af lave Buskvæxter, Mosser og Halvgræsser; da nu de lavere Bakker i Reglen ere ujævne, findes dette Vegetationsteppe udbredt næsten overalt, og ret golde Klipper, som man f. Ex. kan see dem omkring Kolonien Upernivik, høre til Undtagelserne. Eftersom nu Buskvæxterne i Forbindelse med Græsarterne, eller Halvgræsserne i Forbindelse med Lichenerne ere de meest fremherskende, giver Vegetationen saadanne Bakker, naar de sees fra Søen eller i nogen Frastand, enten en svag grønlig eller mere graa og bruun Farve; men den sidste er naturligviis den fremherskende, saameget mere, som man

da kun seer de steile og golde Sider af Ujævnhederne, men ikke de mellemliggende, flade og fordybede Pletter; man undres derfor, naar man selv betræde Landet og seer det Grønne og de talrige Blomster, som udfolde sig overalt imellem de fremragende Partier af Klippegrunden. Blandt Buskvæxterne ere især Krækkebær- og Blaabærbusken, og den med smukke, klokkeformede Blomster forsynede Andromeda fremherskende; disse, og især den sidstnævnte, danne overalt tykke, sammenhængende Puder, som man pleier at betegne ved Navnet Lyng, og man mangler intetsteds, man kunde vel sige paa de allergoldeste Kyster, det fornødne deraf til Brændsel, naar man paa Reiser gaaer iland og gjør Ophold. Dertil kommer en Pileart og Dværgbirken. Men eet har dog hele denne Vegetation tilfælles: Alting holder sig lavt nede til Jorden, ligesom kuet af den lange Vinter, intet tør reise sig og bevæges af de kolde Vinde; de mindre Planter samle deres Blade forneden til en tæt Bedækning, hvoraf en blomsterbærende Stengel hurtig skyder frem i den korte Sommer. Pilen og Birken krybe som Espalier henad Klipperne; naar man reiser dem, kunne de være 4—5 Alen lange, men kun i enkelte beskyttede Dale kunne de samle sig og danne et lille Krat paa 1—2 Alens Høide. Ved Siden af Vegetationens almindelige Udbredelse over de store Landstrækninger, tør det heller ikke undre os, at Rensdyret, som lever af de laveste og almindeligste Planter, overalt kan finde rigelig Føde, naar kun ikke Sneeskorpen, som dækker den til om Vinteren, bliver for haard. Men kun ved Jagten efter dette Dyr kan man sige, at Landjorden yder et væsentligt Bidrag, maaskee 1/8 eller 1/10 af det fornødne til Befolkningens Ernæring og Klædning.

Hvis Bosættelsen af en, Kvægavl drivende Befolkning

paa det sydligste Punkt af Grønland har sine Vanskeligheder, da er den her, hvor Middeltemperaturen er 4—7°, lavere en fuldkommen Umulighed; hvortil kommer, at Havets Tilfrysen om Vinteren og den derved betingede Art af Sælhundefangst gjøre Hundens Benyttelse som Trækdyr nødvendig, hvorved Holdningen af andre Huusdyr udelukkes. I et saa isoleret Land, hvis sparsomme Befolkning maa anvende hele sin Flid paa at skaffe de daglige Fødemidler tilveie ved Jagt og Fiskeri, turde en egentlig Bjergværksdrift ogsaa kun under ganske særegne, særdeles gunstige Omstændigheder tænkes mulig; hvorimod vistnok det Forraad af Brændsel, som haves i de, paa saa mange Steder for Dagen trædende Kullag, i en senere Tid vil afgive et ei uvæsentligt Middel for Beboerne til at forbedre deres Levemaade og huslige Indretning, naar først Sandsen for en saadan Forbedring er bleven almindelig hos dem.

Det ligger hverken i Forfatterens Evne eller Plan, at give nogen Skildring af den Rigdom paa dyrisk Liv, som hersker i de nordlige Have. At denne, om just ikke i Henseende til Arternes Mangfoldighed, saa dog i Individernes Talrighed og Størrelse overgaaer de varmere Haves, synes allerede at fremgaae af den Maalestok, hvori Fiskerierne drives i hine fremfor i disse; ja det meest storartede Foretagende i denne Retning, Hvalfangsten, dreves i en tidligere Periode kun i de yderste Dele af det nordlige Iishav. Saasnart man nærmer sig de Strøg, hvor den store Driviis kan forekomme, seer man Havet, ofte over mange Miles Strækning, antage en smudsig grøn Farve; ved nærmere Betragtning viser det sig uklart og vrimlende af fine, glindsende, naaleformige Legemer, om hvis Natur man endnu ikke er paa det Rene; kun er det aabenbart, at de enten ere organiske Væsener,

eller i alt Fald væsentlige Dele af saadanne. Det er heller ikke vist, til hvilken Dybde denne Farvning af Vandet gaaer, men Scoresby antager, at over eet tusinde Qvadratmiil af det nordlige Iishav saaledes i bogstavelig Forstand vrimler af organiske Legemer. Et ikke mindre overraskende Syn frembyder Havet, hvor det er klart, umiddelbart langs Kysterne af Grønland: Bunden er bevoxet med en Skov af kjæmpemæssige Tangarter med Blade paa 6 à 8 Alens Længde og 1/4 Alens Brede, der i Forbindelse med den Dyreverden, som bevæger sig derimellem, erindrer om Koralrevene i de tropiske Have; desuden beklæde koralagtige Skorper overalt Stenene, som ligge paa Bunden, og deres Hulninger, saavelsom Leret, man skraber op fra Dybden, Alt vrimler af Dyr. Hvorsomhelst døde Legemer nedsænkes i dette Hav, vil man efter kort Tids Forløb finde dem forvandlede til Skeletter og deres bløde Dele fortærede af Kræbsdyr, som overalt ere tilstede i uhyre Mængde og saaledes spille den samme Rolle som Myrerne i de tropiske Lande.

En særegen Omsorg af Naturen har nu tillige gjort det muligt, at Havpattedyrene, Sælhundene og Hvalerne, her kunne erholde rigeligt Materiale til det nødvendige Beskyttelsesmiddel mod Vandets Kulde. Det er nemlig bekjendt, at disse Dyrs Legeme er omgivet af et Fedtlag, som ligger umiddelbart under Huden, og hos de store Hvaler opnaaer henved 3/4 Alens Tykkelse. Dette Fedtlag opfylder, som slet Varmeleder, den samme Bestemmelse, som Fjær- og Haarbedækningen hos de varmblodige Dyr paa Landjorden, og dets Dannelse befordres her i en høi Grad derved, at netop hele den lavere Dyreverden, som enten direkte, eller atter gjennem andre Dyr tjener Sælhundene og Hvalerne til Føde, udmærker sig ved en stor Rigdom paa olieagtige, eller saakaldte fede Stoffer; man

iagttager disse ikke alene i Fiskenes Legemer, men i overordentlig Mængde i de smaa Krebsdyr og i visse af Bløddyrene, som beboe de nordlige Have. Fedtet, eller som det kaldes Spækket, der tjener Sælhundene eller Hvalerne til Bedækning, er nu tillige ikke alene et af de væsentligste blandt Grønlændernes Livsfornødenheder, men det har ogsaa bestandig været den vigtigste Rigdomskilde for disse Egne, og lokket europæiske Søfarende til det farligste og forvovenste af alle Foretagender paa Havet, Hvalfangsten. Af Hvalernes Klasse have for Øieblikket kun 2 mindre Arter, Hvidfisken og Narhvalen, Betydning for Nordgrønland, i Henseende til Indvaanernes Livsophold og Erhverv; de indfinde sig 2 Gange om Aaret ved Kysten i stor Mængde, og afgive da en rig Indtægtskilde. Men Sælhundene ere dog af langt større Betydning, ikke alene formedelst deres større Udbredelse og deres Forekomst til enhver Tid af Aaret, men ogsaa fordi de, foruden den daglige Føde, give Indvaanerne de væsentligste Midler til Klæder, Baade, Sommerboliger og andre meest uundværlige Fornødenheder. Dette gjælder fornemmelig om een Art af dem, den saakaldte Netside (**Phoca foetida**), der af den Grund har Fortrinet for den anden, Svartsiden (**Phoca groenlandica**), fordi den fanges overalt og i den længste og koldeste Tid af Aaret. Den forlader nemlig ikke de indre Farvande, naar Isen lægger sig over dem om Vinteren, men forbliver i det Indre af Fjordene, søgende eller selv dannende og vedligeholdende smaa Aabninger i Isen, for at kunne drage Aande, hvilket giver Grønlænderne Midler i Hænde til at komme paa Spor efter den, og fange den. Det er derfor let at indsee, af hvor overordentlig Vigtighed dette Dyr er for et Folk, som ingen Forraad samler, og er priisgivet til den langvarige og strænge Vinter; og at Dyret

har en saa stor Udbredelse i Nordgrønland, synes fornemmelig at skyldes den Omstændighed, at det har sit vigtigste Tilhold i de store Jisfjorde, som findes her fremfor paa den sydlige Deel af Kysten. I de inderste og meest utilgængelige af Dele af disse Farvande, hvor Landisen fra Indlandet udkaster sine uhyre Brudstykker i Havet under de voldsomste Bevægelser, netop foran Randen af denne faste Landiis flokkes Sælhundene i største Mængde, og her synes deres Forplantelse især at gaae for sig. Dette erindrer os uvilkaarlig om et lignende Forhold ved Havet i det Store, eftersom dette nemlig er rigest paa Dyr i Nærheden af de Egne, i hvilke det er bedækket med stadig Jis, og en af de meest indbringende Erhvervsgrene paa Havet drives netop i disse yderste og meest utilgængelige Dele af det.

Et enestaaende og næsten uforklarligt Exempel, som tjener til at godtgjøre hiin, forøvrigt paa Erfaring tilstrækkelig grundede Paastand, kan iagttages ved den store Jakobshavns Jisfjord. Vi have i det Foregaaende meddeelt Hovedsagen om Jisfjeldenes Oprindelse og Jisfjordenes Beskaffenhed; det erindres, at der fra den eensformige, over Indlandet i Østen udbredte Jishøislette udgaaer en Arm, som gjennem Dalen, der skulde danne Fjordens Fortsættelse, under en jævn Skraaning sænker sig ned til Havet og langt ud over den oprindelige Strandbred, tilsidst baaren i Overfladen af Vandet, og saaledes heelt opfyldende den inderste Deel af den oprindelige Fjord indtil det Punkt, hvor dens Rand bryder af, og afgiver de svømmende Jisfjelde. Ved denne Udfyldning, er en lille Arm (Tivsarikfok) af den oprindelige Fjord heelt aflukket og spærret af den faste Landiis. Mundingen, hvorved denne lille Bugt fordum stod i Forbindelse med Fjorden, ligger vel over 1/4 Miil indenfor Randen af denne faste Landiis,

der har lagt sig som en uoverstigeltg Barre foran den; og uagtet denne kan antages at stikke 800 Fod dybt, hvis den ikke staaer paa Grund, er der dog en Kommunikation fra den ydre Fjord under Isen ind i den lille Bugt, da Vandet nemlig stiger og falder i den. Det er rimeligt, at den faste Iis staaer paa Grund i Mundingen af Tivsarikſok-Bugten, og at Vandet kun trænger ind igjennem de talrige Spalter, men under alle Omstændigheder kan Aabningen her kun være ringe, og en Passage igjennem den, under den 800 Fod dybt liggende Iis til Fjorden, er neppe mulig for Sælhunde. Alligevel findes dette Dyr i denne afsluttede, neppe ¼ Miil lange, og ganske smalle Arm af Havet i stor Mængde. Jeg var saa heldig at komme til dette interessante Punkt i Mai 1851, ved at søge en Vei overland, Sønden om Iisfjorden, til den faste Landiis, men forøvrigt er det, fra Claushavn af, meget let at besøge. Vinterisen laae dengang endnu ganske fast paa den lille Fjord, og saaes allerede i Afstand, langs Kysten bestrøet med sorte Pletter, som snart opdagedes at være Sælhunde. De vare alle meget fede og store, samt viste en usædvanlig Dorskhed og Mangel paa Frygt, saa at det endog hændtes, at man kunde komme dem 10 Skridt nær, inden de gik under Isen, hvorpaa de strax efter kom op igjen, for atter at ligge og sole sig. Det ene Dyr, som dræbtes, havde slet intet i Maven, men var meget stort og fedt, og havde graalige, usædvanligt grove Haar. Det turde vel synes rimeligt, at disse Eneboere have dannet et afsluttet Samfund, der muligen har ynglet her, og været afskaaret fra Havet i en overordentlig lang Række af Aar; det er allerede omtalt, at Standpunktet af Landisens Yderrand er ustadigt, at den imellemstunder kan voxe langt ud, uden at sønderbrydes og give svømmende Iisfjelde, hvorpaa den til andre Tider kan trække

sig tilbage ved denne Sønderbrydning. Der paastaaes saaledes for Øieblikket af Grønlænderne, at den i de seneste Aar har trukket sig stærkt tilbage, men det er muligt, at den for et vist Tidsrum siden har været endnu længere tilbage, saa at Mundingen af den lille Bugt var fri, og under alle Omstændigheder har den eengang været det. Dengang kunde da Sælhundene, ved at gaae ud og ind, være blevet afskaarne, men i alt Fald beviser det Hele, at den inderste Deel af Iisfjorden, nærmest Randen af den faste Landiis, er et yndet Tilholdssted for denne Art Sælhunde. Aarsagen hertil kan neppe søges i en fortrinlig Rigdom paa Føde i disse Farvande; af Fiskearter vides i alt Fald kun Graafisken (Gadus æglefinus) at forekomme i fortrinlig Mængde i Jakobshavns Iisfjord, men ikke i de andre Iisfjorde, og Kalleragliken eller Hellefisken (Pleuronectes cynoglossus) er vel karakteristisk for Iisfjordene, men fortæres ikke af hiin Sælhund. Derimod er det bekjendt, at den, foruden af mindre Fiske, fortrinsviis ernærer sig af Krebsdyr, og dette kan vel forklare dens større Udbredelse og ringere Afhængighed af Aarstiden, fremfor de andre Sældehunde, som især nære sig af og trække efter Fisk; men det vides ikke, at slige Krebsdyr skulde forekomme i større Mængde i Vandet af Iisfjordene, end andetsteds. Det turde derfor snarere være de aabne Render i Fjordisen, der dannes ved Kalvningerne hele Vinteren igjennem, som gjøre disse utilgængelige Afkroge af Havet til yndede Tilflugtssteder og Yngleplадse for Sælhundene. Det er tillige eiendommeligt, at især de gamle og større Sælhunde slaae sig til Ro og tage stadigt Ophold her; i de talrige Sneedynger, som samle sig imellem de indefrosne Iisfjelde og Voldene af Skrueiis, danne de Huler med en Tilgang fra neden gjennem et Hul i Isen, og her kunne de i større Sik-

kerhed opklække deres Unger i Marts, April og Mai. Det er nemlig en gammel, og Grønlænderne vel bekjendt Erfaring, at ikke alene Fangsten paa disse Steder næsten aldrig slaaer Feil, men at Sælhundene tiltage i Størrelse, alt som man nærmer sig de indre Iisfjorde, saa at de, der fanges her, i Gjennemsnit give 3 à 4 Gange saa meget Spæk og Kjød, som de, der fanges ved Yderkysterne.

Naar i Løbet af Vinteren Misfangst indtræder, naar Havet er lukket overalt, og Grønlænderne ingen anden Vei see, til at skaffe den nødvendige Føde og Spæk til Lamperne tilveie, da tjene endog Iisfjordene de i Nærheden boende som en Tilflugt i Nøden. De pleie nemlig da at kjøre saa langt op under Fastisen, indtil de træffe de aabne Render, ved hvilke de vente med Riffelen paa den opdukkende Sælhund. Men saadanne Reiser ere forbundne med megen Fare. Man tænke sig først hele den indre Iisfjord opfyldt med indefrosne Iisfjelde, der deels ere udgaaede fra den faste Landiis i Vinterens Løb, deels formedelst deres overordentlige Størrelse have staaet paa Grund og ikke kunnet drive ud af Fjorden i en Række af Aar; man erindre, at disse svømmende, men nu indefrosne Brudstykker, rage indtil 1 á 200 Fod op over Havet, at den over Vandfladen liggende Deel alene kan maale sig med de største Bygninger og de høieste Taarne, hvorimod hele Iisfjeldet maa sammenlignes med et Bjerg i Størrelse. Iisfjeldene ere underkastede hyppige Forandringer; ved ubekjendte, eller uberegnelige Aarsager hæves Sammenhænget i det Indre af deres Masse; de faste Iisvægge begynde pludselig at bæve, og med voldsomme Knald springe større eller mindre Stykker af dem Herved er tillige Ligevægten hævet i Iisfjeldets Stilling i Vandet, den uhyre Kolos begynder at vælte og vende sig frem og tilbage, hvor-

ved hyppig en fornyet Sønderbrydning eller Kalvning foranlediges; ja i enkelte, men rigtignok sjældnere Tilfælde, kan et heelt Iisfjeld paa denne Maade gaae itu og søndersplittes i lutter Brudstykker. Men man kan nu tænke sig Virkningen heraf paa Fjordisen, naar man husker paa, at dette er, som naar Taarne styrtede om, eller hele Bjerge sprængtes istykker. Det er aabenbart, at Isen paa Fjorden maa brydes rundt omkring indtil en vis Afstand, og da Kalvningen skeer pludselig, eller kun med et Par Sekunders Varsel ved en begyndende Knagen, saa indsees det, hvor farligt det er, i længere Tid at opholde sig paa Steder af Isen, hvor man fra alle Sider er omgivet af disse Masser. Det samme er Tilfældet om Sommeren, naar Iisfjeldene svømme i det aabne Vand, og i den mildere Luft mere ere udsatte for Kalvninger; det er da altid farligt, at ligge i en Baad i længere Tid i et hundrede Alens Afstand fra dem; ved Omenak kan der pludselig, i blikstille Veir, sætte Sø ind paa Havnen, om endog det Iisfjeld, som har kalvet, er saa langt borte, at man slet ikke har bemærket det, og ikke med Bestemthed kan opgive, hvorfra Søgangen kommer. Men dette er endnu kun lidet imod de Forstyrrelser, som anrettes, naar den faste Landiis kalver, og selve Iisfjeldene udgaae i Havet, hvilket Phænomen ogsaa foregaaer til enhver Tid af Aaret. I den store Kariaks-Iisfjord sættes derved Havet i en saadan Bevægelse, at Isen knækkes indtil 4 Miils Afstand; men med det Samme sættes ogsaa alle Iisfjeldene i Bevægelse, som ligge opdyngede i den indre Iisfjord, hvorved muligen atter Kalvninger af dem foranlediges, og saa fremdeles. Naar sligt skeer, medens Grønlænderen færdes paa Isen, da kan han let forulykkes, og maa som oftest søge at redde sig selv iland, ladende Hunde og Slæde i Stikken. Men de voldsomme Forstyrrelser, som

Kalvningerne i hele Vinterens Løb have anrettet i de indre Iisfjorde, give dem et Udseende, som man vanskelig danner sig et Billede af, uden at have seet det; først de taarnhøie Iisfjelde, som spærre Udsigten til alle Sider; imellem disse Fjordisen, indtil 2 Alen tyk, sønderslaaet og opskruet i Volde paa 20 à 30 Alens Høide, Iisstykker paa 10 Alens Længde opbrudte og reiste paa Kant eller kastede ud paa den gamle Iis, ideriblandt aabne Render og, kort sagt, Iis af alle Arter og Størrelser kuldkastet og sammendynget i vildeste Forvirring.

Disse utilgængelige Iisfarvande ere forøvrigt, i Forhold til Kystens og de øvrige indre Farvandes Udstrækning, kun faa; vi erindre, at der i det Hele kun fandtes 5 store Iisfjorde, og de indre Dele af dem, ligge saa afsides, saa skjulte bag Øerne og Halvøerne, at mange Europæere, som opholde sig i Grønland, have ei havt Leilighed til at see hverken dem, eller den faste Iis, som bedækker det Indre af Landet. Men naar nu Vinterisen er gaaet fra Fjordene i Juni Maaned, begynde de, i de indre Iisfjorde opdyngede Iisfjelde, at sætte sig i Bevægelse, og ved Strøm og Vind, ad de saaledes aabnede Veie, at føres ud i Havet. Man kalder dette Fjordenes Udskyden, og samme giver Anledning til at visse indre Farvande, netop i den bedste Sommertid, meest bestuves af Iis; da dette har stor Indflydelse paa den i Grønland saa nødvendige Færsel og Kummunikation paa Havet, som derved mere eller mindre hindres eller standses, har jeg søgt, paa Kaartet at give et omtrentligt Billede af de indre Farvande, som Iisfjeldene passere, inden de spredes ad over Havet. Skjøndt nu mange Sunde eller Fjorde, især de, som ligge nærmest ved den faste Landiis, fra hvilken Iisfjeldene hidrøre, derved kunne blive farlige at passere i Baade, endsige med

Skibe, maa man dog ikke troe, at de Hindringer, som derved lægges i Veien, paa nogen Maade kunne sammenlignes med dem, som voldes ved den flade Driviis, der lægger sig langs Østkysten af Grønland og udenfor de sydligste Kolonier, Julianehaab og Frederikshaab. Ved Nordgrønland er det alene den fra Landet kommende Iis, som gjør Farvandenes Beseiling vanskelig; og denne opdynger sig kun fornemmelig i enkelte Farvande. Den øvrige Deel af Havet kunde siges at danne en ligesaa stærk Modsætning til Iisfjordene, som det med Vegetation bedækkede Kystland til det Indre, der ligger begravet under Iis; man maa ikke forestille sig, at Havet under Kysten af Grønland fryser til under lignende Betingelser, som det skeer om Vinteren med vore Farvande. Trods dette kolde Klima synes, paa Breden af Disko, Midten af Strædet selv i den allerstrængeste Vinter, at være aaben, saa at Isen paa Disko-Bugten naarsomhelst i Uveir kan bryde, og pludselig forsvinde, og at det mere beroer paa det stadige Veir, end paa Kulden, om Isen i de større og aabnere Bugter skal blive liggende. De Dele af Havet, som ere tillagte med næsten stadig Iis, der bliver liggende og voxer flere Vintre igjennem, ere langt nordligere; selv de Masser af flad Driviis, som periodisk løsrive sig fra den og drive sydpaa, sees sjeldent eller aldrig under Kysten af Nordgrønland; i den sydlige Deel af Strædet komme de, som bekjendt, fra Havet om Spitsbergen, pakke sig tæt langs Østkysten af Grønland, om Kap Farvel og ind i Davis-Strædet, dog uden at naae 64° NB. Den Driviis derimod, som kommer fra den nordligste Deel af Baffins-Bugten og kaldes Vestisen, synes at holde sig mere Vester over, og at komme Grønlands-Kysten nærmest paa Breden af Egedesminde og Rifkol, hvor den for nogle Aar siden kostede den kongelige Handel Tabet af et

Skib; men kun i enkelte Aar kommer den heelt til Kysten, eller ind i Disko-Bugten (1845 og 1848?). Da Isen end ikke kan blive liggende paa Indsøer selv de koldeste Somre over, tør det ikke undre os, at selv de meest beskyttede Afkroge af Havet eller indre Farvande en Deel af Aaret ere frie for Vinterens Iis. Een eneste, men ogsaa kun tilsyneladende Undtagelse kjendes herfra; vi have omtalt den lille Arm af Jakobshavns Iisfjord, som er bleven heelt lukket, og afskaaren fra den øvrige Fjord ved den faste Landiis; paa den modsatte eller nordlige Side afgaaer en anden, og meget større Arm, som er halvt afspærret ved den faste Landiis, hvis Yderkant er rykket frem omtrent til Midten af dens Munding i Hovedfjorden; paa den anden Side bøier den sig om i NO og naaer, ligesom Hovedfjorden og Tesfiursak, op til en anden Arm af den faste Landiis. Hele denne Fjord vides ikke i Mandsminde at have været aaben, og da Isen, som bedækker den, paa begge Sider grændser op til Landisen, kunde man ved første Øiekast være tilbøielig til at antage den for en Fortsættelse af samme, men dens Horizontalitet og dens Stigen og Falden ved Høi- og Lavvande adskiller den dog skarpt fra den faste Landiis, og Grønlænderen som ledsagede mig til dette Sted, yttrede desangaaende meget træffende, at det var Haviis, „ligesom Spitsbergen-Isen," det vil sige saadan, som ikke var dannet i en enkelt Vinter, men havde lagt mange Somre over. Denne Betegnelsesmaade var forsaavidt charakteristisk, som Grønlænderen derved viste, at han ved sine egne Kyster ikke kjendte noget andet tilsvarende, men maatte laane et Exempel fra andre Steder, som han havde hørt fortælle om.

Den stadige Iis paa denne Fjord er dannet derved, at den oprindelig er bleven tilstuvet med Iisfjelde og Kalviis

fra den store Iisfjord; disse Masser have kunnet drive ud, ved Kalvning ere de større Stykker sønderbrudte og have udfyldt Fjorden endnu mere, indtil omsider det Hele er udjævnet, sammensmeltet og sammenfrosset til et mere eensformigt Iisdække af overordentlig Tykkelse, som dog ifølge dets Natur maa antages at være i stadig Aftagen. Imidlertid er denne Fjordiis kun forsaavidt udjævnet, som den fra de omgivende Høider tager sig ud som et svagt bølget Hav, og ikke i den Forstand, at man med Lethed skulde kunne gaae eller kjøre paa den; thi naar man befinder sig paa den, da viser den sig fuld af Fordybninger og gabende Spalter, i hvilke man i flere Alens Dybde ikke træffer paa Spor til Saltvand, og det vilde maaskee være meget vanskeligt, over den at komme til det ligeoverfor liggende Fastland, Nunatak, som dog ifølge Sagnet tidligere skal have havt en yndet Telteplads og være blevet besøgt af Grønlænderne, som der i Egnen jagede Rensdyr, der nu ganske ere forsvundne fra Jakobshavns Distrikt.

Desværre har jeg ikke havt megen Leilighed til anstille Maalninger af Havets Temperatur paa Dybden under Kysten af Grønland. I Juli Maaned fandtes den, 4 Miil Vesten for Disko, paa Bunden i 70 Favnes Dybde, at være paa det nærmeste 0°, medens den i Overfladen var + 1½°. Nærmere under Land er Overfladens Temperatur høiere, men tillige meget variabel. Midt i Omenaks-Fjorden var den i August + 4°, og kort efter, ved Noursoak, + 2° saavel i Overfladen, som paa Bunden i 3 Favnes Dybde. Sydligere i Strædet, paa 61° NB, fandtes Temperaturen i en Dybde af 169 Favne at være + 4.2°, medens den i Overfladen kun var + 2.8°. Hvor langt denne høiere Temperatur gaaer op i Strædet, skal jeg ikke kunne afgjøre, ligesaalidt som, hvorvidt hiin lave Temperatur paa Dybden, udenfor

Disse ogsaa gjælder for større Dybder. Om Vinteren hører der altid en vis betydelig Kuldegrad fra oven til, at Vandet ikke skal tøe Isen fra neden, en Kuldegrad, der maa være saa meget desto større, jo tykkere Isen, og jo stærkere Strømmen er. Det synes, som om der langs Grønlandskysten, foruden de med Vandets Falden og Stigen vexlende Strømninger, er en fremherskende Strøm fra Syd til Nord, som tillige, efterhaanden som den kommer længere Nord paa, sætter Vester over, og paa den anden Side af Strædet gaaer tilbage langs Kysten fra Nord til Syd. Foruden af Søfarendes Jagttagelser synes denne Strøms Tilstedeværelse at fremgaae af Drivtømmerets Udbredelse og stadige Fornyelse, saavelsom af den mærkelige Omstændighed, at Iisfjeldene, som om Sommeren komme fra Nordgrønlands Iisfjorde, om Efteraaret forsvinde og udentvivl sætte Vester over, da de hjemgaaende Skibe, under deres Udseiling af Davis-Strædet sjeldent see noget til dem. Det turde saaledes vel antages, at en Strøm fra Atlanterhavet circulerer og formilder Temperaturen i i Davis-Strædet. Dog udmærke Iisfjordene sig for det øvrige Hav ved Vandets Kulde og ved Letheden hvormed de fryse til; det er rimeligt, at der i dette Vand, som hele Sommeren igjennem er opfyldt med dybtgaaende Iismasser, der hist og her staae paa Grund i en Dybde af over 100 Favne, og hvor der saaledes ere saa talrige Berøringspunkter mellem Iis og Saltvand, idet Hele maa herske en Temperatur af endog lidet under 0°. Vi kunne heraf forklare os det Særsyn, at der i de indre Iisfjorde, i stille og klare Nætter i Juli Maaned, uden at Luften synker under 0°, kan danne sig Tyndiis paa Vandet; vi maae nemlig huske paa, at dette øverste Lag af Vandet, midt iblandt saa mange tøende Iismasser, saa godt som er Færskvand, at

Saltvandet derunder er under 0°, og at Luften derfor blot behøver at nærme sig 0°, medens maaskee tillige Varmeudstraalingen virker, for at der skal danne sig Tyndiis, der i Grunden har samme Oprindelse, som den kunstige Iis, man erholder ved Blanding med Salt. En saadan ny Iis havde blandt andet dannet sig i Upernivik's indre Iisfjord om Natten mellem den 23de og 24de Juli, og var af en saadan Tykkelse, at man ikke kunde roe en Baad igjennem den, men først maatte bryde den itu. I andre Bugter eller Fjorde begynder slig Tyndiis først at danne sig i klare og stille Nætter sidst i September, og Iis, som kan bære, træffer man først i meget indelukkede Farvande midt i Oktober. Nu indtræder Iislæget efterhaanden i Løbet af Vinteren i de andre Farvande, eftersom de ere mere eller mindre beskyttede, og paa samme Maade, men i omvendt Orden, forlader Isen, halvt optøet, halvt sønderbrudt, atter Fjordene om Foraaret. Man kunde maaskee, trods det høist Variable, som er begrundet i Veirliget i de forskjellige Vintre, dele Farvandene efter den Tid, i hvilken de i Gjennemsnit ere belagte med fast Iis, i 3 Klasser:

1) De, som lægge til i October og November og blive liggende for godt indtil sidst i Juni, eller ind i Juli, hvortil høre de allerinderste Dele af Fjordene og saadanne Bugter, som kun ved smalle Mundinger staae i Forbindelse med Havet, saa at Isen maae tøe op paa Stedet for at kunne forsvinde, saasom Illurtlek i Pakitsokfjorden.

2) De, som lægge til i November og December, men dog atter pleie at bryde op inden Nytaarstid, og først ligge for godt fra midt i Januar til ind i Juni, hvortil hører Størstedelen af den store Bugt, som kaldes Omenaks-Fjorden.

3) De, som kun lægge til i Januar, Februar og Marts, og selv dette kun høist usikkert, hvoriblandt hører Disko-Bugten.

4) Strømsteder, der enten aldrig, eller kun i visse korte Tidsrum af de strængeste Vintermaaneder, lægge til.

Men der vil, under Beskrivelsen af de enkelte Distrikter, findes bedre Leilighed til at gjennemgaae Farvandene med Hensyn til den Grad, i hvilken de ere udsatte for at blive belagte med Iis, og med Hensyn til Isens Sikkerhed til at kunne færdes paa, hvilke Forholde ere af største Vigtighed for et Folk, der skal søge saagodtsom alle sine Livsfornødenheder i Havet, eftersom de betinge hver sin Maade at søge dette Erhverv paa, og afgive forskjellige mere eller mindre gunstige Betingelser for en indbringende Fangst.

Sælhunde- og Hvidfiske-Fangst.

Vi ville nu ganske kortelig omtale de vigtigste Havdyr, som tjene Befolkningen i Nordgrønland til Erhvervelse af Føde og andre Livsfornødenheder, saavelsom af Handelsvarer. Den almindelige Sælhund, Netsiden, indtager her den første Plads. Vi have omtalt dens store Udbredelse langs Kysten, og i den længste og koldeste Tid af Aaret. Der gives neppe nogen Aarstid, da den slet ikke forekommer under Land; dog synes rigtignok Størsteparten at fjerne sig i Juli, August og September, og maaskee følge Drivisen i andre Egne af Baffins-Bugten, hvorpaa den atter indfinder sig i Mængde, naar den første Vinteriis lægger sig i Bugterne, ligesom den og fornemmelig efter Sydveststorme og meget uroligt Veir søger ind under Kysten. Efter et Gjennemsnitstal af 4 Aar, fra 1845 til

1849, er der indleveret aarligen paa Handelen 35500 Sælskind; af disse udgjøre de af andre Arter, og især Svartsiden, omtrent 3 pCt., hvorved bliver 34400 Netsideskind. Antage vi nu, at der, lavt anslaaet, i Landet selv til Klæder og andet brugtes 4 Skind aarligen af hvert Individ, da udgjorde dette Forbrug 13200, og der er aarligen dræbt 47600 eller med en rund Sum 50000 Netsider. Antager man dernæst, at af det ligeledes i de senere Aar i Nordgrønland indhandlede Spæk omtrent 4/5 hidrøre fra disse Dyr, og tager man Gjennemsnitstallet af de senere Aars Priser paa Tran og Skind, da kan man anslaae Totalværdien af hvad der af disse Varer ikke er forbrugt i Landet selv, til 94000 Rbd., og regne, at Handelen aarligen paa Produkterne af denne Sælhunde-Fangst i Nordgrønland har havt en Avance af 74000 Rbd., og at Producenterne i Grønland derfor have erholdt 20000 Rbd., hvoraf falder omtrent 6 Rbd. paa hvert Individ. Men foruden denne Pengeværdi, til Anskaffelse af Handelsvarer, leverer denne Sælhund Grønlænderne Hovedmaterialet til deres Klædedragt, samt til Brændsel, og endelig udgjør Kjødet deres væsentlige og kjæreste daglige Føde. Foruden den gjør den spraglede Sæl, Kassigiak (Ph. vitulina) dem i Eet og Alt den samme Tjeneste, kun at dens Skind foretrækkes til Klæder og saa godt som slet ikke kommer i Handelen; men den fanges i saa ringe Mængde, at Antallet kan betragtes som indbefattet under de ovennævnte Talstørrelser. Af de andre Sælhundearter komme endnu kun Svartsiden, Attak (Ph. groenlandica) ag Urksukken (Ph. barbata) i Betragtning, og udmærke sig for de forrige ved over den dobbelte Størrelse, og derved, at deres Skind er uundværligt for Beboerne til Kajakker, Konebaade og Telte; men den sidste, hvis Skind vurderes høiest, formedelst dets

Anvendelse til Konebaade og til de for Fangeredskaberne og Slædekjørselen nødvendige Remme, fanges kun paa enkelte Steder ved de yderste Kyster og det aabne Hav, og i et meget ringe Antal. Svartsiden fanges ikke, som Retsiden, til enhver Tid af Aaret, men kun om Sommeren og især Efteraaret, da den forlader Kysterne, naar Isen lægger sig, og om Vinteren kun erholdes undtagelsesviis og ved de yderste Kyster, hvor Vandet holder sig meest aabent. Hvor mange der i Gjennemsnit aarligen fanges af disse større Sælhundearter, er det vanskeligt at give et Overslag over, da Størstedelen af Skindene forbruges i Landet selv; men antage vi, at en Familie paa 16 Personer aarligen bruger 8 af saadanne Skind til Baade, Telte ꝛc., da vilde dette, i Forbindelse med de til Handelen indleverede, udgjøre 2800 Svartsider om Aaret, og antager man, at 1/10 af det paa Handelen indleverede Spæk hidrører fra disse Sælhunde, da udkommer der som Totalværdi af Produkterne fra denne Fangst, som ikke ere forbrugte i Landet selv, 10300 Rbd., hvoraf 1700 Rbd. komme Producenterne i Grønland, og 8600 Handelen tilgode.

I nærmeste Forbindelse med Sælhundefangsten staaer Fangsten af de Havpattedyr, som høre til Hvalernes Orden, da deres Kjød tjener Befolkningen til Føde, og Spækket har den samme Anvendelse til Lamperne og som Handelsvare, hvorimod Skindet hos dem er af en ganske anden Natur og afgiver et meget yndet og tillige antiskorbutisk Fødemiddel. Den egentlige Hval eller Bardehvalen fangedes i fordums Tid af Grønlænderne med Harpuner og Blærer fra Konebaade, men denne mærkelige Fangst kjendes slet ikke mere i Nordgrønland og er ganske gaaet i Forglemmelse. Den danske Hvalfangst, som i sin Tid, og især fra 1790 til 1810, var af stor Betydning for Kolonierne, men senere efterhaanden

har aftaget, i samme Forhold som Sælhundefangsten har tiltaget, er ligeledes nu ophævet, skjøndt der dog endnu fangedes en Hval ved Godhavn 1851. Af de andre større Arter af Hvaler fanges heller slet ingen og navnlig ikke Kepokakken, som endnu jages i Sydgrønland; men det hændes vel af til, at der af disse, saavelsom af Bardehvalen tilfældigen inddriver Aadseler, som da afgive en rig Indtægtskilde paa et enkelt Sted. Vi have kun her med 2 af de langt mindre Arter, af Delphinernes Familie, at gjøre, nemlig Hvidfisken (Delphinus albicans) og Narhvalen (Monodon monoceros). Hvidfisken, som er 6 til 8 Alen lang og i Gjennemsnit giver henved 1½ Tønde Spæk, indfinder sig ved Kysten, kort efter at Vinterisen er gaaet, og kort førend den lægger sig; om Sommeren synes den at søge det aabne Hav, og om Vinteren at holde sig nærmest Kanten af Isen, da den ofte viser sig pludselig, naar Isen bryder og driver bort. Ogsaa hændes det undertiden, at Flokke af dem overraskes ved Isløget i Nærheden af Land, indespærres og afskjæres fra Havet; da indtræder det, som Grønlænderne kalde Soarbsæt, det vil sige: en Aabning i Isen, til hvilken Hvidfiskene strømme i Mængde for at komme til Luften og drage Aande, hvilket da giver Anledning til en rig Fangst, saa at Grønlænderne kunne dræbe flere Hundrede af dem i Løbet af nogle Dage, og i Reglen flere, end det er muligt at bringe Produkterne af itide til det nærmeste beboede Sted. Regelmæssigen fanges dog Hvidfisken meest i Maanederne April og Mai i Disko-Bugten ved Jakobshavn, Christianshaab, Rittenbenk, samt ved Mundingen af Omenaks-Fjorden. I noget ringere Mængde fanges den om Efteraaret, ved de samme Steder og inde i Omenaks-Fjorden, hvor den yderst regelmæssigen indfinder sig i October. Narhvalen, hvis

Land giver det værdifulde Eenhjørningshorn, er langt sjeldnere og fanges meest i Omenaks-Fjorden, hvor den regelmæssigen indfinder sig i November, følgende efter Hvidfisken; men forøvrigt er dens Anvendelse og Fangemaade ganske den samme som dennes. Det er ikke let at angive, hvormange Hvidfisk og Narhvaler der i Gjennemsnit i hvert af de senere Aar ere fangne i Nordgrønland, da disse Dyr for en stor Deel fanges af Grønlænderne, efterat de ere flyttede ud og staae adspredte langs Kysten i Mai Maaned. Dog kan man vel antage, at der alene ved Jakobshavn i April og Mai i Gjennemsnit fanges 100 Hvidfisk, at der ved de, i 1849 ved Claushavn og i 1850 ved Noursak indtrufne Soarbsæt dræbtes over 400 paa hvert Sted, og at der i det Hele i Nordgrønland aarligen fanges flere Hundreder, men dog under 1000 Hvidfiske og Narhvaler. Dernæst kunne vi, i Overeensstemmelse med den Andeel*), som vi have antaget, at Sælhundefangsten har i at levere det aarligen i Nordgrønland indhandlede Spæk, som beløber sig til omtrent 4810 Tønder, anslaae den af Hvidfiskefangsten resulterende til en Værdi af 9000 Rbd.

Af alt dette følger, at der aarligen i Nordgrønland fanges noget over 50000 Sælhunde og flere hundrede Hvidfisk og Narhvaler, og at Befolkningen, efter deraf at have forsynet sig med de væsentligste Livsfornødenheder, med den vigtigste Føde, Klæder, Belysning og Foder til det uundværlige

*) Fordelingen af de ved Sælhunde- og Hvidfiskefangsten indkomne Producter paa de her omtalte 3 Grene af dette Erhverv, kunde maaskee erholdes nøiagtigere. Her er der til Beregningerne kun benyttet de aarlige, af Inspekteuren i Grønland indsendte Productionslister, der ere mere summariske, samt de i Handelens Bøger opførte Priser, efter hvilke Betjentenes Procenter ere beregnede.

Huusdyr, Hunden, for de 9 Maaneder af Aaret, saavelsom med Materiale til Fartøier, Fangeredskaber og Sommerboliger, endnu er istand til, af samme Erhvervskilde at levere Produkter i Handelen til en Værdi af omtrent 113300 Rbd., hvoraf falder omtrent 177 Rbd. paa hver Producent eller Fanger. Dog maa der hertil bemærkes, at den ene af Varerne, Spækket, ikke leveres i den forarbeidede Tilstand, hvori det gaaer videre i Handelen under den anslaaede Værdi, ligesom i det Hele Forholdene, hvorunder Handelen skal indsamle og hjembringe Produkterne, her ere langt ugunstigere og medføre langt større Omkostninger, end lignende Handelsforetagender i civiliserede og mindre afsides liggende Lande, hvorfor ogsaa Indkjøbsprisen forholdsmæssigen kun kan blive ringe.

Fra disse statistiske Forhold ville vi vende os til Betragtningen af den Maade, hvorpaa hine Brugsartikler og Handelsvarer skaffes tilveie i Grønland. Øiet glider let hen over disse Talstørrelser, uden at man dermed forbinder Forestillingen om de Møisommeligheder og Farer, hvorunder et Antal af henved 600 Mennesker i Aarets Løb, og i smaa Portioner, drager disse værdifulde Produkter ud af Havet. Kajakken og de derhen hørende, oprindelig grønlandske eller eskimoiske Fangeredskaber ere vel bekjendte og ligesaa mærkelige med Hensyn til deres Construction, skjøndt rigtignok farefulde i deres Anvendelse, som med Hensyn til Hjælpemidlernes Ringhed og det Betydelige, som opnaaes ved dem. Kajakken er i Sydgrønland saa godt som det eneste Middel for Grønlænderen til at fange Sælhunde, hvorfor Færdigheden i dens Anvendelse ogsaa bedst er uddannet der; men langs den Deel af Kysten, vi her have at betragte, er Forholdet noget anderledes, da Havet der en stor Deel, man kunde vel i Gjennemsnit sige Halvdelen af Aaret er lukket

med fast Iis, og Trangen til at forskaffe sig de daglige Livsfornødenheder derfor her har maattet lære Grønlænderen, ad ganske andre Veie at erholde Sælhunden; og da hans Erhverv under alle Omstændigheder udfordrer, at han let og hurtigt kan færdes over store Strækninger, har dette her givet Anledning til Slædekjørselens Uddannelse og den grønlandske Hunds Anvendelse som Trækdyr.

Hundeslæden er en af de uundværligste Gjenstande i den grønlandske Økonomi paa saadanne Steder, hvor Havet er belagt med fast Iis, og hvor intet aabent Vand er i Nærheden. Ogsaa den udmærker sig ved Ringheden af de Midler, der udfordres til dens Construktion og Anvendelse. Ved Hjælp af et Par Brædder og krumme Rodstykker af Drivtømmer, som sammensurres med Remme af Sælhundeskind, og af et Dyr, som lever af Affaldet eller Overskuddet fra Fangstens Udbytte, uden at behøve Husly eller nogensomhelst anden Pleie, er Grønlænderen istand til at tilbagelægge Strækninger over Isen og det uveisomme Land med en Hurtighed og Lethed, som kan maale sig med, om ikke overgaae Befordringsmidlerne i kultiverede Lande, paa banede Veie. Slæden er sammensat af 2 Brædder paa henved 3 Alens Længde, som danne Gængerne og forneden ere beslaaede med Been eller Jern, begge forenes med smalle Tværbrædder, 2 Alen lange, og bagest føies dertil Opstænderne eller 2 forneden naturligt bøiede, 2 Alen lange Træstykker der danne Ryglænen og Middelet til at holde i, naar man i fornødent Tilfælde løber bag efter for at styre Slæden og hjælpe den over Skrueiis og uveisomme Steder paa Landet. Det Hele er, ligesom Konebaaden, for Bøielighedens Skyld sammenføiet ved Surring med Kobbelremme eller de tynde, men yderst stærke Remme, som skjæres ud af Urksuk-Skindet. De samme Remme med Ringe og Knapper

af Been udgjøre hele Seletøiet for Hundene, der løbe frit 4 à 5 Alen foran Slæden, blot styrede med Pidsken, og anvendes i et Antal af 4 til 12. Naar et saadant Kjøretøi er i god Stand, kan man paa jævn Iis tilbagelægge henved 4 Mile i Timen; men saadan Leilighed træffes kun sjeldent og paa korte Strækninger; tager man Veie overland og over Skrueiis med i Betragtning, da bliver 1 eller 1¼ Miil i Timen den Hurtighed, man i Gjennemsnit kan gjøre Regning paa, og man antager, at 30 Lpd. er et passende Læs paa en Slæde med 8 Hunde for. Paa Grund af den overordentlige Vigtighed, som Slædekjørselen har overalt i Nordgrønland, med Undtagelse af de faa Pladser, hvis Beboere fortrinsviis ere anviste paa aabent Vands Fangst hele Aaret igjennem, er Hundenes og Kjøretøiernes gode Stand et Maal for Grønlænderens Velstand og Driftighed. Men man forestille sig ikke, at dette, selv hos de bedste, udfordrer stor Omhu og Forsynlighed. Materialet til en god Slæde kan i Grønland anslaaes til en Værdi af 4 Rbd. Trods Klimaets Strænghed fordrer den grønlandske Hund saa godt som slet ingen Pleie; om Sommeren saavelsom i den haardeste Vintertid kan den sove under fri Himmel, skjøndt Grønlænderne efter gammel Skik dog ofte lade dem søge Ly i Huusgangen, især dem der have Hvalpe. Den Evne, at kunne taale Sult og paa eengang mætte sig med Føde til at holde ud i lang Tid, besidder den i høi Grad, og er derved skikket til at være afhængig af en Erhvervsgreen, der er underkastet saa store Tilfældigheder, som Grønlændernes Sælhundejagt; hertil kommer dens store Frugtbarhed, der letter dens Opdrættelse og Vedligeholdelse, idet den kan kaste Unger 2 Gange om Aaret og, i dens bedste Levealder, 6—8 ad Gangen. Naar man betænker, at Grønlænderen selv i Reglen hvert Aar til visse

Tider lider Sult, og at Hunden til enhver Tid kun lever af Affaldet eller Overfloden, medens der altid, naar Leilighed gives, fordres strengt Arbeide af den, da er det indlysende, hvor usselt dette Dyr maa hentære Livet. Det tør derfor heller ikke undre os, at Vexelen mellem voldsom Sult og pludselig Mættelse med Masser af raat Kjød, Blod og Indvolde, uddanner en Glubskhed og Rovdyrnatur hos dem, der kan blive farlig for Mennesket. Desværre haves adskillige Exempler paa, at Børn ere blevne sønderrevne og fortærede af Hunde; at Børne kunne svæve i den største Fare, og kun ere reddede ved hurtig Hjælp, som sjelden er fjern, passerer meget hyppig. Men det kan heller ikke være paafaldende, at ligesom Sult blandt Beboerne hører til Dagens Orden paa visse Tider af Aaret, saaledes maa der endnu hyppigere, paa forskjellige Pladser, indtræde Tilfælde af Hungersnød blandt Hundene, hvorved den største Deel af dem uddøer, eller bliver udygtig til at bruges. Dette standser da atter Erhvervet, naar gunstigere Tider indtræffe, og virker derved til stor Skade. Saaledes uddøde samtlige Hunde paa Kronprindsens Eiland i Vinteren 1843—44; men at enkelte døe af Sult, passerer saa godt som aarlig, enten i det ene eller i det andet Distrikt, naar Misfangst har varet et Par Maaneder. Grønlænderne begynde da med at slagte den ene til at fodre den anden med; ogsaa spise de selv gjerne Hundekjød, naar Dyrene blot ikke have været altfor udtærede af Sult. Skindene ere ogsaa fortrinlige til Klæder, paa samme Maade som Rensskind, men stærkere og varmere, og i de senere Aar have de været Handelsartikel. Men det er derfor af Vigtighed, at være opmærksom paa, hvorledes til visse Tider større Masser af Føde for Hunde kunne skaffes tilveie, og til enhver Tid opbevares. Størst Anvendelse finder Slædekjørselen ved Sæl-

hundegarnfangsten, da Garnene udsættes langs Kysten til flere Miles Afstand fra Stedet, og dagligen skulle røgtes; det er saaledes ganske almindeligt, at Garnbrugerne i Omenaks-Fjorden dagligen kjøre til de 3 à 4 Mile langt borte staaende Garn og tilbage igjen, i de korte Dage i Februar Maaned; ligesaa vigtig er Hundeslæden til Fangsten af Utokker eller Sælhunde, som krybe op og sole sig paa Isen, naar Solen begynder at skinne varmt i April og Mai; det gjælder da navnligen om at kjøre lange Strækninger, og Grønlænderen tilbagelægger ved saadan Utok-Fangst ikke sjeldent henved 20 Mile i Døgnet. Men ogsaa for at bringe Kajakken ud i aabent Vand, og i mange andre Tilfælde, for at komme fra Sted til andet, er Slædekjørselen af Vigtighed, og gjør det saa let, at bereise disse store, ubeboede Kyster ved Vintertid. Skjøndt Kjørselen i Reglen skeer paa Isen, er det dog ikke sjeldent, især naar Isen er usikker paa sine Steder, at man maa tage Veien overland; men hvor dette skal skee over større Halvøer og Øer af dette uveisomme Klippeland, der maa man være nøie kjendt med Landet: der gives saaledes bestemte Router til at kjøre over Nourſoaks-Halvøen, over Arveprindsens Eiland o. s. v. Grønlænderne vise i Reglen stor Færdighed i at styre Hundene og Slæden ned ad farlige og steile Bakker, saavelsom fra Isen op paa Landet og omvendt, hvilket undertiden er meget vanskeligt, da Isen er brudt langs Kysten ved Vandets Voxen og Falden. Dog udfordrer denne Færdighed ikke saa stor Øvelse, som Brugen af Kajakken og de derhen hørende Fangeredskaber, hvorfor Europæerne i Reglen snart lære at omgaaes med Hunde og Slæde ligesaa godt som Grønlænderne. Naar man skal ned ad farlige og steile Bakker, sættes Stropper eller Krandse af tykt Tougværk omkring Gængerne af Slæden for at standse

Farten; Hundene holdes, om fornødent, bag Slæden, eller det ene Forbeen bindes op paa dem, og Kudsken løber bag efter, holdende sig i Opstænderne. Man skulde undres over de Veie, ad hvilke Grønlænderen, ved efter Omstændighederne at anvende snart eet, snart flere af disse Midler, er istand til, med Sikkerhed at befordre Slæde og Læs, medens de for en Anden kunne være farlige at passere tilfods. Naar han da skjønner at det værste af Bakken er overstaaet, og det øvrige er belagt med jævn Snee, saa lader han Hundene løbe saa hurtigt de lyste; det gaaer da med god Jernbanefart, som dog i Reglen omsider standses derved, at nogle af Hundene forvikles i Seletøiet og slæbe bag efter, hvorpaa det Hele tilsidst bores ned i den dybe Snee ved Foden af Bakken. Næsten endnu mærkeligere forekommer den Færdighed, hvormed Grønlænderen forstaaer at styre Slæden over aabne Revner i Isen, naar de kun ikke ere bredere, end at Slæden kan naae fra den ene Kant til den anden; han lader da Hundene springe over med slappe Remme, og derpaa trække hurtigt til, medens han selv paa eengang skyder efter og springer over; og ligesaa farligt seer det ud, naar man fra en temmelig steil Kyst, over en brat afskaaren Iiskant skal ned paa Isen, der nærmest under Land er sønderbrudt. I dette og mange andre Tilfælde ved Kjørselen og Fangsten paa Isen er et Redskab, som kaldes Tok, og som bestaaer af en større eller mindre Meisel paa Enden af en lang Stok, som Spaden paa et Skaft, aldeles uundværligt. Hvis en Rende i Isen er altfor bred til at sætte over, da kan Grønlænderen endog finde paa Raad ved Hjælp af dette Redskab; han hugger nemlig en større Iisflage ud, og paa denne flaader han sig selv og Kjøretøiet over det aabne Vand.

Kajakken og Kajakfangst. Det samme, som Hundeslæden er for Grønlænderne, naar Havet er belagt med Iis, er Kajakken, naar Havet er aabent; ligesom dette lille Fartøi er specielt indrettet til Sælhunde- og Hvidfiskefangsten, saaledes er det ogsaa desforuden et uundværligt Middel til at færdes paa Havet og komme fra Sted til andet langs Kysten, hvor Havet er aabent. Heraf følger da, at jo længere man kommer sydpaa, desto mere benyttes Kajakken, og jo længere nordpaa Hundeslæden; efter Sigende, skal Holsteenborg være den sydligste Koloni, hvor der holdes Hundeslæder, og selv der kun temmelig faa, saa at man vel i det Hele kan antage, at Sydgrønland ganske er anviist paa Fangsten i aabent Vand og Anvendelsen af Kajakken, hvorimod samme i Nordgrønland for en stor Deel af Aaret maa erstattes ved Slæden Heraf kommer det ogsaa, at Sydgrønlænderne ere langt mere øvede i Kajakkens Brug, end Nordgrønlænderne, og den Færdighed at kunne gaae rundt, det vil sige, kæntre, vende Bunden iveiret og reise sig igjen paa den anden Side, som skal være almindelig blandt Grønlænderne i Julianehaabs Distrikt, opnaae kun faa af Indvaanerne paa den Deel af Kysten, som her Talen er om. Forøvrigt findes saavel Kajakken, som de derhen hørende Fangeredskaber omstændelig beskrevne i tidligere Reiseværker; det er bekjendt, at den dannes af et Pindeværk, overtrukket med Skind, og netop er stor nok til at rumme een Mand. Hovedredskabet til Sælhundefangsten: en Harpun, hvoraf den yderste Spids, naar den er sat fast i Dyret, løsner sig, og ved en lang Fangerem er forbunden med en Blære, som nu kastes ud og hopper paa Vandfladen, der hvor Sælhunden er dukket under, er ligesom alt andet til Kajakken henhørende, uforandret det Samme nu, som i forrige Tider, inden Grønlænderne kom i Forbindelse med Europæerne,

paa det nær, at Jernet ganske har fortrængt Stenen, som Harpunspids, Pilespids, og til skjærende Redskaber. Navnlig er det kun en sjelden Undtagelse, naar en Grønlænder har lært at skyde med Riffel fra Kajakken, hvortil en overordentlig Færdighed og Sikkerhed udfordres. Den gamle Fangemaade i Kajak med Harpun er ogsaa i Nordgrønland endnu af Vigtighed, omtrent den halve Deel af Aaret: fra Mai til November, hvilken Tid forøvrigt varierer meget efter Lokaliteterne, og hvorved tillige maa erindres, at Indvaanerne tilbringe en stor Deel af denne Tid paa Rensdyrjagten. Det turde dog maaskee ikke engang være overdrevent, om man antog, at Halvdelen af Produkterne erhverves ved denne Fangemaade; især gjælder dette om Svartsiderne og Hvidfiskene i Foraaret og Efteraaret; Jagten efter begge er forbunden med Fare, men især den efter Hvidfisken og Narhvalen, naar man betænker disse Dyrs Størrelse, Fartøiets Skrøbelighed og den Lethed, hvormed det bringes ud af Ligevægten; derfor udføre Grønlænderne denne Fangst sjeldent alene, men til saadanne Tider pleie gjerne flere at holde sig i Nærheden af hverandre, og naar een har sat fast med Harpunen, ile de andre til Hjælp for at dræbe Dyret; der gives da visse Vedtægter, hvorefter Deeltagerne erholde deres Andeel af Udbyttet. Men Besværligheden og Faren forhøies, naar Havet har begyndt at lægge til om Efteraaret, saasom ved Narhvalfangsten i Omenaks-Fjorden i November Maaned. Hist og her kan Isen være til at gaae paa, paa andre Steder kan den hverken være til at gaae paa eller roe igjennem; da fordrer det stor Færdighed, at slæbe Kajakken fra Landet ud til de aabne Steder, hvor Narhvalerne „blæse", at komme i og ud af Kajakken, bære den over den tynde og glatte Iis, og omsider, maaskee over 1 Miil fra Stedet, drive denne farlige

Fangst paa et Hav, som er især med at lægge til med tynd Iis og i de korte og urolige Novemberdage. Det er naturligt, at Grønlænderne paa de Steder, hvor der findes meest aabent Vand, ere meest øvede i Kajakfangsten, saasom ved Kronprindsens Eiland samt ved Klokkerhuk og Noursak, hvor stærke Strømninger saa godt som bestandig holde Aabninger i Isen, og hvor Grønlænderne kun eie faa Slæder og Hunde.

Aabent Vands Skydefangst. Naar Havet om Vinteren er lukket ved Iis, da søger Grønlænderen først og fremmest, om muligt, at finde aabne Steder. Vi have allerede i det Foregaaende berørt, hvor disse især bør søges, og hvad der hindrer visse Steder af Havet i at fryse til, nemlig Strømmen, som frembringes ved Ebbe og Flod, og som sammenknibes i Sundene mellem Øer og ved Indløbene til Fjorde. Saadanne Strømsteder ere nu forskjellige, eftersom Strømmen er stærkere eller svagere (Sundene, hvorigjennem de gaae, kaldes derfor hyppig „Sarfarsoak, Sarfargoak“), og der gives dem, som selv i de strængeste Vintre ikke fryse til, og altid give Indvaanerne Adgangen til deres vigtigste Erhvervskilde, Havet. Man træffer Strømstederne saavel mellem de ydre Øer som i det Indre af Fjordene, især hvor deres Kyster blive meget bugtede og snart udvide sig, snart løbe tættere sammen, eller hvor Farvandet sammensnævres i vertikal Retning, hvor Strømmen skal passere en lav Grund; dog findes de saa godt som slet ikke i den store Omenaks-Fjord. Dernæst have vi berørt Vigtigheden af de indre Iisfjorde, hvor Landisens Bevægelse sønderbryde Fjordisen og danner aabne Render; det samme finder Sted, hvor blot Iisfjeldene drive paa Grund og opdynges i betydelig Mængde, saasom især i

Mundingen af Jakobshavns Iisfjord, i hvis Midte findes en stor Banke, der altid er besat med de største Iisfjelde; her virke Iisfjeldenes Kalvninger og Bevægelser, samt Strømningerne, i Forening til at danne aabent Vand, og i de strænge Vinterdage kan man langveis fra kjende Mundingen af Iisfjorden ved den mørke Taage, som derfra stiger iveiret og indhyller Iisfjeldene. For at fange i Aabningerne af Isen, benytter Grønlænderen sig af Riffelen, med hvilken han holder Vagt ved Iiskanten, til han seer Sælhunden, som gjerne holder sig til slige Steder, dukke op for at drage Aande; han har da altid Kajakken ved Siden af sig, for i fornødent Tilfælde at hente det skudte Dyr. Denne Fangemaade, der fordrer megen Taalmodighed i kolde Dage og bidende Vind, kan saavel i Henseende til Aarstiden, som Maaden hvorpaa den drives, betragtes som en Overgang fra Kajakfangsten til Fangsten paa Isen i den egentlige Vinter. Herunder henhøre ogsaa de i det Foregaaende berørte Soarbsæt, eller indespærrede Stimer af Hvidfisk, der strømme til en Aabning af Isen. En saadan indtraf ved Claushavn i Vinteren 1849, og skal have givet 400 Fisk i 5 Dage, og under Nordsiden af Disko, nærmest Noursak, i 1850. Ogsaa i saadanne Tilfælde benyttes Riffelen fra Iiskanten omkring Aabningen. Størrelsen af Udbyttet beroer da især paa den større eller mindre Nærhed ved et beboet Sted, i hvilken en saadan Vaage findes, da det blot kommer an paa, at transportere saameget som muligt af Produkterne iland, inden Isen bryder eller opskjæres.

Glatiisfangst. Isen har sjeldent Leilighed til at lægge sig over Havet saaledes, at den bliver fuldkommen glat. Danner den sig om Efteraaret ved ÷ 10 à 12°, da mangler

det sjeldent paa Snee, enten under, eller kort efter Iisdannelsen; lægger Havet derimod pludseligen til ved 20° Kulde eller mere, saa frembringe de sidste Dampe af Vandet under dets Stivnen en stærkere eller svagere Riimfrost paa Overfladen af den glatte Iis; den samme Riimfrost viser sig især smuk, naar der i meget stræng Kulde dannes Revner i Isen, som pludseligen lægge til paa een Nat, saa at man kan kjøre paa dem; Overfladen er da oversaaet med tynde, og flere Tommer lange, af regelmæssige Krystaller sammensatte Blade, som glimre pragtfuldt i Solstraalerne og kunne bedække Isen saa tæt som Snee. Imidlertid kan det hændes, og det især i Omenaks-Fjorden, at Havet lægger til ved ganske stille Veir og jævn Kulde, saa at Isen bliver speilglat, og ligner en rolig Havflade, saa langt man kan see. Naar dette nu er skeet, maa Sælhunden, som paa eengang er blevet afskaaren fra Luften, søge at vedligeholde smaa Aabninger i Isen, gjennem hvilke den kan drage Aande; selve Hullerne ere runde og vel neppe en Tomme i Diameter, men Isen danner en convex Bugle paa samme Sted og holdes ganske tynd omkring Hullet ved den jævnlige Afbenyttelse. Sælhundens Aandedræt er langsomt og dybt, og høres i flere hundrede Alens Afstand, naar den paa denne Maade skal søge Luften gjennem en Aabning; et øvet Øre kan da tillige bedømme Retningen, hvorfra det kommer; men under almindelige Omstændigheder, naar Isen er ru eller bedækket med Snee, kan enhver Bevægelse paa samme høres af Sælhunden, som da flygter, naar Nogen vil nærme sig Blæsehullet. Er nu Isen derimod, som omtalt, ganske glat, og Grønlænderen tillige forsyner Saalerne under sine Støvler med Skind, hvoraf Haarsiden er udadvendt, saa kan han løbe til og støde Harpunen i Sælhunden, inden den mærker Uraad. Til denne

Fangst udfordres et øvet Øre, for at kunne bedømme Retningen, hvorfra Lyden kommer, og tillige megen Færdighed i hurtig at kunne faae Øie paa Blæsehullet. Men den til denne Fangst nødvendige Glatiis forekommer, saavidt vides, kun i det Indre af Omenaks-Fjorden, heller ikke hvert Aar, og pleier kun at være af faa Dages Varighed. Helst skeer det, naar November og December have stille og godt Veir ved 10—12° Kulde; ogsaa er det nødvendigt, at hele den indre Deel af Fjorden maa være tillagt, da Sælhundene først søge de aabne Steder, hvis saadanne findes i Nærheden. Sjeldnere skeer det i den strænge Deel af Vinteren, naar Tøveir indtræffer, hvorved der samler sig Vand paa Isen, som derpaa pludseligen fryser, hvilket var Tilfældet i Marts 1851. En Grønlænder kan i heldige Tilfælde erholde 6—8, ja man nævner endnu langt flere Sælhunde paa een Dag ved en saadan Fangst.

Maupok- og Itsuarpok-Fangst. Naar nu den haarde Vintertid er kommen, naar der intet aabent Vand er at finde i flere Miles Omkreds, og Isen, som lukker Havet overalt, er ru og bedækket med Snee, da blive Udveiene til at forskaffe sig Sælhunde færre og vanskeligere for Grønlænderne. Den af de Danske indførte Garnfangst, der paa denne Aarstid er et saa fortrinligt Middel til at overvinde disse Vanskeligheder, som Klimaets Strænghed lægger i Veien, drives endnu kun sparsomt af de egentlige Grønlændere, da den udfordrer en lille Driftskapital og derfor Forsynlighed i rette Tid, noget som ikke stemmer med deres Charakteer som et Jagtfolk, og deres Vane, at lade Erhvervet beroe paa Lykke og Tilfældigheder. De have da paa saadanne Tider kun to Udveie, af hvilke dog den ene nu er meget lidt kjendt og

anvendt. Da Sælhunden bestandig maa drage Aande, vedligeholder den de omtalte Blæsehuller i Isen, selv om denne bliver nok saa tyk; og det er let at indsee, at dette ikke maa falde vanskeligt for et varmblodigt Dyr af den Størrelse, da der kun behøves en ringe Modvægt af Varme under den beskyttende Iisskorpe, for at hindre denne fra at tiltage umiddelbart omkring selve det lille Blæsehul, og da denne Modvægt let frembringes ved selve den jævnlige Benyttelse til at drage Aande, saa at den tynde Iisskorpe hæver sig over Vandskorpen, og der danner sig et lille aabent Rum mellem begge og den omgivende tykke Iis, hvilket Rum gjennem Blæsehullet staaer i Forbindelse med den ydre Luft. Men nu kan Sælhunden bemærke ethvert Skridt, som gjøres paa Isen; Grønlænderen er da nødt til at stille sig hen og vente umiddelbart over Blæsehullet, enten med Harpunen eller med Riffelen, hvis Munding han holder lige til Aabningen; men selv i denne Stilling maa han vogte sig for enhver Bevægelse, da det ringeste Tryk i Sneen er tilstrækkeligt til at skræmme Dyret bort; han pleier derfor ogsaa i dette Øiemed at lægge laadne Saaler af Hundeskind under sine Støvler. Kulden er, som bekjendt, i en meget høi Grad føleligere, jo mindre Bevægelse man kan gjøre sig; naar man nu tillige husker paa, at denne Fangemaade netop drives i Hjertet af Vinteren, at Grønlænderen maa staae maaskee i over en Time, uden at røre et Lem, og udsat for Blæst ved nogle og tyve Graders Kulde, da kan man tænke sig, hvilken Hærdelse dertil udfordres; ja man siger endog, at Maupok-Fangeren er nødt til at vende Ansigtet imod Vinden, for at Sælhunden ikke skal lugte ham, og at selv Lyden af den stivfrosne Kant af Peltsen, naar han vender Ansigtet, saavelsom den derfra nedfaldende Riimfrost, kan skræmme Sælhunden. Men Ar-

beidet bliver saameget mere besværligt, som det ofte mislykkes, og Fangeren, efter en saadan besværlig Dag, kan vende tomhændet tilbage til sit Huus. Dog hjælper det meget, naar det drives af Flere i Forening, saaledes som det skeer paa Omenaks-Fjorden; de besætte da flere Blæsehuller over en vis Strækning, og kunne da være sikkre paa, at Sælhunden, om den endog skulde bortskræmmes fra det ene, vil søge hen til et andet. Denne ægte grønlandske Fangemaade, der er særegen for de nordligste Egne, kaldes Maupok (ɔ: han venter); den brugtes vistnok tidligere, da Grønlænderne endnu ikke havde de Hjælpemidler, som Berøringen med de Danske har forskaffet dem, mere end nu; dog drives den endnu aarlig ved Omenak og, saavidt vides, ved Upernivik; men i de øvrige Distrikter kun undtagelsesviis. — Endnu sjeldnere er den Fangst, som kaldes Itsuarpok (ɔ: han seer igjennem en Aabning), der drives af 2 Grønlændere i Forening, ved Hjælp af en lang, i Enden med en Harpunspids forsynet Stang, igjennem 2 Aabninger i Isen. Den ene Grønlænder lægger sig paa Maven og seer ned igjennem den ene Aabning, medens han holder og styrer Spidsen af Stangen under Vandet gjennem den anden; man paastaaer, at han da tillige ved en eiendommelig Lyd og Bevægelse af Stangen kan lokke Sælhunden til Hullet, og naar han holder Spidsen af Stangen ligefor den, giver han Medhjælperen, som staaer bag ved og holder i den anden Ende, Tegn til at støde til. Denne Kunst er saa godt som ganske gaaet i Forglemmelse; kun faa Grønlændere ved Omenak, og nogle flere maaskee ved Upernivik, skulle endnu forstaae sig paa den.

Utok-Fangst. Naar Luften bliver mildere, og især naar Solen skinner varmt, holder Sælhunden meget af at krybe

op og ligge paa Isen; dette kan undtagelsesviis finde Sted i Marts Maaned, men begynder først ret efter Midten af April, og selv da er Luften, især naar det blæser, endnu ofte for skarp, saa at Sælhundene enten kun vise sig sparsomt paa Isen, eller ligge uroligt, i kort Tid, og ere meget aarvaagne. Mai er derimod den Maaned, i hvilken Sælhundene i størst Mængde krybe op, sole sig og sove paa Isen; de danne da skraae Gange af passende Størrelse, til at komme op og smutte ned igjennem Isen, hvortil de sandsynligviis benytte Blæsehullerne fra om Vinteren, som de udvide ved at aande og kradse med Lallerne, da det ellers kunde synes vanskeligt for smaa Sælhunde, at grave sig igjennem Iis paa henved 2 Alens Tykkelse. Et Par Alen fra Hullet lægge de sig ned, det er da morsomt at iagttage deres Bevægelser, naar de snart lægge sig paa Siden og sove med Hovedet ned paa Isen, snart vende sig paa Ryggen og stræbe at pudse den runde Krop med de korte Forpoter, strække sig som et Menneske, reise sig op, see opmærksomme omkring sig, og da atter lægge sig og med Velbehag nyde Solskinnet. Naar Sælhundene saaledes ligge paa Isen, kalde Grønlænderne dem Utok, og for da at komme efter dem, have de uddannet en ganske færegen Fangemaade. I forrige Tider pleiede de at nærme sig Utokken med Harpun og Fangerem, idet de lagde sig ned og krøb paa Isen, trækkende Sælskindspeltsen frem over Ansigtet og efterlignende Sælhunden i alle dens Bevægelser. Den Kunst, saaledes at faae Sælhunden til at antage, at de de ere hans Kammerater, skulle Grønlænderne endnu tildeels forstaae sig paa; men at benytte Harpunen til Utok-Fangsten, som endnu for ikke lang Tid siden skal have været kjendt ved Upernivik, er ganske gaaet af Glemme.

Nu frembyder Riffelen et langt bedre Middel til denne

Fangst, som drives udelukkende med den og er blevet til en af de meest indbringende i Aarets Løb. Men man maa dog ingenlunde troe, at det er en let Sag, at skyde en Utok, eller sammenligne dette med Robbefangsten, der drives af Grønlandsfarerne paa den store Driviis i Havet om Spitsbergen; tværtimod er det en Sjeldenhed, om en Dansk har tilegnet sig nogen Færdighed i denne Jagt. Deels er Sælhunden meget aarvaagen og ligger altid nær ved sit Smuthul, saa at den, ved at mærke Uraad, i et Par Sekunder kan være under Isen; deels er det nødvendigt at træffe den lige i Hovedet eller tværs igjennem Halsen, da den efter et mindre farligt Saar benytter sin sidste Kraft til at vælte sit glatte Legeme hen til Hullet, og da i Regelen gaaer tabt, selv om den døer kort efter. Paa Slædereiserne i April og Mai har jeg oftere havt Leilighed til at iagttage Utok-Fangsten, da jeg gjerne paa denne Maade lod Kudsken skaffe Foder tilveie for Hundene. Foraaret 1850 var meget koldt, og Utok-Fangsten begyndte derfor temmelig seent; rigtignok erholdtes et Par enkelte allerede midt i Marts, men den kolde Nordenvind holdt dem derpaa borte Størstedelen af April. Den 15de April kjørte jeg, i et meget klart og stille Veir, fra Omenak til Ikaresak; skjøndt det var 14—15° Kulde i Skygge, havde Solskinnet dog lokket endeel Utokker frem. Jeg lod Grønlænderen gjøre sig færdig til at skyde en af dem, og da Hundene nu mærkede, at vi styrede efter en sort Plet paa Isen, gik det i flyvende Fart; imidlertid holdt han stadig Øie med Sælhunden, og da han fandt, at den ikke var bleven opmærksom paa os, standsede vi Hundene i henved 1000 Alens Afstand; han tog derpaa Riffelen og en ganske lille Slæde, som er beslaaet med laaddent Hundeskind forneden og bestemt til at bære et Seil, bag hvilket han kan skjule sig,

ligesom det og tjener som Anlæg for Riffelen, hvis Munding stikkes igjennem Skydeseilet. Nu gik han en lang Omvei for at nærme sig Sælhunden bagfra, medens han ufravendt holdt Øie med den, bukkede sig og holdt Seilet for, hver Gang den reiste Hovedet for at see sig om; endelig i 200 Alens Afstand lagde han sig plat ned paa Isen og krøb saaledes paa Maven, med Skydeseilet, som dækkede ham, foran sig noget over 100 Alen, hvorpaa han tog Sigte og skjød. Dette var Signalet for Hundene, som vare afrettede til, imidlertid at holde sig rolige, men nu fløi til i en Fart, som om de ingen Slæde havde bag efter sig, for at slikke Blodet. Sælhunden var truffen lige i Hovedet, saa at det ene Øie var presset ud, ikke desmindre havde den endnu havt Kraft nok til at slippe ned i Hullet, men ikke længere end at den endnu kunde hales frem af Vandet. — Sidst i April indtraadte pludselig Mildning, og dette gav Anledning til, at mange Utokker kom frem; jeg reiste dengang paa Nordsiden af Fjorden og saae dem der i Hundredviis fra samme Plet, især under Upernivik-Øen og i Kangerdluarsuk-Fjorden. Men dette var dog intet imod, hvad jeg havde Leilighed til at see den 20de April i det følgende Aar, da jeg fra en temmelig høi Bakke havde Udsigt over den indre Iisfjord bag Arveprindsens Eiland, som ligger temmelig afsides fra de beboede Pladser og kun sjeldent besøges. Da Utok-Fangsten beroer paa, at Isen skal ligge, medens det allerede er mildt i Veiret, og da den bliver bedre, jo længere det varer ud paa Foraaret, eftersom Sælhunden er dorsk og mindre aarvaagen, jo varmere det er, saa følger deraf, at den meest har hjemme i de indre Dele af Fjordene, især i Omenaks-Fjorden; men kun sjeldent indtræffer den ved de ydre Kyster, f. Ex. paa Disko-Bugten udenfor Godhavn. Derfor holdes ogsaa ved

Omenak de fleste og bedste Hunde, da det gjælder om, at kjøre store Strækninger ved denne Leilighed; bedst er det da, naar der tillige jævnligen falder lidt løs Snee, som gjør at Slæden ikke kan høres. Ved almindelig god Utok-Fangst kan en Grønlænder erholde 4—6 Sælhunde om Dagen, i heldige Tilfælde 10—12, ja under særdeles gunstige Omstændigheder endog henved 20, men da har han ikke let ved at bringe sit Bytte hjem. Størst Besvær ved dette Arbeide volder den blændende Virkning af Solstraalerne, som reflekteres af Sneen, og hos Alle frembringer mere eller mindre Øienbetændelse, der kan gaae over til en fuldkommen, temporær Blindhed, den for Polarlandene eiendommelige Sneeblindhed.

Garnfangst. Allerede fra de nordgrønlandske Coloniers første Tider have de i Landet sig opholdende Danske søgt at fange Sælhunde, i Garn, ligesom man fanger Fisk, og for at opmuntre denne gavnlige og indbringende Beskjæftigelse, har den kongelige Handelsbestyrelse betalt de paa denne Maade tilveiebragte Produkter med høiere Priser, end de paa de hidtil omtalte Maader af Grønlænderne erhvervede. Denne Fangst beroer simpelthen derpaa, at Sælhunden løber med Hovedet ind i en Maske af det nedhængende Garn; og naar den nu mærker dette, og gjør en sprællende Bevægelse for at komme fri, kaster den den nederste Deel af Garnet, som er betynget med Stene, op over sig, og indvikler sig tilsidst ganske, hvorpaa den almindeligviis qvæles, inden den bliver taget op. Noget senere prøvede man ogsaa paa, at anvende denne Fangemaade paa de store Hvidfisk og Narhvaler, idet man blot gjorde Garnene større og stærkere, og denne Garnfangst drives endnu med Held paa flere Steder. Uagtet Listerne over de ved Garnfangst indkomne Produkter aldrig

kunne være paalidelige, kan man dog antage, at over 10 pCt. af Koloniernes Produkter skyldes de i Grønland sig opholdende Danskes eget Erhverv. Hvidfiskegarnene kunne selvfølgelig kun anvendes saalænge der er aabent Vand, og kun paa ganske bestemte Tider af Aaret, især i Oktober, naar Hvidfiskene trække langs Kysten; sjeldnere forsøges det om Foraaret. Garnene sættes lige ud fra Kysten, i det deres ene Ende er befæstet i en Ring paaland, den anden holdes i en vis Afstand derfra ved Hjælp af en Bøie og et Dræg; helst sættes de dog i smalle Løb, mellem en Pynt og et foranliggende Skjær, saa at begge Ender kunne fastgjøres paaland; Stene, som befæstes langs den nederste Rand, gjøre at Garnet hænger lodret i Vandet. Materialet til et saadant Garn, som kan have en Længde af 15 indtil 50 Favne, kan efter denne forskjellige Størrelse anslaaes til en Værdi af 25 til 80 Rbd., og antages at kunne bruges i 3—4 Aar; men dertil maa bemærkes, at det hyppigen er udsat for Forliis, deels ved Iis, som sætter igjennem saadanne Sunde, deels ved store Hvidfisk, som kunne tage det med sig, naar det nemlig hændes, at en heel Stime paa eengang geraader i Garnet. Regner man nu desforuden Arbeidet ved Bindingen af Garnene, og især ved deres Pasning, naar de staae i Søen, da kan denne Fangst i Gjennemsnit ikke svare Regning, uden for dem, der have en grønlandsk Familie at ernære, og derfor tillige kunne anslaae den store Masse af Kjød og Mattak, eller det spiselige Skind, ikke at tale om Senerne, der anvendes til Sytraad og af een Fisk anslaaes til 1 Rbd. paa Stedet, samt endelig Benene saavelsom Tænderne, der ligeledes have en Anvendelse i den grønlandske Økonomie, og Hundefoderet, hvortil saagodtsom hele Resten af Dyret anvendes, til en høiere Værdi, end selve Spækket,

som i Gjennemsnit kan give 3—4 Rbd. efter de lave Priser i Grønland selv. Alene den Deel af Dyret, som afgiver et godt og kjærkomment Fødemiddel for Indvaanerne, kan sikkert antages at overstige det, som haves af en god, fed Oxe. Hvidfiskene kunne kun fanges i Garn paa nogle ganske bestemte Punkter af Kysten, som man efterhaanden har lært at kjende ved Erfaring, og som regelmæssig hvert Aar passeres af disse Dyr; de siges paa den Tid, især om Efteraaret, at jages af Sværdfisken, Ardluk (ligeledes af Hvalernes Orden), og at søge ind under Land, forfølgende Kysten med alle dens Krumninger, og da fornemmelig at samles foran visse fremspringende Pynter, indenfor hvilke der ikke gives noget Løb. Slige Garnsteder findes især i Upernivik Distrikt, saavelsom ved Niakornak i Mundingen af Omenaks-Fjorden, og ved Rourfak, i Mundingen af Waigattet. Paa sidstnævnte Sted har en paa Stedet bosat Dansk i mange Aar stadigen holdt 2—3 Garn; det heldigste Tilfælde, han har erfaret, har været 14 Hvidfisk paa 1 Nat i 2 Garn; men undertiden har han kun erholdt 3—4 Stykker et heelt Efteraar. Paa samme Maade som Hvidfisk, fanges Sælhunde, især de større, i Garn, som sættes ud i aabent Vand om Efteraaret; men disse have dog kun en temmelig indskrænket Anvendelse. Langt mere Udbredelse har den Fangst erholdt, som drives med smaa Garn, der sættes ud under Isen. Iisgarnfangsten er især derved af Vigtighed, at den giver de i Grønland bosatte, og i Reglen grønlandsk gifte Danske af Haandværks- og Arbeidsstanden Leilighed til Erhverv, og derved, at den drives i den koldeste Tid af Aaret, naar Hjelpemidlerne til Befolkningens Underhold i det Hele ere sparsomst. De almindelige Iisgarn ere 12 Alen lange, 6—8 Alen brede, og sættes, ligesom Hvidfiskegarnene, lige ud fra Kysten, befæstede ved 3

Stropper, som gaae op igjennem 3 Huller i Isen og befæstes om Iisklodser paa sammes Overflade. Materialet til et saadant Garn koster i Gjennemsnit 1 Rbd. og man regner, at det er betalt med de Handelsvarer, som komme ind af 2 Sælhunde. Garnene maae efter Omstændighederne daglig eller hveranden Dag eftersees, da de fangne Sælhunde meget hurtig angribes af Kræbsdyr og tildeels af Haier; men at udtage en Sælhund og klare det forviklede, vaade Garn med de blotte Hænder i nogle og tyve Graders Kulde, og som oftest Blæst dertil, er lettere sagt end gjort; man skulde undres over, at de danske Folk, næsten uden Undtagelse, snart vænne sig dertil. Der gives kun faa beboede Pladser langs Kysten, hvor der ikke i Nærheden er Leilighed til at sætte Iisgarn; men bedst ere i denne Henseende de Farvande, hvor Isen ligger sikkrest og længst, og hvor den ikke er udsat for pludseligen at brydes og gaae i Drift, hvilket foranlediger Garnenes Forliis. I de indre Farvande af Egedesmindes Distrikt, i Sydostbugten ved Christianshaab, men især i Omenaks-Fjorden drives den vigtigste Garnfangst. Vi have allerede omtalt Sælhundenes fortrinlige Størrelse og rigeligere Forekomst i Iisfjordene; deels af denne Grund og deels formedelst Iislægets Sikkerhed og Langvarighed blive de indre Dele af Omenaks-Fjorden saa godt skikkede til denne Erhvervskilde. Naar denne Fjord er tillagt i November, kan den endnu hyppig bryde i Løbet af December og have aabent Vand til indenfor Omenaks-Øen; men endnu et Par Mile østligere kan man antage, at Isen ligger fuldkommen sikker hver Vinter fra November til sidst i Mai; tillige tiltager Antallet af Garnstederne, eller de Punkter af Kysten, som egne sig til at sætte Garn ved, eftersom man kommer længere op under den store Banke af Iisfjelde, der staae opdyn-

gede i den inderste Deel af Fjorden, hvor Havet er udsat for de voldsomme Bevægelser, som Kalvningerne af den faste Iis fra Indlandet foraarsager. Midt i denne sydostlige Deel af Omenaks-Fjorden, ved Ikaresak, paa Øen Omeneitsiak, boer en Mand, der har forstaaet at bedømme og drage Fordeel af disse gunstige Lokaliteter, og udmærket sig som den driftigste Garnbruger i Nordgrønland, nemlig Underassistent Grundeitz; han kom til Grønland som Hvalfangermatros for 40 Aar siden, og blev for 30 Aar siden sat som saakaldet Udligger paa dette Sted, for at forestaae Indhandling af Produkter hos de omkring boende Grønlændere, og drive Garnfangst paa egen Regning. Begyndende med Intet har han efterhaanden samlet sig en lille Driftskapital, som han bestandig har anvendt paa Forøgelse af Garn ag Fangeredskaber og Forbedringer i sin huuslige Indretning. Ved Garnfangsten har han i Gjennemsnit aarligen skaffet henved 1000 Sælhunde tilveie, og i dette Øiemed havt 150 til 200 Garn udestaaende.

Paa en ganske lignende Lokalitet, ved Mundingen af Tossukateks-Iisfjorden, driver en anden Dansk, ved Navn Villumsen, som har været Tømmermand i Handelens Tjeneste, ligeledes en temmelig udbredt Garnfangst. Men ved alle Kolonierne, hvorsomhelst der kun er Leilighed, ere de danske Arbeidsfolk i denne Henseende driftige; det har allerede i tidligere Tid været Brug, at lade dem flytte ud til passende Garnsteder om Vinteren, naar der er mindre Arbeide ved Kolonierne, og Handelen skylder saaledes de Danskes egenhændige Sælhundefangst en ikke ringe Deel af sin Indtægt. Ogsaa Grønlænderne have hist og her, selv i Upernivik's Distrikt, begyndt at anskaffe sig Garn, men dog kun de driftigere iblandt dem; og paa Grund af den ringe Tilbøie-

lighed, de overhovedet have til at anskaffe sig Eiendom og indsamle Forraad, indskrænke selv disse sig kun til at holde ganske faa Garn. Derimod ere Grønlænderne de Danske meget tilhjælp ved Garnenes Pasning, især dem, som holde et stort Antal og over en lang Strækning af Kysten, da det i saa Fald ikke kan overkommes af en enkelt Mand med een Slæde. Det har derved viist sig, at Grønlænderne, naar de behandles paa en forstandig Maade, ei ere utilbøielige til at indgaae et Slags Tjenesteforhold. Ovenomtalte Underassistent Grundeitz har saaledes brugt, at tage Grønlændere i sin Tjeneste, under den Betingelse, at de maatte overtage ethvert Arbeide, henhørende til Fangsten, mod at han ganske sørgede for deres Underhold og forsynede dem med Fangeredskaber, som efter et vist Antal Aar bleve deres egne. Samtlige øvrige Beskjæftigelser, ved hvilke Grønlænderne søge deres Livsophold, henhøre mere eller mindre til Jagten, og maae allerede af den Grund alene holde dem paa et lavt Culturtrin; Garnfangsten gjør en Undtagelse heri, og turde være den eneste, som kunde foranledige dem til Eiendoms Erhvervelse, og en Tilnærmelse til faste Boliger: Grundbetingelserne for al Civilisation.

Rensdyrjagten.

I Modsætning til Havet afgiver Landjorden kun en ringe Kilde til Ernæring og Indtægt for Befolkningen, og det atter alene gjennem Jagten. Gjenstanden for denne er Rensdyret, som aarlig lokker Grønlænderen fra forskjellige Distrikter til visse afsides liggende Egne, og foranlediger, at de føre et omflakkende Liv i de faa Sommermaaneder. Da

denne Jagt derfor ogsaa danner et vigtigt Moment i Indvaanernes Liv, har jeg søgt, paa Kaartet over Nordgrønland, at antyde saavel Rensdyrets Udbredelse, der staaer i en bestemt Forbindelse med Kystens geographiske Beskaffenhed, som ogsaa de vigtigste Telteplabser, der benyttes af Grønlænderne som midlertidige Opholdssteder under Rensdyrjagten. Rensdyrene ere nemlig ikke jævnt udbredte over Yderlandet, men synes at holde sig til de større sluttede Partier af Land, der ere adskilte fra hverandre paa den ene Side ved Havet, i Form af store Jisfjorde, paa den anden Side ved Isen, som bedækker Indlandet og gjør en Kommunikation imellem Halvøerne bag om Fjordene umulig, hvorimod Fjordee og Sunde, som ikke henhøre til de store Jisfjorde, og heller ikke ere alt for brede, ingen Hindringer lægge i Veien for Rensdyrenes Vandringer om Vinteren. Paa disse Landstrækninger holde de sig atter fornemmelig til det Indre, færre af dem streife langs Kysten og derfra over til de nærmeste Øer; men imellem de forskjellige Rensdyrdistrikter ligge betydelige Landstrækninger og indre Farvande, hvor man ikke veed at have seet dem, saa at det synes, som om der ikke finder nogen Kommunikation Sted imellem dem. Det sydligste og rigeste Distrikt dannes af Halvøerne, som omgive Neksotouk- og Anleitsivik-Fjorden, og staaer udentvivl i ligefrem Forbindelse med det paa Rensdyr rige Holsteenborgs Distrikt i Sydgrønland, da her ingen Jisfjorde findes, og dertil Indlandsisen her ikke synes at sænke sig ned i Fjordene og adskille Halvøerne fra hverandre, som i Nordgrønland. Fra hine Halvøer i Egedesmindes Distrikt streife Rensdyrene over paa de nærmeste større Øer, Tuttulik og Simioak, og bag om Sydostbugten op til Tessiursak, den sydlige Arm af Jakobshavns-Fjorden; men denne store Jisfjord standser dem, de vides aldrig at være seete paa

dens Nordside, skjøndt Navnet „Netloarsuk" betyder Svømmested, og Sagnet gaaer blandt Grønlænderne, at der i forrige Tider skal være drevet Rensjagt paa den omtalte, af Indlandsisen og den stadig frosne Fjord omgivne, og nu ganske utilgængelige Halvø Nunatak. Alt Land mellem Jakobshavns Iisfjord og den følgende store Iisfjord bag Arveprindsens Eiland er ganske blottet for Rensdyr. Derimod træffer man atter strax Spor af dem, naar man om Vinteren kjører op fra Tossukateks-Iisfjorden til Tessersoak, en Indsø paa Noursoaks-Halvøen, og herfra ere de nu atter udbredte over hele dette Parti af Fastlandet indtil Omenaks-Fjorden. Dette andet Rensdyrdistrikt har dog langt mindre Betydning end det første, besøges meest kun af de ved selve Kysten bosatte Grønlændere, og giver kun et ubetydeligt aarligt Udbytte. Norden for det danner Omenaks-Fjorden atter et vidt Skillerum mellem Landet. Det er mig ikke bekjendt, at man har sporet eller seet Rensdyr, som kunne være vandrede tværs over denne store Bugt; ei heller vides de at forekomme paa Øerne eller Halvøerne i det Indre af Fjorden, mellem Kangerdluarsuk- og Kariaks-Iisfjordene, skjøndt man jævnligen seer Spor af dem umiddelbart ved Stranden, næsten langs hele den sydlige Fastlandskyst, med Undtagelse af de steileste Steder, og skjøndt en Deel paa Øen Akpæt bærer Navn af Rensdyrdalen. Det følgende Rensdyrdistrikt dannes først af den store Halvø, som begrændser Indløbet til Fjorden paa Nordsiden, og som vi have kaldet Svartenhuks; fra denne Landstrækning streife de over til de nærmeste Øer i Omenaks-Fjorden, men især mod Nord til Øerne, som udgjøre Upernivìks Distrikt, ja endog til Øerne, som ligge i den store Iisfjord, saasom Kikertarsoak; paa Nordsiden af Iisfjorden skulle de atter træffes i Mængde, samt langt op i de nordligste Egne af Baffins-

Bugten, og udenfor de danske Handelsdistrikter. Et fjerde Distrikt udgjør endelig Disko, forsaavidt som man veed at Rensdyrjagten tidligere har været drevet paa samme, og der neppe kan være nogen Tvivl om, at Dyrene endnu opholde sig der; men Jagten har allerede for flere Aar siden ganske ophørt, kun den sydvestlige Deel, med Disko-Fjorden, er for Øieblikket endnu beboet og benyttet, hele den øvrige Kyst, end sige det Indre af denne store Ø, bereises og besøges aldrig mere, og Grønlænderne synes endog at nære et Slags overtroisk Frygt for visse Egne af den, især de nordvestlige Fjorde. Naar vi saaledes have antaget Rensdyrene sondrede og fordeelte til visse Distrikter, da er dermed kun meent, at der ikke med Sikkerhed vides at være foretaget nogen Vandring af Dyrene fra det ene til det andet, at der gives Strækninger derimellem, hvor de slet ikke findes, og at de især holde sig til det Indre af de nævnte Fastlandspartier. Derimod synes det bestemt, som om der atter, indenfor Grændserne af disse Distrikter, foretages store Vandringer; dette gjælder især om det sydligste, som maaskee falder sammen med Sydgrønlands Rensdyregne. Før 1820 var Rensdyrkjød en stor Kostbarhed i Disko-Bugten, og først efter denne Tid indhandledes Rensskind ved Egedesminde. Grønlænderne maatte tage længere sydpaa, for at træffe Dyrene i Mængde; men senere har deres Antal tiltaget betydeligt omkring Fjordene i Distriktet Egedesminde, hvorimod det i Sydgrønland har aftaget, og de streife, som omtalt, heelt op til Jakobshavns Iisfjord, der endnu hidtil har standset deres Vandring mod Nord.

I Mai eller Juni forlade de fleste Grønlænderne deres Vinterboliger, ombytte dem med Telte, og føre nu et mere eller mindre omflakkende Liv i Sommerens Løb. Dette be-

gynder da gjerne med, at de opslaae Telt i Nærheden af Vinterpladsen, undertiden medens Isen endnu ligger paa Søen, og nu drive Foraarsfangst, især paa Hvidfiske og Sælhunde; denne pleier at være meget indbringende, og især gjemme og tørre de paa denne Tid alt Forraad af Kjød, som de overhovedet indsamle i Aarets Løb. Ud paa Sommeren gjemme de dette Forraad i Grave eller Steendynger, lade Hundene blive paa Stedet, eller sætte dem ud paa Smaaøer, hvor de selv maae skaffe sig Føde, dog med Undtagelse af en drægtig Tæve, som de beholde, for at være sikkre paa, at Racen ikke skal uddøe, og derpaa begive de sig paa længere Reiser; de lide da underveis ingen Mangel paa Føde, Søfuglene bygge og lægge Æg paa Smaaøerne, Havet er paa sine Steder rigt paa Fisk og mangler heller ikke Sælhunde. Enkelte Familier begive sig ogsaa særskilt til visse Pladser, for at fiske Lax eller Angmaksæter, men disse mindre Erhvervskilder, som vi i det Følgende nærmere skulle omtale, blive i Reglen kun en Biting; Rensdyrjagten er Hovedøiemedet for disse Reiser, udgjør Grønlændernes kjæreste Beskjæftigelse i Aarets Løb, og tjener til at styrke og forfriske dem efter det langvarige Ophold i de snævre og usle Vinterhuse, og de mange Dages Sult og Nød i Løbet af den kolde Aarstid. Ligesom Kajakken er det nødvendigste Middel til Sælhundefangsten i Almindelighed, og Hundeslæden det uundværligste Huusgeraad paa den Tid, Havet er tilfrosset, saaledes udgjøre Telt og Konebaad de uundværligste Reqvisiter for Rensdyrjagten og Livet om Sommeren overhovedet. Ogsaa disse Produkter af Grønlændernes Industri findes beskrevne i tidligere Beretninger, navnlig udførlig i Graah's Reise. Det bemærkes kun her, at Konebaadene ikke ere saa hyppige, og ei heller saa store og vel byggede, som i Syd-

grønland. Det er bekjendt, at de ere sammensatte af Lægter og Krumtræer, med et Overtræk af Skind, hvortil helst anvendes det af Urksukken, men paa Grund af dennes Sjeldenhed benyttes i Reglen kun Svartsideskind, 20 i Tallet. Baaden har Form af et Trug, kan kun anvendes i Magsveir og taaler ikke megen Sø; Reiserne foretages derfor saameget som muligt umiddelbart langs Kysten, saa at man ved paakommende Uveir strax kan søge Land; men skal man til at sætte over en Fjord eller aaben Sø, eller passere en steil Kyststrækning, da seer man først Styreren nøie udspeide Luftens Udseende, og man maa da ofte beundre den Sikkerhed, hvormed disse, med al Slags Færsel paa Havet saa fortrolige Folk kunne bedømme Veiret. Saaledes foretager en ved Noursak bosat dansk Baadsmand, med sine Grønlændere et Par Gange aarlig den vovelige Reise til Hareøen og tilbage, i en Konebaad, fuld lastet med Steenkul, som han selv udgraver der, og pakker løse i Baaden. Men forøvrigt besidde disse Fartøier Fortrinet for ethvert andet Roefartøi; en Konebaad af almindelig Størrelse kan vel tage over det dobbelte af den Last, som en Hvalfangerslup kan føre, og alligevel roes med omtrent den halve Kraft; dertil kan den flyde over meget lav Grund, og bæres op paa Land med en forholdsmæssig endnu ringere Kraft, og endelig vendes om og benyttes som Telt, hvor dette mangler. Disse Egenskaber gjøre den i høi Grad skikket til at tjene som Beforbringsmiddel for een eller flere Familier, der reise saa at sige med hele deres Eiendom, og af hvilke Fruentimmer og Halvvorne maae betjene Aarerne; men især bliver den ved sin Lethed skikket til saadanne Reiser, som jævnlig gaae over en Strimmel Land imellem Fjorde eller Indsøer og større Elve. Ved afvexlende

at bære Konebaaden, og atter at benytte disse Veie, ere Rensjægerne endog istand til at foretage Reiser temmelig langt ind i Landet. En Konebaad kan paa Stedet anslaaes til en Værdi af 20 Rbd., og til denne lave Priis kommer, at det vigtigste Materiale og navnlig det, som trænger meest til Reparatur, produceres i Landet selv og erhverves under selve Reisen.

Det sydligste af de nævnte Rensdyrdistrikter besøges af alle de omkringboende Grønlændere, indtil Kronprindsens-Eiland og Jakobshavn inclusive. Til det mellemste, eller Noursoaks-Halvøen, foretages neppe regelmæssige Reiser langveis fra, men de langs Kysten boende Grønlændere begive sig hyppig paa lange Vandringer i det Indre; de medtage da i Reglen kun lidt Mundsforraad til en enkelt Dag, og sove først enten under aaben Himmel eller undet et Tag af Grønsvær; men have de først erholdt Rensdyr, da mangle de hverken Føde eller Telt. Det nordligste Distrikt endelig besøges deels af Uperniviks-Grønlændere, deels fra den anden Side af et Par Familier fra Omenaks-Fjorden; begge Partierne besøge og møde hinanden paa Vandringerne over de omtalte lidet bekjendte Landstrækninger.

Vi have hidtil omtalt Rensdyrjagten som en Beskjæftigelse, der drives om Sommeren, og af Grønlænderne i Almindelighed. Dog maa det ikke glemmes, at den ikke sjeldent falder for ogsaa om Vinteren. Saaledes er der i Uperniviks-Distrikt skudt ligesaa mange Rensdyr i visse Vintre, som om Sommeren. Som oftest komme Rensdyrene om Vinteren ganske nær til Husene, paa de beboede Pladser ved Strandbredden; og der gives enkelte grønlandske Familier, som have deres Vinterpladser i de bedste Rensdyregne, og

drive en saadan Jagt hele Aaret igjennem, at de fortrinsviis leve af Rensdyret, og altsaa, igjennem det, paa en Maade af Landjorden. Dette gjælder især om den afsides Vinterplads Narsarsuk, hvis Beboere sjeldent skulle lide Nød, men til enhver Aarstid have Overflødighed af Rensdyrkjød, ikke at tale om de andre Landdyr, Harer og Ryper samt Ræve, hvis Skind tjener dem som Handelsvare. Kun naar de trænge til Spæk til deres Lamper, søge de Sælhunde i Strømstederne eller under den faste Landiis, som skal skyde ned i den sydligste Forgrening af denne Fjord. De Familier, som beboe disse afsides Egne og fortrinsviis leve af Rensjagten, høre til de meest isolerede i de danske Handelsdistrikter; Fruentimmerne og de Yngre have neppe nogensinde været ved Kolonien eller seet en Europæer. Det samme gjælder for en Deel om de Familier, som boe paa Upernivik-Næs og Ubekjendte Eiland i Omenaks-Fjorden, og som om Sommeren begive sig paa lange Reiser i den nordlige Fjordarm og over Svartenhuks-Halvøen, men ogsaa om Vinteren hyppig jage Rensdyr. Ved mit Besøg hos disse Folk havde jeg Leilighed til at erfare, i hvilken høi Grad en saadan udelukkende Beskjæftigelse med Jagten formaaer at skærpe Synet. Jeg kjørte derfra med en af Pladsens Grønlændere paa Isen Norden om Øen. Det var i April, og saavel Isen som Landet belagt med løs Snee; da vi befandt os over 1/4 Miil fra Kysten, standsede saavel min Kudsk, som den Grønlænder, der kjørte bag efter, idet de begge paastode, at have seet Rensdyr inde paa Land. Men jeg søgte forgjæves med Kikkerten efter nogetsomhelst mørkt eller bevægeligt Punkt, som ellers, ved Siden af Bakkernes sneehvide Overflade, neppe kunde have undgaaet Opmærksomheden; endelig erfarede jeg,

at det ikke var Rensdyr, men Sporene af Rensdyr, som de saaledes havde seet i omtrent 1/2 Miils Afstand.

Efter et Gjennemsnit af de samme 4 Aar, 1845 til 1849, som ere benyttede til et Overslag over Sælhundefangsten, er der aarlig indleveret paa Handelen 4380 Rensdyrskind, dog saaledes, at der paa hvert af de 2 første Aar kun gaae 3/4, af de sidste derimod 5/4 af denne Sum. Efter Gjennemsnitspriserne kommer Værdien af denne aarlige Udførsel til at udgjøre 6890 Rbd., og Producenterne i Grønland have derfor erholdt omtrent 1400 Rbd. Men Forbruget af dette Slags Skind i selve Grønland er temmelig betydeligt; næst efter de almindelige Sælskind ere de de vigtigste til Klæder, og navnlig varmere og blødere end hine; dernæst anvendes de til at lægge paa Brixen, eller den brede Bænk i Husene, der tjener som Natteleie, og til at lægges paa Slæden. Endnu større er Forbruget, hvor Grønlænderne have en dobbelt Beklædning til deres Telte, og Rensskindene, med Haarsiden indadvendt, anvendes til den inderste; selv til en saadan indvendig Beklædning eller Panellering af Vinterhusene anvendes de endnu paa visse Steder skjøndt de i saa Henseende forstørstedelen ere fortrængte af Bræddebeklædningen. Naar saaledes de ved Jakobshavn hjemmehørende Konebaade vende tilbage fra Rensjagten, og blot medbringe et Antal af 400 Skind, kommer deraf neppe noget paa Handelen, men alle medgaae til Forsyning af Stedet selv, som havde 262 Indvaanerne, ikke at tale om, at de Grønlændere, som komme hjem, have forsynet sig selv med det nødvendige paa Reisen. I Distrikter, hvor Rensjagten drives sparsommere, saasom i Omenaks- og Rittenbenks-Distrikt tilsammentagne, indkommer neppe over een pCt. af ovennævnte Totalsum paa Handelen, hvorimod

hele Resten medgaaer til Indvaanernes egen Forsyning. I Betragtning heraf turde det neppe være for høit, at anslaae Forbruget af Rensskind til 1 à 2 for hvert Individ, hvorved ialt udkommer 8 à 9000 Rensdyr, som i Gjennemsnit aarlig dræbes i Nordgrønland. Af dette Antal kan man antage, at 75 pCt. erholdes i det sydligste, 20 pCt. i det nordligste, men neppe 5 pCt. i det mellemste af de omtalte Rensdyrdistrikter.

Foruden Indtægten og det egne Forbrug af Skindene, afgiver endelig Kjødet et vigtigt og yndet Fødemiddel. Det ernærer navnlig de Grønlændere, som drage paa Rensjagten, udelukkende et Par Maaneder af Aaret; de spise det undertiden ganske raat, ja endog medens Dyret endnu er varmt, men dog meest kogt; det kan i eet og alt sættes lige med Kjødet af Hjorte eller Raadyr. Til Opbevaring medtage de det deels friskt, og spise det da gjerne senere i frossen Tilstand, deels tørret, i hvilket Tilfælde det ligeledes spises uden videre Tilberedning. Grønlænderne, som høre hjemme i Disko-Bugten, ved Christianshaab og Jakobshavn, medbringe gjerne saameget deraf, at det kan vare i 1 à 2 Maaneder. Det friske Kjød kjøbes af de Danske for 3 ß. Pundet. Indholdet af Drøvtygger-Maven, som modtager den første Gang tyggede Føde, ansees af Grønlænderne for en Delikatesse, men har en Lugt og Smag, som vækker Væmmelse hos enhver Anden; og Nydelsen af det, ligesaavel som af det raae Kjød, maa betragtes som en barbarisk Skik. Tællen derimod, som ligeledes gjælder for en Raritet, ja endog benyttes til Kaffe, istedetfor Fløde, har en særdeles reen og god Smag. Endelig anvendes visse Sener af Rensdyret, paa samme Maade som Hvidfiske-Senerne til Syetraad, og ere, tilligemed disse,

den eneste Slags Traad, som anvendes til Syening af Skindklæderne. Hornene bruges til forskjellige Redskaber.

Mindre Erhvervskilder, henhørende til Fiskeri og Jagt.

Sælhunde- og Hvidfiske-Fangsten i Forbindelse med Rensjagten udgjøre Grønlændernes Hovedbeskjæftigelser; om dem dreier sig hele deres Levemaade, og for dem tilsidesætte de alt Andet. Men Havet indeholder og ernærer endnu en stor Rigdom af Dyr, der mere eller mindre kunne afhjælpe de samme Fornødenheder, som hine, og afgive Midler baade til Føde, Klæder og Handelsvarer. Enkelte benytte de i Forbigaaende og til en Slags Adspredelse, andre tjene dem til en Tilflugt i Nøden, men ingen af disse Erhvervskilder benyttes i ringeste Maade planmæssig, eller saaledes, som de rige Gaver, Forsynet igjennem dem tilbyder i et forøvrigt saa fattigt Land, hvor Sult og Kulde staae for Døren den største Deel af Aaret, kunde opfordre til. Herunder henhøre først og fremmest Fiskene, som rigtignok ikke ere rige paa Arter, men saameget desmere paa Individer, og det især over enkelte Strøg og til visse Tider af Aaret, hvorved de give Leilighed til Indsamling af store Masser af Føde, og dernæst Søfuglene, som desforuden kunne afgive Materiale til Klædning og en værdifuld Handelsartikel.

Ulken (Cottus scorpius), er Grønlændernes første Tilflugt i Nøden, naar Fangsten slaaer Feil og Spisekammeret er tomt. Den er overordentlig udbredt langs Kysten fra det Nordligste til det Sydligste, paa Grunden, i faa Favnes Dybde. Saagodt som paa ethvert Sted af Kysten kan

den pilkes med en simpel Krog, til enhver Tid af Aaret, paa aabent Vand, saavelsom gjennem Huller i Isen. I heldige Tilfælde kunne vel 20—30 Stykker erholdes med en Pilk i en Timestid, og sjeldent mislykkes det ganske; kun naar der er aaben Sø ved Stedet og langvarigt uroligt Veir, kan ogsaa denne Udvei til at erholde Føde vanskeliggjøres; men da findes der dog gjerne i Nærheden af hvert beboet Sted beskyttede Smaabugter, hvorhen Grønlænderne kunne bære deres Kajakker overland. Letheden, hvormed denne Fisk kan fanges, selv af Børn og Fruentimmer, og dens almindelige Udbredelse gjøre den, saa godt som paa ethvert Sted, en vis Tid af Aaret til Befolkningens daglige Brød; den hjælper saaledes jævnligen mod Hungersnød, og har fordum paa sine Steder sikkert endog holdt Hungersdøden borte. Af denne Grund har dette usle Fiskeri en ikke ringe Vigtighed for Grønlænderne. De erholde gjerne ved samme Leilighed mindre Torsk, Ovak, som man ogsaa har forsøgt at fange i Garn under Isen, sidst i Marts; men disse Fisk ere kun af ringe Betydning.

Den store nordiske Hai har en ligesaa stor Udbredelse, og turde paa Grund af den Lethed, hvormed den kan erholdes om Vinteren paa Isen, ved Værdien af dens Lever til Tran, og af dens uhyre Kjødmasse til Hundefoder, om end ikke til Føde for Beboerne, kunne afgive det vigtigste Fiskeri i Nordgrønland. Dette store Dyr er det samme, som fanges ved Island under Navn af Havkalen, men i Baffins-Bugten er den dog i Gjennemsnit endeel mindre; den har i Almindelighed en Længde af 4—6, sjeldnere af 9 Alen og $^1/_6$—$^1/_4$, sjeldnere $^1/_3$ Tønde Lever. Det er ikke bekjendt, at den har været farlig for Mennesker eller større levende Dyr;

saameget desmere trækker den efter Aadsler og indfinder sig næsten overalt, hvor saadanne henlægges i Havet, hvilket i Forbindelse med dens betydelige Slugvorrenhed og Dorskhed gjør dens Fangst simpel og let. Der fortælles i saa Henseende de meest utrolige Ting, saasom at Haierne, der indfinde sig ved Flensning af Hvaler, uden videre lade sig tage, og neppe ved nogen Mishandling kunne forjages, at man har prøvet paa at udskjære Leveren af en Hai, og ladet den gaae igjen, hvorpaa den atter strax har bidt paa Krogen; men allerede den Maade, hvorpaa de nu almindeligen fanges, vidner tilstrækkelig om deres graadige og uforsigtige Natur. Haifiskeriet drives her udelukkende paa Isen, og har sikkert, i Henseende til Lethed og Billighed, i høi Grad Fortrinet for det, som drives i aabent Vand under Kysterne af Island og Sydgrønland. Naar man skjønner, at Isen vil blive liggende nogenlunde sikkert, danner man Aabninger, i hvilke anbringes Indvolde af Sælhunde eller andet, som kan lokke de første Haier til Stedet; senere, naar først Fiskeriet er i Gang, behøves dette ikke mere. Man anvender derpaa 3 forskjellige Methoder: den simpleste bestaaer deri, at man om Natten ved et Blus lokker Haien til Overfladen af Vandet, hvorpaa man simpelthen hugger en kort, krumbøiet Jernkrog i den, og trækker den op paa Isen, hvortil udfordres 2 Mands Kraft, naar det er af de større Fisk. Det hændes ogsaa under Haifiskeriet, at Dyret af sig selv kommer op til Overfladen, hvorpaa man uden videre kan hugge Haandkroge i det, lettest i Øinene. Den anden Methode bestaaer i at hænge en Krog med Mading, ved Hjælp af en Jernkjætting, 2—3 Alen dybt i Vandet; det er da just ikke nødvendigt, at der uafbrudt passes paa Krogene, eftersom Haien, der har bidt paa, ikke kan slippe bort eller tage Kjæden med sig;

kun er man da udsat for, at den snart angribes og opædes af de øvrige Haier, hvilket saa ender med, at ikkun Hovedet bliver paa Krogen, eller at en ny Hai kommer til at bide paa den. Krogen maa ogsaa være saaledes indrettet, at den kan gaae rundt, som en Tap paa Enden af Kjæden, da Haien ellers skal kunne vride den over. En tredie Methode bruges i Omenaks-Fjorden og bestaaer i Anvendelsen af lange Snører af almindeligt tyndt Bindegarn og almindelige større Fiskerkroge, som gaae heelt ned paa Bunden; Haiens Dorskhed eller Dumhed gjør nemlig, at dette store Dyr lader sig trække op med en Snor, af Tykkelse, som tykt Seilgarn, saa at den ikke sjeldent faaes tilfældig med de samme Snører, med hvilke der fiskes Helleflyndere. Denne Methode udfordrer en stadig Pasning og Vagtholdning ved Snørerne, som dog lettes derved, at de fastgjøres om opretstaaende, bøielige Stænger, paa hvilke man kan see, om der bides paa, hvorved det bliver muligt, at een Mand kan passe flere paa eengang.

Leveren af Haien giver ved Udbrændingen neppe 50 pCt. Tran, men betales dog Producenterne i Grønland med den samme Priis, som Spæk. I Aarene 1845—49 er der i Gjennemsnit aarlig produceret 360 Tønder Lever, som kunne anslaaes til en Værdi af omtrent 4000 Rbd., og til hvis Tilveiebringelse der kunne antages at være fanget henved 2000 Haier. Dette Fiskeri drives hidtil fortrinsviis af de danske Folk og af de Grønlændere eller Blandinger, som staae i Handelens Tjeneste, især ved Christianshaab og i Omenaks-Fjorden, men mindst ved Rittenbenk og Upernivik. Der gives Pladser, som bestandig have udmærket sig ved et meget heldigt Haifiskeri, saasom Niakornak i Omenaks-Fjorden; dog turde Haiernes Træk til et saadant Sted snarere være frem-

kaldt ved selve det driftige Fiskeri, end ved Farvandets egen Beskaffenhed, med mindre maaskee en vis Strømning skulde hjælpe med til at lokke Haierne langveis fra til Steder, hvor der findes Aadsler eller dyriske Levninger. Det synes nemlig, som om de, ligesom Bjørnen, bestandig gjøre lange Streiftog og lade sig lede ved Lugten. Der gives neppe noget Sted, hvor Fiskeriet ganske mislykkes, skjøndt Haierne som oftest længe kunne udeblive, og undertiden drages hen til andre Steder; saaledes bemærkedes ved Godhavn i Vinteren 1849, at Haierne ligesom pludselig forsvandt, efterat der allerede i Par Uger havde været drevet en ret heldig Fangst; men paa samme Tid indtraf ved Claushavn det allerede omtalte Hvidfiske-Soarbsæt, og ved dette kunde Haierne fanges i utrolig Mængde. Der siges saaledes, at der ved denne Leilighed, blot med 2 Kroge, erholdtes 10 Tønder Lever, og at en enkelt Mand, med Blus og Haandkrog, kunde erholde indtil 10 Haier paa een Nat.

Af Haierne benyttes hidtil næsten kun Leveren, der er Handelsvare; Kjødet, der paa Island benyttes som Føde, efterat det har undergaaet et Slags Gjæringsproces ved at nedgraves i Jorden, spises af Grønlænderne vist kun meget sjeldent og undtagelsesviis. Hundene æde det ret gjerne, men kunne almindeligviis kun erholde det saalænge Isen ligger, og de selv søge det paa Banken, da man kun sjeldent gjør sig Uleilighed med at bringe det paa Land og opbevare det. Man har bemærket, at Kjødet i den frosne Tilstand, hvori det altid befinder sig, medens det henligger paa Banken under Fiskeriet, har en eiendommelig Virkning paa Hundene, især saalænge de ikke ere vante til det. De blive dorske og overfaldne of Svimmelhed; naar man har kjørt lidt med dem, begynde de at hænge med Ørene, tumle fra den ene Side

til den anden og styrte omsider omkuld under Krampetrækninger, hvorpaa man ikke mere kan faae dem af Stedet. Dette skal imidlertid alene have sin Grund i den betydelige Masse af saltholdige Vædsker, som Kjødet indeholder, og som heelt og holdent sluges med, naar det saaledes spises i frossen Tilstand. Lader man det optøe, flyder denne Vædske forstørstedelen bort, og Kjødet svinder sammen til det Halve; ved nogen Presning vilde den endnu fuldstændigere kunne bortfjernes. Det samme kan skee ved Kogning, helst gjentagne Gange; men Frosten alene bevirker vistnok for en Deel det samme, da den sprænger Cellevævet eller de fine Kar, hvori Vandet er fordeelt, og sondrer det fra Kjødmassen. Efter en saadan simpel Præparation skal Kjødet være et godt Hundefoder, forsaavidt som i det Hele Fisk kunne erstatte Sælhundekjødet, der altid bliver det bedste. Haikjødet er endogsaa meget fedt, hvilket man kan iagttage, naar det tørres, da Olien sveder ud af det. Beklageligt er det derfor, at saa store Masser af Haikjød lades ubenyttede paa Steder, hvor man seer Hundene, der ere af saa stor Vigtighed i den øvrige Økonomi, jævnlig lide Hungersdøden, og aarlig paa hvert Sted til visse Tider lide den frygteligste Sult. Hvor Haifangsten drives med noget Held, seer man flere Hundreder, ja paa sine Steder et Par Tusinde af de kolossale Haiaadseler, af hvilke blot Leveren er skaaret ud, bedække Isen, kun ganske enkelte slæbes paa Land; den store Banke driver, efterat have glædet Ravnene og Stedets Hunde i den korte Tid, regelmæssig tilføes med Isen, og gives tilbage til Havet.

Den større Torsk (Gadus callarias) forekommer rigtignok kun langs en vis Strækning af Nordgrønlands

Kyster, paa en vis Tid af Aaret, og heller ikke hvert Aar; men hvor den kommer, giver den ogsaa et saameget desto rigere Udbytte, og der savnes ikke Leilighed til at bringe den i en Tilstand, i hvilken den kan opbevares. Som bekjendt, strækker der sig en meget rig Torskebanke langs en stor Deel af Sydgrønlands Kyst, især udenfor Kolonien Holsteenborg. Som en Fortsættelse, eller som Udløbere af denne, maae de Stimer betragtes, der i Juli, men meest dog mod Slutningen af Sommeren, i August, indfinde sig mellem Øerne i Egedesmindes Distrikt, forfølge Kysten omkring Disko-Bugten, indtil Jakobshavns Iisfjord, der i Almindelighed standser dem, og paa den anden Side streife over til Kronprindsens Eiland, men neppe vides at være fangne Norden for 70° Brede. Først for 8—9 Aar siden begyndte man at fange den, eller i det Hele at blive opmærksom paa den ved denne Kyststrækning; efterat den derpaa i Aarene 1845—49 havde været en god Hjælp for Befolkningen omkring Disko-Bugten, tog den pludselig stærkt af og udeblev næsten i 1850 og 51. Det er imidlertid neppe troligt, at dermed denne udmærkede Hjælpekilde skulde være lukket for Fremtiden; snarere er Fiskenes Træk periodisk, og indskrænket til visse Aarrækker. Den skal ogsaa i tidligere Perioder, og navnlig før 1820 være forekommet i Mængde, men man var dengang ikke saa opmærksom paa den som nu, siden Leveren modtages som Handelsartikel. Dog er Leveren kun af ringe Værdi i Forhold til det Forraad af Føde, som kan indsamles ved at fange og tørre denne Fisk. I et Par af de nævnte gode Aar indhandledes saaledes omtrent 65 Tønder Lever aarlig ved Christianshaab og Egedesminde; disse forudsætte, at der maae være fanget over 40000 Fisk, som ved at tørres og opbevares kunde afgive et ikke ringe Bidrag til Vinterforraadet for et Antal af 1200 Men-

nesker, som boe i de nævnte Distrikter. Men man gjør sig først nogen Forestilling om hvad der kunde være udbragt ved dette Fiskeri, naar man betænker, at det ganske er drevet som en Biting, af de færreste af den dertil dygtige Befolkning, og med de usleste Midler. Alene ved Udstedet Ikamiut, som har 78 Beboere og ligger i Mundingen af Sydostbugten, indhandledes i eet Aar 9 Tønder Lever, som kan antages at svare til 5 à 6000 Fisk, der forstørstedelen fangedes umiddelbart foran Husene, fra Kajakken, det meest uhensigtsmæssige Fartøi i dette Øiemed, og altsaa kun af Kajakroerne, medens saa godt som hele Befolkningen kunde deeltage i Fiskeriet, naar det dreves fra Baade; og atter af de saaledes erholdte Fisk benyttedes kun de færreste til Tørring og Opbevaring, hvorimod Størsteparten henkastedes paa Landet, hvor de raadnede og fortæredes af Hunde og Ravne. Ikke langt derfra, ved Nivak, indtraf det besynderlige Tilfælde, at en Stime Torsk overraskedes af Isløget og indfrøs i Vandskorpen; Beboerne gik da i Vinterens Løb, naar det behøvedes, ud og huggede dem op af Isen. At Forsynet fører saadanne Masser af Fisk hen foran Indvaanernes Huse, er vistnok noget, som burde paaskjønnes og benyttes; men naar de tillige fanges, præpareres og opbevares af sig selv, da kan der neppe forlanges mere. Torskefangsten varede i de nævnte Aar i rigelig 2 Maaneder, fra August til hen i October eller November; Fiskene traf da i Stimer overalt i Sundene mellem Øerne, langs hele den nævnte Kyststrækning, og vare let kjendelige ved Søfuglene, som fulgte dem; men især holdt de sig paa visse Banker, der dog atter maae have været meget talrige, da de saagodtsom ikke savnedes i Nærheden af nogetsomhelst beboet Sted paa Kysten. Paa saadanne Banker kunde man, i den gode Tid, fange 500 Stykker om Dagen fra en Baad

med 3—4 Snører, ja en flittig Fisker kunde i heldige Tilfælde vel endog med en Snøre tage 60—80 Stykker i Timen. Det kommer da kun an paa Tørringen, som vel i visse Aar, men i Almindelighed dog ikke er vanskelig. Tillige maa det bemærkes, at man, fra Slutningen af September kan gjøre Regning paa, at kunne bevare Alting i frossen Tilstand.

Angmaksætten har en lignende Udbredelse, som denne Torsk, forekommer især under Sydgrønland, og streifer op langs de her omtalte Kyster indtil en vis Brede. Det er mig ikke bekjendt, at den fanges Norden for Disko-Fjorden og Midten af Waigattet. Denne lille Fisk, der ikke er halv saa stor, som en Sild, indfinder sig ved Kysten kun paa en bestemt Tid af Aaret, nemlig et Par Uger af Juni eller Juli, og regelmæssig kun paa visse Steder, men da ogsaa i en Mængde, der grændser til det Fabelagtige. Jeg har selv havt Leilighed til at see dette i Disko-Fjorden, hvor jeg fra Land af kunde gribe ned i Vandet og tage saa mange, som Haanden kunde rumme. Almindeligviis bruge Grønlænderne et lille Næt paa Enden af en Stang til denne Fangst, og have før de Danskes Tid brugt Senetraaden til at lave saadanne Næt af; de brede derpaa Fisken ud paa Klippen eller Grønsværet og lade den tørre. Skjøndt dette Fiskeri er meget yndet af Grønlænderne, drives det dog paa de fleste Steder kun i Forbigaaende, især af dem, der drage paa Rensjagt; de kaste da Fiskene op paa Land, og tage dem med sig paa Tilbageveien, forsaavidt Ravne og Ræve have skaanet dem. Der gives kun faa Steder, hvor Grønlænderne opholde sig specielt i det Øiemed at drive Angmaksæt-Fangst, og indsamle Forraad til Vinteren, saasom i Disko-Fjord, Rivak, Sarpiursak, Anleitsivik. Beskjæftigelsen er mere national og bekjendt

fra gammel Tid, men langt fra ikke af den Vigtighed, som det sidst omtalte Fiskeri kunde opnaae.

Laxørreden har en større Udbredelse, end den forrige, og forrekommer heelt op til Upernivike Distrikt, skjøndt rigtignok sparsommere, jo længere nordpaa; men forøvrigt udgjør dens Fangst, ligesom den forriges, en af Grønlændernes Sommer-Beskjæftigelser eller, rettere sagt, Forlystelser. Den gaaer, som bekjendt, om Sommeren eller Efteraaret op i Indsøerne og tilbringer tildeels Vinteren der. Man har endog paa enkelte Steder, f. Ex. ved Rittenbenk, fanget den i Garn under Isen paa Indsøerne. Meest fanges den dog om Sommeren i Garn, som sættes ud fra Kysten, ligesom Sælhundegarnene, helst ved Mundingen af Elve, men ogsaa i Ruser i selve Elvene. De vigtigste Steder, hvor Grønlænderne saaledes opholde sig om Sommeren, for at drive Laxefangst, ere: Ekallugarsoït, Ineluk, det Indre af Neksotouk- og Anleitsivik-Fjorden, Tessiursarsuk og Tessiursak ved Christianshaab. Dog samles kun lidet deraf til Vinterforraad.

Steenbideren (Cyclopterus lumpus) kommer om Foraaret i saa stor Mængde, og saa nær til Kysten paa visse enkelte Steder, navnlig ved Christianshaab og paa Sydsiden af Disko-Bugten, at den afgiver et Fødemiddel for Befolkningen, ja endog undertiden i den Grad, at den anvendes til Hundefoder; ogsaa tørres den vel stundom til Forraad, og udmærker sig ved en betydelig Fedme. Den kommer heelt op i Strandkanten og skal kunne fanges meget let i Garn, eller ved at stikkes med Harpunen; den øvrige Tid af Aaret for-

svinder den. Ogsaa i Disko-Fjorden fanges den; men i det Hele har den nok en temmelig indskrænket Udbredelse.

Graafisken (Gadus æglefinus), noget mindre end Silden, lader til at være den længst mod Nord udbredte af alle Fiskearter, og skal forekomme i en uhyre Mængde i Bunden af Baffins-Bugten; maaskee er det ogsaa den, som meest tjener Sælhunde, Hvidfisk og andre større Havdyr til Føde. Ved den her omhandlede Deel af Kysten, skal den indfinde sig under Isen til visse Tider i store Stimer, maaskee blot for at yngle eller fordi den, som man ogsaa paastaaer, jages af Hvidfiskene, der befinde sig udenfor i det aabne Vand; saaledes er den forekommet ved Egedesminde, i Omenaks-Fjorden og paa forskjellige Steder. Men i visse andre Farvande indfinder den sig regelmæssig under Isen i Vintermaanederne, saaledes, efter Sigende, ved Upernivik, og især i Jakobhavns-Iisfjord, hvor den aarlig kan erholdes i temmelig Mængde, fra November Maaned af. Den pilkes med smaa Kroge, helst et Par fiirdobbelte paa samme Snøre, 4—5 Alen under Vandskorpen, i de Revner, som saa hyppig danne sig i Isen paa denne Fjord. Man kan paa den Maade faae flere Stykker ad Gangen, og een Mand kan vel, selv i det Par Timers Dagslys i den mørke Tid, erholde 100 Stykker og derover. Dette Fiskeri kan drives af ethvert Barn, og er især af den Grund vigtigt for Befolkningen paa Stedet, fordi det netop indtræffer i den mørke Tid, naar andre Hjælpekilder ere sparsomme. Men ikke desmindre seer man den sulte og slagte Hundene, paa samme Tid, som Graafiskene findes i størst Mængde.

Den større Helleflynder, Netarnak, (Pleuronectes Hippoglossus), som kan være 3 Alen lang og veie

henved 100 Pd., fanges meest kun ved den sydlige Deel af Kysten, især paa visse Banker imellem Øerne i Egedesmindes Distrikt, saasom omkring Udstedet Aito, under Øerne Rifkol, Komatut, Ikaresak, noget mindre ved selve Kolonien, under Kysten af Disko: ved Fortunebay. Den fiskes paa en Dybde af 20—30 Favne, og kun om Sommeren og Efteraaret, paa hvilken Tid Grønlænderne som oftest tage Ophold paa de ovennævnte Steder for at drive dette Fiskeri. Sjeldnere erholdes den leilighedsviis med den følgende Art, i større Dybde, saasom undertiden i Omenaks-Fjorden.

Den mindre Helleflynder, Kalleraglik (**Pl. cynoglossus**) udmærker sig ved sin Forekomst paa store Dybder, og fanges saa godt som udelukkende kun i Iisfjordene, eller der hvor store Iisfjelde passere og jævnligen staae paa Grund, og endelig kun i de koldeste Maaneder af Aaret. Man har sporet disse Fisk paa forskjellige Steder, hvor man deels har erholdt enkelte af dem, deels seet dem jages i Vandskorpen af Svartsider, og fundet dem i Maven af disse Sælhunde, og af Hvidfiske. Men den fanges for Øieblikket kun paa 2 Lokaliteter, nemlig i Jakobshavns Iisfjord og i Omenaks-Fjorden, og i hvert af disse Farvande paa visse Banker. Paa Jakobshavns Iisfjord findes disse Banker indenfor Mundingen, og indenfor den Grund, der bestandig er bepakket med de allerstørste Iisfjelde; ogsaa tæt udenfor Mundingen findes en Fiskerbanke, som dog mindre benyttes. I Januar Maaned danner man paa de bestemte Steder Huller i Isen og pilker nu paa den overordentlige Dybde af 350, ja der paastaaes endog 380 Favne. Til Snører anvendes almindeligt tyndt Bindegarn, men hellere endnu Fiskebeen, da Snørerne i saa Fald langt tydeligere skulle lade mærke det Ryk, som

Fisken give, naar den har bidt paa, og derved spare megen Tid, der som oftest spildes ved at hale Snøren op, naar man ikke er sikker paa at have Bid. Den væsentligste Tilfældighed, som dette Fiskeri er underkastet, bestaaer i det forskjellige Standpunkt, som Iisfjeldene indtage, forinden de indefryse og Fjorden lægger til. Undertiden kunne store Iisfjelde have opdynget sig paa, eller rundt omkring Fiskerbanken, hvorved Fiskeriet snart bliver ganske umuligt, snart meget farligt, i Betragtning af Iisfjeldenes Kalvninger, og den lange Tid, i hvilken man opholder sig i deres Nærhed under dette Arbeide. Grønlænderne forstaae i en utrolig Grad at færdes paa denne farlige Fjord, som her i sin Munding, paa Grund af den store Iisfjeld-Banke, har en lignende Charakteer, som de andre Iisfjorde i deres inderste Dele, nærmest den faste Landiis. Saaledes saaes de i Aaret 1851, som var meget ugunstigt for Hellefiskeriet, at fiske, omgivne halvt af Vand, halvt af Iisfjelde, paa Iis, som deels var sønderslaaet ved Kalvninger, deels opskaaren af Strømmen, og hvor det syntes at være en physisk Umulighed, at komme ud tilfods. Foruden disse Hindringer, som Iisfjeldene lægge i Veien, antager man ogsaa at Hellefiskene forjages af Hvidfiskene, og at det ikke nytter at fiske, saalænge disse trække i aabent Vand udenfor Mundingen af Fjorden. Naar nu Omstændighederne ere heldige, kan en Mand i Gjennemsnit fange 10, og i særdeles heldige Tilfælde 18 Fisk om Dagen, og Fiskeriet kan begynde i Januar og vare til midt i Marts. Men i andre Aar varer det neppe en Uge og i Gjennemsnit vel neppe mere end een Maaned aarlig; ogsaa falder i uheldige Aar neppe mere end 2—4 Fisk paa hver Snøre om Dagen. Paa den anden Side af Iisfjorden, ved Claushavn, drives Fiskeriet ganske paa samme Maade; men der holdes neppe

20 Snører i Gang paa hvert Sted. Hellefiskene veie i Giennemsnit 10—12 Pd. sjeldent haves de til over 20 Pd., de ere meget fede og spises gjerne af Grønlænderne; ogsaa lade de sig godt skjære i Strimler og tørre, men dette foretages alene af de Danske. Paa Grund af deres betydelige Fedme, kan man koge en meget fiin Tran af dem; paa Tider, hvor Sælhundefangsten er knap, kan derfor Hellefisken afgive ikke alene Føde, men ogsaa det Nødvendigste til Husenes Opvarmning og Belysning. I Omenaks-Fjorden findes mange Hellefiskebanker, adspredte paa forskjellige Steder; hver af de beboede Pladser har een eller flere Banker i ringere end ½ Miils Afstand fra Stedet, med Undtagelse af Fjordens yderste Deel, ved Niakornak, hvor de kun forekomme meget sparsomt. I Omenaks-Fjorden fiskes kun paa lidet over 200 Favnes Dybde; man er her heller ikke i den Grad udsat for at Bankerne skulle bepakkes med Iisfjelde, men Fiskene falde her deels noget mindre, deels heller ikke saa rigelige, som paa Jakobshavns Iisfjord.

Sluttelig bør det vel ogsaa tilføies, som et Tillæg til disse Havets Produkter, at den almindelige Musling (Mytilus edulis) er temmelig udbredt langs Kysten, og kan samles næsten overalt ved Lavvande. Den er dog maaskee mindre vigtig som Føde for Menneskene, end for Hundene, der en stor Deel af Sommeren ere anviste paa, hvad de selv kunne forskaffe sig. Ogsaa Krabber findes paa mange Steder og fanges med Lethed; dog bruges, saavidt bekjendt, kun den meget store Art, som findes ved Niakornak og Kikertak, af Grønlænderne.

Søfugle, Duun- og Ægge-Samling. Blandt de mange Arter af Fugle, som i saa overordentlig Mængde

indfinde sig paa Polarhavet om Sommeren, udmærker sig især Edderfuglen ved dens Vigtighed for Befolkningen. Den hører som bekjendt til dem blandt Søfuglene, der søge at værne om deres Rede ved at bygge den paa Smaaøer, hvorimod andre i dette Øiemed vælge de steile Klippevægge. Af ovennævnte Grund kunne vi allerede paa Kaartet see, hvor vi skulle søge Edderfuglen, og hvilke Distrikter der producere Duun; vi finde nemlig kun den sydligste og nordligste Deel af Kysten omgivne af saadanne talrige Smaaøer. Paa hele den mellemliggende Strækning, fra Christianshaab op til Upernivíks Distrikt, mangle de derimod; kun hist og her, f. Ex. paa Smaaøerne i Jisfjorden bag Arveprindsens Eiland, paa Saitok-Øerne i Omenaks-Fjorden bygge en Deel Edderfugle, og hist og her træffer man ogsaa en enkelt Rede paa Fastlandskysten; men alt hvad der kommer herfra, er for intet at regne. Man kan antage, at der i Gjennemsnit aarlig udføres henved 2000 Pd. urensede Duun, og at der deraf falder 1/10 paa det nordligste og 9/10 paa det sydligste Distrikt. Denne sidstnævnte Forskjel hidrører deels fra den større Befolkning, deels fra de gunstigere Lokaliteter og de talrigere Øer. Det er nemlig bekjendt, at Produktionen af Edderduun kan forøges betydeligt, naar Fuglen fredes paa passende Maade; men dette skeer af sig selv, hvor Øerne ere saa talrige, at de umulig alle aarlig kunne besøges. Saaledes er det blevet fortalt mig, at Edderfuglene skulle tiltage i en uhyre Grad paa Øerne, som ligge lidt Norden for Upernivik, og netop udenfor det Distrikt, som regelmæssig besøges af Grønlænderne paa de nordligste beboede Pladser. — Af andre Fugle turde nærmest de, som bygge i Selskab paa steile Fjelde, formedelst den overordentlige Mængde, som er samlet paa et enkelt Sted, kunne tænkes at blive en større Indtægtskilde,

end de for Øieblikket ere det. Saadanne Fuglefjelde ere særdeles talrige og mangle ikke i noget District. De største turde vel være de ved Kasorsoak i Nærheden af Upernivik, især det paa den vestligste Pynt, det saakaldte Alkefjeld. Fuglene bygge, som bekjendt, i en vis Orden paa de fremspringende Kanter af Klippevæggene, fra neden opefter, saaledes at Alkerne ere de nederste, og Maagerne de øverste; af den Grund ere Alkerne de som meest hjemsøges, dog hovedsagelig kun for Æggenes Skyld. Men Bestigningen af Fuglefjeldet og Indsamlingen af Alke-Æggene er ikke desmindre farlig. Et lignende stort Fuglefjeld, som meest beboes af Taterater, ligger nær Kolonien Rittenbenk, hvor man fordum har forsøgt at heise den, som skulde samle Æggene, ned fra oven, saaledes som det er brugeligt paa Færøerne. Forøvrigt findes der foruden de her nævnte, ogsaa Fjelde, paa hvilke kun et Par Fuglearter, eller ogsaa kun een enkelt bygger; det vilde være for vidtløftigt at opregne de utallige Fuglefjelde, som saaledes findes adspredte i Uperniviks-Districkt, i Omenaks-Fjorden, hvor de sjeldnere og farligt bestigelige Mallemuk-Fjelde forekomme, omkring Tossukateks-Iisfjorden, hvor især Taterater bygge, i Pakitsok- og Tessiursak-Fjorden, 2c. — De Indtægtskilder, som Forsynet tilbyder i denne Rigdom paa Fugle, ere kun meget sparsomt benyttede. Foruden Edderduun ere nu ogsaa almindelige Fuglefjer gjorte til Handelsartikel og bruges desuden meget almindelig af Grønlænderne til Sengklæder; desuden kunne Fugleskindene anvendes til Klæder, omtrent paa samme Maade som Rensskind, og ere de paa eengang usædvanlig lette, bløde og varme. Hertil kommer den Masse af Føde som kunde haves af selve Fuglene, og som tildeels allerede haves i Æggene. Efter et omtrentligt Overslag kan man antage, at der deels i Forbindelse med Duun-

samlingen, deels paa Fuglefjeldene aarlig indsamles henved 100000 Æg, hvilket giver 30 Stkr. paa hvert Individ, og følgelig ikke et ringe Bidrag til Befolkningens Underhold i Sommermaanederne; dog er denne Artikel temmelig uligelig fordeelt, og paa enkelte Distrikter, saasom Omenaks og Godhavns, falder saagodtsom intet deraf. Ved de store Fuglefjelde kunde en enkelt Mand skyde flere Hundrede om Dagen; men Grønlænderne eie sjeldent Hagelflinter, mindst ved Upernivik; det er allerede et vigtigt Moment i deres Liv, naar de skulle anskaffe sig en Riffel, der er den første Nødvendighedsartikel af fremmede Varer. Derfor kan man reise om Sommeren i Uperniviks-Distrikt og see paa hiin næsten fabelagtige Rigdom paa Fugle, uden at være istand til at erholde en Bid fersk Kjød, med mindre man egenhændig forskaffer sig det. Længere sydpaa ere Grønlænderne driftigere i denne Henseende; den største Mængde Søfugle paa et enkelt Sted fanges vistnok paa Jakobshavns Iisfjord, omkring den store Iisfjeldbanke, dette samme Strøg af Havet, der er ligesaa mærkeligt ved dets overordentlige Iismasser, som ved dets Rigdom paa Sælhunde, Helleflisk og Graafisk, og maa betragtes som et sandt Spisekammer for Befolkningen. Fuglene især Taterater og Maager, som høre hjemme ved Rittenbenks store Fuglefjeld, men daglig besøge dette Sted for at mætte sig, fanges her paa en snild og lidet bekostelig Maade, især om Efteraaret og ud paa Vinteren, saalænge der er aabent Vand. Grønlænderne roe ud i Kajak og udsætte svømmende Snarer, med noget blankt eller noget, som ligner en Fisk, til Lokkemiddel. Derpaa fjerne de sig lidt, medens Fuglene flyve i Snarerne.

Ræve, Harer og Ryper. — I den egenlige Vinter, naar Isen ligger fast overalt langs Kysterne, have Søfuglene saa godt som ganske forladt disse Egne af Jorden. Ved de ydre Kyster, hvor der findes lidt aabent Vand, kan man endnu skyde en enkelt Teist eller Edderfugl, men inde i Fjordene sees slet ingen, alt er ligesom uddødt og forstummet. De eneste levende Væsener, som da endnu blive og trodse den kolde Aarstid, ere de, som mere eller mindre leve af eller paa Landjorden. Dertil høre iblandt Fuglene: Rypen, Ravnen og Uglen, samt de smaa spurveagtige Fugle, der rigtignok ikke sees i de kolde Dage, men pludselig komme frem ved indtrædende Mildning, selv i Januar Maaned; endelig af Pattedyr færdes, foruden Rensdyret, endnu kun 2, nemlig Ræven og Haren, over disse store, med Snee og Iis bedækkede Landstrækninger. Rensdyret have vi allerede omtalt i det Foregaaende; foruden det have blot Ræve, Harer og Ryper nogen, skjøndt ogsaa kun meget underordnet Betydning i økonomisk Henseende. Af Ræven, der haves i 2 Varieter, den hvide og blaae, som dog ogsaa forekomme blandede og med Alderen kunne gaae over fra den ene til den anden, benyttes kun Skindet, der er en værdifuld Handelsartikel. De skydes kun sjeldent, men fanges almindeligviis i Fælder, opbyggede af flade Steen, hvoraf een er opstillet saaledes, at den falder ned og qvæler Dyret. Haren og Rypen tjene som Fødemiddel, men i saa ringe Mængde, at det kan antages blot at komme de i Grønland sig opholdende Danske tilgode; Hareskindet, der ikke er Handelsvare og kun har en meget indskrænket Anvendelse, er ligesom Rypefjerene, neppe værd at tale om. I Henseende til Udbredelsen følges disse 3 Dyr ad; man finder dem fra det Nordligste lil det Sydligste, men ligesom Rensdyret, langt overveiende i det sidste. Rypen

skydes ved hver beboet Plads. Den, der har Leilighed til at færdes meget paa Landet, især noget fjernere fra de beboede Steder, har sikkert oftere havt Leilighed til at see den snee-hvide Hare; den er langt mindre frygtsom end vor, naar man sidder stille paa en Plet i længere Tid, kommer den som oftest nær paa 10 Skridts Distance, reiser sig paa Bag-benene og betragter En; jeg har endog seet Grønlænderne, naar de manglede Skydevaaben, stene den, hvorpaa den kun er løbet en Snees Skridt og først ved gjentagne Steenkast har ladet sig drive paa Flugten. Rævespor seer man lige-ledes hyppigt, især nærmest Strandbredden og ud paa Isen, til Revner og Aabninger omkring de indefrosne Iisfjelde. Af Ræveskind kan man antage, at der aarlig udføres 4—500, som forstørstedelen ere blaae og kunne anslaaes til en Værdi af rigelig 2000 Rbd. Af disse falde omtrent ²/₃ alene paa det sydligste, eller Egedesmindes Distrikt, og der atter for-nemmelig paa de afsides Pladser, i det Indre af Fjordene, hvis Beboere meest ernære sig af Rensdyrjagten.

Hvidbjørnen, hvis Skind er en Handelsvare og hvis Kjød afgiver en god Føde, fanges ogsaa aarlig i Nordgrøn-land. Dette Dyr lever, som bekjendt, baade Sommer og Vinter helst paa Isen og ernærer sig af Havet, der hvor det næsten bestandig er belagt med Iis, men den gjør derfra lange Streiftog, deels paa Isen, som lægger sig over sydligere Dele af Havet om Vinteren, deels følgende Drivisen, som om Sommeren løsriver sig fra hine nordligste Dele af Havet. Som en Følge heraf forekommer den kun i den sydligste Deel af Grønland, hvorhen den kommer med Drivisen fra Spitsbergen, og i den nordligste, hvortil den kommer fra de nordligste Dele af Baffins-Bugten. Man kan regne, at der

i Gjennemsnit aarlig dræbes rigelig 30 Hvidbjørne i Nordgrønland, hvilke samtligen erholdes i Upernivik's Distrikt, paa 2—3 nær, som hændelsesviis kunne erholdes, snart hist, snart her i et af de øvrige. Bjørnejagten drives ved Upernivik om Vinteren, hvorved Hundene maae gjøre Tjeneste for at standse Bjørnen; den flygter da gjerne op paa et Iisfjeld eller sætter sig paa Bagbenene og forsvarer sig med Lallerne, hvorved almindelig een eller flere af Hundene dræbes eller lemlæstes. Jeg har hørt paastaae, at der kunde gjøres mere ud af denne Jagt, da den nu kun drives leilighedsviis, naar der har viist sig Spor i Nærheden af Husene, medens Bjørnen skal være saa hyppig, at det ogsaa kunde lønne sig at opsøge den. Ogsaa om Sommeren træffes den af og til i dette Distrikt; den er da sikkert blevet der fra den foregaaende Vinter. Saaledes blev endog, i Sommeren 1849, en Bjørn skudt heelt oppe i Laxefjorden, hvor den pludselig viste sig i Nærheden af et Telt, som beboedes af en Familie, der opholdt sig der, for at drive Laxefangst. De Grønlændere, som eengang hver Vinter befordre en Posterpresse mellem Omenak og Upernivik, udføre sjeldent denne lange Reise over Isen, uden at see Bjørne, og skyde i Almindelighed 1 à 2 af dem paa Veien. Ved de øvrige Kyster vise de sig sporadisk, men synes enten stadig at foretage lange Streiftog, eller at kunne lokkes ved Lugten i en meget lang Afstand, da de næsten overalt indfinde sig meget snart, hvor der træffes Aadsler. Man har især havt Leilighed til at iagttage dette paa den Tid, Hvalfangsten var i Gang i Disko-Bugten. Ogsaa ved det Hvidfiske-Soarbsæt, som indtraf ved Noursak i 1850, indfandt sig strax en Bjørn, som blev skudt. Men selv om Sommeren kan Bjørnen hist og her indfinde sig; saaledes blev der i Juni 1851 skudt een ved Niakornak, i Omenaks-

Fjorden; den kom svømmende i det aabne Vand og blev først forfulgt af Grønlænderne i Kajak, idet de satte deres Harpuner med Blærer i den. Et Par Dage derefter blev der fundet en stor Drivhval, 4 Mile længere oppe i Fjorden. Ogsaa fortælles der, at for nogle Aar siden en Bjørn kom svømmende ud af Jakobshavns Iisfjord og blev dræbt ved Claushavn; man vil ogsaa have seet Spor af Dyret oppe i Fjorden, og det er ikke urimeligt, at den kan opholde sig der i visse Aar.

Planteriget.

Vi have allerede omtalt Umuligheden af, at drive Qvægavl i Nordgrønland. Endnu mindre kunde det tænkes, at nogensomhelst Culturplante kunde dyrkes paa en saadan Maade, at den kunde tjene til Føde for Befolkningen. De danske Embedsmænd have paa de fleste Steder anlagt en lille Have foran Huset, og deri forsøgt, hvorvidt flere af vore Havevæxter kunde drives, ved at anvende al den Flid paa at benytte den korte Sommer, som var mulig. Ved Jakobshavn og Godhavn har man paa den Maade erholdt udmærket gode Hvideroer og Radiser; ligeledes groer Grønkaal, Spinat, Salat, Kjørvel meget hurtigt og frodigt iveiret men baade Kaalen og især Kjørvelen mangle saagodt som ganske den krydrede Smag. Gulerødder har man neppe kunnet bringe til en Størrelse, at de vare kjendelige som saadanne, og Kartofler kunne ikke engang blive saa store, som de der vore foruden Jord, ud af de gamle Kartofler, der gjemmes ombord i Skibene paa Hjemreisen. Ved Omenak kan man ogsaa have Salat, Grønkaal og Radiser midt i August, men Hvideroer neppe af nogen antagelig Størrelse. — Dette var

Kjøkkenvæxter, hvoraf blot Roden og Bladene benyttes; saadanne som skulde give Frugt eller Frøe, er der naturligviis slet ikke at tænke paa. Og dog fordrer hele denne Havekultur den største Omhu; man maa skrabe Jord sammen omkring grønlandske Huse, hvor gjødende Substantser have henligget i længere Tid, da de behøve flere Aar, for at gaae over i den nødvendige Gjæring i dette kolde Klima; og endelig maa man tildeels saae iforveien, og benytte Stuevarmen til at erholde de fornødne Planter, som skulle sættes ud, saasnart den frosne Jordbund er tøet til et Par Tommers Dybde. Havekulturen kan derfor aldrig blive til andet, end en smuk og behagelig Adspredelse, til Erindring om Nydelserne i Hjemmet. I økonomisk Henseende kan der kun blive Tale om visse vildtvoxende Planter, der deels tjene som Brændsel, deels som Føde- og Lægemidler.

Brændsel. Hertil anvendes fornemmelig Pilen og Dværgbirken, men ogsaa de ganske lave Buskvæxter: **Empetrum, Vaccinium, Ledum groenlandicum, Andromeda tetragona,** hvilken sidste synes at være meget rig paa Harpix, da den blusser hurtigt op. Birken og Pilen, som ere de største og vigtigste, mangle intetsteds, dog er snart den ene, snart den anden fremherskende i forskjellige Egne. Almindeligviis sidde de med Rødderne fasthæftede i Klipperevnerne, og krybe tæt henad Grunden til en Længde af 3 à 4 Alen; netop ved Roden kunne de være 2—3 Tommer, men forøvrigt naae de ikke een Tomme i Diameter og ere meget knudrede og krumbøiede. Kun paa enkelte Steder seer man en større Mængde af disse Buske samlet paa een Plet, hvor de støtte hverandre saaledes, at de kunne reise sig høist 1½ Alen iveiret og danne noget, som kunde sammenlignes med et

Krat. Saadant Pilekrat findes paa nogle Steder ved Godhavn, men dog størst i Disko-Fjorden, især dens nordvestlige og nordostlige Forgrening: Koëvsak og Qvannersoït; det bedækker dog her kun adspredte Strækninger paa nogle hundrede Alens Længde, der hvor Grunden bestaaer af Rullestene; men Størstedelen af det lave Forland er meget svampet, fugtigt og bedækket med Tuer af Halvgræsser og Lichener. Paa Østsiden af Disko-Bugten synes Birken at være mere fremherskende, men man seer sjeldent Pletter, hvor den staaer samlet; Grønlænderne tage af den, hvad der staaer adspredt paa Fjeldene, især om Vinteren, naar Qvistene ere skjøre; de kunne selv ved Jakobshavn, hvor de nu dog allerede i flere Aar have forsynet endeel Kakkelovne dermed, i et Par Timer hente sig en god Dragt eller et Slædelæs paa de nærmeste Bakker. Fra Sydostbugten afgaaer der mod Øst en lille smal Arm, som bærer Navnet Orpiksoït ɔ: „den store Skov", og i Upernivíks Distrikt tales meget om en saadan Skov (Orpik), som skal findes i Bunden af Laxefjorden, og hvori et Rensdyr skal have skjult sig for sine Forfølgere; det betvivles imidlertid meget, at nogen af disse Skove er meget over 1 Alen høi, eller at man kan mærke synderligt til Skoven, man har under sig, naar man kjører over Sneen paa disse Steder om Vinteren. Paa de ydre og lavere Øer ere Buskvæxterne, ligesom Bærrene, sparsommere end paa de østlige Landstrækninger, omkring det Indre af Fjordene; men i det Hele kan dette Slags Brændsel kun ansees for at være af væsentlig Nytte under det omflakkende Liv, som Beboerne føre om Sommeren, og som en lille Hjælp til Vinteren, især i de mildere Maaneder af den. — Af større Vigtighed er den Skorpe af Plantelevninger, som saa meget almindelig bedækker deels den blotte Klippegrund, deels de med Gruus udjævnede

smaa Fordybninger mellem Bakkerne, og som man i Grønland kalder Tørv, skjøndt den dog er endeel forskjellig fra Tørven hos os, og navnlig staaer den nuværende Vegetation som bedækker den, nærmere. Det kolde Klima, som kun tillader en meget langsom Forraadnelse eller Farvandling til Muldjord, er vistnok Grund til Vedligeholdelsen og Opdyngningen af de afdøde Plantegenerationers Levninger under den nuværende. Selv paa de endnu vorende Plantestængler, f. Ex. især af Andromeda, blive de afdøde Blade siddende fra flere Aar, og de nævnte Buskvætter, som danne tykke Puder paa Klippe- eller Gruus-Grunden, groe umiddelbart ikke saameget i egentlig Jord, som i et tæt Væv af uddøde Planter, som vistnok for en stor Deel ere forvandlede til Muld og gjorte ukjendelige, men dog langtfra have undergaaet den Grad af Forvandling, som Planterne i vore Tørvemoser. Man træffer denne Art Tørvdannelse endog mindre paa sumpede og fugtige Steder, end paa de lavere Bakker, især jo fladere Pletter de have; de større Strækninger af Fladland, som i Fordybningerne gaae over til Sumpe eller Indsøer, ere i Reglen mere golde, og kun bevorede med Lichener og Halvgræsser, som danne Tuer med mellemliggende, fugtige Fordybninger. Saadanne lavere Bakker findes især i den sydligste Deel, paa Yderkysterne og Øerne heelt op omkring Disko-Bugten, indtil Disko og Mundingen af Waigattet; her bliver Tørvdannelsen sparsommere, men paa samme Tid begynder Forekomsten af et nyt Brændselsmateriale i Kullene, som herfra findes adspredte langs Kysten nordpaa; dog mangler Tørven intetsteds ganske, og selv i det Nordligste kunde man sikkert drage Nytte af den. Der gives 2 Varieteter, som dog ingenlunde ere skarpt adskilte: Den ene bestaaer forstørstedelen af Mos og findes meest paa de lave Yderøer;

den er meget let og voluminøs, hvorfor den har en ringere Brændeværdi, men den danner i Almindelighed de tykkeste Lag. Paa den lille Tørvø ved Egedesminde fandtes den hvilende paa Klippegrund og 2½ Fod tyk; deraf var alt, hvad der laae i over 1 Fods Dybde, gjennemtrængt af den stadige Frost. Denne stærke Opdyngning af Plantestoffer paa lave Klippeøer kan neppe hidrøre fra andet, end Gjødningen af Fuglene, der benytte dem til deres Ynglepladser; man seer saaledes hyppig paa Yderøen ganske isolerede græsrige Tuer paa Toppen af Bakkerne, skarpt adskilte fra det øvrige Jordsmon, og afstikkende ved frodig Vegetation, og paa de steile Fuglefjelde ere det udmærket saftigt grønne Græs og den Syre, som have fæstet Rødder i Klipperifterne under Ynglepladserne, kjendelige i lang Frastand. Bedre er den anden Varietet af Tørv, som indeholder mange Grene og Rødder af de lave Buskvæxter, især af Empetrum, indblandede i fin Masse, og som fortrinsviis bestaaer af saadanne mere træagtige Levninger. Denne findes meest langs Østkysten af Disko-Bugten, i Christianshaabs og Jakobhavns Distrikt. Af fortrinligst Qvalitet har jeg seet den fra Øerne ved Kolonien Christianshaab, hvor den var meest compact og kunde vel antages at staae den fra vore Lyngmoser eller Høimoser temmelig nær. I det Hele taget er denne grønlandske Tørv vistnok lettere, porøsere og af mindre Brændeværdi, i Forhold til dens Rumfang, end Tørven fra de egentlige Moser i tempererede Klimater; men den kan dog antages at være nogenlunde tilstrækkelig til alt Slags Kjøkkenbrug, — og til at varme en almindelig Kakkelovn med, kan den være tilstrækkelig, undtagen i de 4 koldeste Maaneder, i hvilke den vistnok kan tjene som Bidrag til Steenkul eller Brænde, men dog neppe alene være nok til at varme et Huus, med mindre Kakkelovnen er

indrettet dertil og meget rummelig. Den ringe Varmekraft ved Tørven erstattes dog paa den anden Side ved dens store Udbredelse og Mængde, og ved Letheden, hvormed den kan tilveiebringes. Den skjæres i temmelig store Stykker, paa 1/6 eller 1/8 Kubik-Fod, omtrent 4 Tommer dyb og sammen med Grønsværet; ved Claushavn og Jakobshavn har man saaledes forsynet sig med dette Brændsel i over 50 Aar, deels umiddelbart omkring Husene, deels i mindre end et tusind Alens Afstand, og vel taget 20—30000 aarlig, men rigtignok langt mere nu, da der er kommet flere Kakkelovne i de grønlandske Huse. Alligevel er det endnu langtfra opbrugt, og man maa huske paa, at disse Pladser ikke ere valgte til Bebyggelse, paa Grund af dette Brændsels Forekomst; men at det paa denne Maade findes udbredt langs hele Kysten, saa at man kan regne, at Forraadet er uudtømmeligt, naar man ikke indskrænker sig til den nærmeste Omegn af Husene, men søger Tørveskjæret efter Omstændighederne, indtil 1 eller 2 Miles Afstand. Af Tørv, som de omtalte, pleiede der ved Claushavn at opgraves 500, af en dertil leiet Grønlænder, om Dagen; de udgravede Tørv behøve da blot at vendes, tørres og sættes i Stak, men dog helst i Huus. Tørringen har i de fleste Aar ingen Vanskelighed. Til de grønlandske og saakaldte danske Huse, som beboes af Handelens gifte Haandværkere eller Tjenestefolk, har Handelsdirektionen allerede i lang Tid brugt at udsende Kakkelovne af passende Konstruktion, indrettede til Kogning, for en meget ringe Priis. Man kan regne, at der til en saadan Kakkelovn, eller til en Families Brug medgaae 8 á 10000 Tørv, og at, naar der tillige bruges en grønlandsk Steenlampe, som dog neppe kan undværes, dette Brændsel til Nød vil kunne være tilstrækkeligt, selv uden Tilskud af Kul eller Brænde. I

Henseende til Anvendelsen af Tørv, som af Ovifte eller Lyng, kommer det, som omtalt, meget an paa Kakkelovnens Rummelighed. Naar man havde Ovne af en vis Størrelse, turde disse Arter af Brændsel antages, at kunne slaae til for hele Aaret i grønlandske Huse. Der er ogsaa gjort Forsøg i denne Henseende, og udsendt Kakkelovne, som vare særegent construerede til dette Brug.

Ligesom Havet i alle andre Henseender forsyner disse Kysters Beboere med det Fornødne til Livets Ophold, saaledes erstatter det ogsaa for en Deel Grønlands Mangel paa Skove, ved af sig selv at tilføre Tømmeret fra fjerne og ubekjendte Egne. Drivtømmeret føres op i Davis-Strædet, som det synes, ved den samme Strøm, som bringer Drivisen fra Spitsbergen omkring Kap Farvel. Hvorfra det egentlig hidrører, er, saavidt bekjendt, endnu ikke med Vished paaviist; mig forekommer det imidlertid rimeligst, at fortsætte denne Analogi med Drivisen og antage, at det oprindelig er ført ud i Havet af de russiske eller siberiske Floder, gaaet Norden om Island og derpaa samme Vei som Isen. I størst Mængde opkastes det paa Kysterne af Sydgrønland, og derpaa aftagende indtil Upernivik, hvor det endnu forekommer ganske sparsomt. Men Eskimoerne i Bunden af Baffins-Bugten skulle saa godt som slet ikke kjende det. Den eneste anden mulige Kilde dertil kunde være nordamerikanske Floder, men der er slet Intet, som tyder paa, at en Strøm skulde sætte derfra over under Kysten af Grønland; tværtimod sættes Iismasserne fra Baffins-Bugten og fra Landet af Nordgrønland, Vester over og føres ned til Kysterne af Newfoundland. I Overeensstemmelse med det Sidstomtalte forekommer Drivtømmeret meest paa den sydligste Deel af Nordgrønlands Kyster; for at det skal opkastes paa Landet, er det vigtigt, at der findes

saa mange Berøringspunkter mellem Hav og Land, som muligt; derfor er det Labyrinth af Øer, som ligger omkring denne Deel af Kysten, og hvorigjennem Strømmen ligesom sigtes, fortrinlig skikket til at optage Drivtræet. Det gaaer derfra om til Sydostbugten og Grønne-Eiland, men mangler nu paa Østsiden af Disko-Bugten indtil Waigattet. En ringe Mængde træffer Sydsiden af Disko; men den Deel af Øens Kyst, som begrændser Waigattet, skal være temmelig rig derpaa; her begynder det ogsaa igjen paa Fastlandet lige overfor, især ved Sundets nordlige Munding, og en betydelig Mængde skal endelig opkastes paa Hareøen. I Omenaks-Fjorden vides det ikke at forekomme, og kun lidet naaer endnu Upernivik. Flydebrændet samles og benyttes saa godt som alene i Egedesmindes Distrikt; det findes der især omkring Handelspladsen Aito, paa de yderste Øer, Simiutalik og Simiutarsoak, og er af alle mulige Dimensioner, — de største som hele Fyrrestammer, paa henved 20 Alens Længde. Grønlænderne paa de derværende Pladser forsyne sig heraf med det fornødne Bygningstømmer og tildeels med Brændsel til Kakkelovne. De pleie altid paa Reiser, hvor det sees, at slæbe det op over Høivandsmærke, hvilket er Tegn paa, at det er taget i Besiddelse, og senere hente de det leilighedsviis. Man kan vel antage, at alt hvad der aarlig opkastes af Havet, benyttes. Det kan imidlertid over hele Distriktet sikkert langt fra beløbe sig til 20 Favne. Paa Kysterne af Waigattet benyttes det mindre, og dette er vel Grunden til, at det har opsamlet sig der, og især paa Disko og Hareøen skal findes i stor Mængde. Endnu i den sydligste Deel af Uperniviks-Distrikt, omkring Anlæget Prøven, siges der aarligen at samles saa meget, som omtrent kan beløbe sig til en Favn.

Bærrene ere den eneste vegetabilske Føde, som Grønlænderne indsamle og nyde i betydelig Mængde, og navnlig anvende de kun den ene af de forekommende Arter, Krækkebærrene (Empetrum nigrum). I Henseende til disse Frugters Opbevaring i Aarets Løb, kommer Naturen dem tilhjælp paa en for dette kolde Klima særegen Maade. Det er nemlig let at indsee, at der ikke kan være meget tilovers af den Sommervarme, som skal udvikle Frugter, der indeholde nærende Substantser, saavelsom Syrer og Sukkerstof, og at der ikke kan ligge lang Tid imellem disses Modning og den paafølgende Vinters Frost. Som en ganske sjelden Undtagelse kan det nævnes, at der i den varme Sommer 1850, fandtes modne Krækkebær ved Waigattet midt i Juli. I Mængde modnes de først i Begyndelsen af August, men allerede efter den 20de August indtræder i Gjennemsnit Nattefrosten, der standser al videre Modning og paa samme Tid forhindrer al Gjæring eller Forraadnelse; i den følgende Maaned lægger sig dernæst ogsaa det beskyttende Sneedække over dem og forhindrer deres Indtørring, og de kunne nu holde sig uforandret, indtil den følgende Sommers Varme atter bortsmelter Sneen i Mai Maaned. Naar der derfor i visse Vintre falder en ringe Mængde Snee, kunne Grønlænderne i saadanne Egne, som ere rige paa Bær, forsyne sig dermed hele Vinteren over; dette saae jeg f. Ex. ved Jakobshavn 1850—51, da Fruentimmerne og Børnene, selv i December og Januar, jævnlig gik ud paa Bærsamling og kom hjem med Poser og Kurve fulde; de have da et særegent Redskab til, paa eengang at opkradse og sondre Bærrene ud af Sneen. Meest samles de dog om Efteraaret og i Mai Maaned; om den overordentlige Mængde, i hvilken de findes overalt paa de mere østlig beliggende Kyster, er der allerede talt i det foregaaende

Affnit, ved at omhandle Veirliget i 1850, men Sommerens Varme eller Stadighed har ikke saa stor Indflydelse paa dette Slags Bær, som paa de andre, og der gives neppe noget Aar, i hvilket de ikke kunne samles i rigelig Mængde. Krækkebærbusken kan siges at være den meest udbredte af alle Planter i Nordgrønland og den, som udgjør den største Masse af Vegetationsteppet. Men i Henseende til Mængden af modne Frugter, som den bærer, er der, som omtalt, en stor Forskjel mellem den østlige og vestlige Deel af Kystlandets Bælte, mellem Bunden af Fjordene og de ydre Øer eller Kyster. Rigeligst siges de at forekomme i det Indre af Rekfotouk-, Anleitsivik- og Atanarme-Fjordene; Østkysten af Disko-Bugten er allerede omtalt i denne Henseende; i Omenaks-Fjorden mangle de heller ikke, men findes især i stor Mængde paa den østlige Deel af Storøen, der har Navn deraf (Paurnæt); i det nordligste Distrikt siges de at være sparsommere, dog bør de vistnok ogsaa der søges i de sydostlige Egne, som mindre bereises af Grønlænderne. Krækkebærrene kunne ikke sættes i Sammenligning med nogen af vore Havefrugter i Henseende til Sødme eller Smag; men deres Mængde og den lange Tid af Aaret, i hvilken de kunne indsamles, gjøre dem dog til et velgjørende Bidrag til den udelukkende animalske Føde, Befolkningen forøvrigt lever af, og man kan ikke noksom beundre denne Naturens Gave paa en forøvrigt saa tarveligt udstyret Jordbund. Grønlænderne spise dem ogsaa regelmæssig om Efteraaret, som en Slags anden Ret eller Dessert, efter det egentlige Maaltid: Sælhundekjødet; de sættes da, ligesom dette, i et stort Fad midt paa Gulvet og blandes med smaa Stykker Spæk. De behøve naturligviis heller ikke at syltes, for at opbevares til Vinteren, da de i frossen Tilstand ingen Forandring kunne

lide, og man blot behøver at henstille dem i et Jordskuur eller en kold Stue. — Blaabærrene (**Vaccinium uliginosum**) forekomme noget mindre rigeligt end de forrige, og bære kun modne Frugter i Mængde i de østlige Egne, og selv der med Forskjel efter Sommerens Beskaffenhed. Ogsaa de bevares ret godt under Sneen til om Foraaret; saaledes har jeg i Mai Maaned truffet dem i Mængde, meget søde og velsmagende, ved Bunden af Jakobshavns Iisfjord, netop som de kom frem ved Sneens Bortsmeltning i Solvarmen; men efter saaledes at være blottede, tabe de sig rigtignok i faa Dage. De grønlandske Blaabær ere noget mindre, men finere og sødere, end de, der groe i vore Skove; alligevel samles de slet ikke af Grønlænderne, som have en Art Fordom imod dem, og ansee dem for skadelige. — Endelig haves endnu en tredie Art: Tyltebærrene (**Vaccinium vitis idæa**); disse groe kun i den sydligste Deel, paa ganske bestemte Strøg, især omkring Sydostbugten, og modnes kun i visse Somre. Længere mod Nord har jeg vel hørt, at Busken skal findes, men aldrig, at den skal have baaret modne Frugter. Bærrene spises slet ikke af de Indfødte, og kunne, som bekjendt, kun anvendes til Syltning med Sukker.

Endelig findes der ikke faa Planter, hvoraf Blomsten eller Blomstertoppen, Blade og Rod spises i raa eller kogt Tilstand, saasom: **Sedum rodiola**, der kun forekommer Sønden for Egedesminde og paa Øen Tosak i Sydostbugten; **Pedicularis hirsuta**, som er meget udbredt, og hvoraf Blomstertoppene koges som en Slags Kaal; **Epilobium**, hvoraf tillige Blomstertoppene spises. En Syreart er meget udbredt og turde sættes lig med vor Havesyre. Frodigst groer den omkring gamle Huuspladser, paa Fuglefjeldene og paa de samme Sandsteensbakker, som indeholde Steenkullagene; den kan der

danne tykke Buske paa 1 à 2 Fods Høide; Cochlearen er ligeledes frodigst omkring gamle Huustomter og paa de lave Yderøer, der gjødes af Fuglene; men begge disse Planter spises, saavidt vides, ikke af de Indfødte. Derimod ynde de meget Quanen (Angelica archangelica), hvoraf Stængelen spises raa; men denne Plante har kun en meget indskrænket Udbredelse: foruden i de sydligste Fjorde forekommer den nemlig kun paa Øen Disko, hvilket man pleier at sætte i Forbindelse med det Sagn hos Grønlænderne, at Disko er løsrevet fra et sydligere Land og buxeret op til sin nærværende Plads af en Troldmand. — Islandsk Mos findes overalt, i størst Mængde dog paa Yderøerne af det sydligste Distrikt, som i det Hele udmærker sig ved de fremherskende Mosser og Lichener, formodentlig paa Grund af den større Fugtighed og Taage, de ere udsatte for. Der siges, at dette Mos i Grønland skal være af en ringere Qvalitet, end det paa Island groende, skjøndt det er ganske den samme Plante.

Endelig maa ogsaa her Havet yde sin Hjælp: af Tangarterne, som groe i saa stor Masse langs Kysterne, spises 3—4 af Grønlænderne. Disse kunne maaskee siges at være den Planteføde, de nærmest tage deres Tilflugt til af Nød, hvilket især gjælder om den Art, som kaldes Aukpadlartok, eller den røde.

Mineralriget.

I det første Afsnit er der meddeelt nogle Oplysninger om de Bjergdannelser, som udgjøre Kystlandet af Nordgrønland, og navnlig, at de henhøre til 2 ganske fra hinanden forskjellige Klasser, nemlig Trapformationen, der vel kan an-

tages at indbefatte $^2/_3$ af Arealet, og Urformationen, der indtager det øvrige, men tillige maa formodes at fortsætte sig ind under hiin og danne det Grundlag, hvorpaa den hviler. Urformationen er vel en ligefrem Fortsættelse af den, som udgjør Sydgrønland, uden dog at være saa rig paa sjeldenere Mineralier, især Metaller, hvoraf hidtil kun Spor ere fundne hist og her; Trapformationen og de, i Forbindelse med samme fremtrædende Kuldannelser ere derimod særegne for denne Deel af Kysten, og forekomme ikke i Sydgrønland. I begge disse Bjergdannelser forekommer Blyant eller Graphit, dog under saa ganske forskjellige Forhold, og i saa ganske forskjellige Varieteter, at deres fælles Forekomst i Nordgrønland maa betragtes som tilfældig, og at de skylde ganske forskjelligartede Aarsager deres Dannelse. Dette Mineral, som allerede paa 2 Steder har været Gjenstanden for Forsøg paa en technisk Afbenyttelse, og Steenkullene, som i tidligere Aar have afgivet et ikke ringe Quantum Brændsel til Koloniernes Forsyning, og endnu aarligen benyttes i det Smaa ved de beboede Pladser, som have dem i Nærheden, kunde vel først og fremmest behøve en nærmere Omtale.

Steenkul. I det første Afsnit er det kortelig berørt, hvorledes den Bjergart, som er kaldet Trap, men som ogsaa paa flere Steder viser stor Lighed med Basalt, er brudt frem af Jorden i smeltet Tilstand, ganske som Lavaen af Vulkaner, kun i en langt større Maalestok, saa at den har bedækket flere Hundreder af Qvadratmile, og at dens Strømme have udbredt og opdynget sig over hverandre til flere tusinde Fods Høide. Disse Bjerge gjemme sandsynligviis i deres Indre talrige Lag af de Levninger fra en Fortids Vegetation, som de smeltede Strømme have udbredt sig over, og ved deres

langvarige Tryk forvandlet til Steenkul. Ligesom Grønland igjennem Havet forsynes med Produkterne af fjerne Landes Skove, saaledes kunne dets Beboere endnu finde en Erstatning for den sparsomme Vegetation i Resterne af de Skove, som i en fjern Fortid have bedækket disse Landstrækninger. I selve Kullagene, saavelsom i de omgivende Bjergarter, hvori de ligge, finder man utvetydige Levninger af de gamle Planters Former, saasom Aftryk af Bregner, men især en mere eller mindre tydelig udpræget Træstruktur i visse af Kullene. Mærkværdigst ere i denne Henseende de træagtige Kul, som Isen, der skyder ned fra Toppen af Landet ved Asakak i Omenaks-Fjorden, bærer paa sin Overflade. Her findes flade og tykke, plankeformige Stykker, der maae have tilhørt meget mægtige Stammer, saavelsom knudrede Rodstykker eller Knaster, som tildeels endnu have vedligeholdt Træets Farve, og neppe ere mørkere Egetræ. Det lykkedes mig ikke at komme op til Stedet, hvor Jøkelen løsriver disse Kul og tager dem med sig, men det maa formodes at være i over 1 Miils Afstand fra Havet og i henved 3000 Fods Høide. Det er høist rimeligt, at Træerne, hvorfra de hidrøre, have groet og dannet en Skov paa selve Stedet. De glødende Trapstrømme have udgydt sig derover, bedækket og skjult disse Træer; senere ere de størknede og afkjølede, den stadige Snee og Iis har omsider lagt sig over dem, atter udhulet Bjergmassen og ført hine mærkelige Levninger frem for Dagens Lys. Ifølge en mikroskopisk Undersøgelse som er foretaget over disse træagtige Kul af Hr. Cand. Vaupell, hidrøre de fra Naaletræer af Slægten Pinites. Dette stemmer ogsaa overeens med den Mængde Rav eller fossilt Harpix, som Kullagene paa andre Steder indeslutte, saasom paa Hareøen og ved Atanekerdluk paa Fastlandet. Paa sidstnævnte Sted

synes det endog, som om man kan iagttage Levninger af Træerne i deres oprindelige Stilling. I Almindelighed er dog Træets Form forsvundet ved at gaae over i Steenkullenes almindelige Masse, og i de regelmæssige Kullag kan man ikke skjelne, af hvilke Slags vegetabilske Stoffer de ere sammensatte. Steenkullene kunne antages at ligge skjulte vidt og bredt i det Indre af Trapbjergene; her kan imidlertid kun være Tale om de Steder, hvor dette Mineral træder frem i Yderkanten af Bjergene, saa at det er tilgængeligt og kan benyttes, og atter kun om saadanne Steder, som ligge umiddelbart ved Stranden, hvorfra det udgravede Produkt kan transporteres til beboede Pladser. De høie Plateauer af Trapbjergene falde almindeligviis meget skarpt og brat af imod Havet, og vise øverst meget steile Klippemure, men forneden løbe de gjerne ud i en mere eller mindre flad Fod af lavere Bakker, og danne saaledes et lille Forland paa ¼—1 Miils Brede. Dette Forland, som saaledes adskiller Trapbjergenes steile Klippemure fra Søen, bestaaer snart af Granit, snart af Trap, snart endelig af Sandsteen, som indeslutter Kullagene. Men skjøndt Kullene ere temmelig almindeligt udbredte i disse Sandsteenbjerge, er det dog ikke altid sagt, at de findes i de yderste Dele af dem; ogsaa kunne de skjules af de Gruusmasser, som bedække Overfladen af Bakkerne, saa at de ikke umiddelbart træde for Dagen, og heller ikke med Lethed kunne benyttes, hvor der ikke er Tale om nogen egentlig Bjergværksdrift. Man seer dem i Almindelighed kun i de yderste, mere eller mindre steile Skrænter af Bakkerne, som ere opstaaede ved Søens undergravende Virkning, deels derved, at Elve have udhulet Terrainet. I disse Skrænter vise Kullagene sig brat afskaarne ligesom de øvrige Lag, der udgjøre Bakkerne; og de derved opstaaede Striber, som have en Brede i Overeensstemmelse

med Lagets Tykkelse, løbe nu i Reglen temmelig horizontalt henad Skrænten og kunne forfølges paa kortere eller længere Distance, til de enten forsvinde under en Bedækning af Gruus og Rullesteen, eller selv blive smallere og tabe sig. Hvis man vedblev at udgrave et saadant Kullag, vilde man komme til at arbeide sig mere eller mindre horizontalt fra Skrænten af ind under Bakkens Overflade, hvorimod man ellers i Reglen, hvor Kulbjergværker drives, men hvor Terrainet ikke saaledes er blottet og afskaaret i Skrænter og Kløfter, maa sænke en Schacht fra Bakkens Overflade lodret ned i Jorden, til man naaer Kullaget, og derpaa forfølge dette mere eller mindre horizontalt til Siderne. Men en saadan Afbygning af et Kullag, hvorved man gaaer ind i selve Fjeldet, udfordrer en mere bjergværksmæssig Fremgangsmaade, især da man maa støtte den overliggende Bjergmasse af, efterhaanden som man udtager Kullene; der er, saa vidt mig bekjendt, kun eengang gjort et Forsøg paa en saadan Kulgravning i Grønland. Skjøndt den kan gjøres paa en temmelig simpel Maade og skal bruges paa Færøerne, har man dog hidtil ved de Kulgravninger, som ere foretagne i Grønland, fundet det lettere, ligefrem at bortgrave Alt hvad der ligger over Laget. Denne Methode kan naturligviis kun anvendes paa den yderste Kant af Laget, da dette gaaer mere eller mindre horizontalt ind i Bjergmassen, hvorimod Overfladen stiger, og følgelig det, som ligger over Laget, tiltager i Tykkelse næsten med hver Fodsbred, man fjerner sig fra den yderste Kant. I denne Henseende er der dog naturligviis stor Forskjel; paa nogle Steder staae Kullene frem i en brat Klippevæg, saa at man neppe kan hugge en Fodsbred ud af dem, uden at betydelige Dele af den overhængende Klippemasse styrte efter; Arbeidet er da forbundet med stor Fare og kan aldrig fortsættes synderlig

langt ind, eller give et nogenlunde antageligt Udbytte. Jeg har især havt Leilighed til at see saadanne farlige Arbeider foretages af Grønlænderne i Omenaks-Fjorden, hvor de jævnlig kjøre efter Kul om Vinteren, naar de mere beleilige Steder ere bedækkede med Snee; Frosten bøder da noget paa Klippemassens forvittrede Tilstand, og hindrer den fra at styrte sammen. Men for at Kullene kunne erholdes i nogen antagelig Quantitet ved et saadant aabent Grubearbeide, er det nødvendigt, at Skrænten ikke maa være for steil, og det bliver naturligviis fordeelagtigere, jo svagere den hælder; dog er det endnu intetsteds lykkedes at blotte et Lag til en Brede af mere end ganske faa Alen, forinden den overliggende Bjergmasse faaer en saadan Tykkelse, at det ikke kan lønne sig, at bortgrave den videre. Man pleiede, ved Kulgravningen i Grønland, at kalde den yderste Kant af et saadant Kullag, som var blottet ved Bortrydningen af det Overliggende, en Bænk. Dernæst er det med Hensyn til dette Arbeide af Vigtighed, at den overliggende Bjergart er saa løs, at den kan behandles med Hakke og Spade; dette pleier i Almindelighed ogsaa at være Tilfældet, eftersom Sandstenen og Skiferen, som ligge over Kullagene, i saadanne ydre Skrænter pleie at være stærkt opløste, forvittrede og forvandlede til Gruus og Leer; i modsat Tilfælde maa man anvende Sprængning, hvilket ogsaa i sin Tid skal have været brugt i Omenaks-Distrikt. Da nu i Almindelighed Kulgruberne i andre Lande ere anlagte paa Steder, hvor Kullagene kun spores eller formodes i Overfladen, men hvor man forresten har maattet trænge dybt ned i Jorden for at komme til dem, kan det let indsees, at der udfordres meget gunstige Lokaliteter og en stor Rigdom paa Kullag, og at Terrainet maa være udskaaret og blottet i talrige Skrænter, hvori Kanterne af Kullagene træde

frem, for at et saadant aabent Grubearbeide kan skaffe antagelige Quantitet er Kul tilveie. Dette kan nu vel ogsaa siges at være Tilfældet i Grønland; derimod maa man ikke vente, at Lagene have en saadan Tykkelse, eller at Kullene have Evne til at give en saa intensiv Hede, som de engelske Kul eller de af den egentlige, saakaldte ældre Steenkulformation. Man pleier at regne de grønlandske Kul for at have Halvdelen af den varmende Kraft, som tilhører det samme Maal engelske; men dette er udentvivl for lavt anslaaet, de brænde tillige meget let og jævnt, og ere udmærket godt skikkede til Huusholdnings-Brug, det Eneste hvorom her overhovedet kan være Tale. Efter hvad jeg selv har havt Leilighed til at erfare ved Omenak, hvor jeg varmede et stort og utæt Værelse ved Hjælp af en forholdsviis lille Kakkelovn i den koldeste Tid, troer jeg at Enhver vil foretrække disse Kul for mere end det halve Maal engelske. Dertil kommer, at de ere meget vidt adspredte over Kysten, at der gives mange Steder hist og her, hvor de ringe Qvantiteter, som den sparsomme Befolkning har fornøden, kunne erholdes ved den omtalte Udgravning fra Yderkanten. — Steenkuldannelserne vare i Aaret 1838 Gjenstanden for en, af Hr. Cand. polyt. Schythe foretagen Undersøgelsesreise; han har desangaaende indleveret en Beretning til Rentekammeret, hvori fornemmelig de, som findes langs Kysten af Disko og paa Hareøen, ere udførlig beskrevne. Jeg har bestræbt mig for, deels ved egen Undersøgelse, deels ved at hente Oplysninger fra tidligere Reisendes Undersøgelser og fra Folk i Landet, at komme til Kundskab om de Strækninger af Kysten, hvor Kullag komme for Dagen nær Strandbredden, og hvor de paa den omtalte Maade kunne benyttes. Hvis Talen skulde være om en egentlig bjergværksmæssig Benyttelse, vilde en ganske enkelt af disse

Lokaliteter være tilstrækkelig til at forsyne Grønland i mange hundrede Aar; men paa Grund af det sparsomme Forbrug og slige Foretagenders Kostbarhed, vilde det for Tiden endnu langtfra være tilraadeligt, at begynde paa sligt. Derimod er det særdeles gavnligt, om der hist og her findes Steder, hvor den adspredte Befolkning med egne Hænder kan forskaffe sig det nødvendige af dette udmærkede Brændsel. Paa en saadan Maade benyttes Kullagene endnu den Dag idag paa adskillige Steder. Alene i Omenaks-Fjorden udgraves der hver Vinter sikkert over et Par hundrede Tønder. De omtalte Strækninger findes samtlig udhævede paa Kaartet, og det behøver vel ikke at tilføies, at det dertil benyttede Tegn ikke skal antyde et enkelt Punkt, men en Strækning af noget over eller under en halv Miil, paa hvilken Lagene mere eller mindre sammenhængende komme for Dagen, saa at man efter Omstændighederne kan benytte dem paa det ene eller det andet Sted. Vi ville forsøge at gjennemgaae dem enkeltviis, hvorved det tillige let vil udvise sig, hvilke af dem der ere de fordelagtigste, hvis Talen skulde være om Benyttelse ved egentlige Grubearbeide, i hvilket Tilfælde det næsten kun kommer an paa Lagets Tykkelse og Nærheden ved Havet. Hine steenkulrige Egne ere:

1) Atanekerdluk. Paa Fastlandskysten, ved Indløbet til Waigattet, nærmest denne beboede Plads, træde flere Kullag for Dagen i et dybt udskaaret Elvleie. Hovedlagene findes 1000 Alen fra Strandbredden, ere 4 i Tallet, tilsammen 1 Alen tykke og adskilte ved Leer og Sandsteen, tilsammen af 12 Alens Mægtighed. Overkanten kommer frem paa en Strækning af 3—400 Alen, og kunde vel bortgraves til en Brede af 2—3 Alen. Veien igjennem Elvleiet ned

til Stranden er om Vinteren belagt med jævn Snee og beqvem for Slædekjørsel. Ved den samme Huusplads findes en rummelig, vel beskyttet Havn, der turde antages at kunne benyttes for Skibe, kun at den forstørstedelen er temmelig dyb. Noget høiere oppe paa Landet, 800 Fod over Havet findes de mærkelige Partier af Kul, som kunde ligne Træstammer, der endnu stode i deres oprindelige Stilling, begravede under Sand og Leer; de indeslutte meget Rav eller fossilt Harpix, have tildeels en udmærket Glands, og brænde med stor Lethed, men lade sig neppe afbenytte formedelst Høiden og Bakkens Steilhed. Kullagene kunne spores videre langs hele Kysten; først ved Huuspladsen Kardluk, 3/4 Mile længere mod Nord træder et større Kullag for Dagen, 1 Alen tykt, umiddelbart ved Stranden, i en lav Skrænt, hvorover fladt Land. Bjergmassen er meget løs og forvittret og kan let bortgraves, men Kullene synes at være af mindre god Qvalitet.

2) Patoot. Saaledes kaldes Sandsteenbakkerne henimod Midten af Waigattet, som ere gjennemskaarne af 5 regelmæssige Kløfter med Elve, og adskilte fra Strandbredden ved et meget jævnt og med Grønsvær bedækket Forland paa 1 à 2000 Alens Brede. Disse Bakker ere særdeles rige paa blottede Kullag: i den anden Kløft sydfra saaes henved 10 Kullag over hverandre, men vel langt fra Stranden; i den fjerde saaes strax ved dens Indgang tilhøire et Lag af særdeles gode Kul, paa 2 Alens Tykkelse, meget let tilgængeligt, og tilvenstre 2 à 3 noget mindre Lag; i den femte Kløft ligeledes strax ved Indgangen, 2 Lag paa 1/2—3/4 Alens Tykkelse. Endelig lidt nordligere fandtes i en mindre Kløft, 200 Alen fra Strandbredden, 3 Lag paa 1/2—3/4 Alens Tyk-

kelse; kort sagt, hele Kysten viser, paa 1 à 2 Miles Strækning, blottede Kullag i ethvert Elvleie, som endnu er undersøgt, kun at de først træde henved 1/4 Miil tilbage fra Strandbredden, men nærme sig den henimod Atane-Elven eller Midten af Waigattet. Dog udmærker Forlandet sig som særdeles jævnt skraat, saa at det paa flere Steder endog vilde være muligt, at kjøre med Slæde om Sommeren paa den blotte Grønsvær ned til Stranden.

3) Atane. Paa Nordsiden af Elven findes, strax ved Indgangen til den store Kløft, et Kullag paa 2 Alens Tykkelse blottet i en steil Skrænt, rigelig 1000 Alen fra Stranden. Paa det af mig besøgte Sted lader sig intet bortgrave af den steile og faste Sandsteensvæg over Laget. Men der kan neppe være Tvivl om, at der i Omegnen maa findes gunstigere Punkter, hvor man kunde benytte Overkanten af dette mægtige Lag.

4) Kordlutok. Dette er Navnet paa nogle smaa Vandfald, som styrte ned fra et Par tusinde Fods Høide over de bratte Klippevægge, som her nærme sig mere til Havet. I Nærheden deraf, omtrent 3 Mile fra Udstedet Noursak og Waigattets nordlige Munding, findes umiddelbart ved Stranden en lav Sandsteensskrænt, i hvilken 3 Kullag opdagedes; det øverste, og Overfladen nærmeste, havde 1 Alens Mægtighed.

5) Kulluk, et lille Næs, 1½ Miil Sønden for Noursoak, i hvis Nærhed der findes en Telteplads, der beboes om Sommeren. Saavel ved Teltepladsen, som noget høiere oppe, i Skrænten af et Elvleie, er der fundet Kul af god

Qvalitet og udmærket smuk Glands, men, efter Sigende, ikke let tilgængelige.

6) Ekkorgvæt. Fra det sidstnævnte Sted af er der ikke fundet Kul i Nærheden af Strandbredden, før et Stykke ind i Omenaks-Fjorden, 4 Mile fra Niakornak, hvor et Lag kommer fra Dagen, ½ Alen mægtigt og umiddelbart ved Udløbet af en lille Elv i Havet.

7) Slibesteensfjeldet. I den steile Skrænt, hvormed dette Fjeld vender ud til Havet, kan man næsten uafbrudt forfølge flere Kullag, af hvilke man hist og her kunde udhugge endeel, men neppe bortgrave det Overliggende.

8) Pattorfik. Nær Elven af dette Navn sees ligeledes et Kullag i en steil Skrænt, og halvt bespyllet af Havet.

9) Sarfarfik. I den lille Elv, som løber ud ved denne Huusplads, sees et Kullag, som kan forfølges paa en temmelig lang Strækning, langs Skrænten i Elvleiet. Dets yderste Rand er bedækket med løse Masser, som kunne bortgraves, men Laget synes kun at være af ringe Mægtighed.

10) Kome. Midt imellem det sidste Sted og den store Kløft Tuëparsoït, ved hvis Munding Huuspladsen Kome ligger, gaaer en bred og aaben Kløft op i Landet, af hvilken en lille Elv (Kook, hvoraf Pladsens Navn) løber ud i Havet. I Bunden af denne Kløft træder et Kullag paa 1—2 Alens Tykkelse for Dagen paa en lang Strækning.

Dette Lag er i en Række af Aar blevet benyttet for Handelens Regning. Saavidt vides, blev her, saavelsom paa de to sidstnævnte Steder, gravet Kul til Kolonien allerede for 50 Aar siden; man blottede en Bænk paa 3—4 Alens Brede, ved at bortrydde det Overliggende, som tildeels er saa fast Sandsteen, at man endog i sin Tid har maattet anvende Sprængning. Til Kulgravningen anvendes 5—6 Mand i 4—5 Uger, fra Midten af April. De udgravede Kul maatte først transporteres nedad en steil, og 50 Fod høi Skrænt i Elven, hvorfra de kjørtes paa Slæde til Stranden. Kolonien forsynedes saaledes med Brændsel indtil 1832, da man fandt, at Vanskelighederne ved Lagets Bearbeidelse tiltoge i den Grad, at det blev foretrukket, at udsende Brændselet fra Hjemmet. Endnu paa et Par andre Steder i Nærheden af denne Kløft har man fundet Kullag.

11) Upernivíks-Næs paa Nordsiden af Omenaks-Fjorden. Den sydvestlige Deel af denne Ø dannes af et meget høit Sandsteenbjerg, som er udhulet af Elve, i hvis temmelig steile Kløfter flere Kullag komme for Dagen.

12) Innerit-Fjorden i Upernivíks-Distrikt. Der er er ingen Tvivl om, at der forekomme Steenkullag paa flere Steder langs Kysten af den store Svartenhuks-Halvø. Men denne Landstrækning er endnu, selv i geographisk Henseende, lidet bekjendt. I dens nordligste Deel, hvor man atter træffer Beboere, ere Kullene fundne paa et Par Steder. Paa Sydsiden af Innerit-Fjorden, sees saaledes 3 Lag, deels umiddelbart ved Stranden, deels i Skrænten af et lille Elvleie, men dog af mindre end 1 Alens Mægtighed.

13) Hareøen. Her skulle Kul forekomme paa et Par Steder af Kysten. De betydeligste Lag findes paa Sydostsiden, hvor 2 af dem komme for Dagen umiddelbart ved Havet, med 1—2 Alens Mægtighed. De udmærke sig ved en stor Rigdom paa Rav, og ere af fortrinlig Godhed. Men Lagene skulle være meget bedækkede og vanskelige at bearbeide.

14) Rittenbenks Kulbrud paa Disko. Omtrent ligeoverfor de kulrige Bakker, Patoot, paa Fastlandet, findes flere Kullag af betydelig Mægtighed paa forskjellige Steder af en 3—4 Mile lang Kyststrækning. De nordligste skulle være de bedste, rigeste og lettest tilgængelige i Grønland. Skrænten vender lige ud til Havet; Lagene ligge over hverandre, saa at der kan udgraves flere paa eengang, og der er forholdsviis kun lidet Overliggende at bortrydde. Men Ankerpladsen skal være slet. De sydligste findes paa begge Sider af Elven ved Kudlisæt, en Huusplads, som indtil for 12 Aar siden var beboet af en Familie hedenske Grønlændere. Jeg har kaldet disse Rittenbenks Kulbrud, fordi de indtil 1832 brugtes til Forsyning af Kolonien Rittenbenk, der herfra aarlig erholdt henved 200 Tønder, som bleve udgravede af Koloniens Mandskab og hentede i en Jagt. Ogsaa til Kolonien Egedesminde hentedes Kul herfra med en Jagt, som blev liggende ved Kysten, medens Kullene udgravedes, og fuldendte Reisen med fuld Last i 5—6 Uger, og fra Jakobshavn afgik aarlig en Storbaad, som fuldendte 2 saadanne Togter i 5—6 Uger.

15) Skandsen, paa Sydostsiden af Disko, henved 10 Mile fra Kolonien Godhavn. Man kalder saaledes en Strækning af Kysten paa henved ½ Miils Længde, der inde-

holder flere Kullag, som meest af alle, og endnu indtil den seneste Tid have været benyttede. Lagene skulle dog ikke overstige ³/₄ Alens Tykkelse, men der findes flere over hverandre, de ere blottede over lange Strækninger, og det Overliggende skal ikke være vanskeligt at bortrydde. Noget høiere, ¹/₄ Miil fra Stranden, skulle de være 2—2¹/₂ Alen mægtige. Allerede før 1800 hentedes herfra aarligen flere Ladninger med en Jagt til Godhavn og Kronprindsens Eiland, og der laae fast Besætning paa Stedet, for at bryde Kullene. Senere foretoges disse Togter deels med en Jagt eller Galeas, deels ogsaa med aabne Fartøier, men forvoldte flere Forliis, ja endog Tab af Menneskeliv. Efter det sidste Forliis af en Dæksbaad i 1848 er Kulgravningen ogsaa her stillet i Bero, og Stedet beboes heller ikke mere.

16) Makkak, 6 Mile fra Godhavn. Lagene ere der mindre, og vanskeligere at bearbeide. Dog gravedes Kul her for Handelens Regning endnu i 1837, og der regnedes i den Sommer 2 Tønder daglig paa hver Arbeidsmand.

17) Iglytsiak. Henved 4 Mile fra Godhavn blev der for faa Aar siden opdaget et meget rigt Kullag i et Elvleie, hvor Grønlændere have hentet af det paa Slæde.

Blyant eller Graphit, der i mineralogisk og chemisk Henseende staaer nær ved Steenkul, eftersom det bestaaer af mere eller mindre reent Kulstof, forekommer i 2 forskjellige Varieteter. Deels findes den i Urbjergene, meget udbredt over hele Grønland; den danner der fine Blade eller Skjæl, der ved et flygtigt Øiekast kunne forvexles med Glimmer, som ledsager den og er iblandet Bjergarten ganske paa samme

Maade. Man kjender gjerne de Steder af Klipperne, hvor Graphiten saaledes findes indsprængt, ved den stærke Forvittring og den ruftbrune Farve, som ledsager Mineralet. Paa enkelte Steder findes disse Blade i betydeligere Mængde, og samlede til hele Lag eller Aarer, og det er kun om saadanne Steder, at der kan være Tale i Henseende til Benyttelsen af Mineralet. Denne bladede Blyant udmærker sig ved sin Blødhed og smukke Glands, men har i Henseende til Anvendelsen den Mangel, at den, paa Grund af sin Seighed og Bladenes Bøielighed, ikke godt lader sig pulverisere i den Grad, som er nødvendigt for de finere Blyantspennes Masse. Man kan rive den nok saa længe, og der bliver dog altid fine glindsende Skjæl tilbage. Forskjellig fra denne er den saakaldte tætte Blyant, der udmærker sig ved sin Skjørhed, sit sorte, næsten glandsløse Brud, og med Lethed lader sig pulverisere. Den anvendes derfor til de finere Blyanter, og staaer i en langt høiere Priis, end hiin, især naar den findes i saa store Stykker, at man ligefrem kan skjære Blyantspenne ud af det raae Mineral, saaledes som det er Tilfældet med den fra Borrowdale i Skotland, hvor Gruben skal være nær ved at udtømmes.

Den bladede Graphit forekommer, som det synes, i betydelig Mængde ved Ekallugarsoït, og i Neksotouk-Fjorden i den sydligste Deel af Egedesmindes Distrikt; i ringere Mængde paa Pynten Nook ved Christianshaab, og paa Storøen i Omenaks Distrikt. Men meest udmærket findes den paa Langøen, ½ Miil fra Kolonien Upernivik. Graphiten danner her ligesom Aarer eller Gange, der snart forgrene sig og spredes ad, snart samle sig og da i det Høieste kunne opnaae en Tykkelse af 1 Alen. En saadan Aare danner en Stribe paa Overfladen, 7—800 Alen fra Landingspladsen ved

Kourfoeitflak paa Vestsiden af Øen, omtrent 300 Fod over Havet. Den kan spores der, paa en Strækning af nogle hundrede Alen, paa hvilke 5 Gruber ere aabnede ved Boring og Sprængning af den faste Klippemasse. Mineralets Forekomst paa dette Sted syntes allerede flere Aar tilbage at have været Grønlænderne bekjendt, da de viste Prøver deraf til engelske Hvalfangere, hvorpaa i Aaret 1845 først 2 Brigger og 2 Skonnerter besøgte Øen, men snart igjen forlode den, efterat have medtaget en ringe Qvantitet Blyant. Dernæst kom i samme Sommer en vis Davisson med 2 Skonnerter, laae i længere Tid ved Stedet, og lod først sprænge en stor Aabning i Klippegrunden paa det saakaldte søndre Næs, eller den vestligste Pynt af Øen, og dernæst paa det ovenomtalte Sted, hvor det største Udbytte, efter Sigende endog over 100 Tons, erholdtes i Løbet af et Par Maaneder. De derværende 5 Gruber ere 10—20 Alen lange, 3—4 Alen brede og indtil 6 Alen dybe; en Hovedaare synes at have strakt sig igjennem dem, men dog meget uregelmæssig og stærkt forgrenet i Klippemassen, som er sprængt ud i store Blokke, der derpaa have maattet sønderslaaes, for at udsondre det rene Mineral.

Den tætte Graphit har en mere indskrænket Forekomst, men findes dog paa det enkelte Sted i større Mængde og renere udsondret i Klippemassen. Steenkullagene have paa forskjellige Steder liidt mærkelige Forvandlinger ved Indvirkningen af de gløende Trapstrømme, som have gjennemtrængt dem eller udgydt sig over dem. Saaledes sees der Kullag, som ere forvandlede til naturlige Cooks og til halvmetallisk glindsende Anthracit, det vil sige Kul, hvoraf alle flygtige Bestanddele ere uddrevne ved Heden, og som brænde uden Flamme eller Røg. Men mærkeligere er den Forvandling, hvorved

et heelt Steenkullag er gaaet over til at blive Blyant. Man kan ved Kunst bevirke denne Forvandling, eller faaer den rettere sagt tilfældig ved Udsmeltningen af Jernet, i den overordentlige Hede, som hersker i Jern-Høiovnene, eftersom smaa Partikler af de til Udsmeltningen anvendte Kul optages af det smeltede Jern og udkrystallisere paa dets Overflade som Graphit, naar det afkjøles. Vanskeligere er det at forklare sig, hvorledes et heelt Kullag ved den blotte Ophedning har kunnet undergaae denne Forvandling; men saavel Blyantens Udseende, som Beskaffenheden af den Bjergart, hvori den forekommer, tyde paa denne Oprindelse, hvortil kommer, at Brudstykker af Anthracit, eller halvt forvandlede Kul, ere fundne iblandede. Et saadant Steenkullag findes ved Karsok i Omenaks-Fjorden, henved ½ Miil op i Landet, og i en Høide af 10—1200 Fod over Havet, i en hvid, ligeledes ved Heden stærkt hærdet og halvt sammensmeltet Sandsteen. Om Maaden, hvorpaa det findes indleiret i Bjergmassen, og hvorledes man er istand til at udgrave det, gjælder i Eet og Alt det samme, som er sagt om Kullagene. Yderkanten af det kan spores hist og her paa en Strækning af henved ¼ Miil, som er antydet paa Specialkaartet over Omgivelserne af Kolonien Omenak. Overfladen af Landet danner der en temmelig jævn Slette, og det yderste af Blyantslaget er bedækket med løse Gruus- og Steenmasser; men kun i Kløfterne kommer det mere reent frem, og det synes der at have en Tykkelse af indtil 6 Tommer. Denne Blyant udmærker sig ved sin Skjørhed og Fiinhed, ved sin Mangel paa iblandede haardere Mineralier; man kan endog save Blyantspenne ud af det raae Mineral, som lade sig tilspidse meget fiint, men dog ere temmelig haarde til Tegning. Efter de seneste Forsøg, som ere foretagne dermed i England, skal den være den

af de hidtil forsøgte Blyantssorter, som kommer den fra Borrowdale i Skotland nærmest; og et ringe Parti af den skal der være kjøbt til en meget høi Priis, for at anvendes til fine Blyantspenne. Ogsaa denne Blyant havde for lang Tid siden været kjendt af Grønlænderne, som fandt Brudstykker af den paa Overfladen, og nedskyllede af Elve. Da jeg havde undersøgt denne Lokalitet og indsendt en Beretning derom til Indenrigsministeriet, ankom Aaret derpaa et af d'Hrr. Lundt og Prahl udrustet Privatskib til dette Sted, og forblev ved Omenak et Par Maaneder, i hvilken Tid der med hele Skibets Mandskab blev foretaget Udgravning af Blyant. De udførte dette paa den samme Maade, som er omtalt ved Kulbrydningen, idet de nemlig bortryddede de løse Masser som ligge over den yderste Kant af Laget, og saaledes paa eet Sted blottede det over en 20 Alens Strækning, og til en Brede af 3 Alen. De erholdt derved i det Hele omtrent 10000 Pd. og fandt de største Vanskeligheder i Frosten, som hindrede en dybere Indtrængen, og den besværlige Transport, ved Bæring i Sække, ned til Strandbredden. Denne udføres imidlertid om Vinteren langt lettere paa Slæde, da Veien danner en temmelig jævn Skraaning, paa en enkelt steilere Terrasse nær; og det maa i det Hele bemærkes, at hiint, forøvrigt fortjenstfulde Foretagende blot var en Undersøgelses-Expedition, og ikke i sig selv kunde være bestemt til at give Udbytte. Det forstaaer sig, at Produktet her, saavelsom i andre Lande, maa være tilveiebragt, naar Skibet kommer for at hente det.

Med Hensyn til andre Mineralprodukter, som tjene eller kunde tjene til Brug, bemærkes: at Vægtsteen, eller den bekjendte bløde Bjergart, som bruges af Grønlænderne til at forme Kogekar og Lamper af, og som navnlig er uundværlig

til de sidstnævnte, især findes 2 Steder: i Pakitsok-Fjorden, hvor den danner et Lag i den faste Klippevæg, nær den beboede Plads, og i den mindre Kariaks-Fjord, Omenaks Distrikt. Desuden angives der flere andre Findesteder, paa hvilke ogsaa Navnet: Okesiksak, som er den grønlandske Benævnelse paa dette Mineral, tyder; men i det Hele er Vægtstenen sparsommere her, end i Sydgrønland, og de deraf forfærdigede, og i den grønlandske Huusholdning saa nødvendige Lamper, ansees derfor ogsaa som en Raritet. — Gode Byggesteen mangler det sjeldent paa, da de granitagtige Bjergarter ere meget skifrede og egne sig til at kløves i flade Stykker. Ogsaa turde den, paa flere Steder forekommende, og i udmærket regelmæssige Søiler kløftede Basalt være vel skikket til Bygningsbrug. — Af Kalksteen forekommer temmelig hyppig den saakaldte Dolomit eller kornede Kalk. Den har som oftest et særdeles smukt, hvidt, marmoragtigt Udseende, og kunde maaskee endog egne sig til Billedhuggerarbeide. Men hvorvidt den egner sig til at brændes, er tvivlsomt, da den, ved Siden af Kalkfjorden, indeholder Magnesia; der er heller ikke synderligt Brug for brændt Kalk til Bygninger der i Landet. — Allun og Vitriol forekomme i temmelig Mængde i Omenaks-Distrikt. Den sidste ledsager, og findes tildeels i Steenkullene, og der skal endog tidligere være forsøgt paa at benytte den i Forbindelse med Kulbrydningen. Det første forekommer i betydelig Mængde paa den østlige Deel af Storøen, der udmærker sig ved den stærke Forvittring, Bjergarterne have undergaaet; deels sidder det i reen Tilstand som en Skorpe paa Klippevæggene, der hvor de ere noget beskyttede mod Fugtighed, deels er det indblandet i den øverste Skorpe af de Leer- og Gruusdynger, som ere opstaaede ved Klippemassernes Hensmuldren. — I disse samme forvittrede

Bjergarter, saavelsom i Ledsagelse med Blyanten ved Upernivik, findes en betydelig Mængde ædle Granater. De som samles paa Overfladen ere i Almindelighed kun smaa og gjennemtrukne af Ridser; dog have de, som jævnlig samles af Grønlænderne, og hvoraf Prøver ere hjemsendte, viist sig at have Handelsværdi.

Paa Metaller synes, som omtalt, Nordgrønland at være fattigt. Dog tør man ikke drage nogen sikker Slutning af de faa Undersøgelsesreiser, som hidtil ere foretagne paa disse vidtløftige Landstrækninger. Hist og her findes Spor af Kobber, paa eet Sted ogsaa et ganske lignende Kobbererts, som det der for Øieblikket er Gjenstand for den af Hr. Kjøbmand Lundt ledede private Expeditions Arbeider ved Julianehaab, men kun i yderst ringe Mængde eller rettere Spor. Det turde tillige nævnes som en Curiositet, at jeg hos Grønlænderne ved Niakornak i Jakobshavns-Distrikt fandt henliggende et Stykke metallisk Jern paa 21 Punds Vægt, som efter deres Sigende var fundet i Nærheden af Stedet, paa Overfladen af Jorden. Det var overtrukket med en tyk Skorpe af Rust og Snavs og derfor ukjendeligt, men paafaldende formedelst den betydelige Vægtfylde. Først ved en nøiere Undersøgelse har jeg overtydet mig om, at det virkelig er metallisk Jern, og da hverken dets Form, eller øvrige Beskaffenhed, eller dette affides Findested tillader nogen Antagelse af en Oprindelse fra Menneskehænder, men paa den anden Side Jern kun høist sjeldent og usikkert vides at forekomme i gedigen Tilstand, undtagen som Meteorjern, turde det være rimeligst at antage dette Stykke for en Aërolith, og navnlig for en af de sjeldnere, som ere heelt af metallisk Sammensætning. Dette erindrer os om det bekjendte Factum, at Ross, paa sin første Nordpols-Expedition fandt Eskimoerne i Bunden af Baffins-

bugten, som aldrig havde communiceret med Europæere, forsynede med Jernredskaber.

Almindelig Oversigt over de naturlige Erhvervskilder.

Det er bekjendt, at Beboerne af denne Kyststrækning for rigeligt hundrede Aar siden, før de danske Handelsetablissementers Oprettelse, ikke stode i nogen regelmæssig Connex med Europæere, at Hvalfangerne, og især Hollænderne, vistnok af og til dreve Tuskhandel med dem, men at de i alt Væsentligt forsynede sig selv med deres Livsfornødenheder. Den senere vedligeholdte Handel med de Danske har ikke bevirket en saa stor Forandring i deres materielle Forfatning, som man skulde vente; deres daglige Føde er endnu, og maa altid blive Kjød, og deres Klæder Skind. Den større Lethed, hvormed de ved Handelen ere satte istand til at erholde Trævarer, har vel hist og her forbedret deres Boliger, men ikke forandret det Ringeste i deres Construktion; ligesaa Jernvarerne i Henseende til deres nødvendigste Redskaber. Kun een Artikel, nemlig Skydevaabenet: Riffelen, kan siges at have havt en væsentlig Indflydelse paa deres Jagt, og derved ogsaa paa deres Økonomi. I Henseende til Klæder er rigtignok Brugen af uldne og Bomulds-Varer bleven meget almindelig blandt Grønlænderne; ogsaa udhandles endeel europæiske Fødevarer, henhørende til Meel, Gryn og Brød, ikke at tale om egentlige Luxusvarer, saasom Kaffe og Sukker samt Tobak, der ere blevne til almindelige og næsten daglige Nydelser. Men ingen af disse kan siges at være blevet en Nødvendighedsartikel for dem; der er ingen Tvivl om, at de, selv om Tilførselen af disse Varer ganske blev afskaaret,

vilde kunne fortsætte deres Levemaade temmelig uforandret, ja det var vel endog ei umuligt, at den dem eiendommelige Opfindsomhed snart vilde skaffe dem Erstatning for de europæiske Skydevaaben, der nu have en saa stor Betydning for dem, hvis ogsaa disse udebleve. Naar undtages Garnfangsten og visse Arter af Fiskeri, er der heller ikke endnu paaviist nogen Erhvervskilde, som kan erstatte dem den Jagt, der forsyner dem med alle deres Fornødenheder, og som er og maa blive deres vigtigste, om end ikke eneste Industri, og ligesaalidt noget andet Redskab, end de, som de skylde deres egen Opfindsomhed, og hvortil Materialet produceres af dem selv, undtagen netop Riffelen, og lidt Jern til Pilespidser o. s. v. Uagtet der saaledes af Naturen er sat en snæver Grændse, ud over hvilken Grønlænderne aldrig ville kunne forandre deres Beskjæftigelse og derpaa begrundede Levemaade, lader der sig indenfor denne Grændse tænke en vis Forbedring i deres materielle Velværen, til hvilken der udfordres Gjenstande, som deres eget Land ikke er istand til at forskaffe dem, og som maae ansees for virkelige Nødvendigheds-Artikler, forsaavidt en saadan Forbedring i deres materielle Forfatning er et uundværligt Grundlag for al aandelig Cultur. Jeg regner dertil især en Forbedring i deres usle Vinterhuse, hvortil Træevarer og Kakkelovne udfordres, samt Garnfangst, Skydefangst, Fiskeri, hvortil ligeledes fremmed Materiale udfordres. Det turde derfor være af Interesse at see, hvilke Midler Befolkningen eier til at forskaffe sig slige Indførsels-Artikler. Naar vi nu, for at komme til Kundskab herom, ville opsummere Værdierne af de forskjellige Udførsels-Artikler, som i det Foregaaende ere gjennemgaaede, da turde maaskee den store Forskjel mellem Værdien paa det europæiske Marked og den Indtægt, som kommer Producenterne i Grønland til-

gode, være paafaldende. Men de lave Priser paa Stedet fremkaldes tildeels ved den eiendommelige Maade, hvorpaa den kongelige grønlandske Handel, som Monopolhandel maa være organiseret, og som ikke tillader en direkte Sammenligning med Priserne i andre Lande, hvor Handelen er aabnet for Concurrence. Der maa nemlig tages i Betragtning, deels at Alt, hvad der kunde henføres blandt Afgifter, og nærmest da de Summer, som medgaae til Administrationens, Missionens og Lægevæsenets Bestridelse, her stiller sig under Formen af Varepriserne, som Staten kan foreskrive; deels at Handeles Indtægter overhovedet ikke saa meget ere beregnede paa den Gevinst, som haves paa de til Grønland overførte Varer, som paa Retourvarerne, eller de grønlandske Produkter, der følgelig komme til at bære saa godt som hele Byrden af de Udgifter, der forvoldes saavel ved Handelen, som ved de Institutioner, Staten vedligeholder til Befolkningens Bedste.

Oversigt over Værdien af Handelsvarer, som aarlig ere producerede i Nordgrønland, efter Gjennemsnittet af Aarene 1846—49 inclusive.

	Efter Indkjøbspriserne hos Producenterne i Grønland.			Efter europæiske Priser.
	pr. Producent.	pr. Individ.	Ialt.	Ialt.
	Rbd. ß.	Rbd. ß.	Rbd.	Rbd.
Producterne af Sælhunde- og Hvidfiske-Fangst	35 — 60	7 — 1	22800	113300
Rensdyrskind	2 — 18	" — 41	1400	6900
Edderduun	" — 75	" — 15	500	3400
Ræveskind	" — 60	" — 12	400	2000
Hailever	1 — 69	" — 32	1100	4000
Bjørneskind, Hundeskind, Fjer, Torskelever	" — 38	" — 8	260	1000
Ialt....	41 — 32	8 — 13	26460	130600

Til den Sum af 41 Rbd. 32 ß.*), som saaledes falder paa hver Producent, eller som hver Familie paa 5 Personer

*) Med Hensyn til Fordelingen af Indtægterne paa Producenter, Familier eller og paa Individer bemærkes, at der efter Folketællingen i 1850 fandtes 3299 Indfødte i Nordgrønland. Til de 592 af disse, som regnedes at være Fangere, komme endnu 49 bosatte, og med Grønlænderinder gifte, danske Underbetjente eller Arbeidsfolk, som maae antages at ernære deres Familie ved deres eget Erhverv af Landets Producter, og derfor bør regnes blandt Producenterne.

har til at indkjøbe sig Handelsvarer for, kommer endnu den Fortjeneste, som Grønlænderne have af de derværende Danske, deels ved at forrette Arbeide, deels ved Salg af Vildt o. a., deels som Catecheter i Missionens Tjeneste, hvorved den bliver at forhøie til 48 Rbd. Spørges der, om denne Sum er tilstrækkelig for en grønlandsk Familie til at anskaffe sig deels de nødvendigste europæiske Varer, saasom Skydevaaben Krudt og Bly, Træ- og Jernvarer, Leertøi samt visse Alenvarer, foruden Luxus-Artiklerne: Kaffe, Sukker og Tobak til jævnligt Brug, da maa her atter bringes i Erindring, hvad der ovenfor er bemærket, nemlig deels at Landets egne Produkter have forsynet Grønlænderne med alle væsentlige Livsfornødenheder, forinden hine, til Udførsel anvendte, ere afgivne, skjøndt paa sine Steder Hangen til Luxusvarer forleder dem til at opspare færre Skind til Klæder, end de burde; og dernæst, at de faa europæiske Varer, der ere at betragte som virkelige Nødvendigheds-Artikler, leveres dem for en langt billigere Priis, end en, for Concurrencen aabnet Handel, under en mere naturlig Fordeling af Gevinsten paa udgaaende og Retour-Varer, vilde kunne gjøre det. Men

---

Men blandt de 3299 Consumenter fragaae omtrent 50 Indfødte, som staae i Handelens Tjeneste eller ganske underholdes af samme Derimod ere de Indfødte, der staae i Missionens Tjeneste, paa Grund af den ringe Løn, henregnede blandt hine Consumenter. — Det Udvalg af Rigsdagens Finantskommittee, som i 1850 tog den grønlandske Handels pecuniære Forhold under Overveielse, erholdt som Gjennemsnitssum for en grønlandsk Families Indtægter ikkun 35 Rbd. Forskjellen mellem denne og den ovennævnte, 41 Rbd. 32 ß, ligger vel for en Deel i den forholdsmæssig ringere Production i Sydgrønland, som her ikke er indbefattet, men for endeel ogsaa i andre Omstændigheder, som Udvalget har ladet ude af Betragtning, samt i en noget forskjellig Beregningsmaade.

forøvrigt ville vi faae Leilighed til at drøfte dette Spørgsmaal senere, hvor Talen vil være om Befolkningen selv.

I nøieste Forbindelse med Værdien af Udførsels-Produkterne staaer Værdien af de Artikler, som direkte tjene til Befolkningens Underhold; for hvert Skind eller hver Portion Spæk, Grønlænderen indleverer paa Handelen, har han en tilsvarende Portion Kjød, som er hans daglige Brød. Naar undtages Fisk og Fugle, som altid kun blive en Hjælp til Sælhundekjøddet, kan han ikke tilfredsstille Trangen til daglig Føde, uden tillige at skaffe de Varer tilveie, paa hvilke Handelen er baseret. Man hører intetsteds saa hyppig tale om Sult, som i Grønland; der gives egentlig kun 2 Gradationer i Befolkningens Tilstand: nemlig god Fangst, naar de have tilstrækkeligt Kjød og dermed Varme i Huset, samt Kaffe, Tobak 2c., — og Sult, det vil sige, naar de maae tage deres Tilflugt til Fisk, og navnlig Ulke. Mellem disse Tilstande er der en stadig Vexel hvert Aar; det Forraad af tørret Kjød, som indsamles om Foraaret og Sommeren, er langtfra nok til at dække Mangelen, som indtræder til visse Tider i Løbet af samme Aar. Saasnart der indtræder heldig Fangst, lever man i Velstand, saalænge det varer, men dermed er det ogsaa forbi, et Par Dage efter staae atter Kulde, Sult og Ulke-Fiskeri for Døren. Denne Mislighed har naturligviis den samme nærmeste Grund i Befolkningens Charakteer, som dens Mangel paa Eiendom overhovedet, og paa egentlige faste Boliger. Hvorvidt der i denne Henseende kunde være Haab om en Forbedring, ville vi foreløbig lade være ubesvaret, men der kunde tillige spørges, om der endnu er en anden og vægtigere Grund, om denne Kyst med dens Farvande virkelig er istand til at levere det Tilstrækkelige til Indvaanernes Ernæring, forudsat, at de til forskjellige Aarstider erhvervede

Produkter vare ligelig fordeelte over hele Aaret, eller om de naturlige Forhold i og for sig[1], aarlig til visse Tider, betinge Mangel. Vi kom i det Foregaaende til det Resultat, at der aarlig fanges over 50000 Sælhunde og flere hundrede Hvidfisk og Narhvaler; efter Fradrag af Spæk og Skind, som tjene til Handelsvare eller forbruges i Landet selv til andre Øiemed, end Føden, kan det Qvantum af spiselige, eller til Hundefoder anvendelige Dele, som resulterer af hine Dyr, neppe anslaaes til ringere end 5 Millioner Pund. Antager man dernæst, at Sommererhvervet, Rensdyrene, visse Fisk, Æg og Fugle afgive et Qvantum Fødemidler, som er æqvivalent med hvad der behøves til Befolkningens Underhold i de 3 Maaneder af Aaret, og at Halvdelen af hiint, som udbringes af Sælhunde- og Hvidfiske-Fangsten, fragaaer til Hundefoder, saa resterer der saameget, som svarer til henved 3 Pund pr. Individ om Dagen den øvrige Deel af Aaret. Dette kan vel ansees for tilstrækkeligt, skjøndt rigtignok heller ikke overflødigt, men hertil komme nu de øvrige Fødemidler, som vi have omtalt under Afsnittet om de mindre Erhvervskilder; af disse findes der paa hvert Sted enten den ene eller den anden, saasom Torskefangsten om Efteraaret i de sydligste Distrikter, der omtrent kunde komme 1/8 af Befolkningen tilgode, Hellefiskeriet i Jakobshavns Iisfjord og Omenaks-Fjorden, der omtrent staaer 1/4 af Befolkningen til Raadighed i den koldeste Vintertid ɔc. Hvis disse Næringsmidler fordeeltes ligelig som Tillæg til Sælhundekjødet, da kan der neppe være Tvivl om, at selv de mindre gunstige Aar producere den tilbørlige Mængde Føde til Befolkningens Underhold, selv om de forskjellige Erhvervskilder ikke benyttedes paa en anden Maade, end det for Øieblikket skeer.

Der er tillige i det Foregaaende, under Afsnittet om de klimatiske Forholde, gjort opmærksom paa, at disse ere særdeles gunstige for Opbevaringen af animalske Fødemidler. Grønlænderne anvende i Almindelighed Tørring, hvorved Kjødet tillige bringes i en Tilstand, hvori det beqvemt kan transporteres og medtages paa Reiser. Der kunde imidlertid, som der ogsaa sammesteds er berørt, tænkes en endnu simplere Maade, nemlig ved Indretning af Iiskjældere eller Jordhuse, hvori Alt holdtes i frossen Tilstand hele Aaret. Forholdene ere her saa overordentlig gunstige dertil, at der ikke kan tvivles om Muligheden af, at indrette saadanne Forraadskamre paa en lidet bekostelig Maade. Man har paa flere Steder ved Kolonierne Jordhuse, som ere ganske nær ved at svare til denne Hensigt, uden specielt at være indrettede dertil; der udfordredes kun, at den ydre Luft udelukkedes endnu lidet mere, for at Sommervarmen aldeles ikke skulde faae Tid til at fortrænge Frosten. Man kan saaledes i Kjælderne af Jordhusene, som de nu ere indrettede, gjemme Hundefoder hele Aaret, og frosset Kjød til Juli; og Spækfadene i Jordhusene ere som oftest endnu i August fastfrosne til Grunden. — Men hvorvidt slige Iiskjældere for nærværende Tid virkelig vilde være anvendelige, derom vil der først i det Følgende blive Leilighed til at tale.

Hvad dernæst angaaer de øvrige Livsfornødenheder, som skulle tilveiebringes af Landets egne Produkter, navnlig Klæder og Brændsel, da tør det vel ikke nægtes, at der afgives saamange Skind til Udførsel, at de resterende ikke ere tilstrækkelige til Forbruget af Klæder o. a. Man kan vel i Gjennemsnit sige, at Befolkningen, af Hang til Luxusvarerne: Kaffe og Tobak, lider Mangel i denne Henseende, og at der vilde blive et ringere Antal Skind tilovers til

Udførsel, hvis Grønlænderne skulde ordentligt udstyres med det, de selv behøve til Klæder, Telte, Baade og Redskaber. Den derved forringede Værdi af Udførsels-Artiklerne vilde der imidlertid kunne bødes paa, hvis Indvaanerne kunde lære at erstatte endeel af det andet Hovedprodukt, Spæk, som medgaaer til Husenes Opvarming ved Lamper, og vistnok beløber sig til henved 1000 Tønder, og hvoraf ²/₃ vilde kunne spares hvis Spækket blot skulde tjene som Belysningsmiddel. Men den grønlandske Steenlampe er et saa yndet og gammelt Huusgeraad, og dens Brug saa indgroet i Grønlændernes Huusholdning, at der for det første ikke er at tænke paa dens Afskaffelse. Tværtimod har jeg seet Grønlænderne i et Huus, hvor der var Kakkelovn, medens de fyrede i denne og uagtet det var mildt Veir, desforuden tænde alle de Lamper, de eiede, fordi de netop havde Overflødighed af Spæk; ja de bade endog om at laane den, som jeg førte med mig, og tændte ogsaa den, trods den frygtelige Hede, der allerede herskede i dette Rum. Denne Bortødslen ligger altsaa begrundet i deres Mangel paa Økonomi overhovedet, en Feil, der ikke er let at rette. Men spørges der, om der i fornødent Tilfælde findes naturlige Hjælpekilder til at erholde andet Brændsel og derved erstatte Forbruget af hiin kostbare Udførsels-Artikel, da maae vi kalde i Erindring, hvad der i det Foregaaende er sagt om Udbredelsen af Tørv, Krat eller Lyng, Drivtømmer og Steenkul. Jeg har søgt at vise, hvorledes der paa den sydligste Deel af Kysten, indtil Rittenbenk, som beboes af ⁴/₅ af Befolkningen, overalt gives Leilighed til at indsamle et saadant Qvantum, deels af Tørv, deels af Orifte og Drivtømmer, at det med passende Ovne vilde kunne skaffe den fornødne Varme tilveie Aaret rundt i grønlandske

Huse. Man kunde vist sige, at det var tilstrækkeligt, naar Beboerne af ethvert Huus blot anvendte 8 Dage af Sommeren paa at grave Tørv. Grønlænderne tage rigtignok Drivtræet, hvor de see det, og samle Qviste omkring Husene for den Dag, de behøve det; men Tørven, som skal samles flere Maaneder inden den bruges, anvendes kun meget lidt af de egentlige Grønlændere, som ikke ere i Handelens Tjeneste eller i Huset hos Danske. De tage dem i Reglen vaade eller frosne, i Nødsfald endog ud af deres egne Huusmure, og blande dem med Spæk, for strax at faae dem til at brænde i denne Tilstand. Dog er Brugen af Kakkelovne endnu ikke gammel hos dem, og med Tiden ville de maaskee lære bedre at forsyne sig. Til at grave Tørv om Sommeren for Danske, naar de strax kunne erholde Betaling derfor, ere de ikke utilbøielige.

Fra Rittenbenk af, langs Waigattet og Omenaks-Fjorden indtil dens nordligste beboede Plads, findes dernæst Steenkullagene adspredte langs Kysten, dog uden at derfor de ovennævnte Arter af Brændsel ganske mangle. Man har der i Almindelighed mindre end 4, sjeldnere 6—8 Miil til det nærmeste Sted, hvor Kul kunne udgraves. De danske Underbetjente og Arbeidsfolk, som selv maae forsyne sig med Brændsel, vise ogsaa megen Driftighed i at hente sig Steenkul, ligesom i de ovenomtalte Distrikter i at grave Tørv, naar der levnes dem Tid fra Tjenesten; men jeg kjender kun een Grønlænder, som sørger for at forsyne sit eget Huus med Steenkul. Endelig komme vi til det nordligste Distrikt, som beboes af 1/8 af Befolkningen; her ere Midlerne til Brændsel sparsomst, det nærmeste Sted, hvor Steenkul ere fundne, ligger over 6 Mile Sønden for den sydligste Plads; i hvilken Grad Tørven her er anvendelig er mig ikke bekjendt.

Vi have nu gjennemgaaet samtlige Erhvervskilder og søgt at paavise, at de, selv efter den Maalestok, hvori de nu faktisk benyttes, vilde levere det Fornødne til Befolkningens Forsyning med de nødvendigste fremmede Artikler, saavelsom til dens Ernæring, nødtørftigste Klædning og øvrige Livsfornødenheder, saafremt de vare ligeligt fordeelte over Aaret. Ved at gjennemgaae de enkelte Erhvervskilder, er der ogsaa hentydet paa hvilke af dem, der fra den Indfødte Befolknings Side endnu kunde trænge til en driftigere Benyttelse, saasom især: Sælhundefangsten med Iisgarn, Haifiskeriet, Torskefiskeriet i de dertil heldige Aar, Tilveiebringelsen af de Brændselsarter, som Landet frembyder i Tørv og Steenkul, o. s. v. Dertil kunde endnu tilføies, at maaskee Foraedlingen af det ene Hovedprodukt, Skindene, kunde tænkes at afgive en passende Industrigreen, og en større Indtægtskilde, end den hidtil har ydet. Men Spørgsmaalet herom staae i nøieste Forbindelse med det om de virkende Kræfter, der haves i Befolkningen, om dennes Modtagelighed for en større Cultur, og om Maaden at befordre dens Sands for Eiendoms Erhvervelse og en mere ordnet Levemaade. Eet kan der dog siges, som gjælder om samtlige Hjælpekilders Benyttelse: Naturen har anviist den Folkestamme, som lever i disse yderste Egne af den beboede Jord, paa at spredes over store Strækninger; dette fordrer dens Hovedbeskjæftigelse, Jagten, og det viser sig ikke alene i det Store, i denne Stammes Adspredelse langs de vidt forgrenede Farvande i det Indre af Nordamerika, langs hele Baffinsbugten og Davis-Strædet og heelt om paa Østkysten af Grønland, hvor Scoresby endnu har truffet Beboere Norden for Polarkredsen; men selv indenfor Grændserne af de danske Handelsdistrikter

har man gjort den Erfaring, at Befolkningens Velvære og Beskyttelse mod Mangel, og de naturlige Hjælpekilders Benyttelse fortrinsviis sikkredes ved den størst mulige Fordeling og Adspredelse i smaa Samfund eller Familier.

Endelig kunde man være tilbøielig til at kaste et Blik i Fremtiden og spørge, om der, selv afseet den Tvivl, man har opkastet om Befolkningens Modtagelighed for Cultur og Opkomst i materiel og aandelig Henseende, kunde være nogen Grund til at antage, at de naturlige Forhold skulde forandre sig til det Værre, at Hjælpekilderne skulde mindskes, eller at de Vanskeligheder, som det ublide Klima i disse Egne lægger i Veien for Menneskeliv og Menneskeslid, vare i Tiltagen. Man hører ikke sjeldent Ytringer udtales om en Frygt i denne Henseende, saasom at den sparsomme Befolkning stod i Fare for at uddøe, at Sælhunden kunde forjages og fjerne sig fra disse Farvande, at Isen var i en bestandig Overhaandtagen, og truede med at bedække Landet og gjøre Farvandene utilgængelige. — Hvad det første af disse Punkter angaaer, da viser Erfaringen i Løbet af den Tid, i hvilken man har Folketællinger, det Modsatte. For hele Grønland var Folkemængden i 1806: 6046, aftog derpaa ved Koppeepidemien i 1808, men var derpaa senere i bestandig Stigen, saa at den i 1850 naaede 9185. For Nordgrønlands Vedkommende ere de første Folketællinger temmelig ufuldstændige, og flere Epidemier have virket abnormt mod den regelmæssige Tilvært, men siden 1830 stiller den sig saaledes

1830	— 2263	Indfødte
1840	— 2747	—
1850	— 3299	—

Altsaa i 20 Aar den store Tilvæxt af 46 pCt. eller 2 pCt. aarlig *).

Hvad det andet Punkt angaaer, da har jeg hørt Sammenligninger anstilles mellem Grønlændernes Sælhundejagt og Robbe- og Hvalfangsten paa Verdenshavet. Det er bekjendt, at Hvalfangsten efterhaanden har skiftet sin Plads, i samme Forhold som Hvalerne ere fortrængte, at den i det 17de Aarhundrede dreves i en stor Maalestok i Havet omkring Spitsbergen, indtil Hvalerne efterhaanden bleve sparsommere der, at den derpaa forflyttedes til Davis-Strædet og Baffins-Bugten, men ogsaa der efterhaanden aftog, hvorpaa den nu saa godt som udelukkende drives i det Stille Hav, og Sønden for Æqvatoren i Atlanterhavet. Ligeledes har Englændernes og Amerikanernes Robbefangst i de sydlige Have siden 1773 efterhaanden fordrevet Sælhundene fra for-

*) I en velskreven Piece: om „Den grønlandske Handel, sat i Forbindelse med Grønlands Colonisation,“ har forhenværende Kolonibestyrer J. Mathiesen yttret sig i en modsat Retning, og antaget, at Mortaliteten var overveiende. Dette lille Skrift indeholder fortræffelige Vink om visse endnu ubenyttede Hjælpekilder i den sydligste Deel af Grønland, og en derved muliggjort Bosættelse af europæiske Kolonister. Men jeg kan ikke være enig med Forfatteren i den ovennævnte Paastand. Ikke at tale om det Usikkre i de Angivelser, som ere benyttede til at vise Afgangen i det større Tidsrum, bortfalder her den abnorme Aarsag til Tilvæxten i et mindre Tidsrum, som Forfatteren henter fra en Indvandring fra Østkysten. Denne har nemlig kun kunnet komme Sydgrønland tilgode; nordfra kunne ingen Indvandringer være skete, her har der altid været et stort og skarpt begrændsende Skillerum mellem Grønlænderne i Upernivik-Distrikt og Eskimoerne i Melville-Bugten. Et lignende Skillerum findes der, saa at sige, mellem Nord- og Sydgrønland; dog skal der fra denne Side være skeet en Indvandring i dette Aarhundrede, hvorom intet nøiere er mig bekjendt, men som dog neppe kan have beløbet sig til et Par hundrede Mennesker.

skjellige Kyster, saasom Syd-Georgien, Kerguelens-Land, Ild-landet, Ny-Syd-Shetland, og paa samme Maade verlet sin Skueplads og givet Anledning til Opdagelsen af nye Lande i det sydlige Polarhav. Det er mig ikke tilstrækkelig bekjendt, paa hvad Maade denne Sælhundefangst i det Store drives paa de sydlige Haves Kyster. Men det er aabenbart, at der her maa være Samlingspladser for Sværme af disse Dyr, hvor de paa en simpel Maade kunne findes og dræbes i Masse. Afseet fra de indre Iisfjorde, gives der i Grønland neppe Exempler paa, at Sælhunde saaledes flokkes i Masse til enkelte Steder; og med Undtagelse maaskee af den Fangst, som skal drives i Sydgrønland ved saakaldte Stængegarn, hvorved hele Stimer af Sælhunde indespærres i Sunde eller Bugter, gives der i Grønland ikke Noget, som kunde sammenlignes med hine store Parforcejagter. Sælhundene ere her jævnt udbredte langs Kysten, fanges saa at sige enkeltviis, hist og her, og jævnlig hele Aaret igjennem. Jeg er tilbøielig til at troe, at en europæisk Robbefanger ikke vilde være istand til at erholde en eneste Sælhund ved Kysterne af Nordgrønland. Grønlændernes Sælhundefangst er, om jeg saa turde sige, at betragte som mere naturmæssig, mere overeensstemmende med den Hensigt, hvori Naturen har udrustet disse Farvande med de nødvendige Midler til at underholde en Befolkning paa disse øde Kyster. Det er mig ikke bekjendt, at man har nogetsomhelst Exempel paa, at Sælhundene ere forjagede, eller at deres Antal har mindsket sig ved nogensomhelst Deel af Grønlands Kyst. Vel har jeg hørt yttre, at Sælhundene ved Lugten kunne bemærke Nærheden af Huse og trække bort fra visse Bugter, saasnart de vælges til Beboelse. Men Erfaringen forekommer mig at vise det Modsatte; skjøndt Grønlænderne føre et omflak-

kende Liv, anvendes dog gjerne de samme gamle Huuspladser til Beboelse om Vinteren, og især nu, da Handelsbestyrelsen har ladet indrette ikke faa faste Anner-Handelspladser, som ligge adspredte i Districterne, finder der ikke nogen betydelig Verel Sted i Henseende til de beboede Vinterpladsers Fordeling, saaledes som den blandt andet er antydet paa Kaartet, for Vinteren 1850—51. Fra disse enkelte Pladser henter Befolkningen sine daglige Livsfornødenheder i de omgivende Farvande, indtil en Afstand af ½—1, sjeldnere 2—3 Mile, og paa mange af disse Steder har den gjort dette maaskee i flere hundrede Aar. Et mærkeligt Exempel frembyder ogsaa i denne Henseende den allerede oftere berørte Jakobshavns-Iisfjord: paa begge Sider af dens ½ Miil brede Munding boe tilsammen over 500 Mennesker, som drive deres Jagt omkring den store Iisfjeldbanke, og ernæres af et Areal af Havet, neppe 1 Miil bredt og 2 Mile langt. Ved denne samme Fjord, nærmest Jakobshavn, findes særdeles mange Levninger fra tidligere Beboelse. Men især er der een Huusplads, som hviler paa et Grundlag af sammenslæbt Materiale af Tørvjord fra gamle Huusmure, indesluttende talrige Steenredskaber, Been, Rester af Spæk, Spor af gamle Ildsteder i forskjellig Dybde, som alt tyder paa at denne Fjordmunding allerede fra de ældste Tider af har tjent Befolkningen som et Spisekammer. Og desuagtet indfinde Sælhunden og Hvidfisken sig endnu uforandret her paa samme Sted, foran Husene ved Kysten. Og hvad er nu endelig selv dette, og alle de øvrige af Indvaanerne benyttede Strøg af Havet, mod de udstrakte Farvande, som enten aldrig, eller kun om Sommeren bereises af enkelte Grønlændere, men hvis Kyster forøvrigt staae øde og tomme; hvormange Tilflugtssteder vilde her ikke kunne tænkes for Befolkningen,

selv om Sælhunden skulde skræmmes fra de gamle Fangesteder?

Og nu Isen, som opdynger sig paa Landet, og som fylder visse Fjorde og Sunde, og gjør dem saa godt som utilgængelige i den bedste Sommertid — er det nogen Grund til at frygte for, at de Vanskeligheder, som den lægger Beboerne i Veien, skulde tiltage? Jeg har ofte hørt den Yttring udtale, at Iis, som eengang havde begyndt at opdynge sig paa Landet, ogsaa bestandig maatte vedblive at tiltage, da de samme Aarsager vedblive at virke, saafremt Klimaet ikke formildes, hvilket der dog ikke synes at være nogen Grund til at haabe. Denne Slutning kunde synes rimelig nok, men lider dog af en væsentlig Mangel, idet den nemlig ikke tager Hensyn til de Midler, som Naturen benytter sig af, for at bortskaffe den Iis, som saaledes ikke kan optøe paa selve Stedet, hvor den danner sig. Det vilde være for vidtløftigt, her nøiere at drøfte, hvad der om denne Gjenstand er anført i det første Affnit; kun ville vi gjenkalde i Erindringen de Distinktioner mellem forskjellige Iisdannelser, som vi der have opstillet. Vi kom først og fremmest til det Resultat, at der ikke gives nogen Deel af Havet som ved Vinterens Kulde alene bedækkes med en Iisskorpe, der endog blot kunde ligge een Sommer over. Dernæst søgte vi, med Hensyn til Isen paa Landet, at paavise den store Forskjel, som hersker mellem Yderlandet, eller det af Havet gjennemskaarne, i Øer og Halvøer deelte Kystland, og det sluttede Fastland, eller Indland. Vi søgte af Erfaringen at godtgjøre, at der paa Kystlandet kun danner sig stadig Iis i visse Høider over Havet, saaledes som det er Tilfældet overalt paa Jorden, men at denne Iis har den Egenskab, at bevæge sig eller skydes ned til Lavlandet, hvor den mildere

Luft i de fleste Tilfælde er istand til at optøe den, saa at den kun paa ganske enkelte Steder kan naae Havet. Der er følgelig ingen Grund til at troe, at Isen fra disse Bjergdalder af skulde udbrede sig synderligt videre over det, nu med Vegetation bedækkede Lavland, paa hvilket der nu aarlig dræbes henved 10000 Rensdyr, og under alle Omstændigheder er det indlysende, at den omsider dog vil holde sig indenfor visse Grændser, følgende sin regelmæssige Gang: tiltage for oven og i samme Forhold skyde ned og smelte af forneden. Derimod er det en afgjort Sag, at den Iis, som skjuler det sluttede Fastland eller Indlandet*), aarlig tiltager og avler et stort Overskud, som ikke vilde være istand til at tilintetgjøres, hvis ikke Naturen havde sørget for at sprede det ad og føre det langt bort til fjerne og varmere Zoner. Vi kunne gjøre os den tydeligste Forestilling om Udbredelsen af denne Iis, ved at tænke os den som en Oversvømmelse med en flydende Masse, der har bedækket alt det lavere Land, saa at kun Bjergtoppene af en vis Høide rage frem af dens Overflade. Denne Masse tiltager og stiger, og søger nu i samme Forhold at flyde af imod Vest; her møder den deels Bunden af Fjordene, skyder ned i dem, knækker af, og flyder bort, deels støder den mod Halvøerne af Yderlandet. Hvor disses

---

*) Grønlænderne kalde Iismassen paa Indlandet: Sermersoak (den store Landiis), hvorimod den stadige Iis paa Toppen af Kystlandets Bjerge almindeligviis kun benævnes Sermek (Landiis). I Omenaks-Fjorden, hvor disse Iisdannelser haves samlede i en storartet Maalestok, har jeg hørt Grønlændere give en meget anskuelig Beskrivelse over Skredjøkelernes periodiske Fremadskriden og Afsmeltning, og den derved foranledigede Opdyngning af Rullesteen eller Moræner foran deres Rand, samt den, i Modsætning hertil, stadige Fremtrængen af Isen fra Indlandet mod Bunden af Fjordene.

Bjerge nu have en vis Høide, der danne de sikkre Bolværker, som den vorende Iis ikke kan overstige, men hvor der endnu ligger lavt Land foran dens Rand, der er det vist ikke umuligt, at dette efterhaanden vil blive bedækket. Men herpaa peger dog atter een Særegenhed ved Isens vorende Bevægelse, nemlig at den concentrerer sig til visse Punkter, til de store Iisfjorde, at den i andre Retninger er overordentlig langsom, og under alle Omstændigheder vil der ogsaa her være en Grændse, som den ikke kan overskride. Større kunde den Fare synes, som truede, hvis Mundingerne af visse Fjorde, der nu danne Afledningskanaler for uhyre Masser af Iis, som de aarlig udsende i Havet, skulde tilstoppes, hvis Grunden skulde blive saa lav, at Iisfjeldene ikke kunde flyde over den; det er da rimeligt, at Kalvisen efterhaanden vilde fylde hele Fjorden, derpaa groe sammen til fast Iis, stige og udbrede sig over Landet indenfor Fjordmundingen, indtil den omsider atter naaede det dybe Hav. Herved er nærmest tænkt paa Jakobshavns Iisfjord; men disse Betragtninger ere blotte Tankeexperimenter, og bevæge sig indenfor saa vide Grændser i Henseende til Tiden, og saa indskrænkede i Henseende til Rummet, at de ikke kunne være af nogen Betydning med Hensyn til disse udstrakte Kysters sparsomme Beboelse og Benyttelse af Mennesker.

Indhold.

De danske Handelsdistrikter

i

Nordgrønland,

deres geographiske Beskaffenhed og produktive
Erhvervskilder.

Af

H. Rink.

Anden Deel.

Kjøbenhavn.

I Commission hos Universitetsboghandler Andr. Fred. Høst.

Louis Kleins Bogtrykkeri.

1855.

Fortale.

I den foreliggende Deel, med hvilken jeg har sluttet den begyndte Beskrivelse af Nordgrønland, har jeg søgt at give deels en Skildring af Befolkningen, deels en speciel Topographi af Kyststrækningen. At den førstnævnte ikke er behandlet med den Detaille, som den sidstnævnte, har sin Grund deri, at der i alle tidligere Skrifter om Grønland er taget meest, om ikke udelukkende Hensyn til Befolkningen, og at der derfor ikke savnes Midler til at erholde en bedre Underretning om denne Gjenstand, end den, Forfatteren er istand til at yde. Derimod havde jeg kunnet ønske, foruden det mineralogiske Tillæg, tillige at tilføie et lignende meteorologisk, samt botanisk. Men hertil savnede jeg deels den fornødne Understøttelse, da denne Deel er nedskrevet i Grønland selv, deels haaber jeg nu med Tiden at kunne udgive en lignende, mere eller mindre fuldstændig Beskrivelse af Sydgrønland, i hvilken saadanne Tillæg,

der kunne gjælde for begge Dele af Kysten, muligen kunne finde en passende Plads. Mange Ufuldkommenheder i den foreliggende Deel turde vel ogsaa finde en velvillig Undskyldning hos Læseren, paa Grund af det isolerede og fra mangehaande Hjelpekilder afskaarne Sted, hvorfra den hjemsendes til Trykken

Kolonien Julianehaab i August 1854.

H. Rink.

Om Befolkningen.

Nordgrønland har aldrig været beboet af en anden Folkestamme end den eskimoiske. De gamle Skandinaver have vel færdedes meget i dets Farevande paa deres Togter om Sommeren, ligesom i den nyere Tid de hvalfangende Nationer; men en fast Boesættelse og Existens synes kun at kunne begrundes paa Sælhundejagten, saaledes som Eskimoerne drive den. Som en Følge deraf har ogsaa Befolkningen altid været ringe og adspredt, og maa bestandig vedblive at være det, i Forhold til andre Landes Beboelse. Her reiser man halve, hele eller flere Dage langs Kysten uden at see Mennesker, og kommer man da omsider til en beboet Plads, saa er der gjerne kun 2 à 3 Huse eller Telte, som oftest ogsaa kun et enkelt, og 20—50 Mennesker, med Undtagelse af Colonierne, ved hvilke Antallet stiger til over 100. Boligerne ligge altid ved Havet, kun 50—100 Alen fra Strandbredden, saa at der er nær til at skyde Baade i Søen og trække de fangne Sælhunde op paa Land. Forøvrigt er selve Landet ganske ubeboet, og med Undtagelse af Rensjægerne om Sommeren og Slæderne, som hist og her ad visse Router kjøre over de

store Halvøer og Øer om Vinteren, færdes kun Ræve, Harer og Rensdyr over dets Bjergstrækninger og Dale.

Vi have i den foregaaende Deel berørt, at der i Nordgrønland 1850 fandtes 3299 Indfødte, hvortil kommer rigelig 100 Danske, altsaa ialt 3400 Sjæle. Hele Nordgrønland naaer omtrent fra 68° til 73° N. B., og indtager rigelig 5 Bredegrader. Med runde Tal kan man sige at Befolkningen er saaledes fordeelt over disse Bredegrader, at der paa den sydligste, eller fra 68° til 69°, boer 1/3 eller rigelig 1000 Mennesker, paa den næstfølgende, fra 69° til 70°, ligeledes 1/3 eller 1000, paa den tredie, fra 70° til 71°, 800 Mennesker, paa den fjerde, fra 71° til 72°, slet ingen, og endelig paa den sidste Bredegrad, fra 72° til 73°, 400 Indvaanere. Endvidere boe disse saa adspredt, at der med Undtagelse af 6 Pladser, paa hvilke deres Antal stiger over 100, falder rigelig 40 Mennesker paa hver beboet Sted.

Uagtet næsten Enhver, der kommer til Grønland, undrer sig over de mange Lyshaarede og ægte europæiske Physiognomier, han møder blandt Grønlænderne, og som staae i en besynderlig Contrast til de samme Personers forøvrigt fuldkomne eskimoiske Levemaade, er dog den ægte Race eller i alt Fald den, i hvilken dens særegne Kjendetegn umiskjendelig ere udprægede, endnu den langt overveiende. De fleste ere lave af Vært og udmærke sig især ved ualmindelig smaa Hænder og Fødder; Ansigtsfarven er meget bruun, selv fraregnet den Ureenlighed, der gjerne forøger den, da de aldrig vadske sig, i alt Fald ikke i Vand; Ansigterne ere flade og brede, Øinene noget skjæve som ved den mongolske Race. Haarene ere ravnsorte, meget grove og stride; hos Mandfolkene er Haarværten gjerne meget yppig og bidrager til at forskjønne deres Udseende, da de lade de lange sorte Haar hænge ned over Nakke

og Skuldre, og kun undertiden skjære dem af efter en lige Linie midt paa Panden; Fruentimmerne derimod binde Haarene paa en særegen Maade op i en Top, i hvis Størrelse de sætte en Slags Stolthed, men ved den idelige Udstrammen og Bearbeidelse falde Haarene tidlig af, især paa Siderne, og dette skjæmmer deres Udseende i høi Grad. I det Hele træffer man langt smukkere Individer blandt Mandfolkene, end blandt Fruentimmerne især i den ældre Alder. Dette har ogsaa tildeels sin Grund i Levemaaden; thi medens Mændenes Beskjæftigelse stadigen medfører Bevægelse i den frie Luft, forfalde Fruentimmerne gjerne til at sidde meest inde i de snævre Vinterhuse. Efter det tyvende Aar tabe de allerede Ungdommens Friskhed; ere de først blevne gifte, bryde de sig ogsaa kun lidet mere om deres Klædedragt og Udseende, forfalde hyppig til Kaffedrikken, i Forbindelse med Ladhed og grændseløs Ureenlighed, og Qvinder paa over 50 Aar ere saagodtsom altid styggе. Den krogede Stilling, hvori de sidde paa Brixen, gjør deres Gang slæbende og vraltende; den tidligere Fedme har nu kun efterladt utallige Rynker i Ansigtet; og, seer man dem saaledes komme frem af den snævre Huusgang, hjulbenede og krumme, halv skaldede, de faa tilbageblevne Hovedhaar staaende ud til Siderne, fra øverst til nederst bedækkede med Lampesod og Snavs, da mindes man om underjordiske Væsener eller Trolde og undrer sig ikke over at vore gamle nordiske Forfædre kunde holde „Skrælingerne" for saadanne.

Forøvrigt kunde man, ved at see paa Grønlænderne i Almindelighed og navnlig Ungdommen, være tilbøielig til at ansee de sædvanlige Beretninger om den hyppige Sult for Ironi, thi man søger forgjæves hos andre Nationer efter en saadan Mængde trivelige og velnærede Ansigter. Dette kom-

mer baade af Livet i den friske Luft, under aaben Himmel, og af den udelukkende animalske Føde, det meget nærende Kjød, Spæk og Fisk. De smaa Børns Ansigter bugne i den Grad af Fedme, at Øinene næsten lukkes, og at Næsen bliver til det Modsatte af hvad den skulde være, nemlig til en Fordybning, istedetfor noget Fremragende. I en Alder af 5 à 6 Aar have de tillige en frisk Rødme paa de runde Kinder og ere sande Billeder paa Sundhed og Velbefindende; men dette kommer ogsaa af den idelige Bevægelse, som de gjøre sig i den frie Natur, da de, lige fra den Tid de kunne gaae, tumle og lege paa Fjældene og paa Isen fra Morgen til Aften, baade Sommer og Vinter. Selv efter langvarig Mangel i en haard Vinter pleie Ansigterne at tyde paa alt Andet, end Trang eller Sult, og den Slappelse, som derved frembringes, er, ligesom selve Mangelen, kun temporær; naar Grønlænderne have overstaaet en saadan streng Vinter med alle dens Lidelser og derpaa forfriske sig ved Sommerreiserne og navnlig Rensjagten, ved Opholdet i den venlige Natur og den friske Bjergluft i det Indre af Fjordene, da er det en sand Fornøielse at see dem, naar de om Efteraaret vende tilbage.

Grønlændernes Hovedbeskjæftigelser og Levemaade bidrager til at uddanne Behændighed og Haardførhed hos dem fra Barnsbeen af. Alene Brugen af Kajakkerne til ikke blot at færdes paa det farlige, med allehaande Iismasser opfyldte Hav, i de forskjellige Aarstider, men hvad Hovedsagen er, til at fange Sælhundene og de store Hvidfisk og Narhvaler ved at kaste Harpunen i dem og forfølge dem med Lændsestik, fordrer en høi Grad af Øvelse og Fortrolighed med de mangehaande Farer, som denne Beskjæftigelse og det Element, hvorpaa den drives, frembyde. Kajakken er netop afpasset til at kunne

rumme een Mand og tillige saa let, at han kan bære den paa Hovedet overland eller over Isen, naar det gjøres fornødent. Alle Redskaber, som behøves til denne Sælhundefangst og følgelig til at sikkre Grønlænderen hele hans Underhold, findes befæstede eller anbragte paa den. Det vigtigste er den store Harpun, som kastes ved Hjælp af et Kastetræ, og som med en lang Rem af Sælhundeskind staaer i Forbindelse med en Blære, der er bestemt til at standse Sælhunden, da den ikke kan trække den med sig under Vandet. Naar Harpunen er sat fast i Sælhunden, gjælder det om, i Hast at kaste Remmen og den dermed forbundne Blære fra Kajakken, thi da Sælhunden trækker til i det samme, vilde den snart kantre det lille Fartøi, hvis Remmen sad fast eller snoede sig om den. Dog maa det her bemærkes, at Halvdelen eller flere af Sødyrene i Nordgrønland nu erholdes ved Hjælp af Riffelen.

Kajakfangsten er især farlig om Efteraaret og Vinteren, der hvor Havet ikke fryser saaledes til, at al Brug af Kajak bliver umulig eller overflødig. Man maa nemlig huske paa, at Havet ikke fryser til paa eengang, og at dets Tilfrysen er meget forskjellig fra en Indsøes. Da Havet stiger og falder ved den verlende Ebbe og Flod, er ikke alene den første Iis, som lægger sig om Efteraaret, saaledes sønderbrudt langs Strandkanten, at den danner en bred og med Brudstykker opfyldt Rende ud til den faste sammenhængende Iis, over hvilken man kun kan komme ved at springe fra Stykke til andet; men tillige den Deel af Stranden, som vædes ved Høivande og Brænding, beklædt med svære og glatte Iisskorper. Hvor Søen nu forøvrigt er aaben udenfor, der pleier Brudstykker af Iis gjerne at lægge sig langs Landet og at tumles i Brændingen mod den iisklædte Strandbred;

og hvor Havet er belagt med Tyndiis, i hvilken der hist og her findes aabne Vaager, der gjælder det om snart at gaae over Isen med Kajakken paa Hovedet, snart at springe fra Stykke til andet og snart at roe over Aabningerne, alt eftersom Isens Beskaffenhed tillader det. Hertil kommer Dagenes Korthed, Muligheden for, at der under Fangsten kan lægge sig saadan Tyndiis, som de hverken kunne gaae paa, eller roe igjennem, mellem dem og Landet, og endelig selve Jagtens Farlighed, i Betragtning af Sødyrenes, især Hvidfiskenes og Narhvalernes Størrelse, og Letheden af de usle Skindbaade, i hvilke de maae nærme sig dem.

Ogsaa Jagten paa Landjorden, eller Rensdyrjagten, saavelsom Reiserne overland i Slæde bidrage paa deres Maade til at uddanne Legemsfærdigheden og skjærpe Sandserne. Men Alt hvad herhen hører betragte de mere som en Adspredelse, og det er det virkelig i Forhold til hine amphibialske Beskjæftigelser paa Iis og Hav. Grønlænderne ere næsten alle gode Fodgjængere: man bliver ikke sjælden narret ved at skulle foretage en Vandring og lade dem gaae forud som Veivisere, thi de føre En som oftest paa Skrænter, som man helst havde søgt at undgaae, men som de selv ikke finde noget Usædvanligt ved, da den ubetydeligste Ujævnhed, hvor de kun kunne sætte en Taaspidse, giver dem Fodfæste nok, og da Vanen har gjort dem fortrolige med at see paa Afgrunden derunder uden Svimmelhed. De farligste Vandringer af den Art ere dog Bestigningerne af de steile Klipper udimod Havet, paa hvilke Søfuglene bygge, da Grønlænderne ikke kjende synderligt til de Kunstgreb, som bruges paa Færøerne og andetsteds, hvor man lader sig fire ned fra oven ved Reb.

En Grønlænder laver Alt, hvad der henhører til hans Fangeredskaber, med yderst ringe og simple Hjælpemidler.

Kajakkens Form maa være afpasset efter meget nøiagtige Forhold, da den kun kan taale en ringe Overvægt til nogen af Siderne. Han bygger den først af et Pindeværk blot efter Diemaal, Længdestykkerne ere savede ud af Brædder, og Tværribberne laves almindeligviis af Tøndebaand eller andet tyndt og bøieligt Træ. Naar dette er færdigt, overtrække Fruentimmerne det med Skind, som ere godt udblødte, udstrammes og syes sammen med tyk flettet Senetraad, saa at det kan holde fuldkommen tæt. Paa samme Maade bygges ogsaa Konebaadene.

Men foruden disse vante Arbeider, der udføres uforandret efter de samme Regler, forstaae Grønlænderne ogsaa den Kunst i en Hast at hjælpe sig selv ved en og anden Forlegenhed, og navnlig besidde de det, man almindeligviis forstaaer ved Fingerfærdighed eller Haandnemhed. Dette har man idelig Leilighed til at iagttage, naar man reiser med dem, ved mange ubetydelige Leiligheder, naar det gjælder om at gjøre Ild paa, at koge, at lave et nødtørftigt Huus eller Telt ɔc. uden at man besidder saagodtsom det Mindste af hvad man i det civiliserede Liv vilde ansee for absolut nødvendigt til at forskaffe sig disse Fornødenheder. Men der gives desuden Enkelte, der fortrinsviis udmærke sig som Tusindkunstnere, og hvis Hjælp man ofte maa tage sin Tilflugt til i et Land, hvor der gives saa faa Haandværkere og saa ringe et Udvalg af Industriens Frembringelser. Saaledes gives der Mange, som lave udmærket smukke, udskaarne Sager af Been og Hvalrostand, Andre, som udføre ret gode Snedkerarbeider; Forfatteren har endog seet Een, som med sin Kniv havde udhulet et Stykke Flydetræ og deraf lavet sig en ret ordentlig Fiolin, paa hvilken han spillede forskjellige Melodier taalelig godt. Men næsten endnu mærkværdigere er den Maade, hvorpaa

Grønlænderne hjælpe sig i Sygdomstilfælde eller ved paakommende Lemlæstelser. Saaledes fortælles der flere troværdige Exempler paa, at de have afhugget Fingre, eller selv skaaret og savet Fødderne af sig, naar der var gaaet Kulde og Koldbrand i disse Lemmer. Dertil vilde dog en Europæer næppe besidde Koldblodighed nok, selv om den haarde Nødvendighed kun lod Valget mellem denne Operation og en smertefuld Død.

Grønlænderne ere især hærdede mod Kulde og ondt Veir; de ere mest ømfindtlige mod Regnveir om Sommeren; men de Dage, paa hvilke der falder Regn under disse Bredegrader, ere ogsaa kun faa mod dem, paa hvilke det sneer. Klædedragten er ogsaa udmærket godt afpasset efter Klimatet; den er hovedsagelig, og fra Oprindelsen af, udelukkende af Skind, nemlig Sælskind, Rensskind, hvor disse haves, og i en noget ringere Grad Hundeskind og Fugleskind. Her vilde vore Vinterdragter med Kavaier og Tørklæder kun gavne lidet; thi foruden, at de kun slet vilde beskytte mod den bidende Kulde, naar den er forbunden med Blæst, og naar man som oftest bliver nødsaget til at overnatte under aaben Himmel, i Sneen, paa Landet eller paa Isen, — vilde de være altfor ubeqvemme og omstændelige, hvor det, foruden den gode Indpakning, tillige gjelder om at kunne bevæge sig med Lethed. Alt dette har Grønlænderen opnaaet paa eengang ved et Klædningsstykke, hvis Construction i Grunden er blandt de simpleste, man kan tænke sig, nemlig den almindelige Pels, som er dobbelt, den inderste med Haarsiden indadvendt, den yderste med Haarsiden udadvendt; Grønlænderne bære som oftest dog kun enten den yderste eller den inderste, i hvilket sidste Tilfælde de bruge et Overtræk af Tøi, som ogsaa undertiden bæres alene og kaldes Anorak. Pelsen tages paa over Hovedet, da den er heelt lukket fortil og bagtil, og der slet intet er at

knappe eller sammenbinde paa den. Fra Halsen af forlænger den sig i en Hætte; denne gaaer op over Hovedet og bedækker det, lige indtil Randen af Ansigtet, saa at Pelsen heelt indhyller Hals og Øren, og med det samme udretter mere end nok saa mange Tørklæder, laadne Kraver, Kaskjetter med Ørelapper ꝛc. thi Pelsen med denne Hætte dækker dem fuldstændigt ligefra Ansigtets Rand til længere eller kortere ned over Maven; dog bæres de længste Nord paa, især ved Omenak, og naae næsten heelt ned til Knæerne. Alligevel pleier man dog gjerne at tage en Hue paa Hovedet for at dække Panden og trykke Hætten fastere ned paa dette Sted. En saadan Pels er, selv om den bæres dobbelt, indvendig af Hundeskind og udvendig af Sælskind, slet ikke ubekvem eller tung at bevæge sig i, naar der er stræng Kulde, da den saa ganske er afpasset efter Legemets Form, da der Intet hænger ned over Benene, og da Hætten er afpasset saaledes at man kan bevæge Hovedet temmelig frit, hvilket ikke er Tilfældet naar Hals og Øren skulle beskyttes ved Tørklæder. — Beenklæderne ere altid af Sælskind, med Haarsiden udadvendt, og naae kun til Støvlekanterne, omkring hvilke de surres tæt sammen, saa at ingen Fugtighed kan komme ind ved at gaae i dyb Snee eller træde i Vand. Støvlerne ere dobbelte, de inderste, der træde istedetfor Strømper, have Haarsiden indadvendt, de yderste ere af Vandskind eller ganske afhaarede Skind, som have erholdt en særegen Behandling for at modstaae Fugtighed. De ere særdeles lette og tillige varme, og da Saalerne ere bøielige, egne de sig fortrinlig til at gaae paa Fjældene. Da Klippegrunden næsten overalt er bedækket med sort og stivt Mos, som gjør den meget ru, kan man med disse Støvler gaae paa meget skraae Steder uden at glide, og finder det høist ubeqvemt at betjene sig af dansk Fodtøi, naar man først er bleven vant til dem. Den Fremmede

i Landet kan imidlertid ikke godt foretage Reiser i den strenge Vinter med denne Dragt alene, især naar han ikke selv kjører Slæden og derved kan holde sig i Bevægelse. Vanskeligst er det at beskytte Ansigtet mod den bidende Vind. Ved ganske stille Veir kan man godt taale henved 30° Kulde, men naar det blæser ved 20°, og især ved 24°, hvilket meget hyppigt er Tilfældet, da gaaer der idelig Kulde i de fremstaaende Dele af Ansigtet, som blive hvide, haarde og livløse, og som Solen ikke engang i Februar er istand til at optøe, naar man vender sig imod den. Man maa da varme dem med Haanden; men Hænderne kunne ogsaa behøve al den Varme, de have, og saaledes kommer man i den piinligste Forlegenhed, hvis man ikke kan komme i Læ, eller hvis der ingen Grønlænder er i Nærheden, som har lidt Varme at undvære. Man søger forgjæves at beskytte sig ved en Art Maske eller ligefrem Bedækning af Næse og Mund; Aanden vil snart klæde Alt, hvad der er i Nærheden af Munden, med tyk Riimfrost, som derpaa smelter sammen til en stiv Iiskage, og man vil opnaae det Modsatte af hvad man tilsigter. Det eneste, man kan gjøre, er at lade Kanten af Pelsen omkring Ansigtet giøre saa Laadden og fremstaaende som muligt, saa at det beskyttes mod Vinden fra alle Sider, eller at forsyne Kaskjetten med store Klapper, som ved at slaaes ned og bindes under Hagen, komme til at staae et godt Stykke frem paa begge Sider af Ansigtet. Men man maa altid see sig vel for, naar man fra en Reise i streng Kulde skal ind i et varmt Huus, da de frosne Dele ikke kunne taale den pludselige Overgang til Varmen, og da man ikke altid kan mærke det, om man har faaet Frost i Ansigtet, skjøndt samme rigtignok i Reglen indfinder sig under en skjærende Smerte. Ogsaa pleier man som oftest paa Vinterreiserne at benytte Yderbeenklæderne, som

gaae op til Brystet, udenom Pelsen og hindre den kolde Luft fra at trænge ind under den fra neden. Men det nødvendigste Reqvisit for en Europæer, som vil reise i Grønland, er den saakaldte Sovepose, der i mange Tilfælde maa tjene baade som Huus og Seng; den bør helst være af Bjørneskind og udvendig beklædt med Vandskind, og saa stor, at man kan krybe helt ned i den, slaae Klappen over Hovedet, saa at der netop kan komme Luft ind til at drage Aande. Den er ligesaa uundværlig om Sommeren, naar man ligger ude i Telt i raakoldt Veir, som om Vinteren, da man kan sove ret luunt og trygt i den i den bare Snee og under aaben Himmel. Den er en af de meest practiske og uundværligste Opfindelser for Reiser i Grønland. Men til alle disse Beqvemmeligheder eller Forbedringer ved Dragten kjender selve Grønlænderen slet intet; naar han i den strenge Vinter bliver nødt til at ligge Natten over enten paa Slædereise overland, naar han overfaldes af ondt Veir, eller naar han kjører paa Rensjagt, eller op i afsides Iisfjorde, saa lægger han sig til at sove i sin sædvanlige Dragt, søger vel ogsaa lidt Varme ved at lade Hundene ligge omkring sig, og ved i Nødsfald af og til at staae op og røre sig lidt. I denne frygteligt skjærende Vind, ved 24—30° Kulde, bedækker han ikke sit Ansigt, paa hvilket endog de fineste Haar blive hvide af Rimfrost. Naar Ansigtet af og til angribes af Frostknuder, som gaae over til at blive Saar, da indgnide de det vel i det Høieste med lidt frisk Spæk, men udsætte sig desuagtet for Kulden, og overlade det Øvrige til deres gode sunde Natur, som ogsaa sjældent nægter sin Hjælp.

Det er ogsaa let at indsee, at Folk, som i et saa raat Klima skulle leve af Jagten alene og selv skulle forsyne sig med alle Livets umiddelbare Fornødenheder, maae være hærdede

og forstaae at indskrænke deres Fornødenheder paa en særegen Maade. Paa denne Kyst, hvor Europæere, som ved Hændelse kastedes derhen og vare afskaarne fra fremmed Hjælp, saagodtsom overalt i kort Tid vilde døe af Sult og Kulde, kunne de næsten hvorsomhelst nedsætte sig og umiddelbart finde eller forskaffe sig, hvad der behøves til deres Livsophold; af Steen og Græstørv opføre de deres tætte og lune Vinterhuse; Sælhundekjødet afgiver en sund og yderst nærende Føde; ved at brænde Spækket i Lamperne, som dannes af en blød Steenart, frembringe de paa eengang den fornødne Lysning og Varme i deres Huse, og af Skindet lave de ikke alene deres Klæder, men tillige Baadene, og de vigtigste Redskaber til Sælhundefangsten selv; og endelig leverer det samme Dyr dem tillige det fornødne Foder til deres Husdyr, Hundene, der ligeledes ere af saa stor Vigtighed for dem og ingen videre Omsorg behøve, end netop denne Føde. Men denne Tarvelighed i deres Levemaade, der er saa nødvendig for deres Existens, avler paa den anden Side et Onde, som er den vigtigste Hindring for deres Fremskridt i Cultur, nemlig Indolens og Mangel paa Erhvervelyst. Denne yttrer sig blandt andet i deres Ligegyldighed for at forsyne sig med de vigtigste Fornødenheder paa de gode Tider af Aaret, hvorved der hyppig indtræder Mangel under Misfangst i den strenge Vinter.

Vi have i den foregaaende Deel seet, hvilke store Masser af Føde Grønlænderne aarlig producere, deels i Sælhundekjødet, deels af Rensjagten og af Fiskeriet. Ved et Overslag have vi søgt at vise, at alene dette Qvantum, som de beviislig skaffe tilveie, maatte være istand til at sikkre dem mod enhver Mangel, hvis det benyttedes alt og fordeeltes ligeligt over hele Aaret, og dette vilde i en langt høiere Grad være Tilfældet, hvis de anvendte endnu mere Flid paa at benytte de,

i Forhold til deres Levemaade, yderst rige Hjælpemidler, som Naturen og navnlig Havet frembyder. Men dette er langtfra Tilfældet, eftersom endog en stor Deel af de Fødemidler, som de i de bedre Tider af Aaret producere, ligefrem lades ubenyttede, bortkastes, fordærves eller fortæres af Hunde og Rovdyr. Foraaret, især Mai og Juni, er gjerne den bedste Fangetid og den eneste, i hvilken de samle noget anseeligt Forraad til Vinteren. De flytte paa denne Tid ud af deres Vinterhuse og opslaae Telte hist og her, dog sjældent langt fra Vinterqvarteret. Deraf kaldes mange Steder „Upernivik", det er: „et Sted", hvor man opholder sig om Foraaret, hvor man driver Foraarsfangst. Denne Foraarsfangst varer indtil de begive sig paa de længere Sommerreiser, især Rensdyrjagten. Paa mange Steder ligger Isen endnu paa den Tid, og da flytte de med Familie og Telt paa Slæde til Foraarspladsen; ogsaa kan det paa denne Tid endnu være temmelig koldt, Nattefrosten skarp, men Solen gaaer ikke mere under Horizonten, og virker ved Middagstid stærkt varmende. Da trække de større Sælhunde, Svartsiderne, men især Hvidfiskene, i Stimer langs Kysten, og overalt seer man gjerne en stor Velstand af Spæk og Kjød samt Mattak, eller Skindet af Hvidfisken, der er tykt, bruskagtigt og afgiver et sundt og meget yndet Fødemiddel. Alt dette ligger henslængt eller opstablet i Bunker omkring paa Telteepladsene, og Hundene ere saa velnærede paa denne Tid, at de ikke gjøre det stor Skade. Kjød saavelsom Mattak tørres nu og samles i Bundter, men skyndsomst, især naar det lakker ud paa Sommeren og de længes efter at reise videre. Saadant tørret Kjød, spises altid i raa Tilstand, uden videre Tilberedelse, og er ikke alene et godt og nærende Fødemiddel, men især udmærket skikket til at haves som Forraad i paakommende Tilfælde. Naar de nu

drage bort, gjemmes dette Forraad ikke i ordentlige Forraadskamre eller Huse, men begraves under Steenblokke, eller i Klippehuler og Fordybninger, under store Klippeblokke, som tilstoppes saa godt som muligt, og dermed er Sorgen for den tilkommende Vinter glemt. Dog samle de endnu i Sommerens Løb deels hist og her Angmaksæter, dels Renskjød, som skjæres i Strimler og tørres ved Telteipladsene under Jagten eller medtages i frisk Tilstand om Efteraaret, og da gjerne snart fryser og kan holde sig; og endelig have Grønlænderne omkring Diskobugten i de senere Aar samlet ikke ubetydelige Qvantiteter Tørfisk af Kabliauen, som indfinder sig om Efteraaret, tildeels i stor Mængde. Men hele denne Indsamling er dog næppe istand til at bevare synderligt mere end Halvdelen af det ved Jagten og Fiskeriet Erhvervede; meget lades ligefrem ubenyttet, naar de have nok at leve af for Øieblikket, og skye Arbeidet ved at tørre og gjemme, og meget fordærves og fortæres af Hunde og Rovdyr, ved den slette Opbevaring, og deraf kommer det at i ugunstige Vintre Forradet ikke slaaer til.

Det vil erindres, at vi i den foregaaende Deel gjorde et Overslag over de Masser af Kjød, som maae produceres i Forhold til den aarlige Production af Skind og Spæk, som kommer paa Handelen. Der kan næppe være Tvivl om, at det blot er Opbevaringen og den økonomiske Fordeling af dette Kjød og de øvrige erhvervede Fødemidler, som det gjælder om, for at Indvaanerne aldrig skulde komme i Nød. Men selv om saa ikke var, da vilde under alle Omstændigheder ingen Mangel nogensinde kunne indtræffe, hvis de til enhver Tid af Aaret fiskede eller indsamlede af Forraad Alt, hvad der kunde erholdes. Men dette er endnu langt mindre Tilfældet; rigtignok kan man ikke nægte, at de egentlige Sælhundefangere vise megen Udholdenhed i deres Beskjæftigelse,

og at man end ikke kan frakjende dem Driftighed i at udøve den, naarsomhelst Leilighed gives; men deres Letsindighed gjør paa den anden Side, at de som oftest skille sig ved, eller undlade at forsyne sig med de nødvendigste Klæder og Redskaber, uden hvilke de Intet kunne udrette. Saaledes er det hyppig Brug iblandt dem at sælge deres Kajakpelse, især til Matroserne hos Hvalfangerne, som om Foraaret løbe langs Kysten, og naar nu Efteraaret kommer, og Havet er mere uroligt, kunne de Intet udrette indtil de ved Tilfælde kunne skaffe Skind tilveie til at forsyne sig med nye. — Ja det er endog ret curiøst, at Grønlændere oppe ved Upernivik, som om Sommeren have ombyttet deres Klæder ombord hos Hvalfangerne med engelske Varer, gaae til ud paa Vinteren i Uldskjorter og Lærreds Beenklæder, fordi de ikke have Raad til at anskaffe sig Skindklæder. Ikke mindre letsindige og ligegyldige ere de i at forsyne sig med det for dem kostbareste Redskab, Riffelen, saavelsom Hunde og Slæde, og i at holde disse til deres Erhværv absolut nødvendige Reqvisiter i en god Stand; derfor har man ofte det sørgelige Syn, at mange voxne Mandfolk gaae ledige, blot fordi de mangle disse faa Redskaber. Og hertil kommer nu alt Det, som kunde udrettes af Fruentimmer og Børn, ved Fiskerie, ved Indsamling af Brændsel og andet Forraad, ved at foretage det nødvendige Arbeide ved Fødemidlernes Tørring eller Opbevaring. Men Fruentimmerne udmærke sig især ved Ladhed og Ligegyldighed, og mange Koner lade endog de fangne Sælhunde og Fisk ligge ganske ubenyttede, fordi de skye Arbeidet med at flense dem, tørre Skindene o. s. v., naar de blot for Øieblikket have tilstrækkeligt at spise, og fremfor Alt til at kjøbe Kaffe for. Børnene tilbringe hele deres Tid med Leg og nyde den mest ubundne Frihed, med Undtagelse af den Skoleunderviisning,

der kun paa faa Steder kan ydes nogenlunde regelmæssig, og dernæst den, om jeg saa maatte sige, instiktmæssige Indøvelse i Kajakkens Brug, som det er enhver Fader nærmest, om ikke alene magtpaaliggende, at bibringe sin Søn. Man harmes i Sandhed ofte ved at see halvvorne Drenge fra Morgen til Aften løbe og lege, kaste med Steen efter Fugle og alt Levende, som de see, medens Havet paa samme Tid kan vrimle af Fisk, der vare istand til at afværge baade Sult og Kulde i den kommende Vintertid. I Henseende til Opdragelsen af deres Børn, troer jeg, at Grønlænderne kunne siges at staae paa det laveste Standpunkt og meest at nærme sig til Instinktets, da de i Almindelighed kun lære dem det umiddelbart Nødvendigste til deres tilkommende Livsophold, saasom Øvelsen i Kajakfangst, i at kjøre med Slæde, og selv dette kun under Form af Morskab eller Leg, men forøvrigt lade dem have den meest uindskrænkede Frihed, og indskrænke deres Omsorg til at afværge alt umiddelbart Ondt, som maatte tilføies dem, ikke taale at Nogen taler haardt til dem eller straffer dem. Ligesom Børnene, ved paa denne Maade at overlades til Naturen som Opdragerinde, rigtignok ikke love noget positiv Godt, saaledes undgaae de paa den anden Side meget af det Onde, som Børn i den civiliserede Verden kunne være udsatte for. De tee sig i Reglen ordentligt og ere beskedne og rolige, især naar Fremmede ere tilstede; men naar de ikke desmindre af og til, af naturlig Drift til at sætte deres Affekter i Bevægelse eller til at øve vedkommende Organer, give sig til at græde og skraale, ikke over Prygl eller Straffetaler, som i den civiliserede Verden, men i Mangel deraf, f. Ex. forbi deres Hundepidsk ikke knalder saa godt som en Andens, saa ere Forældrene nærved at græde med, beklage dem og kjæle for dem, trøste dem med, at naar de blive

store, skulle de nok faae deres Pidsk til at knalde o. s. v. Paa denne Maade lære de fra Smaae af ikkun at følge deres Lune og Tilhøielighed; foruden Tilfredsstillelsen af de umiddelbare Livsfornødenheder dreier deres Liv sig kun om Morskab og Leg og Nydelsen af den mest ubundne Frihed. Grønlændernes Temperament er Phlegma blandet med en tom Lattermildhed og Overgivenhed. Legemlige Lidelser bære de i Regelen med Kolblodighed, hvorpaa man har mærkelige Exempler. Og paa den anden Side hører der utroligt Lidt til at sætte dem i en glad Stemning, og det mest Intetsigende kan vække deres Latter. I denne Sløvhed og Indolens voxe Børnene op uden at der vækkes nogen Alvor hos dem, eller nogen Tanke om et Maal at stræbe efter. Derfor søge de at undgaae ethvertsomhelst Baand, som i længere Tid maatte komme til at paahvile dem, saasom Tjenesteforhold, naar de begynde at falde dem lidt besværlige, Contrakter, o. desl.; naar de kun have lært at fange en Sælhund, føle de sig som de mest uafhængige Mennesker paa Jorden; de have da Alt, hvad de behøve for sig selv og for dem, som Slægtskabet har givet dem at forsørge. Ligegyldigheden mod at erhverve sig Noget, som kunde kaldes Formue eller tjene til at forbedre deres Kaar eller huslige Indretning, gjør ogsaa, at de, i Tilfælde af god Fangst, gjerne dele med deres Omgivelser, og at der derfor i Henseende til Fødemidler hersker en Art Communisme imellem dem. Men denne Communisme gjør dem atter endnu mere ligegyldige med at spare og lægge tilside, da de dog i Nødstilfælde komme til at hjælpe Andre, som ikke vise denne Forsynlighed, dermed.

Hos intet Folk hører man saa meget tale om at laane og borge som hos Grønlænderne, og dette er ikke at undres over, thi de tænke kun paa Øieblikket, som skal nydes, og

fare temmelig let hen over Tanken om Fremtiden, naar Betalingen skal skaffes tilveie. At sælge Ryperne, som endnu flyve omkring paa Fjældene, og Fiskene, som endnu svømme i Havet, er en temmelig almindelig Skik i Grønland. Dog er det til sædvanlige Tider i Almindelighed kun visse Ødelande iblandt dem, som overhænge Europæerne med deres Laanen. Men, naar Nøden er paafærde, naar Spisekamrene ere tomme og Lamperne mangle Spæk i den strænge Vinterkulde, saa hviler hele Befolkningen som en Byrde paa de faa paa Stedet boende Danske. Vi maae dog her bemærke, at virkelig Hungersnød, som vilde bevirke, at Befolkningen uddøde paa visse beboede Pladser, hvis der ingen europæiske Etablissementer vare, som i fordums Tid og endnu paa Østkysten af Grønland, samt hist og her, hvor Eskimoerne endnu boe isolerede, maa betragtes som en Sjældenhed. Derfor borger Havets Rigdom paa Fiske, Folkets egen Evne til at hjælpe sig ud af Forlegenheden og den Grad af Forsynlighed, som Nødvendigheden har lært dem; og det er jo desuden en ligefrem Selvfølge, thi hvorledes skulde ellers den sparsomme Befolkning, fra umindelige Tider af, i det Hele have kunnet vedligeholde sig. Men selv en ringe Grad af Trang maa saavel i Henseende til Indvaanernes Sundhedstilstand som derved, at de lade Hundene uddøe, og derved sættes tilbage i deres Erhverv, betragtes som et beklageligt Onde. Paa mange Steder i Grønland er ogsaa denne saagodtsom ukjendt, men paa visse, især hvor der boe Mange sammentrængt ved Handelsetablissementerne, er saadan Trang desværre ikke sjelden. Spørgsmaalet er da, hvad kan der gjøres for at afhjælpe den? Den simpleste Kur imod Sult er naturligviis den at give Vedkommende Noget at spise, naar man har saadant tilovers, og da der ved Kolonierne altid bør være Be-

holdning af Proviant til de Danske, for et Par Aar eller længer, saa var det naturligviis en let Sag at aabne Pakhusene og standse den øieblikkelige Trang, hvor den maatte indtræffe, og kan dette jo enten skee som Laan mod Tilbagebetaling i bedre Tider eller i Nødsfald ganske gratis. Dette Middel anvendes ogsaa, og der findes i det Regnskab, som aflægges aarlig for Koloniernes Varebeholdninger, en særskilt Rubrik for hvad der er udlaant eller skjænket til Grønlænderne i Trangstid; men en simpel Betragtning kan vise, og Erfaringen har allerede beviist, at dette Middel snart vilde gjøre Grønlænderne endnu mere sløve, umyndige og fattige og hele Handelen med dem til en Laane- eller Fattig-Anstalt, hvis det anvendtes mere end i yderste Nødstilfælde. Naar den Smule Erhvervelyst, som Grønlænderne vise, kun yttrer sig i at samle et nødtørftigt Forraad til Vinteren, hvad vilde den da blive til, naar de slet ikke mere behøvede at frygte for nogen Trang, naar de vidste, at der i Nødstilfælde altid vilde blive sørget for dem? Dette har allerede viist sig derved, at der paa de beboede Pladser, som ligge isolerede og ikke have Koloniens Proviantshuus at tage deres Tilflugt til, kun sjældent hersker nogen Trang, hvorimod den altid er værst, hvor mange staae samlede ved et Handelsetablissement, ligesom ogsaa Befolkningen der gjerne er fattigst og tæller de færreste Producenter, eller med ordentlige Redskaber forsynede Fangere iblandt sig. Men betragter man nærmere Beskaffenheden af den Hjælp, som kan ydes dem ved Laan af dansk Proviant, da vil man endmere indsee, hvor usselt dette Middel altid maa blive. Sæt blot, at man antog, at over hele Kysten i een Maaned af Aaret hvert Individ daglig skulde understøttes med 1 ℔ Skibsbrød, da vilde dette beløbe sig til 300,000 ℔ eller henved det Dobbelte af hvad hele Udsendingen

af denne Artikel for Øieblikket beløber sig til, en Udsending, som alerede nu væsentlig bidrager til at fordyre Skibsrummet, da der ikke haves tilstrækkelig Retourlast. Hvad vilde endvidere denne Bespisning have at betyde for Maver, som ere vante til udelukkende animalske Fødemidler, som aarlig consummere adskillige Millioner Pund af det saftige og nærende Sælhundekjød med Spæk til, foruden Renskjød, Fisk og Æg. Og dog vilde hiin usle Bespiisning, som næppe kunde æqvivalere Halvdelen af det, som ligefrem bortødsles i Landet selv af disse langt mere nærende og for Grønlændernes Constitution velgjørende Fødemidler, komme til at koste Befolkningen, hvis de selv skulde betale den, omtrent 1/3 eller 1/4 af hele den Sum, de aarlig have at kjøbe sig fremmede Handelsartikler for; ja hvis der alene af den Grund maatte skaffes større Skibsrum tilveie, da kunde det næppe engang leveres for den Priis. Man kan alene danne sig et Begreb om dette Forhold ved at betænke, at Grønlænderne sælge hele Sælhundekroppe eller saameget som 4 L𝔖 godt Kjød, paa Tider, hvor der er nok af dem, for den samme Priis, for hvilken de i Trangstid kunde kjøbe i det Høieste 2 ℔ tørt Brød. Vi behøve vel ikke at gaae videre for at vise, at dansk Proviant og navnlig Brød aldrig kan blive et efter Grønlændernes Kaar afpasset Fødemiddel, ligesaalidt som det er det for deres Constitution, og at det derfor maa ansees for destomere beklageligt, naar de skulde tage deres Tilflugt til det af Nød. Da er det under alle Omstændigheder langt rigtigere om der indhandles og opbevares Fødemidler, producerede i Landet selv, f. Ex. Tørfisk, for i Trangstid atter at kunne udlaanes eller uddeles blandt Befolkningen. Men ogsaa dette bør kun betragtes som et, til enkelte Tider og paa visse Steder nødvendigt Onde; thi hvis en saadan Understøttelse ikke betrag-

tedes som enhver anden offentlig Laane- eller Fattiganstalt, men tilstodes regelmæssig og uden Indskrænkning, da vilde det uden tvivl snart komme saavidt, at Grønlænderne endnu mindre lagde Vind paa at samle Forraad, der vilde da, foruden den Maaned, hvori de vidste, at de bleve hjulpne, endnu komme een til, i hvilken de da vare lige nær, og saa fremdeles; og dertil vilde de i de gode Aarstider Intet have at sælge, fordi de havde en regelmæssig aarlig Gjæld at afbetale, og det Hele vilde ende med deres fuldkomne Forarmelse og Handelens mulige Ruin. Kort sagt man kan ved at give eller laane ligesaalidt hæve Pauperismen i Grønland som i andre Lande, men forøger og nærer den blot derved. I civiliserede Lande indskrænker den sig til visse Klasser af Samfundet, i Grønland til visse Tider af Aaret. Understøttelsen kan kun standse en øieblikkelig Trang og bør derfor ogsaa kun anvendes under virkelig Misfangst i usædvanligt slette Aar, og der burde lægges Vind paa, at den ydedes med Fødemidler, som produceres i Landet selv, som ere langt bedre og nærende og kunde indkjøbes af dem selv, for 1/10 af hvad den danske Proviant koster. Men allermindst bør den ydes med Brød, som er bagt i Hjemmet, indtager et usædvanligt stort Skibsrum og er en Luxusartikkel for den fattige Islænder, endsige i Grønland.

Den saakaldte Sultetid existerer ogsaa som noget Regelmæssigt kun paa enkelte Steder i Grønland og er der fremkaldt ved selve Understøttelsen fra de Danskes Side. Ondet vil der nu være vanskeligt at udrydde; men det er derfor en vigtig Opgave for Handelsbestyrelsen at hindre dets Udbredelse til andre Steder.

I Nordgrønland lever der omtrent Halvhundrede Danske af Haandværks-, Sømands- og Arbeidsklassen, som have giftet sig med Grønlænderinder, indrettet sig Huse af grøn-

landsk Construction med enkelte Forbedringer, drive Sælhundefangst ved Iisgarn, Fiskerie og andet Erhverv, og saaledes, skjøndt de ere i Handelens Tjeneste og derved have deres vigtigste Underhold, dog kunne betragtes som en Art Nybyggere i dette for Europæere forøvrigt kun lidet indbydende Land. De have i Regelen vidst at forbinde en vis Grad af Hyggelighed og Orden med den grønlandske Huusholdning, have flinke Børn, som de opdrage til grønlandsk Erhverv, og Fleertallet af dem føler sig tilfredse og savne ikke deres Hjem. Ved disse Ægteskaber har der i Løbet af de hundrede Aar, i hvilke Kolonierne have existeret, dannet sig en blandet Race af et ikke ringe Antal og i saa mange forskjællige Grader, at Grændsen mellem den og den ægte er vanskelig at trække. Blandingerne have i Reglen fuldkomment europæiske, men derhos meget forskjælligartede Physionomier. De fleste af dem ligne Sydeuropæere ved de mørke Haar og Ansigtsfarven, men mange have ogsaa ganske blonde Haar og en lys Ansigtsfarve, saa at de ikke ere at skjælne fra ægte Nordboere. Man træffer mange særdeles smukke Physionomier iblandt dem, og navnlig hos Mandfolkene. I aandelig Henseende derimod slægter den blandede Race langt mindre deres Fædre paa og nærme sig mere til Grønlænderne i Almindelighed. Dette er heller ikke at undres over, naar man betænker de Omgivelser, i hvilke de voxe op; Grønlænderinderne lære, selv om de giftes med danske Mænd, saa godt som aldrig det danske Sprog, og Børnene, som mest ere betroede til deres Omsorg og voxe op iblandt den øvrige grønlandske Ungdom, lære det endnu mindre. Alligevel seer man dog en kjendelig Forskjel hos de Børn, som have danske Fædre, da de pleie at holdes mere til Orden og Reenlighed samt Driftighed, lære noget mere Lydighed mod deres Forældre og Tilnærmelse til de Danske,

medens de dog opnaae fuldt saa megen Færdighed i grønlandsk Erhverv som Grønlændernes Børn, hvilken Paastand Fleertallet af Exemplerne vil kunne bevise. Men denne Indblandelse af europæiske Kræfter er naturligviis for svag til at holde sig længer end i første Led; den senere Generation sammensmelter ganske med den øvrige Befolkning, hos hvilken man dog tør vente efterhaanden at see gavnlige Følger af denne Indblanding af europæisk Blod.

I deres Forhold til Europæerne i Landet tilfredsstille Grønlænderne alle de Fordringer, som man efter deres Dannelses Trin med nogen Grad af Rimelighed kan gjøre til dem. Man hører undertiden Beskyldninger for Mangel paa Agtelse for Eiendomsretten fremsatte imod dem. Ikkedesmindre er Tyverie her saagodt som ukjendt; naar dette er Tilfældet i et Land, hvor der næppe kan siges at være Noget, som kunde kaldes Politi eller Love, hvor Fristelserne undertiden kunne være store nok og hvor man dog næppe engang behøver at laase sine Gjemmer eller sit Værelse, naar man kan reise der i flere Aar, saagodt som med aabne Kufferter, uden at opdage det Ringeste, som kunde vække Mistanke om Tyveri, da forekomme hine Beskyldninger mig i Sandhed at være den groveste Uret, fremkaldt ved en eensidig og smaalig Anskuelse. Derimod er det vel muligt, at Mangen, som ikke ret har fattet Betydningen af Grønlændernes Tilbøielighed til at laane, kan have seet sig skuffet i sine Forventninger om prompte Tilbagebetaling; thi vi have omtalt Grønlændernes Letsindighed i denne Henseende, og man bør her vel heller ikke tabe af Sigte, hvorvidt det er stort bedre i civiliserede Lande, og hvilke Precautioner Udlaanere der pleie at sikkre sig ved. Men jeg troer desuden at der gives ligesaamange Exempler paa Grønlændere, som føle sig det magtpaaliggende at tilba-

gebetale en Gjæld, som paa saadanne, der have slappere Begreber i saa Henseende. Dernæst hører man ofte Folk klage over Grønlændernes Utaknemmelighed. I saa Henseende bør det vistnok bemærkes, at man jo isorveien ikke kan vente denne Egenskab synderlig fremtrædende hos et Folk, der hovedsagelig lever for Øieblikkets Nydelse. Men paa den anden Side forekomme de Exempler, som anføres herpaa, mig ikke at bevise stort. Naar man opholder sig blandt et fattigt Folk, for hvilket navnlig alle selv ganske sædvanlige europæiske Varer maae ansees for Luxusartikler, og hvor man altsaa med en ringe Opoffrelse kan berede mangen en Tjeneste eller Glæde, da bliver man let tilbøielig til at ansee sig for en større Velgjører, end man i Virkelighed er, og derfor at gjøre sig større Forventninger om Anerkjendelse, end man er berettiget til. Men endnu urimeligere forekommer det mig at være, naar Nogen til denne Beskyldning for Utaknemmelighed føier Klage over Grønlændernes Egenkjærlighed og Karrighed saavelsom Mangel paa Tjenstvillighed. Det kunde vel næsten synes latterligt at tale om Egenkjærlighed hos Folk, som snarere kunde beskyldes for det Modsatte, nemlig for Ligegyldighed mod sig selv og mod Erhvervelse af Eiendom, som tvertimod dele med deres Næste, naarsomhelst de have Noget at dele af. At de af Europæerne, hvis Rigdomme maae være overordentlige i deres Øine, vente en Godtgjørelse for Tjenstbeviisninger, og i Reglen heller ikke give lang Credit, men snart stille sig paa Post foran Ens Dør, naar de have Betaling at vente, det er vel Noget, som følger af Sagens Natur, og Enhver, som deraf vil drage Slutninger om Egenkjærlighed og Smaalighed, forekommer mig derved at kaste denne Beskyldning tilbage paa sig selv. Tvertimod forekommer det mig, at Grønlænderne i Henseende til øieblikkelig Hjælp eller Tjenstbeviisning vise en

høi Grad af Villighed. Hvor kan man vel i noget andet Land sige til den Første den Bedste: „Gaae og hent mig det, Gaae og kald paa ham, Giv mig en Haandsrækning herved ꝛc.“ og dog er dette Skik i Grønland, uden at man derfor strax behøver at give en Douceur. Beder man Nogen om at vise sig Vei paa lange Toure overland, da er han tilfreds med det Halve af hvad man giver i Dagleie i Danmark og udfører det med Glæde og Munterhed. Grønlænderne vise stor Omsorg for Europæerne, især nyankomne, i Henseende til de Farer, som de kunde komme i, ved Reiser paa Isen, ved at gaae paa steile Steder, ved streng Frost; de betragte de Fremmede i saa Henseende næsten som Børn i deres Land, ere almindeligviis ængstelige ved at tage dem med paa Toure, som de frygte for, at de ikke kunne udholde, og passe endog som oftest ubemærket paa dem, naar de gaae alene paa Steder, hvor der kunde være Fare for dem. Hvad anden Tjenstvillighed vil man vel vente af disse fattige Folk, eller hvor bliver der af de Indfødte i et Land viist anden og større Forekommenhed mod den Fremmede end den, som her er nævnt?

Mest trænger man til Grønlændernes Hjælp, naar man vil reise eller sende Bud til fjernere Pladser, i hvilken Henseende de ved deres egen Vane med at reise, deres lette Befordringsmidler og deres Kjendskab til Landet og Veirliget ere ganske uundværlige. Om Sommeren reiser man i det øvrige Grønland mest i Konebaade, men disse bruges mindre i Nordgrønland, hvor man mest reiser paa Hundeslæde og forøvrigt næsten altid betjener sig af danske Fartøier. Grønlænderne ere ikke altid synderlig tilbøielige til at lade sig leie til disse, da de ikke kjende dem saa godt som deres egne; men paa de meest befarne Router er der dog sjældent nogen Vanskelighed ved at leie Besætning, og, naar man kun forstaaer

at behandle dem paa den rette Maade, føier sig lidt i deres Særheder og vogter sig for at fremtvinge Noget ved haard Tiltale, da vil man overhovedet kun sjældent komme i Forlegenhed, og man vil da i Reglen finde muntre og nøisomme Reisefæller i dem; ved Leiligheder, hvor Europæerne mene at døie meget Ondt, føle de sig saa vel, at de i lang Tid ikke kunne glemme saa fornøielige Toure. De pleie paa Reiser at erholde i Betaling 24 ß samt 1 ℔ Brød og lidt Kaffe eller anden Beværtning efter Omstændighederne, daglig.

Brevbeforbringer ved Kajakker skeer regelmæssig langs hele Kysten af Grønland, naarsomhelst Veirliget tillader det; kun undtages herfra den ubeboede Strækning mellem Upernivik og Omenak, hvilken Route kun befares af Slæder, som eengang aarlig i Februar befordrer en Post frem og tilbage. Kajakposterne gaae kun paa ganske korte Strækninger alene, ellers altid 2 sammen, for at kunne hjælpe hinanden i paakommende Tilfælde; ved deres Hjælp kan man til enhver Tid af Aaret, hvor der blot findes aabent Vand, sende Bud fra hvilketsomhelst Sted paa Kysten til et andet, idet de afløses af nye ved hver Kolonie. De erholde derfor Betaling efter Længden af Veien og Aarstiden, i Reglen 24 ß pr. Miil om Sommeren og det Dobbelte om Vinteren. Men om Vinteren benyttes i Nordgrønland langt almindeligere Slæden.

Grønlænderne vise sig indbyrdes, ligesom i deres Forhold til Fremmede, godmodige og fredsommelige. I alt Fald ere aabenbare Yttringer af Uenighed i Ord eller Handling saa sjældne, at man saagodtsom aldrig har Leilighed til at være Vidne til Sligt. Deres Phlegma kan vel være en Hovedaarsag hertil; men det er ogsaa umiskjendeligt, at de have megen Takt for Velanstændighed og Kraft til at beherske deres Følelser eller i alt Fald skjule dem; thi Lidenskaberne ere sikkert

de samme, om end mindre heftige end hos andre Folk. Uden denne Fredsommelighed og Fordragelighed vilde deres Liv ogsaa blive dem utaaleligt, naar man betænker de snævre Huse, hvori de boe sammenpakkede den halve Deel af Aaret, og de hyppige Tilfælde, i hvilke de trænge til hverandres Hjæp, og endelig den fuldkomne Mangel paa Noget, som kunde kaldes Øvrighed eller Regjering med virkelig executiv Magt. Man mærker nemlig blandt Grønlænderne indbyrdes kun lidet til et patriarchalsk Forhold, saaledes som man kunde vente sig det hos en adspredt og isoleret Befolkning, der ikke kjender til egentlige Love. Vistnok er der vel een, som kaldes Huseieren, og som raader over, hvorhen der skal reises og hvorledes andre fælleds Foretagender skulle arrangeres. Men Ordet „Nalegak" eller Herre, som de anvende paa Europæerne, bruges vist kun meget lidet blandt Grønlænderne indbyrdes. Familiefaderen er i Hovedsagen den, som skaffer Føden tilveie for de Andre; deri sætter han sin Stolthed, men dertil indskrænker han ogsaa i Hovedsagen sin Virksomhed, hvorimod der fattes ham Evne eller, om man turde sige det, moralsk Mod til at lede og benytte de Andres Kræfter, og heri ligger der en Hovedgrund til deres Fattigdom og lave Culturtrin. Det er de enkelte duelige og med Redskaber forsynede Fangere, som maae ernære den øvrige Befolkning, og det ikke alene Fruentimmerne og Børnene, men ogsaa dem, som vel have Kræfter til at virke med, men forsømme det af Ligegyldighed og Ladhed. Hvis der blot fandtes Overhoveder, som vare istand til at sætte disse Kræfter i Virksomhed, saa vilde de snart kunne forbedre deres Huse og Levemaade, samle regelmæssigt Forraad og ikke kjende til nogensomhelst Trang. Det mangler ei heller paa opmuntrende Exempler i denne Retning, og vi tør haabe, at de mere og mere ville finde Efterligning. Paa den anden

Side yttrer der sig en langt større Tilbøielighed til at træde i Tjenesteforhold hos Europæerne; det har noget meget Tiltrækkende for dem at blive fødet og klædet og at være frie for alle Sorger i Henseende til at skaffe disse Fornødenheder tilveie, og dette er ret mærkeligt i Betragtning af deres Forkjærlighed for et frit ubundet Liv. Det vilde vist ikke falde vanskeligt, efterhaanden at gjøre Fangerne til Ens Tjenere, især ved at holde Redskaber til Afbenyttelse for dem, og ved at sørge for dem i Et og Alt mod at de afleverede Produkterne af deres Arbeide. Sligt vilde vistnok blive Tilfældet, om Kolonierne, saaledes som der i sin Tid har været Tale om, bortforpagtedes til private Handelshuse. Thi vedkommende Entrepreneurer vilde derved sikkert skaffe den størst mulige Produktion tilveie; men hele Fordelen vilde ogsaa concentrere sig hos dem, medens paa samme Tid selve Befolkningen vilde tabe sin Selvstændighed og nedsynke i endnu større Fattigdom. Det samme Onde, som i den civiliserede Verden yttrer sig i Formuens Concentration og Massernes Forarmelse, vilde her optræde i en formindsket Maalestok, men uden at noget Andet derved opnaaedes end enkelte Entrepreneurers pecuniære Fordeel. Dette har allerede viist sig paa saadanne Steder, hvor Grønlænderne ere blevne benyttede til at drive Hvalfangst eller Fiskerie, Foretagender, der ligesaalidt som noget andet, undtagen Sælhundejagten, saaledes netop som den nu drives af Grønlænderne, have viist sig tilstrækkelige til at begrunde selvstændigt Erhverv og Livsophold i dette Land.

Handelen paa Grønland, som er monopoliseret og føres for kongelig Regning, er opstaaet i det forrige Aarhundrede jævnsides med Missionen; dens Øiemed har fra først af været at underholde den sidstnævnte og med det samme at sikkre

Indvaanerne en regelmæssig Tilførsel af et saadant Udvalg af fremmede Artikler, som turde være meest svarende til deres Tarv. Den første Koloni anlagdes i Sydgrønland 1721 ved den bekjendte Egedes Bestræbelser, men allerede 1734, da Handelen blev octroyeret Kjøbmand Jakob Severin, anlagdes den første Koloni Christianshaab i Diskobugten. Med de nordgrønlandske Kolonier forenedes i Slutningen af Aarhundredet en ikke ubetydelig Hvalfangst, som dreves fra forskjellige Pladser omkring Diskobugten deels med europæiske Søfolk, deels og især med Grønlændere, som leiedes til Fangsten mod at erholde en vis Part af Udbyttet. Men ligesom de andre Nationers Hvalfangst i Davidsstrædet er sunket ned til 1/10 af hvad den var tidligere, saaledes tabte den sig ogsaa ved de danske Kolonier og er nu saa godt som ganske ophørt. Men i samme Forhold som denne Hvalfangst har aftaget, har Grønlændernes eget Erhverv ved Sælhundefangsten og Værdien af de Produkter, den afgiver til Handelen, tiltaget, og dette har vistnok været til stor Fordeel for Befolkningen. Thi Hvalfangsten sammenhobede dem altformeget paa enkelte Pladser; dens Udbytte var alt for uregelmæssigt, gav dem til enkelte Tider overflødigt at leve af og lod dem til andre Tider lide Nød. Derimod er Sælhundefangsten bedre skikket til at sikkre dem et jævnt og mere selvstændigt Underhold paa mange adspredte Pladser, og afgiver flere nyttige eller uundværlige Brugsartikler for dem. Koloniernes Antal er derved efterhaanden steget til 7, og en Mængde mindre Handelspladser, som sortere under dem, og ved hvilke Grønlænderne ligeledes kunne faae deres Produkter ombyttede mod europæiske Artikler.

De danske Embedsmænds eller Betjentes Huse ved Kolonierne ere byggede ganske efter Mynster af de norske, nemlig

Sidemurene af Bjælke paa Bjælke, og Taget af Brædder. De ere, paa en enkelt Undtagelse nær, kun 1 Etages, og dette er sikkert ogsaa det ene Hensigtsmæssige, da Husene staae hvert for sig paa de bare Klipper, udsatte for Vind og Veir. Ved hver Koloni er der gjerne et eller 2 Beboelseshuse for Kolonibestyreren, Assistenten, og tillige indeholdende en Mandskabsstue for de danske ugifte Haandværkere og Matroser, samt, efter Omstændigheder, Boutik og Varelager. Disse Stokværkshuse ere udentvivl for det nordlige Grønland de eneste hensigtsmæssige. De fleste af de nuværende Bygninger have staaet i hundrede Aar eller noget derover og gjøre endnu god Tjeneste. Dette vilde for Træhuse vistnok være noget usædvanligt i et mildere og fugtigere Klima end dette, i hvilket al Slags Forraadnelse eller Opløsning overhovedet kun gaaer yderst langsomt for sig. Ved at anvende Træ istedetfor Steen har man ogsaa den Fordeel, med Mure paa omtrent 8 Tommers Tykkelse, at kunne opnaae lune Værelser i et saa strengt Klima. Hvor der findes Træk, kommer denne gjerne fra et flet Underlag, som altid først maa dannes af Steen, da Klippegrunden sjeldent er saa fuldkommen jævn; ogsaa er det gjerne den underste Deel af Stokværket, som først angribes, naar Bygningerne i Tidens Længde ikke mere kunne staae sig. Det vilde udentvivl ikke være afveien, at omgive Foden af saadanne Huse, som ikke ere fri for Træk, med en bred Vold af Snee, som i over Halvdelen af Aaret vilde beskytte meget mod de kolde Vinde. Foruden disse Beboelseshuse findes der Bygninger til Opbevaring af Varer og Proviant, Tranbrænderie, Værkstedsbygning, ialt gjerne 5 à 6 Træbygninger ved hver Koloni. En Flagstang, paa hvilken Kongeflaget heises Søndagen under Gudstjenesten og ved andre høitidelige Leiligheder, staaer foran Husene eller paa en nærliggende Bakke,

og ved Flagstangen nogle smaa Kanoner, med hvilke der saluteres for Skibet og ved Overbetjentes Afreise eller Ankomst.

I deres Ydre have disse Kolonier for den, som kommer fra Hjemmet, intet Indbydende. Træhusene, skjøndt i Reglen ret sirligt holdte, med rødmalede Tage og forøvrigt sorte eller brune, med hvide Vinduesskarme, vilde kunne tage sig sig ret godt ud, hvis de laae paa en grøn Mark, omgivne af Haver med Træer eller Buskværter, men paa disse skaldede Klipper, som nærmest omkring dem ikke engang bære Mos eller Græs, da de betrædes saameget, tage de sig kun temmelig fattigt ud.

Grønlændernes lave Jordhytter eller Sommertælte ere omgivne af store Dynger Been og de væmmeligste Ureenligheder, som blot kastes udenfor Døren og aldrig transporteres videre bort; Stenene langs Strandbredden ere besudlede med Blod ag Tran fra de fangne Sødyr; hist og her seer man Dynger af snavset Snee midt om Sommeren, og de smaa Indhegninger, hvori man med Møie dyrker nogle Roer og Kaal i en ved Kunst dannet Jord, minde kun om Klimaets Raahed, og Umuligheden af at denne Jordbund nogensinde vil kunde ernære Mennesker. Jeg troer sikkert, at enhver Nyankommen vil have modtaget dette Indtryk, som dog snart taber sig ved Vanen og ved Betragtningen af de mange ophøiede Naturscener, som her forøvrigt frembyde sig for Enhver, der er modtagelig for sligt. Indvendig ere de danske Huse ganske indrettede efter Hjemmets Smag, smaa, men hyggelige og beqvemme, og man glemmer i dem ganske, under hvilket Himmelstrøg man befinder sig. Skjøndt man næppe kan have varmere Huse end dette Slags, volder dog den strenge Frost forskjellige Ulemper, som man ikke kjender til i Hjemmet. Vinduer, som ikke ere dobbelte, bedækkes indvendig

med en Jisskorpe, som udvider sig over hele Vinduesskarmen og selv flyder ud over denne. Sømhoveder og andet Metal, som sidder fast i Væggene, blive hvide af Rimfrost paa den Side som vender ind imod det varme Værelse; Stokværket knager idelig som Pistolskud, især om Nætterne, naar Solen har mildnet lidt om Dagen. Men dobbelte Vinduer, som tillige tætnes med Papir, holde sig temmelig iisfrie. Levnetsmidler, som ikke kunde taale Frost, har man meget ondt ved at opbevare; thi selv Skabe, som staae opad Væggen i varme Stuer, gjennemtrænges af Frosten som om de dannede Værelser for sig. Øl og Viin kunne kun opbevares i Værelser, der stadigen holdes varme til en vis Grad. I flere Huse findes Kjældere, som have den Fordeel at Kulden deels aldrig kan blive saa streng i dem, deels først indtræder senere. Man undres over at saadanne Kjældre kunne holde sig ved Tøepunktet til midt ind i Vinteren, og at der omvendt indtræder streng Frost i dem hen paa Foraaret, naar den værste Kulde er overstaaet og Tøveir begynder at blive hyppigt (ud paa Foraaret). Men dette har sin simple Grund deri, at de forskjellige Aartiders Temperatur behøver, Tid til at forplante sig ned under Jorden, og at derfor Sommervarmen i en vis Dybde først indtræder i Efteraarsmaanederne og Vinterkulden i Foraarsmaanederne. I Henseende til Opbevaring af alle Slags Kjødvarer og Fisk har man i Grønland den store Fordeel, at Intet kan bedærves ved at hænge i fri Luft eller i kolde Rum i over Halvdelen af Aaret; Renskjød, som almindeligviis faaes om Efteraaret i September, kan man saaledes gjemme til om Foraaret; kun bliver det noget tørt, hvilket dog ogsaa vilde kunne undgaaes, naar det bedækkedes med Snee. Men, hvis man vilde anvende speciel Flid paa denne Gjenstand, da maatte det være en let Sag, i dette

Klima at indrette Jordhuse, i hvilke man kunde opbevare Kjødvarer til enhver Tid, og saalænge det skulde være.

Til at opvarme et Værelse i Grønland behøves i Aarets Løb et Qvantum Brændsel, som vel omtrent kan svare til 12 à 16 Tønder Steenkul og 1 Favn Brænde; der gives ingen Tid om Sommeren, paa hvilken man ikke kan trænge til at lægge lidt i Kakkelovnen, med mindre det er meget stille Solskindsveir i Juli og August, eller den varme Sydostvind blæser om Sommeren. I den strænge Vintertid kunne Steenkul alene give tilbørlig Varme; dog ere de Kul, som brydes i Landet selv, vistnok at foretrække for de engelske, skjøndt de ikke give en saa stærk Hede som disse; thi de grønlandske Kul brænde særdeles jævnt, og man kan fylde hele Kakkelovnen med dem om Aftenen og lade dem brænde ud til om Morgenen, hvorved de give en jævn Varme, uden at man behøver at frygte for, at de skulde forvolde Skade.

Kolonierne forsynes aarlig fra Hjemmet med de vigtigste europæiske Levnetsmidler, saasom Skibsbrød, Smør, Flæsk, Gryn, Ærter, saaledes at der i Reglen er Forraad for 2 Aar. Desuden er Antallet af de Varer, som udsendes til Forhandling, i de senere Aar tiltaget betydeligt; navnlig findes altid Forraad af de vigtigste Colonialvare, Kaffe, Thee, Sukker, Tobakker &c. i et saa stort Udvalg, som man i Betragtning af de faa Europæeres og Grønlændernes Tarv med nogen Grad af Rimelighed kan forlange, ja et langt større, end man skulde vente. Med Hensyn til de dagligе Brugsartikler i en Husholdning, som overhovedet egne sig til Opbevaring og Forsendelse, kommer man derfor sjeldent i Forlegenhed i Grønland, da man kan kjøbe dem hos Handelen; men Alt, hvad der gaaer derover, maa man være betænkt paa at forskrive fra Hjemmet Aaret iforveien. Ved hver

Koloni findes Anstalter til Bagning og Brygning; Folkene ere vel øvede heri, og man har i Reglen ligesaagodt Øl og frisk Rugbrød som hjemme. Mange gode Fødevarer, ja man turde maaskee sige Delikatesser, produceres ogsaa i Landet selv. Sælhundekjødet, Grønlændernes daglige Brød, bliver for de fleste Europæere, som prøve at vænne sig til det, ingen ubehagelig Ret, ja mange lære endog at sætte stor Priis paa det; Suppen af samme er saa ganske uden Afsmag, at alle ere enige om at sætte den ved Siden af Oxekjødsuppe, men Kjødet selv er saa eindommeligt blodrigt, at det ved Kogning antager en meget mørk Couleur, og dertil er det sjeldent ganske frit for den samme Transmag som Søfugle. Selve Spækket kan, naar det er ganske frisk, være saagodtsom uden Afsmag, og det er vistnok især den Omstændighed, at det hjemme kun kjendes i bedærvet Tilstand, som gjør det modbydeligt; thi hvad vilde man tænke om at bruge Tælle til Mad, hvis man blot kjendte den i den harske Tilstand, hvori den anvendes til Lys? Man vilde vist ansee det for ligesaa umuligt, som at anvende det, hvoraf Tran brændes, dertil. Men hvad enten det nu hidrører fra en Fordom eller ikke, saa har Sælhundekjødet for mange noget sødligt og vammelt, og man holder sig derfor helst til de andre gode Kjødvarer som Jagten i Grønland afgiver. Ryper og Harer bryde Grønlænderne selv sig kun lidet om, men levere dem gjerne til de Danske; derfor forsynes man jævnligt med dette Vildt, især omkring Diskobugten og mest om Vinteren; for Ryper pleier Prisen at være 4 à 6 ß, for Harer 24 ß. Dernæst haves Renskjødet, der vistnok fuldkommen tør sættes ved Siden af Raadyrekjød. I Diskobugten erholdes det af Grønlænderne om Efteraaret, naar de vende tilbage fra Rensjagten; det betales da med 3 ß Pundet. I Upernivíks

Distrikt og hist og her paa andre Steder faaes det ogsaa friskt om Vinteren. Søfugle haves hist og her i stor Mængde, og blandt dem ere især Ederfugle og Gjæs spiselige. Hvor der findes mange Øer, samles der om Foraaret Søfugleæg i tusindviis; Ederfugleæggene ere de almindeligste og betales gjerne med 1 ß Stykket; med nogen Omhu kan man godt bevare dem Sommeren over og naar de først ere frosne kunne de godt gjemmes til det næste Foraar. De kunne vel næsten regnes for dobbelt saameget som et Hønseæg, men holde sig dog kun ganske frie for Fiskesmag, saalænge de ere meget friske. Fisk haves i langt større Mængde end Vildt. Mindre Torsk kunne fiskes næsten overalt hele Aaret igjennem, og erholdes meest leilighedsviis af Grønlænderne, naar de fiske Ulke. Den store Torsk eller Kabliauen haves til visse Tider i stor Mængde. Kaleraglikken eller den mindre Helleflynder afgiver en behagelig Afverling i Spisen om Vinteren ved Jakobshavn og Omenak, og forsendes derfra leilighedsviis til de andre Steder. Den er udmærket fed og velsmagende og bruges tillige i tørret Tilstand; man samler et vist Antal af den i Løbet af Vinteren og gjemmer dem frosne til henad Foraaret, naar der kommer Mildning i Luften, hvorpaa de flækkes og skjæres i smalle Strimler, som hænges paa Loftet til Tørring. De kunne da holde sig ganske hvide, antage ingen Transmag, skjøndt de indeholde megen Fedme, spises i raa Tilstand, og ere især fortrinlige til at tages med paa Reiser i streng Kulde. Som røget er Fisken ei uliig Lax. Finnerne, som ere den fedeste Deel af Fisken, spises i røget eller saltet Tilstand. Laxørreden kan ogsaa erholdes paa de fleste Steder i Nordgrønland, skjøndt ikke altid i nogen Mængde; den bør vist foretrækkes for alle de her omtalte Fisk. Endnu een grønlandsk Ret, som ogsaa yndes saagodtsom af alle Europæere,

bør omtales her, nemlig Mattaken eller Skindet af alle de Dyr som høre til Hvalernes Orden, navnlig foruden selve Hvalfisken, Hvidfiskene og Narhvalerne. Paa de sidstnævnte Dyr er det over 1/2 Tomme tykt og bestaaer af 2 Lag; det yderste er skjørt og kan let tygges i raa Tilstand, det inderste er meget seigt. Mange finde størst Behag i at spise det raat, ligesom Grønlænderne bruge det, men mere almindeligt er det at stege eller koge det hvorved det bliver ganske mørt og giver en Gelee. Selv Hvalfangerne, der dog ligesom Robbefangerne vistnok have en Fordom mod at nyde noget af de Dyr, som de jage efter, forsmaae som oftest ikke denne Ret.

Af Vegetabilier producerer Nordgrønland vistnok kun faa, der kunne tjene som Fødemidler, dog mangle saadanne ingenlunde ganske. Vi have omtalt, at man med Anvendelse af nogen Flid kan dyrke Hvideroer, Radiser, Salat, Kaal og nogle andre Kjøkkenvæxter, hvoraf kun Rod, eller Blade benyttes. Dog savner rigtignok Kaal og især Kjørvel saagodtsom alt Aroma. Af vilde Planter haves Syren, der er ligesaa god som Havesyren, Cocclearen, der bruges kogt som Kaal, og Qvanen, som er saa yndet af Grønlænderne, har ligeledes faaet Indpas i det danske Kjøkken og bruges syltet eller kogt. Men mest Priis bør man dog vistnok sætte paa den store Mængde Bær, af hvilke selv den almindeligste Sort, Krækkebær, som kan haves overalt saagodt som for Intet, ikke er at foragte. Men i Henseende til Vegetabilier overhovedet bør man være betænkt paa at forsyne sig fra Hjemmet saameget som muligt med syltede, tørrede og saltede Sager. Kartofler er en stor Raritet og kommer først aargammel til Grønland, men opbevares ikke desmindre endnu til henimod Juletid.

Naar undtages de tvende nordligste Kolonier, Omenak

og Upernivik, saa er man ikke i Forlegenhed for at faae Grønlændere i sin Tjeneste, og skjøndt de unægtelig have endeel Særheder og fordre en anden Behandling end europæiske Tjenestefolk, kan man dog slet ikke undvære dem, og de ere nyttige og brugbare til alt Slags Arbeide. Grønlænderinderne ere især uundværlige formedelst deres Færdighed i at sye og behandle Skindklæderne, som ere nødvendige der i Landet; Fodtøiet maa, hvergang det er blevet brugt, tørres og bearbeides ved Gnidning, for at det ikke skal blive stivt og krybe sammen. Dette er en af Fruentimmernes Hovedforretninger, og naar man paa Reiser kommer til Grønlændere som Gjæst, da er altid deres første Omhu at skaffe tørt Fodtøi. Da Grønlænderinderne forrette Syarbeidet, og Skindvarerne produceres i Landet selv, kan man ogsaa klæde sig billigt, og 30 Rdlr. aarlig kunne vel dertil antages for tilstrækkelige. Det var vistnok vel værd at forsøge, om Grønlænderinderne ikke kunde oplæres i at lave Bundtmagerarbeide for det europæiske Marked, hvorved der vilde vindes, at ikke alene Produkterne kunde forædles i Landet selv, men tillige at Fruentimmerne kunde finde en Anvendelse for de mange ledige Timer i de lange Vinternætter. De kunne allerede nu ved deres egen Kunst farve Sælskind paa forskjellige Maader og blege det, saa det bliver snehvidt, samt berede Rensskind saa bløde som det fineste Handskeskind; ved nogen Veiledning maatte de vistnok kunne lære at fabrikere Varer, som ogsaa vare efter Hjemmets Smag, og en saadan Industri vilde være en stor Gevinst for Befolkningen, som forøvrigt er indskrænket til saa særdeles faa Erhvervsgrene. Grønlænderne bruges forøvrigt i Handelens Tjeneste ikke alene som Matroser paa de mindre Fartøier, der ere stationerede i Landet selv, som Kokke og Arbeidsfolk, men tillige som Bødkere og Tøm-

mermænd, i hvilket Øiemed nogle have været sendte til Danmark for at oplæres i disse Professioner, andre ere blevne oplærte ved Kolonierne af danske Haandværkere.

Man er saa tilbøielig til at forestille sig Grønland halvveis som et Forviisningssted, hvortil man kun af Utilfredshed med Livet eller tvungen af Omstændighederne kunde bringes til at tage sin Tilflugt; man tænker ved Grønland kun paa Snee og Iis, paa Kulde, Mørke og Kjedsomhed. Men Erfaringen viser det Modsatte; der gives kun faa Danske, som ere vendte tilbage derfra og ikke ofte med Velbehag tænke tilbage paa de Dage, de tilbragte der; ja selv Haandværks- og Arbeidsfolk, som kun tjene der under ringe Kaar, føle sig tilfredse og opnaae i Reglen en høi Alder, og mange af dem, som have forsøgt at reise hjem, ere vendte tilbage og have endt deres Dage i Grønland. Grunden hertil ligger vistnok for endeel i det rolige og almindeligviis af Næringssorger uforstyrrede Liv, i Grønlændernes fredelige Characteer og det patriarchalske Forhold, som finder Sted eller i alt Fald kan finde Sted imellem dem og de Danske, som have Interesse for dem, saavelsom i den Omstændighed, at Mangen der har opnaaet en Livsstilling, og at Mangen maaskee ogsaa der i de fredeligere og ganske forandrede Omstændigheder har forandret sig selv og opnaaet Sindsro og Stadighed. Men det tør heller ikke glemmes, at den grønlandske Natur med al sin Raahed og bittre Kulde ogsaa har sit Tiltrækkende saavel ved de oplivende og Sundheden styrkende Beskjæftigelser, den frembyder dem, der finde Smag i Jagt, Fiskeri, Kjørsel i Hundeslæde og i at færdes paa Reiser overhovedet, som og i de mange storartede og herlige Særsyn den skaffer dem, der føle Sands for Naturskjønheder. Hvo er vel ikke bleven overrasket ved efter en langvarig Søreise at see Toppen af Øen

Disko skimte frem høit oppe i Luften, i det Taagen har fordeelt sig og dannet lave Skyer — og naar kort derpaa ogsaa disse opløse sig og hele den mægtige Bjergmasse med den skinnende hvide Hvælving af stadig Iis og Snee paa Toppen og de mørke af vilde Kløfter gjennemskaarne Bratninger, som vende ud imod Havet, udfolde sig for Blikket. Det sørgelige Indtryk, som de fattige Grønlænderboliger med deres Omgivelser gjøre paa den Ankommende, forsvinder, naar man begiver sig lidt op i Landet og betragter den eiendommelige Bjergnatur, de mægtige Klippevægge, ved hvis Fod alle de Klippeblokke ligge opdyngede, som i Aartusinders Løb have løsrevet sig og ere styrtede ned fra Høiderne; de smaa Dale i hvilke Vandløbene risle imellem lavt Pilekrat og talrige Blomster, eller de mørke Bjergkløfter, gjennem hvilke brusende Elve styrte frem og danne Vandfald over Klippeblokke og Bratninger. Man studser uvilkaarligt over den uhyre Tomhed i disse store Landstrækninger, over den dybe Stilhed, som kun afbrydes ved Elvenes Brusen og ved Bragen i Isen, som hviler paa Høilandet og af og til kaster Brudstykker ned over Bratningerne. Ogsaa Havet, som man altid har nær, er intetsteds saa rigt paa Afvexlinger som her, ved Iisfjeldenes Former, ved Hvalerne og ved de utallige Søfugle, som oplive det om Sommeren.

I September eller senest i Begyndelsen af October forlade de sidste Skibe Grønland, og dermed ophører al Mulighed for nogensomhelst Communication eller Underretning fra Hjemmet eller den civiliserede Verden, før den næste Sommer. Paa samme Tid fryse Indsøerne til, og Landet bedækkes med Snee, som bliver liggende til Mai, og den lange Vinternat, da Solen ikke skal vise sig over Horizonten i flere Uger, stunder til. Det er intet Under, at man tænker sig denne Aarstid

som den mørkeste Side ved Livet i Grønland; men de fleste, som have oplevet den, undres ikke mindre over, hvor hurtigt den svandt hen. Allerede November kan man regne med til den mørke Tid, da de faa Timers Dagslys forsvinder ved den mørke Himmel og det urolige Veir, som paa denne Aarstid er fremherskende; ved de aabne Kyster er Havet altid oprørt; sydlige Storme og Snefog vexle med nordlige og streng Kulde. Inde i Fjorden fryser nu Havet allerede til, og Slædekjørselen begynder, men først ved Juletid fryser Diskobugten til; da ophører ogsaa de voldsomme Brændinger mod Kysten; istedetfor det oprørte kulsorte Hav seer man saa langt Øiet række en snehvid Slette, hvis eensformige Overflade kun afbrydes ved Iisfjeldene som hist og her ligge indefrosne. Kulden overstiger nu i Reglen 20° R, Alting stivner og forstummer og en underlig Dødsstilhed er indtraadt, paa den Tid, da Solen atter begynder at kaste sit ildrøde Skjær paa det høie Land og faa Dage derefter at vise sig over Horizonten. Derpaa indtræder gjerne sidst i Januar og først i Februar den strængeste Kulde, men Dagene tiltage nu i en mærkelig Fart; i Løbet af et Par Maaneder gaaer det over næsten fra stadig Nat til stadig Dag; fra nu af til ind i April og Mai kan man langs den største Deel af Kysten færdes i Hundeslæde, og der er en stadig Communication fra den ene Kolonie til den anden, idet man efter Omstændighederne snart kjører over Havisen snart over Land og Indsøer. Man har da den bedste Leilighed saavel til at adsprede sig ved at aflægge Besøg, som til at bereise Landet i alle dets Afkroge. Særdeles behagelige ere især disse Slædetoure hvor de kunne foretages endnu i Mai, nemlig deels over Indsøer deels over de indelukkede Fjorde, thi da er det bestandig Dag; om Middagen skinner Solen heelt sommerligt, Sneen svinder

og Bærrene fra det forrige Aar komme frem ganske friske, altsom denne Bedækning forsvinder, og om Natten, skjøndt Solen næppe gaaer under, fryser Sneen dog fast og haard, som Iis, til at kjøre paa. Man kan da ved at kjøre over Indsøer og Fjorde besøge de indre Dele af Landet som man ellers ikke er istand til at komme til, navnlig de mærkværdige Punkter, hvorfra Iisfjeldene have deres Oprindelse. Men paa mange Steder bryder Isen langt tidligere og omsider bliver den ved Tøening, i Solvarmen og formedelst Strømstederne, saa usikker, at den ikke godt kan befares; naar nu tillige Drivils og den saalaldte Iiskant, som klæber langs Stranden, vanskeliggjør Communicationen i Baadene, saa indtræder en Aarstid, der næsten er endnu ubehageligere end den mørke Tid.

Savnet af Meddelelse fra Hjemmet føles kun i samme Grad, som man har ventet eller tør vente at kunne erholde den. Om Efteraaret, naar Skibet har forladt Havnen, veed man engang for alle, at der ikke er mere at vente i det første halve Aar; man resignerer derfor og søger sin Tilfredsstillelse i de Omgivelser, til hvilke man uundgaaelig er bunden; men henad Foraaret, naar Skibene snart kunne ventes, naar Rygtet, som sædvanligt, allerede flere Gange har meldt, at Skibe vare sete tilsøes, men Skibene forvandlede sig til fjerne Iisfjelde, der ved de hyppige Luftspeilinger erholdt Udseende af Brigger og Skonnerter for fulde Seil, saa vækkes paa eengang atter Tanken om Hjemmet og om Alt hvad der kunde være passeret der i det forløbne Aar, og man forledes saameget desmere til at gruble derover, som de Adspredelser man i Vinterens Løb kunde have ved Slædereiser ere ophørte. Paa samme Tid pleier en for Climatet eiendommelig Forkjølelsesepidemie gjerne at hjemsøge baade Grønlænderne og de Danske,

Børn saavel som Borne. Den yttrer sig i Snue, Hoste, Sting, feberagtig Tilstand og stærk Affræftelse, og til sine Tider gaaer den langs en stor Strækning af Kysten, fra Sted til andet, uden saagodtsom at skaane et eneste Individ. Det tør vel antages, at den har sin Grund i det forandrede Veirforhold og især i den store Forskjel mellem Nattekulden og Solens Varme om Dagen.

Sidst i Mai begynde Elvene at faae Gang og at bryde ud med stor Voldsomhed, og først i Juni faaer omsider Solen saa stor Overmagt, at Blomsterne begynde at springe ud, og at Sneen, som falder, sjeldent bliver liggende flere Dage over. De engelske Hvalfangere bringe regelmæssig de første Efterretninger fra Europa; Grønlænderne besøge dem gjerne i Kajak, saasnart de kunne naae dem i Søen, og uagtet deels ingen af Parterne forstaae den andens Sprog, deels Hvalfangerne ikke have synderlig Kjendskab til Politiken, er man dog begjærlig efter de første mundtlige Efterretninger, som Grønlænderne bringe fra dem. Men Skibene anløbe gjerne visse Punkter, især Godhavn, Noursoak og Upernivik for at afgive Breve og Aviser og for selv at høre Nyt, om hvorledes Isen har ligget og Vinteren har været, og om Hvaler ere sete o. s. v.; dette skeer først i Mai, og midt i Juni endelig pleie Skibene fra Hjemmet at ankomme til Godhavn, — den vigtigste Begivenhed i Aarets Løb, saavel for Grønlændere som for de Danske.

Ved hver af de 7 Kolonier er der ansat en Koloniebestyrer, foruden hans Assistent og de saakaldte Underbetjente: Haandværkere, Baadføreren og Matroser eller Arbeidsfolk. Da det er Bestyrelsens Hovedøiemed, at Grønlænderne paa den for dem mest hensigtsmæssige Maade kunne ombytte deres Produkter med de europæiske Artikler, men den store Afstand

mellem Kolonierne gjør det vanskeligt for den meget adspredte Befolkning, til enhver Tid, at bringe Frugten af deres Fangst til Kolonierne, har man fundet det hensigtsmæssigst, hist og her at oprette mindre Handelspladser eller Udsteder, som forsynes med Handelsvarer fra, og aflevere deres Produkter til de respektive Kolonier, hvorunder de sortere. Disse Udsteder have viist sig særdeles hensigtsmæssige, og deres Formerelse har i en betydelig Grad bidraget til Forøgelsen af Produktionen, eftersom Befolkningen af Naturen er anviist til at boe saa adspredt som muligt, men paa den anden Side indtil en vis Grad er bunden til Handelspladserne og ikke godt kan undvære de fremmede Artikler.

Udstederne bestyres i Reglen af saakaldte Udliggere, som tages blandt Baadførere, Bødkere eller Arbeidsfolk, der under en længere Tjenestetid i Landet have viist sig mest duelige dertil. Deres Bestridelse er derfor ogsaa forholdsviis kun lidet bekostelig; thi Udliggernes Løn er, foruden fast Deputat af de vigtigere Levnetsmidler, Brød, Smør, Flæsk, 2c., som ikke kan regnes til mere end een Mands Kost, fra 40 til 70 Rdlr. aarlig og 4 pCt. af hvad der indhandles af grønlandske Produkter, efter Landets Priis. Da de tillige i Almindelighed ere gifte, maae de søge andre Erhvervskilder, navnlig Sælhundefangst med Iisgarn og Haifiskeri, hvorved de forøge Produktionen og Handelens egne Indtægter. Det har været Forfatteren en glædelig Overraskelse at see den Flid og Driftighed, hvormed flere af disse Udliggere have forstaaet at bringe disse smaa Handelspladser i Opkomst. De fleste af dem have selv maattet bygge og bekoste deres Boliger, som ere grønlandske Jordhuse, men med panelede Vægge, Kakkelovne og enkelte Meubler, ret ordentlige og hyggelige, især naar de have kunnet indrette et særskildt Værelse for sig.

og et for deres grønlandske Familie og de Grønlændere, som de have taget til sig til Hjælp ved deres private Fangst. Man vil som Reisende forundres over, i saadanne Afkroge af Landet, at finde Ly under et hyggeligt Tag og at blive opvartet og pleiet saa godt som i et dansk Huus ved Kolonierne. Dette vidner dog om, at de Erhvervskilder, hvortil Grønlænderne ere bundne, ikke nødvendig betinger en ureenlig og uordentlig Husholdning, men at en vis Grad af materielt Velværen meget godt lader sig forene dermed.

Overbetjentene i Grønland ere godt lønnede, men dog neppe mere, end de i Forhold til den lange Tid de maae tilbringe i dette isolerede Land og de Udsigter, de have til engang med Tiden at vende tilbage til Fædrelandet, bør være det. Foruden fri Bolig, Brændsel og Deputaten af Levnetsmidler, som dog kun indskrænker sig til de vigtigere og neppe er tilstrækkelig til en Familie af flere Personer, er den faste Løn kun ringe, nemlig 1 à 200 Rdlr.; men Hovedindtægten bestaaer i Procenter af de indhandlede Varer deels det saakaldte Overmaal, der kan sættes lige med 64 ß for hver Tønde Spæk som indhandles, deels fra 2 til 8 pCt. af den Sum, hvorfor de indhandlede Varer sælges i Hjemmet. Efter et Gjennemsnit af Aarene 1845—49 stillede de i 1850 i Nordgrønland fungerende Overbetjentes Indtægter, foruden Deputat og fri Bolig med Brændsel, sig saaledes: Kolonibestyreren ved Omenak 1840 Rdlr., ved Egedesminde 1782 Rdlr., ved Upernivik 1673 Rdlr., ved Christianshaab 1469 Rdlr., ved Ritenbenk 1115 Rdlr., ved Jakobshavn 1039 Rdlr., ved Godhavn 612 Rdlr. Endvidere have 5 Assistenter havt fra 373 op til 707 Rdlr. og 2 Volonteurer hver 50 Rdlr. Man kan derfor vel antage, at i Gjennemsnit en Betjent, først efter at have været Halvdelen af sin Tid i Grønland, kan vente at erholde en Post paa over 700 Rdlr.

Gage. Dog ere flere af de her nævnte Poster ved ny Besættelse i de seneste Aar betydeligt afkortede med Hensyn til Procenterne. Naar der blot er Tale om at leve i Grønland med Familie, da ere disse Indtægter vistnok rigelige, men det tør neppe ventes, at man i Gjennemsnit vil kunde erholde dygtige Betjente, naar de skulle indskrænke deres Fordringer hertil. Børneopdragelsen er den første Anstødssteen; thi om end Folk kunne føle sig selv tilfredse i Grønland, da er dog Ønsket om, at Børnene, naar de have opnaaet en vis Alder, maae erholde den Uddannelse, som Opholdet i den civiliserede Verden alene kan yde dem, det nærmeste som paatrænger sig. De maae altsaa sendes hjem, og heraf opstaaer en Udgiftspost, som Opholdet i Grønland har mere end det i Hjemmet, ja selv mere end det i andre Kolonilande. Ogsaa er det vistnok ikke ubilligt, om Betjente, som tilbringe 20 à 30 Aar i Grønland, i Løbet af denne Tid kunne ønske at aflægge et eller flere Besøg i Hjemmet, hvilket ligeledes efter de gjeldende Regler har maattet sætte dem i betydelige Omkostninger og midlertidigen standset deres Indtægter; og naar de nu endelig ønske at vende tilbage for bestandig, hvilket vistnok Handelsbestyrelsen, ligesaa godt som de selv, kan være tjent med, og derfor bør befordre, da skal det, som de i deres Tjenestetid have kunnet opspare, afgive deres vigtigste Subsistens; thi Pensionen har ikke været tilstrækkelig til at friste Tilværelsen, og ved en saa langvarig Adskillelse ere, som man let kan tænke sig, saavel de fornødne Connexioner, som ogsaa Mod og Evne til at bane sig en ny Cariere gaaet tabte. Men hvis en Gagering skal være saaledes afpasset, at den ved sit Overskud kan begrunde et anstændigt Udkomme efter et vist Antal Aar, da bør den være beregnet efter en ganske anden Maalestok, end Ansættelser i offentlig Tjeneste ellers ere det, og

disse Momenter bør vel tages i Betragtning, naar man vil bedømme de oven anførte Indtægter for Betjentene i Grønland.

Af Underbetjente haves ved alle 7 Kolonier rigeligt 120. De ere deels Udliggere, hvoraf nogle have Navn af Underassistenter, deels Bødkere og Tømmermænd, deels Baadførere, og endelig Matroser, Arbeidsmænd og Kokke. Deres Lønning, Værdien af Kosten derunder indbefattet, kan vel i Gjennemsnit anslaaes til lidt over 200 Rdlr. for hver.

Overbestyrelsen og Controllen med samtlige Betjente har siden 1782 været betroet en Inspekteur, som har Bolig ved Godhavn, den Plads, som lettest anløbes af de første Skibe. Han er at betragte som Landets Øvrighed, og har derfor ogsaa, af Mangel paa andre Autoriteter, den Jurisdiction, som der maatte findes Anvendelse for. Men det maa betænkes, at saagodtsom alle Europæere i Grønland staae i Handelens Tjeneste, og at der for Grønlænderne selv ikke kan siges at gjelde nogen egentlig Lov, hvorfor Instruxen af 1782, som nærmest er bestemt for Alle, der staae i Handelens Tjeneste, maa betragtes som Landets Lov. Den oprindelige Hensigt med at ansætte Inspekteurer i Landet var vel den, at paasee de Indfødtes Tarv, og at forebygge deres Forurettelse. Ved den seneste til de grønlandske Anliggenders Overveielse nedsatte Commission kom man imidlertid til den Anerkjendelse, at en saadan Control i Landet selv, deels i Betragtning af de store Afstande mellem Colonierne, kun kunde blive meget ufuldstændig, deels i den nuværende Tid maatte betragtes som mindre nødvendig, hvorimod det foresloges, at der istedetfor de tvende Inspekteurer i Landet selv skulde ansættes en Embedsmand, der fra Hjemmet af aarlig bereiste og inspicerede Kolonierne. Hvorvidt dette Forslag vil blive approberet, er indtil Dato endnu ubekjendt. Kolonibestyrerne eller Kjøb-

mændene have aarlig at aflægge Regnskab for Beholdningen af Varer og Inventarier ved Kolonierne med de underliggende Anlæg og Udsteder, over hvad der befandtes ved Aarets Begyndelse, og hvad der er medgaaet til Indhandling af Produkter fra Grønlænderne, til Betjentenes og Folkenes Lønning, samt til de ved Bygningernes Vedligeholdelse, ved Togter og andre Arbeider forefaldne Omkostninger. Bestyrerne af Udstederne eller mindre Handelspladser have at aflægge lignende Regnskaber for hvert Sted især, hvilke samles i et Hovedregnskab for hver Koloni, som aarlig indsendes til Direktionen.

Da Handelen er monopoliseret staaer det i Regjeringens Magt ikke alene at bestemme Priserne paa Varerne, men ogsaa hvilke Varer der i det hele skulle udsendes til Grønlænderne, for at ombytte deres Produkter med. Man har derfor fulgt det Princip, deels at udvælge de Handelsartikler, som kunde være mest passende for Indvaanernes Levemaade, deels at bestemme Priserne i Forhold til den Vigtighed, de have for dem, ved nemlig at ansætte Luxusartikler høist og beregne en ringe eller slet ingen Fordeel paa de Artikler, som bruges til Sælhundefangsten, til Husenes Forbedring ꝛc. Ligesom den Priis, der gives for Grønlændernes Produkter, i Aarenes Løb er forhøiet til det fiirdobbelte, saaledes er Taxten for de til Forhandling udsendte Varer efterhaanden nedsat, og deres Antal forøget, og de Indskrænkninger, som en Tidlang fandt Sted med Hensyn til visse, saasom at Kaffe og Brød kun kunde udhandles for 1/3 af det indhandlede Spæks Værdi, ere efterhaanden hævede. Omsætningen skeer ved Hjælp af Creditsedler eller Papiirspenge til respektive 1 Rdlr., 24 ß, 12 ß, og 6 ß, som udstedes af Direktionen; men de ombyttes gjerne strax mod Varer. For Exemplets Skyld ville

vi her meddele et Uddrag af Taxten for Handelsaaret 1853—1854. Samme indeholder over 800 Navne paa Handelsartikler, af hvilke der ved hver Koloni tør holdes eller alerede haves Oplag i større eller mindre Qvantitet, om end nogle af dem, paa sine Steder kunne mangle eller til visse Tider være udsolgte. Blandt disse findes anførte: 1) Af Provisioner, hvortil fra første Færd kun regnedes saadanne Artikler, som ansaaes for nødvendige til de i Landet levende Europæeres Underhold, ialt 23 Sorter, hvoriblandt Smør til 42 ß pr. ℔, Erter til 11 Rdlr. pr. Tønde, Gryn til 13 Rdlr. pr. Tønde, ordinært Skibsbrød til 7½ ß pr. ℔, Rugmeel til 6 ß pr. ℔, Hvedemeel til 8½ ß pr. ℔. 2) Af Skydereqvisiter ialt 35 Sorter, hvoriblandt Rifler til respektive 22 Rdlr. og 13 Rdlr. 43 ß, Krudt til 34 ß pr. ℔ og Bly til 11 ß pr. ℔. 3) Af Urtekram ialt 107 Sorter, hvoriblandt Kaffe til 28 ß pr. ℔, Melis og Kandis til 20 ß pr. ℔, Kongo Thee til 1 Rdlr. pr. ℔, Figener til 10 ß pr. ℔, forskjellige Sorter Sæbe, Materialier til Skindfarvning; men forøvrigt meest saadanne, af hvilke der kun udsendes saameget, som af de faa Europæere forbruges i det samme Aar, saasom Kryderier ꝛc. 4) Af Kramvarer 97 Sorter, hvoriblandt hvidt Schirting til 15 ß Alen, ubleget Stout til 12 ß Alen, diverse Bomuldstøier, Sirts, Bomulds- og Silketørklæder, Traad, Garn, Baand, færøiske Trøier, som ere meget yndede og brugte, Vanter, Huer, Skjorter. 5) Af Isenkram 293 Sorter, hvoriblandt: Fiskekroge, Pilejern, Naale, forskjellige Sorter Knive, Speile, Piber, Legetøi, Perler, Billeder, Violiner, Søm, Ører, Huggejern og mange andre Sorter Værktøi. 6) Af Tobakker 27 Sorter. 7) Af Porcellain, Steen- og Leertøi samt Glasvarer 73 Sorter. 8) Af Trævarer 52 Sorter, navnlig Brædder til 27 à 48 ß Stykket og Aaretræer eller mindre Bjelker til

54 à 90 ß Stykket, hvilke Gjenstande dog udsælges til Grønlænderne, naar de dermed ville forbedre deres Huse, for 3/4 af denne Priis og med flere Aars Afbetaling. 9) Af Rebslagerarbeide 39 Sorter, hvoriblandt især Bindegarn til Sælhundegarn og Fiskeliner. 10) Af Kobbersmedarbeide 3 Sorter Thekjedler. 11) Af Blikkenslagerarbeide 21 Sorter. 12) Af Kandestøberarbeide 4 Sorter. 13) Af diverse Varer, Skrivematerialier samt Bøger, 25 Sorter, hvorhos dog bemærkes, at de i det grønlandske Sprog trykte Bøger, tildeles Grønlænderne gjennem Missionen og for en meget ringe Priis eller gratis. 14) Af Bødkerarbeide og Materiale 20 Sorter. 15) Af Kul og diverse Materialier 10 Sorter, hvoriblandt engelske Steenkul, som ere anslaaede til 3 Rdlr. 48 ß Tønden, men sælges til Grønlænderne for 1 Rdlr. 48 ß Tønden, for at befordre Anvendelsen af Kakkelovne.

I den foregaaende Deel have vi gjennemgaaet Nordgrønlands samtlige Udførsels-Produkter og opsummeret deres aarlige Værdi saavel efter den Priis, Grønlænderne erholde for dem, som efter Prisen paa det europæiske Marked. Ved at omhandle de enkelte Districter vil det vise sig, at der i saa Henseende er en ikke ringe Forskjel, eftersom det ene District, i Forhold til sin Folkemængde, viser sig mere eller mindre produktivt end det andet. Endeel kan vel ligge i tilfældige Omstændigheder; men i Hovedsagen viser det sig, at jo længere Nord paa, desto rigere er Sælhundefangsten, saavelsom Handelens Indtægter, der i Hovedsagen ere grundede paa den. Gjennemsnittet af de Varers Værdi, som en Producent eller hvert femte Individ af Befolkningen afgiver aarlig er for Upernivik og Omenak c. 230 Rdlr., for Egnen omkring Diskobugten c. 180 Rdlr., for Mellemgrønland c. 120 Rdlr., og endelig for det sydligste District, Julianehaab, ikkun

75 Rdlr. Vi have ogsaa bemærket, at Prisen, som gives for de grønlandske Produkter, vistnok maa forekomme enhver ringe; men til at bedømme dette fordres flere Hensyn, som denne Handels særegne Beskaffenhed betinger, og ingensomhelst Sammenligning med Handel og Priser i andre Lande er her anvendelig. Først og fremmest maa man nemlig betænke, at Grønlænderne ingensomhelst Skatter eller Afgifter betale til at bestride Landets Administration, saavel som Missionen og Undervilsningen, Lægehjælp og Forsyningen med Medikamenter; dernæst, at der paa de til Grønland udførte Varer, og navnlig paa dem, som mest kunne tjene til Indvaanernes virkelige Gavn, ikke er beregnet den Fordeel, som den kostbare Seilads og omstændelige Indsamling af Produkterne paa nogen Maade kunde kræve, at følgelig hele Byrden saavel af disse Udgifter, som af hvad der skal erstatte andre Landes Skatter og Afgifter, falder paa Udførselsprodukterne. I en Piece: „Om Monopolhandelen paa Grønland" har Forfatteren nærmere drøftet de Vanskeligheder, som denne Handel har fremfor den i civilicerede Lande, navnlig den kostbare Seilads, Beboernes store Adspredelse og Nødvendigheden af at holde en stor Mængde Handelspladser, for overalt at kunne sammenskrabe de Produkter, som i smaa Portioner hist og her successive skaffes tilveie, hvorimod de i andre Lande af Producenterne selv opsamles og i forædlet eller til Forsendelse passende Tilstand bringes til Kjøberne.

Hovedproduktet, som indhandles, er Spækket af Sælhunde og Hvidfiske, som maales efter Ballier, der holde 1½ Tønde i Nordgrønland, men ikkun 1⅛ Tønde i Sydgrønland, og betaltes Grønlænderne oprindelig med 1 Rdlr., 1804 med 1 Rdlr. 24 ß, 1818 med 2 Rdlr., 1836 med 3 Rdlr., 1840 med 3½ Rdlr. og endelig siden 1844 med 4 Rdlr. pr. Ballie.

Det bringes af Grønlænderne i løse Stykker, større eller mindre, almindeligviis kort efterat det er erhvervet. Til at samle og opbevare det behøves en stor Mængde kostbart Fadeværk. Tid efter anden hentes det da fra Udstederne til Kolonierne for at udbrændes til Tran og hjemsendes. Sælskindenes Priis var oprindelig 6 à 12 ß og er senere forhøiet til 22 à 30 ß. Rensskindene betales med 24 à 48 ß, blaae Ræveskind med 24 ß à 1 Rdlr., ureen Ederduun med 24 ß pr. ℔. For at samle hele det Qvantum Produkter, som i den forrige Deel er opsummeret, maa der vedligeholdes over 30 Handelspladser, og vel henved 20 Transportfartøier, med behørig Besætning, som i den korte Sommertid skulle bringe Produkterne sammen til Kolonierne, ved hvilke de indskibes. Denne omstændelige Indhandling er ogsaa blandt Grundene til, at Handelen maa være sikkret ved Monopol, hvis den overhovedet skal bestaae og nogenlunde regelmæssig kunne forsyne Landet, og der er vel intet Spørgsmaal om, at enhver anden Monopolhandel, saasom Hudsons Bay-Compagniets o. a. har tilstaaet sine Producenter langt ringere Fordeel end dette den danske Regjerings Monopol søger at skaffe Grønlænderne; et privat Selskab vilde sikkert benytte sit Monopol i en langt høiere Grad til sin egen Fordeel, og den uregelmæssige Tuskhandel, der i det høieste vilde kunne vedligeholdes af Kystfarere, hvis Handelen overhovedet stod aaben for Alle, vilde vistnok, i Analogi med hvad der skeer paa andre Steder, skaffe Grønlænderne endnu mindre Leilighed til at erhverve sig fremmede Handelsartikler. Det vilde imidlertid blive for vidtløftigt, her nøiere at drøfte disse Spørgsmaal; i den ovenfor omtalte Commission blev det ligeledes efter nøiere Overveielse vedtaget, at en Forhøielse af Priserne for Tiden ikke var tilraadelig. Vi ville her indskrænke os til det væsent-

4*

ligste Spørgsmaal i denne Anledning, nemlig i hvilken Grad Grønlænderne, i Overeenstemmelse med de gjældende Priser, ere istand til at forsyne sig med europæiske Varer, som deels ere blevne Nødvendigheds Artikler for dem, deels kunne tjene til at forbedre deres huslige Tilstand og skaffe dem passende Nydelser i deres med saa mangehaande Besværligheder forbundne Liv.

Naar Talen er om Forbedringer i den grønlandske Levemaade, kommer man først og fremmest til at tænke paa de usle Vinterhuse, hvori de tilbringe over Halvdelen af Aaret. Faste Boliger ansees vistnok ikke uden Grund som en Hovedbetingelse for Civilisationen; hvor der ingen Tanke er om et Hjem, som kan forbedres og udsmykkes, der er heller neppe Sands for Eiendoms Erhvervelse, ingen Drift uden Instinktets og ingen Stræben uden den efter den daglige Føde og Beskyttelse mod Kulden. Vistnok er det ogsaa for endeel uundgaaeligt, at Grønlænderne maae flakke omkring, heller ikke kan man vente at skaffe dem Huse, der ere rummelige og beqvemme efter europæisk Maalestok; men ligesaa vist er det ogsaa, at de desuagtet kunde skaffe sig et Hjem, som selv en Europæer ikke vilde finde uhyggeligt; for at sætte dem istand dertil, er der fra Handelsbestyrelsen anvendt ikke Lidet, og mange Exempler have allerede viist de gode Frugter heraf. Det var navnlig den for sine Arbeider for Grønlands Undersøgelse bekjendte Kapitain Graah, som henvendte Opmærksomheden derpaa og foranledigede, at der construeredes saakaldte dansk-grønlandske Huse, som herefter skulde bygges i Hjemmet, saa at de i Grønland blot behøvede at omgives med en Muur af Græstørv og Steen. Disse Huse skulde overlades Grønlænderne for en Priis af rigelig 50 Rdlr., som Laan paa fleeraarig Afbetaling; de byggedes af Bjælker og Brædder og med et skraat Tag, som gik saa langt ud over

den tynde Brædevæg, at der endnu var Plads til at bygge en Jordmuur paa 1 Alens Tykkelse, eller mere, udenom samme. Paa denne Maade erholdtes tillige et Loft til Anvendelse som Forraadskammer, og foran Døren kunde tillige ved Jordmure gjøres en Tilbygning, der ligesom den smalle Indgang til Jordhusene kunde tjene til at udelukke Kulden og tillige afgive et Ildsted. Forøvrigt have Husene ordentlige Vinduer, men forsynedes ligesom de oprindelige Huse med en Brix eller lav og bred Bænk, der om Natten tjener til Leie, om Dagen til at sidde paa, især for Fruentimmerne ved deres Syarbeide. Endelig indrettedes der særegne Kakkelovne, som vare bestemte til Kogning og derfor ovenpaa forsynede med en Aabning, der kunde afpasses ved Ringe efter forskjellige Kogekar, som ligeledes i den Anledning forfærdigedes og udsendtes. Ved Kakkelovnene tilsigtedes den meget væsentlige Nytte, paa engang at skaffe Ventilation og bedre Luft i Husene, end den, der opstaaer ved Anvendelsen af de blotte Lamper, og dernæst at spare paa Spækket, og derved skaffe saavel Grønlænderne som Handelen en Tilvæxt i Indtægter. I samme Anledning bestemtes det tillige, at de grønlandske Kul, om muligt, skulde brydes i rigeligere Mængde paa Handelens Regning og sælges for en moderat Priis, ligesom ogsaa de engelske; men Kakkelovnene gjordes tillige meget rummelige for at blive skikkede til Anvendelsen af de mere voluminøse Brændselarter, Grønland saagodtsom overalt besidder i Lyng og Tørv. Af disse Huse findes der for Øieblikket et ikke ringe Antal i Grønland, omendskjøndt de hidtil kun mest anvendes af dem, som ere i Handelens Tjeneste, men dog have grønlandsk Familie og Fanger i Huset, og derfor tillige alle de Beskjæftigelser, som ere forbundne med Sælhundefangsten og andet grønlandsk Erhverv. De svare

vistnok godt til deres Hensigt for de Eiere, som anvende nogen Flid paa deres Vedligeholdelse og passende Benyttelse, og de roses af Folk, som have opholdt sig i lang Tid i Landet og som have været nødte til selv at anvende deres Opfindsomhed for at skaffe sig et godt Huusly. Men een Mangel have disse Huse viist ved at anvendes i Praxis, idet nemlig Bræddevæggen af det oprindelige Træhuus, der bygges og reises først, er af en saa forskjellig Natur i Forhold til den Jordmuur, som den omgives med, at de tilsammen ikke kunne give nogen varig Beskyttelse mod de kolde Vinde, med mindre den sidstnævnte idelig eftersees og udbedres. Det har nemlig viist sig, at Mure, som sammensættes af Græstørv og Steen, ved de sidstnævntes Vægt synke sammen i en næsten utrolig Grad, derfor danner der sig stadig en Aabning mellem Jordmuren og Taget, denne maa idelig udstoppes med nye Græstørv, og der klages derfor ofte over Træk og Kulde i Husene, eftersom den tynde Bræddevæg alene ikke er istand til Beskyttelse mod den iiskolde Luftstrøm udvendig fra. Dette er ikke Tilfældet med Grønlændernes Jordhuse; thi disses Tag hviler paa Jordmurene og synker derfor med disse, hvorfor hele Indelukket vedbliver at holde sig tæt; men ved denne Sammensynken, som ikke er jævn over alle Sider af Muren, bliver det Hele krumt og skjævt, Væggene og Loftet, som bestaae af Steen og Tørv, ere altid snavsede, og det Hele at sammenligne med en underjordisk Hule, som ved hver Vinters Slutning forlades, og det næste Efteraar ombyttes med en ny. Den indvendige Beklædning med Brædder er en nødvendig Betingelse for at gjøre dem til nogenlunde menneskelige Boliger. Foruden den Gavn, som hine dansk-grønlandske Huse have stiftet ved direkte Anvendelse, har Forsøget med dem bidraget til at fremkalde andre Forsøg i det samme Øiemed. Grøn-

lænderne ere, som vi tidligere have omtalt, meget opfindsomme og duelige i alt Slags Haandarbeide; for at give dem Leilighed til selv at indrette deres Huse bedre har man derfor fundet det rigtigst i den senere Tid tillige at oversende Trævarer, Brædder og Bjælker eller Aaretræer til særdeles billig Priis, i raa Materie. Der findes derfor nu mange Huse, som, om de end mangle Loft og Brædtetag, og udvendige have Udseende af blotte Jordhuse, dog indvendig ere forsynede med Bræddegulv, Kakkelovn og Paneel af Brædder, som gjerne er prydet med Papiir og brogede Billeder, med Kister og smaa Reoler, hvorpaa opstilles Kopper og andet Husgeraad, Bøger o. a. Herved mødes ogsaa den samme Vanskelighed, nemlig at Jordmuren synker og Bræddevæggen ikke kan følge med den; men man har søgt at bøde derpaa ved ikkedesmindre at lade Jordtaget hvile paa Jordmuren, saa at det følger med denne, men ved tillige at danne Indskjæringer i Panelingen, i hvilke Loftsbjælkerne kunne synke ned. En endnu bedre og meget sindrig Construktion af et saadant Jordhuus med panelede Vægge har Underassistent Grundeitz ved Ikaresak i Omenaks Distrikt fundet paa, og skulle vi nedenfor, ved Distrikternes specielle Beskrivelse, nærmere komme til at omtale dette.

I Sydgrønland har man begyndt til Handelens Bygninger at anvende Mure af Steen og Leer, og det med meget Held, da de ere saa varige, og Materialet produceres i Landet selv, kun at Leret paa sine Steder ikke er at erholde i Nærheden. I den strængere Kulde, som hersker i Nordgrønland, skulde jeg næsten antage at Steenmure med indvendig Beklædning af Brædder vilde være mindre tilraadelige; Erfaringen viste, at et Huus, som indrettedes til Bopæl for en Udligger, og i hvilket man anbragte en Steenmuur omkring Brædde-

væggen, forvandlede sig til en Iiskjælder, idet de varme Dunster indenfra affatte sig og opfyldte Mellemrummet mellem begge med Iismasser, som fra Tid til anden atter tøede og afgave Kildevæld, der overstrømmede Gulvet. Steenmurens Kulde i Modsætning til Jordmurens forklarer dette letteligt. I Nordgrønland har man tillige den Fordeel af Jordhusene, at Taget saavelsom Væggene størstedelen af Aaret holde sig frosne og derfor tætte; der gives saadanne Huse, hvis Tag holder ret godt tæt, selv for Regn om Sommeren og ved Anvendelse af nogen Flid derpaa; ved f. Ex. at give dem en passende Hældning, som de islandske Huses, vilde maaskee Bekostning af Brædbetag kunne undgaaes. Dernæst vilde det være af stor Vigtighed for Reenligheden i Husene, om der foruden det fælleds Beboelsesværelse var en Tilbygning med et Rum til at flense Sælhundene og foretage alle de dermed forbundne Forretninger; thi saalænge dette skeer i Huset selv, saa at Gulvet idelig oversvømmes af Blod og Snavs, og at Kjød og andre Dele af Sælhunden gjemmes under Brixen eller blive liggende i Krogene, og alt dette Tid efter anden gaaer i Gjæring eller Forraadnelse, er der hverken at tænke paa Reenlighed eller god, sund Luft.

Grønlænderne kunne ganske forsyne sig med Klæder af deres egne Produkter, Sælskind, Rensskind, Hundeskind og Fugleskind, og i Hovedsagen maae Skindklæderne altid blive de eneste brugelige i dette Land. Ikkedesmindre ynde de meget at forbedre dem med europæiske Varer, dog meest for at stadse dermed. Mandfolkene vilde gjerne have Skjorter, Trøier, Hatte og Klædesbeenklæder; ja de forsmaae endikke stive Halsbind eller en aflagt Uniform; men mest Brug have de dog for brogede Tøier til den saakaldte Anorak, som er syet ganske efter Formen af Pelsen og bruges som Overtræk over

denne, saavelsom for færøiske Trøier, i hvilke de gjerne gaae om Sommeren, naar Skindklæderne synes dem for varme eller ubeqvemme.

Fruentimmerne bære korte og stramme Skindbeenklæder og lange Støvler af farvet eller hvidt bleget Skind, en Dragt, som rigtignok forekommer den Uvante noget latterlig og stødende, men ikkedesmindre er meget hensigtsmæssig for deres Levemaade; de kunne derfor ikke godt efterligne den europæiske Dragt, der er dem altfor fremmed og desuden vilde være ganske ubrugelig til at bevæge sig med paa Reiser og i de snevre Huse; derimod have de pyntet paa deres egen og gjort den om muligt endnu mere smagløs, eller man kunde vel sige usømmeligere, end den oprindelige. Denne bestod i Pelse, der gik længere ned end Mandfolkenes og havde Kanterne prydede med Perler, hvorimod de nuværende Anoraker ere saa korte, at de efterlade et aabent Rum mellem den nederste Kant og Beenklæderne, hvilket udfyldes af Chemisen og tildeels er indrettet saaledes med Forsæt, for at bære den til Skue. Dertil have de kouleurte Topbaand og brogede Baand, helst med Guld- og Sølvstads i, til Kantninger. Beenklæderne saavelsom Støvlerne ere derimod blot af Skind, tildeels farvede og broderede. Man skulde undres over, hvorledes de kunde holde det ud med en saadan Dragt i den strenge Vinterkulde, da de altid gaae med blottet Hoved, eftersom Haartoppen hindrer dem fra at slaae Hætten af Pelsen op over Hovedet, da et Mellemrum mellem Pelsen og Beenklæderne kun er bedækket med den tynde Chemise, og et imellem Beenklæder og Støvler er ganske blottet. Uagtet det Meste, som der saaledes af europæiske Kramvarer forhandles til Grønlænderne, maa henregnes til Pynt, gives der dog Noget, som maa antages for virkelig gavnligt og nødvendigt

il Reenlighed, derved atter til Sundheds Vedligeholdelse, og navnlig Modarbeidelse af de hyppige Hudsygdomme. Herved menes navnlig Undertøi, for at undgaae Brugen af Skindklæder umiddelbart paa Kroppen, da disse aldrig vadskes; de tyndeste og billigste Bomuldstøier kunne afgive dette; derfor hører Stout og hvidt Shirting til meget gangbare Artikler, hvoraf ikke ringe Qvantiteter aarlig udsælges.

Føde produceres i Grønland selv i rigelig Mængde og af en for Indvaanernes Natur bedst afpasset Beskaffenhed. Der kan ikke være Tale om Nødvendighedsartikler af denne Art, som skulde tilføres fra Europa. Hvis dette var Tilfældet, da saae det galt ud for Grønlænderne og for Handelen. Sælhundekjødet med lidt paasiddende Spæk er den mest yndede Spise; det er almindeligviis saftigt, mørt og selvfølgelig meget nærende. Det skjæres i Smaastykker og koges, hvorpaa det udtages og serveres paa et Fad, som stilles midt paa Gulvet. Suppen spises ogsaa med Tilsætning af Gryn til Jævning. Foruden Kjødet bruges næsten alle Indvoldene, selv Tarmene spises, rensede og tørrede. Det samme er Tilfældet med Hvidfisk og Narhvaler, af hvilke dog Lunge og Lever kun spises i Nødsfald; den uhyre Kjødmasse er omtrent af samme Beskaffenhed og ligesaa blodrig som Sælhundens, men Kjødet af visse gamle Sælhunde, de saakaldte lugtende, udmærker sig ved en afskyelig Stank, saa at det næppe er til at udholde i et Huus, hvor de flenses, og at Kjødet i Almindelighed ikke spises uden i Nød, men gives til Hundene. Det Qvantum Fødemidler, som skaffes tilveie af Sælhundene og Hvidfiskene alene, foruden det, som kommer af Rensdyr, Fisk og Fugle, vilde vel næppe kunne æqvivaleres med europæiske Fødemidler til et ringere Beløb end henved ½ Million Rdlr. eller over det Fiirdobbelte af de udførte Produkters Værdi i Europa og

henved 20 Gange den Sum, som Grønlænderne have til at kjøbe fremmede Varer for. Muligen kunde man sige, at det var godt om den stærke animalske Føde erholdt nogen Tilsætning af vegetabilsk; og skulde dette være Tilfældet, da maatte den i alt Fald være af den billigste, som kunde forskaffes, ikke Brød, som er bagt i Europa og indtager kostbart Skibsrum, men i det høieste Meel, Gryn, Ærter, som kunne koges i Forbindelse med Sælhundekjødet; men Erfaringen bekræfter ikke, at udelukkende animalsk Føde skulde være skadelig, eftersom Hovedmassen af Befolkningen altid har levet og endnu lever deraf og befinder sig ligesaa vel, som de, der tillige nyde dansk Kost; og desuden var det i modsat Fald vistnok værd at undersøge, om ikke de i Landet selv producerede Vegetabilier, saasom islandsk Mos, Cochleare, Syre, Bær, Qvaner o. s. v., anvendte paa passende Maade, kunde stifte den samme Nytte. Til at erholde europæiske Proviantsorter som regelmæssig daglig Føde blot til et Qvantum af ½ eller ¼ ℔ pr. Individ daglig, dertil ville Befolkningens Midler, hvordan end Handelen stiller sig, aldrig komme til at slaae til. Men derimod gives der vistnok flere Artikler; som kunde være særdeles passende for dem til Forfriskning og Opmuntring. Af Brødsorter sælges nu deels det ordinære Skibsbrød, deels grove Kex og Skonroggen, omtrent for den samme Priis, som er gængse paa Island. Det kan ogsaa være ret godt for dem som en Luxusartikel eller som Kage for os, og de ville gjerne have det, især tillaans, i Trangstid, da det kan spises uden Tilberedelse og videre Uleilighed; men forøvrigt er det vistnok den Artikel, som man mindst bør tilraade dem at anvende deres Penge til. Man pleier ogsaa at give Grønlænderne Smør til Kost, naar de gjøre Tjeneste som Dagleiede; men at sælge det til dem er dog ikke Brug, og vilde da ogsaa

være den taabeligste Luxus for dem, da det koster omtrent 40 Gange saameget som Spækket, der gjør dem akkurat den samme Tjeneste; dog spise de gjerne Smør, og nyde det stykkeviis, uden Brød til, ligesom Spæk og Kjød, naar de kunne erholde det. Kaffe er meget yndet af Grønlænderne, og om den end bevirker endeel Skade ved overdreven Nydelse, er det dog den Artikel, som i et saa raakoldt Klima og et deelviis saa anstrengende Liv kan afgive den mest passende og billige Forfriskning. Thee er ogsaa begyndt at komme i Brug, men Spirituosa tør ikkun udsendes til Overbetjentene i Landet, og ikkun udskjænkes til Mandskab og Grønlændere for udrettet Arbeide, efter visse bestemte Regler, og der er heller intet Spørgsmaal om, at deres frie Indførsel vilde bevirke den høieste Grad af Demoralisation og Elendighed, og at Opholdet i Landet i saa Fald vilde blive utaaleligt for Enhver, om end ikke Befolkningen vilde uddøe, et Spørgsmaal, som vi ville lade staae ved sit Værd. Snarere kunde selv det ringere Qvantum, som nu indføres, ogsaa ganske afskaffes og forbydes; til de største Anstrengelser, som udholdes, og de besværligste Arbeider, som udføres der, bruges der ingen Brændeviin. Derimod kunde maaskee Øl, som brygges i Landet, til visse Tider udsælges; thi rigtignok vilde Mange beruse sig deri, selv om det var nok saa tyndt, men Faren derved vilde næppe blive stor. Derimod er Kaffe det bedste Middel til at opvarme og forfriske sig, naar man ligger paa aaben Mark i dette raakolde Klima eller kommer hjem fra besværlige Toure; Kaffekjedlen og Kaffekopperne ere derfor uundværlige i den grønlandske Huusholdning, og Fruentimmerne ere vel bevandrede i Anvendelsen af Bønnerne, selv om de skulle brændes paa en flad Steen og bankes fine i en Vante, og om end Laaget til Kjedelen i Nødsfald maa tjene som Kop, ligesom en Mus-

lingskal, bunden til en Pind, kan erstatte Skeen; slige Scener høre til Dagens Orden paa Reiser i Grønland. Ikke mindre yndet er Tobakken, baade til at skraae, røge og snuse, og denne Nydelse bør vistnok ikke nægtes disse Folk mere end nogen anden Nation, om end Tobaksrøgningen overdrives temmelig stærkt i Nordgrønland, især ved Omenak og Upernivik, hvor ogsaa Fruentimmerne røge og det af Porcellains-Pibehoveder alene, som de tage i Munden uden Rør; jaselv Børn paa 8 à 9 Aar ansee det for Noget, der hører sig til, naar de kunne stadse med deres Kridtpibe i Munden.

Vi besidde i det Foranstaaende tilligemed det, som i den foregaaende Deel er afhandlet om Grønlands produktive Erhvervskilder, vel de tilstrækkelige Data til at gjøre os en Forestilling om, hvad Befolkningen kan trænge til af fremmede Handelsartikler, og ville nu forsøge at sammenstille de Gjenstande, som en Familie paa 5 à 6 Personer kan erholde for de 48 Rdlr., som vi saae, at en saadan aarlig har at gjøre Indkjøb for:

	Rdlr.	ß
En Riffel til 13 Rdlr. 43 ß, Afdrag for 8 à 10 Aar.......	1	48
Krudt og Bly..................................	1	48
3 Pilejern....................................	„	48
Bindegarn til 1 à 2 Sælhundegarn og Fiskeliner...........	2	„
Til Husbyggerie og Redskaber efter ¾ Taxtpriis:		
80 Stkr. Bragbrædder; 12 — gjennemskaarne Brædder; 10 — Aaretræer } Afdrag i 8 Aar......	3	31
En Kakkelovn, Afdrag for 10 Aar........................	1	„
Tøier til Skjorter, 2 Stkr. for hvert Individ...............	5	„
En færøisk Trøie..............................	1	11
Anoraktøi til 4 Personer.........................	5	„
Transport	20	90

	Rdlr.	ß
Transport	20	90
En Ulomik og 2 à 3 diverse Knive	"	74
En Pibe	"	16
14 ℔ diverse Tobakker	3	28
2 Par Kaffekopper	"	24
2 Leerfade	"	30
1 Blikthekjedel	"	72
24 ℔ Kaffe	7	"
16 ℔ Sukker	3	32
2 Skpr. Erter	2	72
2 Skpr. Gryn	3	24
30 ℔ Skibsbrød	2	33
Diverse Udgifter	2	81
	48	"

Den Økonomi, som er antydet i dette Budget, følges imidlertid langtfra ikke i Virkeligheden; thi Regnskabet viser, efter et Gjennemsnit af de senere Aar, at Udgiften for Kaffe og Sukker, beløber sig til det Dobbelte af hvad der her er anført, nemlig til over 21 Rdlr., og for Tobak for over 4 Rdlr. Men forresten taale de her opførte Indkjøbssummer visstnok en Sammenligning med dem, som ved en lignende Beregning vilde udkomme for andre Lande, naar man betænker, at Grønlænderne ved Tilveiebringelsen af de Producter, for hvilke de erholde de nævnte Varer, allerede ere forsynede med alt Væsentligt, som hører til deres Klæder og Føde. Navnlig have vi i den foregaaende Deel søgt at gjøre et Overslag over den Masse Kjød, som aarlig skaffes tilveie, som afgiver en sund og nærende Føde, og som, i Forbindelse med de mangehaande Fisk, Æg o. s. v., der ligeledes deels produceres, deels med stor Lethed kunde skaffes tilveie, vilde

sikkre Befolkningen mod enhversomhelst Trang, hvis der blot nogenlunde lagdes Vind paa at bevare det og økonomisere dermed. Ligeledes have vi rigtignok bemærket, at Grønlænderne levere for mange Skind paa Handelen, til at de resterende kunde forsyne dem ordentligt med Klæder, Baade og Telte; men dette vilde lettelig erstattes, ved en mere almindelig Benyttelse af Kakkelovne og Besparelse af det kostbare Spæk, hvoraf da mere vilde kunne indleveres paa Handelen. Vi have i den foregaaende Deel viist, hvorledes, i de forskjellige Egne af Landet, Brændsel med temmelig Lethed kan skaffes tilveie, deels Tørv, Lyng og Vidieqviste, deels Steenkul, og i Mangel af alt dette kunne engelske Steenkul almindeligviis erholdes paa Handelen for en moderat Priis; ved Brugen af saadant Brændsel istedetfor den grønlandske Lampe alene vilde tillige opnaaes større Reenlighed og bedre Luft i Husene. Naar Befolkningen saaledes er istand til at forskaffe sig ordentlige Huse, Varme og Lysning, den tilstrækkelige Føde af deres Produkter, med et Tillæg af Ærter, Gryn og Brød til Forbedring og Afvexling, dertil Kaffe og Tobak til daglig Nydelse for de Voxne, og endelig hvad de behøve til Redskaber og Huusgeraad, da indsees i Sandhed ikke, hvad der stort mere kan forlanges for et Folk, som fordum slet Intet har havt for de Produkter, det har skaffet tilveie, foruden dets eget Forbrug, og endnu ligesaalidt har det paa de betydelige Kyststrækninger af Amerika, hvor ingen Handel med dem existerer, eller ingen Europæere have nedsat sig, for saaledes i Aarets Løb at samle alle de Smaaportioner af Spæk og Skind, som ellers vilde gaae tabte eller bortødsles, uden Gavn for Porducenterne. Men den samme her anstillede Beregning udelukker tillige slet ikke, at endeel af Producen-

terne, ved en bedre Økonomi og større Driftighed, end de andre, kunde opnaae en vis Grad af Velstand, forskaffe sig bedre Huus, bedre Redskaber og større Indtægter.

I Nordgrønland er der kun ansat een Læge, hvis personlige Virksomhed, paa Grund af de store Afstande, egentlig indskrænker sig til Distrikterne omkring Diskobugten. Omenak kan han ikke hvert Aar besøge og Upernivik saa godt som slet ikke. Men alle Kolonierne forsynes med de nødvendigste Medicamenter, ligesom der ogsaa er ansat endeel Jordemødre, som med Undtagelse af Jordemoderen ved Upernivik og Omenak, alle ere oplærte af Rudolph, og samtlige ansatte i hans Embedstid. Al den Hjælp, som paa denne Maade ydes Grønlænderne, i medicinsk Henseende, erholde de gratis. Medicinalvæsenet koster aarligt henved 5000 Rdlr. for Nord- og Sydgrønland tilsammen, foruden den Medicin, som udsendes til de enkelte Kolonier.

Af epidemiske Sygdomme have især Børnekopperne viist sig faretruende og ødelæggende for den tynde Befolkning. Den store Koppeepidemie i 1808 foranledigede, at særegne Forholdsregler bleve trufne for at afværge dette frygtelige Onde; ikkedesmindre hændtes det dog, at Grønlændere i Aaret 1852 bleve smittede ombord hos en engelsk Hvalfanger, hvorfra de bragte Sygdommen til Egedesmindes Distrikt, i hvilket den bortrykkede over 50 Mennesker. En anden, som det synes pestagtig, Epidemie hjemsøgte engang Omenaks Distrikt og bortrykkede, saavidt vides, et Par hundrede Mennesker, idet den begyndte ved Noursoak og gik Fjorden rundt. Ogsaa Kighosten har flere Gange grasseret blandt Grønlænderne, dog mindre farligt end hine Epidemier. – Det ustadige Klima og Grønlændernes uforsigtige og uregelmæssige Levemaade, fremkalde ogsaa hyppige Forkjølelsesepidemier, der yttre sig

med Snue, Hoste, Hovedpine, Feber og Affræftelse. Herhen hører ogsaa det blandt Grønlænderne saa hyppige Sting, saavelsom den med Hosten saa ofte forbundne Blodspytten. Det maa ansees som en stor Lykke for Landet, at man slet ikke kjender til Syphilis, og kun meget lidt til Kjertelsyge, maaskee ikkun blandt Europæerne og den blandede Race. Skørbug er ikke hyppig blandt Grønlænderne selv. Derimod forekommer der en Mængde Sygdomstilfælde, som meest maae udledes fra den forsømte Hudkultur som ogsaa fra den megen fede Spise, der nydes paa de fleste Tider af Aaret. Disse Sygdomme bestaae meest i forskjelligartede Hududsletter og Furunkler. Ingen Alder er undtagen fra at lide af førstnævnte Sygdomme, hvorimod de sidstnævnte meest forekomme hos Kajakroere, meget sjeldent hos Fruentimmer og Børn, hvilket synes at hidrøre fra det stadige Tryk paa visse Dele af Legemet, hine ere udsatte for ved at sidde i Kajakken. Sygdomme, der kunne have Lighed med Spedalskhed, Radesyge og slige Tilfælde, der ikke forekomme saa ganske sjeldent paa Island, kjender man neppe til her, uagtet man let kunde antage det. Endelig findes der et meget udbredt og for mange Grønlændere besværligt Onde, nemlig Betændelse af Øienlaagranden, der som oftest medfører Tab af Øienhaarene og bestandigt Taareflod. Den væsentligste Grund er fuldkommen uundgaaelig, saalænge Grønlænderne paa deres Hovederhverv, Sælhundefangsten, maae færdes hele Dagen deels i Slæde paa Isen deels i Kajak mellem Drivis, bestandig stirrende ud over lutter Snee og Iismasser og anstrengende Øinene for at opdage Sælhunde. Da hertil nu kommer Sol og skarp Vind, saa haves de virksomste Aarsager til at fremkalde Betændelse i de Dele, som bedække eller beklæde den forreste Deel af Øieæblet, og hos Mange Ar og Pletter paa

den klare Hornhinde, der ikke saa sjeldent skade Synet. Sygdommen kan kun lindres men ikke forhindres. Sindssygdomme forekomme kun sjeldent blandt Grønlænderne.*)

Handelen paa Grønland er opstaaet i Forbindelse med Missionen. Dens Hensigt var fra Begyndelsen kun at vedligeholde den sidstnævnte, og bør dette ligeledes fremdeles vedblive at være et af dens Hovedøiemed. Danske Missionærer eller Præster ere ansatte ved Upernivik, Omenak og Egedesminde; og ved Jakobshavn er i de senere Aar oprettet et Seminarium, ved hvilket tvende Missionærer ere ansatte, en Forstander og en Seminarielærer, som skulle oplære indfødte Grønlændere til at blive Katecheter eller Skolelære blandt deres Landsmænd. Formedelst de store Afstande mellem de beboede Pladser og den Hindring, som derved lægges i Veien for fælleds Skolegang og Underviisning, og for de danske Missionærers personlige Virksomhed, har man allerede fra første Færd af fundet det passende at ansætte endeel Indfødte som Lærere af forskjellige Grader. Nogle ere ansatte ved Kolonierne eller de mere beboede Pladser, hvor der tillige ere særegne Skolehuse; de have 60—80 Rdlr. i Løn, andre erholde blot en Douceur af nogle faa Rdlr. for at læse med Børnene, hvor der kun findes et par Huse, ja der gives qvindelige Katecheter, der for hele deres pædagogiske Virksomhed kun erholde 1 Rdlr. i aarlig Løn, nemlig paa saadanne Steder, hvor der kun staaer et Huus med en enkelt Familie, eller

*) Forfatteren savnede desværre, ved Udarbeidelsen af dette, Hr. Distriktslæge Rudolph, som vist velvilligen vilde have understøttet ham med en Udsigt over de sanitære Forhold i Nordgrønland. De faa her anførte Notitser ere uddragne af en Meddelelse fra Hr. Distriktslæge Haalland ved Julianehaab, som rigtignok nærmest angik Forholdene i det sydligste Grønland. Men jeg formoder, at det som deraf er anvendt her, ogsaa gjælder for de herberørte Lokaliteter.

hvor Moderen vel endog blot læser med sine egne Børn. En anden ligesaa stor Hindring for Underviisningen ligger i den Vanskelighed, som Missionærerne have ved at tilegne sig det fra ethvert europæisk i alle Henseender saa grundforskjellige Sprog til den Fuldkommenhed, som er nødvendig for at kunne virke paa et Folk, hvis Standpunkt ligeledes er saa ganske forskjelligt fra vort. Hertil hører saavel Talent som ogsaa en særegen Nidkjærhed for et saadant Kald, Egenskaber, paa hvilke der vistnok ogsaa findes enkelte lysende Exempler i den grønlandske Missions Historie. Det er et Særkjende for Grønlænderne fremfor andre lidet cultiverede Folkeslag, at de meget vanskelig lade sig bringe til at tale et andet Sprog end deres eget; der gives dem, som ret godt kunne tale Dansk og i alt Fald forstaae det til Fuldkommenhed, men som man desuagtet ikke er istand til at faae lokket et eneste Ord ud af, med mindre den yderste Forlegenhed nøder dem dertil. Denne Ulyst til at nærme sig eller meddele sig til civiliserede Mennesker er vistnok en stor Mangel ved dem, og det forekommer mig, at der i Underviisningen burde lægges Vind paa at modarbeide den, at deres eget Sprog vistnok maatte bevares dem reent og ublandet, men at de dog tillige erholdt nogen Underviisning i Dansk, og at det navnlig gjordes til Pligt for Katecheterne, som nu oplæres, at kunne læse og tale Dansk. Thi dette Folkefærd er alt for lille og isoleret til nogensinde at kunne vedligeholde en national eller selvstændig Cultur. Den Intelligens, som kan vækkes hos dem, vil aldrig kunne vedligeholdes uden ved umiddelbar Berørelse med Europæere.

I Betragtning af saadanne Hindringer, som Missionen har havt at overvinde, og af andre tilfældige Mangler kan man ikke gjøre store Fordringer til Resultatet af dens Virksomhed. Derfor er det vistnok allerede stort, at Størstedelen

af den nuværende Generation under 30 Aar kan læse og ikke saa kunne skrive. Der fandtes for et Par Aar siden endnu kun 4 à 5 og nu maaskee slet ingen udøbte Indfødte mere; den gamle Overtroe, som undertiden forledede til Mord og umenneskelige Handlinger, har efterhaanden tabt sig, og vi tør vel haabe at Tildragelser af sidstnævnte Art, som endnu have fundet Sted i de for Øieblikket i Landet sig opholdende Danskes Minde, for Fremtiden ganske ville ophøre. Det er mærkeligt at Grønlænderbørnene, som ellers nyde den meest ubundne Frihed, ere saa tilbøielige til at lade sig underviise, og at en regelmæssig Skolegang har kunnet etableres ved Kolonierne, ligesom der ogsaa af Katecheterne i Regelen hver Aften holdes Bøn foruden selve Gudstjenesten om Søndagen.

Det turde vel være af Interesse, her at meddele en Fortegnelse over de Bøger som haves trykte i det grønlandske Sprog tilligemed de over samme forfattede Ordbøger og Grammatiker, idet vi ved enkelte af dem som Exempler anføre de grønlandske Titler ved andre blot angive Indholdet paa Dansk.*)

1) ABD eller det grønlandske ABC.

2) Okalluktualiæt, nuktérsimarsut, R. I. Brandt-mit, Kårsome niuvertuksaugalloamit, ark'iksorsimarsut titårnekartisimarsudlo P. Kragh-mit Lintrupimiut Hjertingimiudlo Pellesiænnit, det er: Historier, oversatte af R. I. Brandt, forhen Assistent ved Godhavn, ordnede og gjennemsete af P. Kragh, Præst i Lintrup og Hjerting, Kjøbenhavn 1839. — Disse Historier bestaae af Fabler og Smaafortællinger, afpassede efter Grønlændernes Standpunkt.

3) Okalluktuautit sajmaubingmik annékbingmiglo Jesuse

*) Denne Fortegnelse er affattet af Hr. Pastor Nissen ved Julianehaab.

Kristusikut makpersækkænuit Kablunait adlædlo okauzeenne agleksimarsunnit kattersorsimarsut, Kaladlidlo okauzeennut nuktersimarsut, Pellesemit Peter Kragh-mit, det er: Fotællinger om Raaden og Frelsen ved Jesus Christus, samlede af Bøger paa Dansk og andre Sprog, og oversatte paa Grønlandsk af Præsten Peter Kragh, Kjøbenhavn 1830. — Disse Fortællinger ere ikke direkte af religiøst Indhold, men tillige underholdende og handle om gode og ophøiede Handlinger.

4) Kaladlit Pelleserkângoæta Hans Egedib Okalloutèi Unnukorsiutit ajokærsukkaminut, agleksimagalloæt Johan Christian Mørch-mit, Kakortormiut niuvertorigalloænnit mânalo titârnekartisimarsut Peter Kragh-mit, Gjerleviniut Pellesiænnit, det er: Grønlændernes første Præst Hans Egedes Aftensamtaler med sine Disciple, forfattede af Johan Christian Mørch, forhenværende Kjøbmand ved Julianehaab, og udgivne af Peter Kragh, Præst i Gjerlev, Kjøbenhavn 1837. — Disse Samtaler ere forfattede efter Campe og kunne ansees for det bedste, som er skrevet for Grønlænderne uden at være af direkte religiøst Indhold.

5) Kattængutigeek, K. Kjer-ib nuktigei, eller en Fortælling om „Tvende Brødre", oversat af K. Kjer. Kjøbenhavn 1838.

6) Illerkorsutit makko niuvertut nalegejsa akkillermæne kattersorej nakrittægangortidlugidlo K. Kjer-ib, Amertlormiut Maneetsormiudlo Pellesigigalloæta, eller: „Disse Viser har K. Kjer, forhenværende Præst ved Holsteenborg og Sukkertoppen, samlet og ladet trykke paa Handelsdirektionens Bekostning." Aarhuus 1832. Viserne indeholde Ord til forskjellige bekjendte Melodier, f. Ex. God save the king, der var en Konge i Leire 2c. De fleste ere dog kun mindre godt afpassede efter Grønlændernes Begreber og Kaar, og lyde endmere komisk naar de oversættes paa Dansk.

7) Den ældre grønlandske Regnebog af Holbøll.

8) Nyere Udgave eller Bearbeidelse af samme ved Wandall, Præst i Tolstrup. Aalborg 1845.

9) Udsigt over Verdensbygningen ved G. F. Ursin, oversat af P. Kragh, Præst i Lintrup. Kjøbenhavn 1839.

10) Udtog af Jordbeskrivelsen ved Platou, oversat paa Grønlandsk af E. A. Wandall, Præst i Tolstrup. Aalborg 1848.

11) **Aglekkæt næksiutæt Kalædlimit tamannut auangnarmiunnut sorsuksuksæt nalegænnit (Majorimit) Ludvig Fasting-mit, Kongib Nalegangortitanit, nuktersimarsut N. G. Wolfimit, er:** Sendebrev til alle Grønlænderne, som boe i Norden, af Soldaternes Herre (Major) Ludvig Fasting, kongelig Inspekteur, oversat af N. G. Wolf. Kjøbenhavn 1838.

12) **Okauzerpengoæt igluksænning ajanginerrursunnik assiginnægeksaungitsut Kaladlingoænnut assarsigirseisa illænnit illungersortomit,** det er: Et lille Ord om forbedrede Huse, hvilket de kjære Grønlændere ikke maae tage ilde op, fra en oprigtig Ven af dem. — Kjøbenhavn 1836. Af samme Forfatter.

13) Billeder fra Grønland af Rudolph. Kjøbenhavn 1852.

14) Underretning for Jordemødre i Grønland, skreven paa Dansk af Chirurg Lerch, oversat paa Grønlandsk af Præsten Kragh. Kjøbenhavn 1829.

15) Om Nyfødte Børns Pleie af Rudolph. Kjøbenhavn 1852.

16) Den første grønlandske Grammatik af Poul Egede. 1760.

17) Forsøg til en forbedret grønlandsk Grammatik ved Otto Fabricius, Sognepræst ved Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn — andet Oplag — Kiøbenhavn 1801.

18) Grønlandsk Grammatik: 1) Nominernes Flexion i Henseende til Numeros og Suffixa 2) Verbernes

Flexion med og uden Suffixa, af K. J. G. Steenberg, Missionær og Seminarieforstander. Kjøbenhavn 1849.

19) Grammatik der grönländischen Sprache mit teilweisem Einschluß des Labradordialäkts von S. Kleinschmidt. Berlin 1851.

20) Den første grønlandske Ordbog af P. Egede.

21) Den grønlandske Ordbog, forbedret og forøget udgivet ved Otto Fabricius, Sognepræst ved Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn. Kjøbenhavn 1804.

22) Et Udtog af Bibelen for Børn, eller udvalgte Guds Ord med tilføiede korte Opmuntringer for fromme Børn — først skrevet paa Dansk, nu oversat paa Grønlandsk af Biskop Otto Fabricius. Kjøbenhavn 1822. Udgivet paany med nogle Forandringer i Kjøbenhavn 1849.

23) Troværdige Fortællinger af Bibelen, baade af det gamle og det nye Testamente, som Biskop Otto Fabricius har udvalgt til Brug for de døbte Grønlændere. Kjøbenhavn 1820.

24) Luthers Katechismus eller den første Kundskab om Gud og hans Bud, der skal adlydes af Menneskene, at de maae blive lykkelige i Livet og efter Døden. Kjøbenhavn 1827. Udgivet senere i Kjøbenhavn 1849.

25) Lærebog om Gud og hans Bud til Menneskene, Lære og Rettesnoer for de Døbte og Catechumenerne til Salighed. Kjøbenhavn 1818. Senere udgivet i Kjøbenhavn 1833 og 1849. Denne er en Forklaring af Luthers lille Katechismus.

26) Den ældre Psalmebog af Otto Fabricius.

27) „Om den Korsfæstede". Nye Psalmer og nogle faa gamle og forandrede til Prøve for den grønlandske Menighed ved K. Kjer. Odense 1834.

28) Psalmer om den Korsfæstede og hans Lære, nogle gamle, nogle af Kjer — med Tillæg — Kjøbenhavn 1838.

29) Gamle Psalmer om den Korsfæstede, forandrede af K. Kjer. Aarhuus 1853.

30) Det nye Testamente, oversat paa Grønlandsk og oplyst ved smaa Anmærkninger. Kjøbenhavn 1827. Oversættelsen af det nye Testamente skyldes Paul Egede; den er omarbeidet af Otto Fabricius og udgivet sidste Gang af N. G. Wolf.

31) Første Bind af det gamle Testamente, indeholdende: 2den og 5te Mosebog, Jobs, Esræ, Nehemiæ, Esters og Ruths Bøger, oversatte paa Grønlandsk og oplyste ved smaa Anmærkninger af Peter Kragh, Præst i Gjerlev og Erslev, til Brug for den grønlandske Menighed. Kjøbenhavn 1832.

32) Andet Bind af det gamle Testamente, indeholdende Josvæ og Dommernes Bøger, Første og anden Samuels Bog, Første og anden Kongernes Bog, oversatte paa Grønlandsk og oplyste ved smaa Anmærkninger af Peter Kragh, Præst i Gjerlev og Erslev. Kjøbenhavn 1836.

33) Tredie Bind af det gamle Testamente, indeholdende: Davids Psalmer, oversatte paa Grønlandsk af Præsten Niels Wolf til Brug for den grønlandske Menighed. Kjøbenhavn 1824.

Profeten Jesaias, oversat paa Grønlandsk af Præsten N. G. Wolf til Brug for den grønlandske Menighed. Kjøbenhavn 1825.

De smaa Profeter og Daniels Skrifter oversatte paa Grønlandsk og oplyste ved smaa Anmærkninger af Præsten P. Kragh. Kjøbenhavn 1829.

Salomons Ordsprog, oversatte paa Grønlandsk af Præsten N. G. Wolf til Brug for den grønlandske Menighed. Kjøbenhavn 1828.

34) Prædikener, som stundom skulle bruges om Søndagen; Udviklinger af de Evangelier, som oplæses om Vinteren, samlede og oversatte paa Grønlandsk af Pastor Peter Kragh. Kjøbenhavn 1833.

35) Prædikener, bestemte til Oplæsning; Udviklinger af de Evangelier, som oplæses fra Paasken til første Søndag efter Trinitatis, samlede og oversatte paa Grønlandsk af Præsten Peter Kragh. Kjøbenhavn 1848. Denne og den foregaaende Bog indeholde Prædikener for hver Søndag i Kirkeaaret og ere nærmest bestemte for Catecheterne paa de Steder, hvor der ingen Præster ere.

36) Ritual over Kirkeforretninger ved den danske Mission i Grønland, omarbeidet og forøget ved Otto Fabricius, og anden Gang trykt i det kongelige Vaisenhuus-Bogtrykkerie i Kjøbenhavn 1819.

37) „Om Christi Efterfølgelse" af Thomas a Kempis, oversat paa Grønlandsk af Poul Egede, gjennemseet af F. Rønne og befordret til Trykken af det danske Missionsselskab. Kjøbenhavn 1824.

38) Andagtsbog for Menigmand, samlet ved den norske Præst W. A. Wexels, men nu oversat ved Peter Kragh. Kjøbenhavn 1850.

39) Menneskets Selvtænkning og Guds Aabenbaring, oversat paa Grønlandsk af Wittus Frederik Steenholdt, Katechet ved Egedesminde. Kjøbenhavn 1851. Denne Bog er den eneste, som er skreven eller oversat af en Grønlænder.

Følgende Bøger formodes udgivne ved de mähriske Brødres Foranstaltning:

40) Jesu Christi vigtigste Lærdomme, samlede af Guds skrevne Ord til Brug og Underviisning for den grønlandske Menighed. Bautzen 1833.

41) „Lyset som skal oplyse Hedningene“, en lille Piece, indeholdende nogle Skriftsteder med Træsnit.

42) Den samme Piece i den labradorske Dialekt.

43) Senfkornisutepok, hvilket sandsynlig skal oversættes: „Der er et Sennepskorn deri“. En lignende Piece.

44) Davids Psalmer.

45) The proverbs of Salomon and the prophecies of Jeremiah, Ezechiæ, Daniel, and the twelve minor prophets, translated into the Esquimaux Language by the Massionaries of the Unitas fratrum or united brethren.

Printed for the use of the mission in Labrador by the Britisch and foreign Bible-Society.

London 1849.

46) Det nye-Testamente, udgivet paa samme Maade, af samme Selskab.

London 1840.

Endelig meddeles her et specificeret Schema over Folketællingen i Aaret 1845.*)

Alder	Mandkjøn			Qvindekjøn			Ialt
	Gifte	Ugifte	Enkemænd	Gifte	Ugifte	Enker	
Fra 1 til 5 Aar	"	235	"	"	230	"	465
— 6—10 —	"	225	"	"	218	"	443
— 11—15 —	"	178	"	"	180	"	358
— 16—20 —	4	155	"	24	157	"	340
— 21—25 —	33	88	1	68	67	5	262
— 26—30 —	70	34	4	76	18	3	205
— 31—35 —	68	12	1	63	9	8	161
— 36—40 —	70	14	4	59	6	6	159
— 41—45 —	69	6	12	49	2	14	152
— 46—50 —	39	4	9	35	1	14	102
— 51—55 —	34	4	5	24	5	10	82
— 56—60 —	14	2	8	15	4	13	56
— 61—65 —	11	"	6	7	1	9	34
— 66—70 —	12	"	4	5	"	10	31
— 71—75 —	3	"	4	"	"	2	9
— 76—80 —	2	"	"	"	"	"	2
— 81—85 —	"	"	"	"	"	2	2
Ubekjendt Alder	37	40	9	30	12	28	156
Ialt	446	997	67	455	910	124	3019
Deraf Danske	50	50	11	9	11	"	131

*) For Districtet Upernividks Vedkommende har dog Folketællingen for 1840 maattet benyttes.

De enkelte Distrikters Beskrivelse.

1.

Distriktet Godhavn*).

Kolonien Godhavn ligger paa den sydligste Pynt af Øen Disko, paa en lille Halvø, der løber ud fra Foden af det høie Land og omslutter en udmærket Havn, der formedelst sin beqvemme Beliggenhed ud imod det aabne Hav gjerne først anløbes af Skibene, hvorfor ogsaa Inspekteuren altid har havt sin Bopæl der. Selve Kolonibygningerne ligge ved Havnen, som adskiller dem fra de høie Bratninger af Hovedøen, hvorimod det saakaldte Hvalfangeranlæg ligger henved

*) Forfatteren har af dette Distrikt ikkun bereist Kysten fra „Per Dams Skib" mod Vest, ind i Disko Fjorden, og omkring denne Fjords forskjellige Bugter. Den nærmeste Omegn af Godhavn opmaaltes om Vinteren fra Isen, ved Hjælp af Grundlinier fra Anlægspynten til begge Sider mod Vest og Øst, samt ved Fortunebay. Ogsaa i Diskofjorden opmaaltes paa flere Steder Grundlinier paa det flade Underland, især for at bestemme Afstande og Bjerghøider. De øvrige Omrids af Øen Disko ere ganske aflagte efter Graah's Kort, med enkelte Forandringer efter Peilinger og Fortoninger, optagne ved at reise omkring hele Øen og see den fra alle Sider, men i nogen Afstand.

¼ Miil derfra paa den yderste Pynt af Halvøen. Det sidstnævnte bestaaer blot af en Bolig for Hvalfangerassistenten, med en Mandskabsstue for de fordum der stationerede Hvalfangermatroser. Ved Siden af samme ligger paa den yderste Pynt, nogle og 90 Fod over Havet, et lille Udkigshuus, bygget af 4 Hvalfiskekjævebeen, hvorfra man observerede Hvalerne. Dette Sted seer frygtelig vildt og øde ud; det aabne Hav bryder næsten stadig mod de nøgne Klipper, men især i November raser her en voldsom Brænding, som endog bryder tværs over Pynten, indhyllende den i Taage og Skum og sendende Vandstrømme ned til Foden af selve Huset; dens Hvirvler reise sig til den dobbelte Høide af den nærliggende Ravnsøe og kaste deres Skum ind paa Midten af den. Fra Kolonien derimod har man kun Udsigt over den rolige indelukkede Havn til det høie Land af Disko, som ved sin imponerende Masse synes ganske nær, skjøndt man dog neppe naaer op paa Toppen i ringere end et Par Timer. Hiinsides Havnen ligger en smuk lille Dal, „Lyngmarken", ved Foden af Bratningerne. Den er meest begroet med Pilekrat paa et Par Alens Høide; flere Smaabække risle igjennem den, den ene kommende fra Kildevæld i selve Dalen, og omgiven af et saftigt grønt Mos, de andre fra den tøende Snee paa det høie Land, styrtende ned over Bratningerne, forsvindende under Sneedynger og atter kommende frem omgivne af Pilebuske og talrige brogede Alpeblomster. Dalen fører som en jævn Skraaning op under de mørke Klippemure; allerede 1 à 2000 Skridt fra Stranden taber Vegetationen sig, og man seer kun Sporene af de Forstyrrelser, som Klippemassernes Nedstyrten fra Høiden og de rivende Vandstrømme have anrettet. Klippeblokke af den forskjelligste Størrelse og Form ligge her sammenkastede i vild Forvirring, Bjergstrømmene have udhulet

Render i dem og optaarnet dem paa begge Sider til over 10 Alens Høide. De Virkninger, som have opdynget disse Masser i Aartusinders Løb, kan man endnu jevnlig iagttage ved Godhavn, idet Klippestykker ofte i Sommerens Løb løsrives fra Høiderne, og omgivne af en Støvsky under en buldrende Lyd styrte ned i Afgrunden. Med ringe Besvær kan man her ved at holde sig til Venstre, komme op paa en jevn Terrasse, som ligger ovenfor den saakaldte Engelsmands-Havn og har en Høide af 600 Fod over Havet. Allerede her overseer man hele Godhavns Halvøe, som strækker sig ud under Ens Fødder, og dog har man kun naaet ¼ af Diskos Høide paa denne Side. Langs Randen af en dyb og skummel Kløft, i hvis Bund der løber en brusende Elv, kan man her med stor Lethed gaae op paa Toppen af Landet, en Vandring, som vist ingen vil fortryde. Man befinder sig der paa en temmelig jevn Slette, i over 2000 Fods Høide; Vegetationen er næsten forsvunden, dog sees hist og her en lille halvvisnet Piil, krybende henad Stenene, og enkeltstaaende smaa gule Valmuer (Papaver nudicaulis); derimod seer man mange Sneedynger hist og her, selv paa Slutningen af Sommeren, og det fugtige Leer, samt golde Gruus og Klippeblokkene, som forøvrigt bedække Overfladen, bære Præget af, at de kun en ringe Tid af Aaret ere blottede for Snee. Gaaer man nu nogle Hundrede Skridt længere ind paa Høisletten, saa træffer man en Skal af stadig Iis, som bedækker den, dannende en skinnende hvid og svagt hvælvet Overflade, udvendig som kornet Snee, i Dybden fast Iis. Herfra har man en vidtudstrakt Udsigt, indad over det øvrige Høiland af Disko, over Disko-Fjordens Bjerge, over Blæsedalen og det majestætiske Skarvefjeld, og udad over Godhavns-Halvøen, der udbreder sig som paa et Landkort, til den med adspredte Iis-

fjelde bedækkede Havflade, over Øgrupperne Kronprindsens- og Hunde-Eiland og hele Kysten af Diskobugten indtil den med Iisfjelde udfyldte Aabning, der betegner Mundingen af Jakobshavns Isefjord. Ved at gaae op tilhøire fra Lyngmarken skal man ogsaa kunne komme op paa dette Høiland; en stor Dal, som paa Grund af den Landvind, der næsten bestandig staaer ud af den om Vinteren i streng Kulde, kaldes Blæsedalen, udbreder sig her og adskiller Godhavns Høiland fra Skarvefjeldet. Den store Elv som udgyder sig igjennem Blæsedalen opstaaer af flere Bjergstrømme fra de omgivende Bjerghøider og af hvilke den, som kommer fra den nylig omtalte Iis paa Lyngmarkens Fjeld er den nærmeste og mærkeligste ved den uhyre Dybde af Kløften, gjennem hvilken den baner sig Vei. Den er kun faa Alen bred og sikkert paa sine Steder over et Par hundrede Fod dyb, om Sommeren kan man gaa op langs Randen af denne fæle Afgrund og høre Vandet bruse i Dybden, uden at see det; men kun om Vinteren, naar det er froset, kan man gaae op nede i Bunden af selve Kløften, hvis steile og skumle Vægge paa sine Steder nærme sig saa nær til hinanden, at Klippeblokke, som ere nedstyrtede fra oven, ere blevne siddende i Klemme paa Midten og holdes saaledes svævende over Afgrunden. Man kan imidlertid vist neppe komme op til det øverste Punkt af denne Kløft, der hvor den har sit Udspring fra Isen paa Høilandet; men dette Sted, seet i nogen Afstand, frembyder et sælsomt Skue, eftersom Kløften fortsætter sig ind under den faste Iis, og denne danner en mægtig Hvælving eller Broe fra den ene Side til den anden; Iisblokke løsrive sig ofte herfra og ligge nedstyrtede i Dybden. Paa Sletten ved Mundingen af Blæsedalen danner den basaltagtige Bjergart, hvoraf Foden af Bjergene bestaaer, mange underlige Former, idet den er kløftet

i smaa og regelmæssige Søiler, der ere opdyngede i Form af Ruiner, Levninger af gamle Mure og Hvælvinger. Paa den vestlige Side af Lyngmarken, ved den saakaldte Engelsmandens-Havn, har man ligeledes en smuk grøn, men ganske lille Fordybning med 2 Bjergstrømme, hvoraf den ene kommer fra Kildevæld og risler mellem lysegrønt Mos, den anden kommer fra Isen paa Høilandet og styrter ned gjennem en vild af mangehaande Klippeblokke opfyldt Kløft. Blandt de Planter, der forekomme paa dette Sted, saavelsom i Lyngmarken, ville vi blot nævne: Salix glauca eller den i Grønland meest almindelige Pilebusk, Betula nana eller Dvergbirken, som sjeldent naaer over 1 Fods Høide; de mindre Buskvexter: Rhododendron lapponicum, eller Polarlandenes Alperose, Andromeda tetragona med Blomster, ei ulige Liliecønvall, Erica coerulea, en virkelig Lyngart med pragtfulde blaa Blomster (forøvrigt benævner man Alt, hvad der af Buskvæxter bruges til Brændsel, i Grønland gjerne med Lyng) Empetrum nigrum, eller Kræekebær, som paa Blomsterne nær ganske ligner den sidstnævnte, Azalea procumbens, en lille krybende Busk med særdeles smukke høirøde Blomster; af andre Væxter med mere eller mindre livligt farvede Blomster: Saxifraga tricuspidata, aïzoon, cæspitosa og rivularis, Gnaphalium norvegicum, Veronica alpina, Arnica alpina, Bartschia alpina, Campanula uniflora, Epilobium latifolium, Dryas integrifolia, Papaver nudicaulis, Pedicularis flammea, Silene acaulis, Armeria maritima, Alchemilla vulgaris; meest paafaldende for den Fremmede ere dog maaskee de mange og store Mosser og Lavarter, som bedækker deels de tørre Klipper, deels de meget fugtige Fordybninger, saasom: Lichen islandicum, Cetraria nivalis, Cladonia gracolis, Peltigera aphtosa, Polytrichum juniferum, Racomitrium canescens, Sphærophorum co-

ralloides, Bartramia fontana. Kun een Plage gjør Udflugterne til disse Steder om Sommeren besværlig, nemlig Myggene, som meest holde sig til indsluttede Dale med Fugtighed og Vegetation; de ere her i Polaregnene, om Sommeren, langt værre end under Troperne.

Om Vinteren fremtræder denne Egn i en heelt forandret Skikkelse, men er dog ikke mindre riig paa Naturskjønheder og overraskende Særsyn. I den mørke Tid, naar Solen ikke kommer over Horizonten i 6 Uger, seer man hver Dag ved Middagstid en pragtfuld Farvning af Himmelen mod Nord, i det der over det høie Land viser sig en mørkerød Lysbue, som forneden gaaer over til Mørkeblaat, foroven til det lysere Skjær, som Solen udbreder over den øvrige Deel af Himmelen. Endelig den 11te Januar farves de tilsneete Bjergtinder pludselig af Solen, og den næste Dag skinner den en halv Timestid med hele sin Pragt. Naar man nu besøger de Kløfter eller Dale, som om Sommeren oplivedes ved de brusende Bjergstrømme, finder man alt stivnet og forstummet, men det rindende Vand har efterhaanden, som det størknede, frembragt Iismasser af besynderlige Former. I den omtalte smalle og mørke Kløft, som fører op til Iisbroen paa Lyngmarksfjeldet hænge Iistapper paa henved 50 Alens Længde ned fra Sidevæggene, og hvor Vandløb have rislet over Bratninger ere disse blevne beklædte med Iisskorper, som ved gjentagen Overrisling ere opsvulmede til en saadan Tykkelse, at de ligne Vandfald, som pludselig vare standsede i deres Løb og stivnede til en fast Masse. Kun hvor større Kildevæld findes, saasom i Lyngmarken, hører man Vandet endnu risle under den dybe Snee; graver man denne op, saa træffer man paa en hvælvet Kanal, i hvilken Vandet endnu løber uforandret i Mosset og andre grønne Planter, hvorpaa man

finder levende Smaasnegle og Insekter. Græsset sees endog at have dannet lange lysegule Skud, efterat den varmende, men tillige mørknende Hvælving af Snee har dannet sig derover. Østen for Godhavn danner det høie Skarvefjeld eller Imnarsoak en 2 Mile lang Kyststrækning, som paa Grund af sin Steilhed og det aabne Havs Brænding er meget frygtet og farlig at passere i Baad om Sommeren; men om Vinteren, naar Isen ligger fast over Havet, kan man i Mag betragte disse skumle Klippemure. Brændingen har der dannet en Masse Huler, mærkelige ved Basaltens Former, saavelsom ved de Iismasser det rindende Vand, der fiver ned gjennem Klipperifterne, danner i Vinterens Løb. Her findes ogsaa Iistapper af uhyre Størrelse og fantastisk grupperede, ganske som Drypstenen i Drypsteenshulerne, og dertil spillende i forskjellige Farver af Blaat, Grønt og Guult, som gjøre en mærkelig Effekt mellem de skinnende hvide Sneemasser og Klippehulernes mørke Vægge i det Indre.

Reiser man fra Godhavn mod Vest og Nord langs Kysten, træffer man først paa Fortunebay-Øerne, af hvilke den nærmeste Nulluk, ligger 1 Miil fra Kolonien, og som strække sig omtrent ½ Miil langs Kysten til den flade Kangarsuks-Pynt. Man kan gaae dertil fra Godhavn overland, undtagen om Foraaret, og efter langvarig Regn, da den store Elv ved Kløften Tuaparsoit bliver for rivende til at kunne passeres. Øerne omslutte flere Bugter, som kunne tjene til Skibshavn. Kangerdluarsuk, som er rummelig og meget indesluttet, men med flere Skjær i Indløbet, og den egentlige Fortunebay-Havn, nærmest Kangarsuk, som er temmelig aaben og udsat for Søen, saa at Isen bryder tidligt om Foraaret. Ved denne sidste stod det oprindelige Hvalfangeranlæg, som dog allerede i forrige Aarhundrede blev flyttet til Godhavns-Pynten.

Man seer endnu Grunden, hvor Husene have staaet, og i Nærheden deraf siges der at være Grave af danske Hvalfangere. Desforuden findes der omkring ved Løbene og Bugterne henved 20 Ruiner af grønlandske Huse, mere eller mindre gamle. Efterat dette Strøg i lang Tid har været ubeboet, er der nu i de seneste Aar flyttet en Familie dertil fra Godhavn. Der synes ogsaa at være endeel Leilighed til at sætte Sælhundegarn. Fra Kangarsuk af har man aaben Kyst, uden beskyttende Øer, til Indløbet af Diskofjorden en Strækning af henved 5 Mile. Først kommer man over en bred Bugt, Larebugten, hvor Landet aabner sig og danner en bred Dal med Indsøer og et Par større Elve, der om Foraaret ikke ere til at passere, men igjennem hvilken der om Vinteren gives en god Vei for Slæder over til Disko-Fjorden. Derpaa reiser der sig atter en sammenhængende Klippevæg, paa henved 2000 Fods Høide og 2½ Miils Strækning, det saakaldte Blaa-Fjeld. Under Bratningerne, paa hvilke der bygger endeel Maager og Mallemukker og hist og her sees smaa Vandfald og enkelte grønne Skraaninger, er der dog hele Veien et smalt Underland til at gaae paa, skjøndt Søgangen sjeldent tillader at lande. Men paa et Sted, omtrent en Miil fra Larebugts-Elven, gaaer det brat ned i Havet. Afdøde Inspekteur Müller, som strandede med en Baad hinsides dette Sted om Efteraaret, og saae sig nødt til at gaae til Godhavn over Land, maatte her gaae ovenfor den nederste Bratning paa en med Rullesteen bedækket Skraaning, som vist Ingen uden en vis Gysen vil betragte fra Søen af. Men da han var drevet derind ved tyk Luft og ikke ret vidste, hvor han var, troede han kun at have Valget mellem denne Vei eller at omkomme af Sult og Kulde. Ellers havde det

vist været bedre at vælge den længere Vei om ad Disko-Fjorden og Dalen til Lareelven.

Ved Enden af Blaa-Fjeld løber en flad, men dog fra Søen steil og utilgængelig Pynt ud, og danner Mundingen af Disko-Fjord. Med Undtagelse af den lille Bugt Angositviarsuk, kan man i paakommende Uveir ikke lande før man er kommet omkring denne Pynt. Her reiser Søen sig ogsaa hurtigt og ruller med farlige Braad over flade Grunde, og Sundet mellem Pynten og Saitok-Øen er vistnok farligt at passere med større Fartøier. Strax paa Pynten findes Resterne af 8 ældgamle grønlandske Huse; for flere Aar siden boede her en Familie, som nær var omkommet af Mangel i den strenge Vinter, hvis det ikke tilfældig var bleven opdaget. Naar man først har naaet dette Sted da har man intet mere at befrygte af Søgangen. Her aabner den store og smukke Fjord sig, der liig en banet Vei med sine forskjellige Forgreninger fører ind i det Indre af Disko. Henved 2 Mile fra Malligiak kommer man til den mærkelige varme Kilde, som hele Aaret igjennem holder en Temperatur af + 10° R eller 15° over Stedets aarlige Middeltemperatur. Den udspringer paa et fladt Forland under et 2200 Fod høit Bjerg, hvis steile Kløfter ere opfyldte med Jøkeler, der som oftest kalve eller afkaste Iismasser over Bratningerne under en buldrende Lyd, som høres over hele Fjorden. Atter 1¼ Miil længere inde ligger Huuspladsen Kivitut, som i de senere Aar har været beboet af en dansk Udligger og en grønlandsk Familie, der en Tid af Vinteren flyttede ud til Malligiak, for at være det aabne Vand nærmere. Her deler Fjorden sig i to Arme, som omslutte det over 3000 Fod høie Bjerg Akulliaroserssoak. Den ene Arm, Kangikitlek, gaaer lige Østerud og er 2 Mile lang, men den inderste Fjerdedeel falder tør

ved Lavvande. En Elv udgyder sig der i samme og igjennem 2 Dale, Blæsedalen og Bredebalen, kan man derfra kjøre overland til Diskobugten. Den anden Arm strækker sig 4 Mile i nordostlig Retning ind imod Midten af Øen til Qvannersoit. Dette Sted er upaatvivlelig det smukkeste af hele Fjorden; det er indesluttet af høie Klippevægge med Jøkeler og larmende Vandfald, hvorunder smukke grønne Skraaninger med den største Vegetation, som Nordgrønland kan frembringe. Qvanerne, som findes hist og her paa Øer, groe her især i Mængde omkring Vandløb imellem Klippeblokkene og udenom dem atter Pilekrat, som er 4 Alen høit, naar man reiser det op, og talrige Blomster, navnlig Rhododendron lapponicum eller Polaregnenes Alperose, den store røde Pedicularis, Ledum grönlandicum. Her kommer ogsaa en temmelig stor Elv ud fra det ubekjendte Indre af Øen og der findes en stor leret Grund, som ligger tør ved Lavvande. Fra en Sidearm af Qvannersoit, Ekalluit, kan man gaae over Land forbi et Par Indsøer til en anden Arm af Fjorden, Kangerdluarsuk; Elvene som komme fra disse Søer ere meget rige paa Laxørreder. Ogsaa skal man fra Ekalluit kunne gaae over til den sidste eller nordlige Arm af Disko-Fjorden, Koëvsak, fra hvilken atter Dale føre over til Mellemfjorden og efter Sigende til Nordfjorden.

Disko-Fjordens Kyster have i ældre Tid været meget beboede, man træffer henved 50 Huusrester, især paa Nordsiden, ved Naëngirsæt, Upernivik og Koëvsangoak, og næsten enhver Plet har sit Navn. Kun i den strenge Vinter er der mindre god Leilighed til Sælhundefangst, med Undtagelse af den ved de Danske indførte Iisgarnfangst, eftersom der kun danner sig Aabninger i Isen ved Mundingen af Fjorden. Men om Sommeren oplives hele Fjorden ved en Masse af

Fisk, Fugle og Sælhunde. Endnu sidst i Juni ligger Isen i de inderste Arme af Fjorden, og fra Mai af krybe Sælhundene hyppig paa Isen og kunne skydes. Midt i Juni indfinder Angmaksætten sig i uhyre Masser og gaaer saa nær til Kysten, at mange blive liggende paa tør Grund ved Lavvande saa at man kan staae paa Land og gribe dem med Hænderne. Det koster da kun ringe Uleilighed at fange dem og udbrede dem paa Klipperne til Tørring og Opbevaring som Vinterføde; men det gjælder om at nytte Tiden, da Fisken kun opholder sig der i et Par Uger. Med disse Fisk følge Stimer af de større Sælhunde, Svartsiderne, som man idelig seer hæve deres nysgjerrige Hoveder over Vandet, og en utrolig Mængde Søfugle, især Mallemukker, Tatterater og Edersugle. Kolonien Godhavn har ved den der i sin Tid drevne Hvalfangst lokket alle Grønlænderne til sig, og det har endnu ikke ret villet lykkes at fordele nogle af dem til Disko-Fjorden. Kun om Sommeren pleie nogle Familier at flytte dertil og drage Nytte af det rigelige Underhold, den yder. De kjøre gjerne dertil overland igjennem Blæsedalen i Mai Maaned, førende Teltet med sig paa Slæden, og flytte i Løbet af Sommeren omkring paa forskjellige Steder af Fjorden. Der er intet Spørgsmaal om, at Folk, som vare nogenlunde forsynlige, ikke maatte kunne lide Mangel i Disko-Fjorden. Men vi maae dog gjentage, at den strenge Vintertid her kun er knap paa Sælhundefangst eller Fiskeri, og at selve Garnfangst vistnok kun kan drives med Held i Begyndelsen af Vinteren, hvorfor Fjorden ikke tør maale sig med Fastlandets Iisfjorde i Henseende til sit Værd for Befolkningen.

Af Øen Disko er kun den sydvestlige Deel, som gjennemskjæres af Disko-Fjorden, afsat med nogenlunde Nøiagtighed paa Kaartet. De to andre Fjorde paa Vestkysten, Mellem-

fjorden og Nordfjorden, have i lang Tid hverken været besøgte af Grønlændere eller Europæere. Angaaende hvad der kan siges om den øvrige Deel af Øen, er der allerede i den forrige Deel meddeelt nogle Bemærkninger. Landets Beskaffenhed er mere eller mindre en Gjentagelse af hvad her er beskrevet. Skjøndt det er vanskeligt at sige noget bestemt om det Indre af Øen, turde det dog muligen give en nogenlunde rigtig Forestilling om dens Beskaffenhed, naar man anslog hele Øen til 120 □ Mile, og betragtede ³/₄ deraf eller 90 □ Mile som en Høislette, 2 à 3000 Fod over Havet og forstørstedelen bedækket med stadig Iis og Snee, og den øvrige ¹/₄ som Skraaninger, der sænke sig ned imod Havet eller danne Dalstrøg mere eller mindre flade og bedækkede med Vegetation. Østen for Godhavn er Kysten aaben og uden Havne lige til ind i Waigattet; paa en Strækning af 12 à 16 Mile kan man formedelst Brænding kun lande i godt Veir. Ved Mundingen af Blæsedalen ligger det lille Næs, Qvannit, hvor Kildevæld udspringe, omgiven af mange Qvaner. Her begynde de mægtige Basaltklipper og den steile Kyst af Skarvefjeldet, som fortsætter sig ³/₄ Miil til Majóriak, hvor man tilnød kan lande og stige tilfjelds. Hiinsides den enkeltstaaende Klippe „Per Dams Skib" aabner Brededalen sig. Foran samme skal der findes en Nødhavn for Baade, og derfra kan man kjøre i Slæde saavel til Disko-Fjorden, som igjennem Dalen Tunnursoak bag om Skarvefjeldet til Godhavn. Den sidstnævnte Vei har flere Gange været benyttet af Folk, som vare afskaarne fra Kolonien ved Uveir eller Forliis paa Reiserne til Kulbruddet „Skandsen". For faa Aar siden skal ved sidstnævnte Leilighed et Menneske være omkommet af Kulde og Udmattelse. En mægtig Jøkel, som bedækker Nordsiden af Fjeldet, gaaer heelt ned og udfylder en Deel af Dalen Tun-

nursoak. Hiinsides Brededalen træder Høilandet temmelig tilbage og skraaner heelt fra Toppen af jevnt ned imod Havet. Her begynde Steenkullagene at vise sig paa Underlandet; disse Steder ere allerede omtalte i den foregaaende Deel. Adskillige Levninger af grønlandske Huse skulle findes her langs Kysten; det senest beboede Sted, Skandsen, hvor der i 1848—49 endnu boede en dansk Udligger, som tillige havde det Hverv at bryde Steenkul, er ogsaa opgivet og forladt; mange Fartøier ere i Aarenes Løb forliste paa denne aabne Kyst. Først indenfor Mundingen af Waigattet taber den svære Søgang sig, men egentlige Havne findes heller ikke her. Ved Kudlisæt boede endnu for ikke mange Aar siden en Familie af de sidste hedenske Grønlændere omkring Diskobugten; de ere nu flyttede over til Ritenbenks Distrikt og saaledes er hele Kysten af Disko, med Undtagelse af Godhavn og Diskofjorden, ubeboet.

Kolonien Godhavn var, som omtalt, først et Hvalfangeranlæg, som stod ved Fortunebay, men senere forflyttedes til sit nuværende Sted. Om denne Forflyttelse først skete i 1782, da der ansattes en Inspekteur over de nordlige Kolonier, som fik sin Bopæl der, vides ikke. Foruden den fandtes der Hvalfangeranlæg ved Kronprindsens Eiland, Vester Eiland, Klaushavn, Jakobshavn, Klokkerhuk, og Ritenbenk, men Godhavn var altid det betydeligste. Hvalfangsten drives der deels med europæisk Mandskab, deels og tilsidst næsten alene med Grønlændere, som erholdt lidt Proviant for at deeltage i de saakaldte Brandvagter, det vil sige for at roe paa Slupperne som gik ud efter Hvaler. I Krigens Tid geraadede Hvalfangsten efterhaanden i Forfald, og efterhaanden blev den ophævet ved alle de andre Anlæg, saa at omsider i 1837 ikkun det ved Godhavn endnu skulde bestaa, og i de aller-

seneste Aar er den endelig ogsaa ophævet der. Ved Hvalfangsten lærte Grønlænderne at forsømme deres for dem langtmere indbringende Sælhundefangst, som giver dem et mere jævnt og selvstændigt Erhverv, hvorimod Hvalfangsten ved det større, men mere tilfældige Udbytte, den giver paa enkelte Tider, saavelsom ved Uddelingen af dansk Proviant og Brændeviin, lokker for Mange sammen paa et Sted og gjør hele Befolkningen til Tjenere og Fattige. Efterhaanden, som Hvalfangsten har aftaget, har Sælhundefangsten tiltaget, og derfor senest ved Godhavn, som nu i lang Tid har været den mindst indbringende af alle Kolonierne, eller rettere sagt maatte vedligeholdes paa de andres Bekostning. Men i Hvalfangstens gode Periode, eller før og efter 1800, var Kolonien meget indbringende. I 1789 hjemsendtes derfra 1031 Tønder Hvalspæk og 10585 Barder, men kun 4½ Tønde Sælhundespæk, og fra Kronprindsens Eiland, som er forenet dermed, 285 Tønder Hvalspæk og 4039 Barder. I Aaret 1798 fangedes 20, i 1799, 13 Hvaler ved Godhavn alene, og hver af dem kan vel anslaaes til en Værdi af 2 à 3000 Rdlr., medens Grønlænderne paa Pladsen tillige fangede omtrent 1000 Sælhunde aarlig. Paa samme Tid laae der om Sommeren faste Arbeidere ved Kulbruddet Skandsen, og en Jagt hentede aarlig 6—8 Læster Kul derfra til Godhavn og Kronprindsens Eiland. I de 5 Aar fra 1805 til 1809 fangedes der ved Godhavn og Kronprindsens Eiland tilsammen over 50 Hvaler eller i Gjennemsnit over 10 Stkr. aarlig, men i Løbet af Krigsaarene var Communicationen med Hjemmet saagodt som afbrudt; det var kun tilnød at Europæerne i Landet kunde forsynes med de væsentligste Livsfornødenheder, og de faa Producter, som med de forhaanden værende Handelsvarer kunde erholdes af Grønlænderne eller ved Hvalfangsten, maatte hen-

ligge fra det ene Aar til det andet, uden at kunne hjemsendes. Men selv efter den Tid var Godhavn endnu den usleste Koloni. Af Hvaler fangedes der kun af og til enkelte, i nogle Aar slet ingen, og det af Grønlænderne indhandlede Spæk beløb sig undertiden neppe til 50 Tønder. Ikkedesmindre vedligeholdtes endnu til de seneste Aar fra Hvalfangstens Tid af et temmeligt stort Mandskab og kostbare Inventarier saavelsom 2 Overbetjente. Muligen har ogsaa den Omstændighed, at Inspekteuren har sit Sæde her, gjort at man søger at vedligeholde Stedets Anseelse, og i saa Fald har dette Embede kostet Handelen overordentlige Summer. Ved en omstændelig Beregning, som, i Anledning af Spørgsmaalet om Koloniernes Bortforpagtning til private Handelshuse og de rene Overskuds- eller Underballance-Summer for Statskassen, opgjordes for hver Koloni efter et Gjennemsnit af Aarene 1830—34 inclusive, efterat samtlige Udgifter ved Bestyrelsen og Beseilingen ꝛc. vare beregnede og reparterede, fandt man at Godhavn havde voldet et aarligt Tab af 4828 Rdlr. I samme Tid beløb de aarlige Lønninger der sig til 4200 Rdlr. medens de ved hver af de øvrige 6 Kolonier i Gjennemsnit vare 3966 Rdlr., og med Undtagelse af Jakobshavn, som ogsaa gav et Tab, nemlig af 1241 Rdlr., gave de øvrige Kolonier tilsammen et Overskud af 13000 Rdlr. Foruden de Tab, den endnu vedligeholdte Hvalfangst voldte ved Omkostninger til Lønninger og Inventarier, medens dens Udbytte bestandig forringedes, skadede den ogsaa, som omtalt, ved at afholde Grønlænderne fra deres Sælhundefangst; men denne er i den senere Periode atter noget tiltaget. Efterat der i 1847 endnu fangedes 2 og i 1851 1 Hval er Hvalfangsten for Handelens Regning nu ganske hævet og dermed ere ogsaa Bestyrelses-Omkostningerne betydelig formindskede. Efter et

Gjennemsnit af Aarene 1846—49 incl. har Kolonien aarlig hjemsendt Varer til en Værdi af henved 6000 Rdlr. aarlig, hvoraf falder paa hver Producent 120 Rdlr., som ikkun er ³/₅ af hvad en lignende Beregning giver for hver Producent i hele Nordgrønland. Det er derfor foreslaaet, at ophæve Koloniens særskilte Overbestyrelse og at henlægge den som et Udsted under en anden Koloni. Men hvis da tillige Inspekteurposten skulde hæves, maatte der dog under alle Omstændigheder ansættes en paalidelig Mand, paa Grund af Stedets Størrelse og isolerede Beliggenhed.

Ved selve Godhavn*) boe 123 Grønlændere og 12 à 16 Danske. I de seneste Aar er der bygget en ny Bolig for Inspekteuren, som skal være den smukkeste og bedst indrettede af alle europæiske Beboelseshuse i Grønland. Foruden den tidligere Hvalfangerassistents Bolig ved Udkigspynten findes der en ny Bestyrerbolig fra 1845, 20 Alen lang, 15 Alen bred og 12 Alen høi. Samme er som sædvanlig bygget af Stokværk eller Bjælke paa Bjælke, og har 3 Værelser, Boutik og Kjøkken. Desuden findes der et Spækhuus og 2 ældre Bygninger til Opbevaring af Proviant, Værksteder, Bageri, Mandskabsstue ɔc. Et lille Skolehuus tjener tillige som Kirke; men Stedet er kun sjeldent blevet besøgt af Missionæren. En grønlandsk Katechet, for Øieblikket en Krøbling, som har mistet begge Fødderne ved Frost, men som ikke desmindre endnu er en af de flinkeste Kajakroere, forretter Undervisningen. Mellem Kolonien og Anlægget ligge Grønlændernes Jordhuse; her findes ogsaa en Indsø, fra hvilken Drikkevand hentes, men som om Vinteren næsten heelt bundfryser. Da maa

*) Angivelserne af Indvaanernes Antal og de beboede Pladser i det Følgende ere affattede efter Folketællingen for Vinteren 1850—51.

Vandet hentes paa Slæde over Havnen fra Lyngmarkskilden; dette ansees for haardt eller mineralholdigt, men det er tvertimod næsten som destilleret Vand.

Formedelst den isolerede Beliggenhed bliver Godhavn i Længden et trist Opholdssted for Danske. Slædekjørselen over Disko-Bugten er meget usikker, da Isen til enhver Tid af Vinteren kan bryde og drive tilsøes, hvorfor man let kan blive afskaaren paa Reiser til eller fra de andre Kolonier. Communikationen er derfor kun yderst sparsom om Vinteren, og i enkelte Aar er der slet ingen. Det hændes endog meget ofte i Februar, at man kan foretage Udflugter paa Slæde og om Aftenen, efterat man er kommet hjem, see al Isen, som man er kjørt over, forsvunden, og det mørke, aabne Hav i dens Sted. Den pleier da rigtignok gjerne at drive ind igjen og fryse sammen; men paa den lange Distance til Egedesminde kan der let gives aabne Render, foruden besværlig Skrueiis; man maa da søge en Vei længer Øster om, og om fornødent langs Landet eller gjennem Tunnursoak over Skandsen til Ritenbenk. Men disse Reiser i den strenge Vinter og de korte Dage, med alle de Fataliteter, som man er udsat for ved at afskjæres underveis og at maatte overnatte under aaben Himmel, eller forvilde sig i Taage eller Sneefog, ere af den Natur, at Europæere ikke gjerne udsætte sig for dem. Derimod har man ved Godhavn den Fordeel, at saavel de engelske Hvalfangere, som de danske Skibe i Almindelighed først ankomme her, og at man saaledes her tidligst faaer de længe forventede Efterretninger fra Hjemmet. Men ogsaa om Sommeren ere Reiserne i Hvalfangerslupper til den nærmeste Koloni Egedesminde, som foretages fra først i Mai til sidst i October, temmelig usikkre, formedelst det aabne Hav man har at passere, især de 4 Mile imellem Godhavn og

Kronprindsens-Eiland, skjøndt Indvaanerne ere saa fortrolige med at bedømme Vind og Veir, at der intet er at befrygte naar man kun afventer Leiligheden. Paa Vildt, Harer og Ryper, er Omegnen just heller ikke riig og endnu mindre paa Fugleæg, som tilligemed Rensksjød erholdes fra Egedesminde. Fisk derimod haves temmelig jævnt hele Aaret igjennem, især mindre Torsk, saavelsom Kabliauen om Efteraaret, Hælleflynderen fra Kangarsuk, hvor Grønlænderne som oftest opholder sig om Sommeren for sammes Skyld, og Lax fra Disko-Fjorden. Klimatet er heller ikke saa behageligt som ved de mere østlig beliggende Kolonier. Den aarlige Middeltemperatur kan vel antages at være som ved Jakobshavn, nærmest ÷ 5° R. Men her er langt mere Snee, Regn og Blæst; ved Jakobshavn kan man mange Dage i Træk have smukt klart Veir, medens man seer Disko indhyllet af Sneeskyer, og om Vinteren blæser der ved Godhavn, i Regelen hver Dag, ved godt Veir, en frisk Østenvind, som ved 20—30° Kulde er høist utaalelig. Ved Inspekteurboligen findes en lille Have, hvori der, som ved de andre Kolonier, trives Hvideroer, Kaal, Salat &c.; men Gjeder og Høns maae holdes indelukkede bestandigt, om Sommeren for Hundenes Skyld, om Vinteren i et varmt Huus.

For Sælhundefangsten er Godhavn kun et middelmaadigt Sted; de derværende Grønlænderes Antal er for stort i Forhold dertil og tillige ere de endnu fra Hvalfangstens Tid forvænte til at søge Hjælp eller Tjeneste hos de Danske, saa at der tillige forholdsviis kun findes faa gode og ordentligt udrustede Fangere iblandt dem. Stedet har imidlertid den Fordeel, at der i den strenge Vinter ofte er Leilighed til at komme til aabent Vand, ligesom der ogsaa langs Kysten til begge Sider findes passende Steder til at sætte Iisgarn,

hvilke rigtignok for størstedelen kun benyttes af de Danske eller dem, som ere i Handelens Tjeneste, men dog alligevel komme Grønlænderne tilgode, da de erholde en Part af Fangsten for at passe Garnene. Men den paa andre Steder saa indbringende Utok-Fangst eller Jagt efter Sælhunde, som krybe op for at sole sig paa Isen i Mai Maaned, er kun sjelden, da Isen gjerne er brudt paa den Aarstid. Om Sommeren drage de næsten alle bort, især til Disko-Fjorden, og om Efteraaret er Sælhundefangsten ved Godhavn i Regelen usikker paa Grund af det oprørte Hav. I de 2 Vintre 1847—49 er der ved Godhavn i Gjennemsnit fanget aarlig: 33 Sælhunde i November, 74 i December, 185 i Januar, 134 i Februar, 144 i Marts, og i April, det første Aar 228, det andet 93, samt fra den 1ste til den 20de Mai, det første Aar 464, det andet 105, hvorpaa Fangerne meest ere bortreiste og Fangsten i den øvrige Deel af Sommeren saagodt som ophørt. Men i Disko-Fjorden have de da god Leilighed til at samle tørret Sælhundekjød og tørret Angmaksætter til Vinterforraad, foruden at de kunne have deres rigelige Underhold der i Sommerens Løb. Endelig kan der næsten hele Aaret igjennem fiskes Ulke eller Torsk ved Godhavn endog fra Isen paa selve Havnen, naar det urolige Veir ikke tillader det udenfor. Med saadanne Hjælpekilder burde derfor Grønlænderne heller ikke paa dette Sted kunne lide Mangel paa Føde; men desuagtet er der aarlig Klage over Sult, og Tiggeri om Laan hos de Danske, eller om Uddeling af saakaldet Sultekost, endog strax om Efteraaret, naar der blot i en enkelt Uge har været fanget færre Sælhunde end sædvanligt. Dette er som sagt Følgen af en tidligere Vane, som det har været let at indføre, men som det er vanskeligt atter at udrydde.

Under Distriktet henhører følgende Udsteder:

Fortunebay med 25 Beboere, oprettet efterat Udstedet Skandsen var blevet nedlagt i 1849.

Kivitut i Disko-Fjorden med ikkun 19 Beboere. Den herværende Udligger har hidtil kun havt een grønlandsk Familie hos sig, men om Sommeren indhandler han Producter fra de sammesteds sig opholdende Grønlændere. Han har et sædvanligt grønlandsk Jordhuus til Beboelse og et lignende Jordhuus til Opbevaring af Varer.

Kronprindsens-Eiland paaen af Øerne i Gruppen af samme Navn, med 90 Beboere. Her findes der endnu fra Hvalfangstens Tid et Stokværkshuus, som beboes af Udliggeren. Grønlænderne paa dette Sted skulle ogsaa være temmelig fattige og muligen for talrige i Forhold til Stedets Vigtighed. Men de skulle være de bedste Kajakroere i Nordgrønland, hvortil vistnok disse Øers Beliggenhed, i det aabne Hav, har givet Anledningen.

2.

Distriktet Egedesminde.

Sønden for Disko-Bugten ligger der et Belte af større eller mindre Øer udenom Fastlandet, som ligeledes sondrer og forgrener sig i langstrakte Halvøer, saa at talrige Sunde og Fjorde gjennemskjære Landet. Paa en af Øerne, ved Mun-

dingen af Diskobugten, ligger Egedesminde, den sydligste af de Kolonier, som der i dette Skrift er Tale om. Man seiler ind til den, gjennem 3 forskjellige Løb mellem de ydre Øer, og har henved 2 Mile fra de yderste Skjær dertil. Fra Kolonien af er Udsigten næsten ganske spærret af Land til alle Sider; Havet ligner en rolig Indsøe, og den Brænding, som bryder mod Godhavns-Halvøen, mærker man her Intet til. Ogsaa de mægtige, bratte Klippevægge og det med stadig Iis og Snee bedækkede Høiland savnes her ganske. Landet former sig overalt som ujævne Bakker, graalige af det dem bedækkende Mos, og vistnok høie i Modsætning til hvad man er vant til fra Hjemmet, men kun ubetydelige her i Modsætning til de grønlandske Kyster i Almindelighed. Fra Kolonien kan man gaae tversover Øen i forskjellige Retninger; Bakkerne vexle med smaa Dale eller flade Strækninger med smaa Indsøer, Vandpytter eller Sumpe. Vegetationen er overalt kun lav og eensformig; den mangler høie Fjelde, som kunne give Læ og hvis Vægge kunne tilbagekaste og samle Varmen fra Solstraalerne, og ligeledes synes den at være kuet af mere Snee, Taage og Fugtighed, end det er Tilfældet længere mod Øst og nærmere ved det sluttede Fastland. Krækkebær- og Blaabær-Buskene paa Bakkerne bære her som oftest kun faa modne Frugter, og de flade Strækninger ere bedækkede med en Pude af Mos og Lavarter samt Halvgræsser; Pilen og Dvergbirken ere stærkt tilbagetrængte og hæve sig neppe over det svampede Mos, hvorfor man ogsaa kun seer lidet Grønt, men Alt er uden Afvexling graat, svampet og sumpagtigt, eller golt og tørt med Gruus og mosgroede Stene. Paa de ganske smaa og lave Øer, umiddelbart foran Kolonien, finder man den mærkelige Tørvedannelse, som ikke er sjelden i dette Distrikt, og som rimeligviis hidrører fra Gjødning ved Søfugle,

idet Mosset ganske har bedækket den flade Klippegrund og efterhaanden opdynget sig til en Tykkelse af 1 à 2 Fod; men den nederste Deel af Laget er stadig frossen, hvorved den Gjæring af Plantestofferne, som frembringer den egentlige Tørvemasse, er standset, og Mosset har vedligeholdt sin oprindelige Form, saa at Tørven er meget løs, og giver kun ringe Varme i Forhold til dens Rumfang. Fra selve Egedesmindes Øe kan man ikke godt see ud til det aabne Hav for at observere Skibenes Ankomst, men den brugelige Udkigsbakke med Varde findes paa den ligeoverfor liggende „Ræveøe", som tilligemed Øerne Eginiarbik, Natak og Maneetsok danner de 3 Indløb til Kolonien. Den sidstnævnte Øe er meget ujevn, hvilket har givet Anledning til dens Navn, og dens Bakker høre til de høieste i Omegnen; man finder paa samme en ret smuk Indsøe, som udfylder en af steile Skrænter omgiven Dal, og paa Østpynten af Øen, hvor der findes en beboet Plads, træffer man endeel interessante Mineralier, hvorom det nærmere findes anført i den mineralogiske Fortegnelse. Ved Mundingen af det nordre Løb ligge Øerne „Kullen", som er ret godt kjendelig ved den der opreiste Varde, og Pudleet, fra hvilken der i sin Tid blev drevet Hvalfangst; man finder endnu Ruinen af et stort Jordhuus paa samme, og hele den lille lave Øe er stærkt begroet med Cochleare. Her bryder den aabne Søe og man kan kun gaae derind i Magsveir. Et ret interessant Punkt, som ligeledes med Lethed kan besøges fra Kolonien af, er de varme Kilder, som findes paa den 6½ Miil lange og 1 til 1½ Miil brede Øe Sakkardlek, der begrændser Nordsiden af Nivak-Sundet. De ligge ved Enden af Bugten Tessiursak, omtrent 2 Mile fra Egedesminde og nær Mundingen af en lille Elv, som løber over en flad Strækning med mangehaande Rullesteensblokke. Den

ene af Kilderne springer som en tyk Straale ud af den faste Granitvæg, ret som om denne kunde være tildannet ved Kunst. Nedenfor samme er der en flad Mosegrund, fra hvilken de øvrige 2 à 3 Kilder boble frem imellem Steen og Mos, næsten med den samme Styrke. Temperaturen er + $4^{1}/_{2}^{0}$ R. eller 9° høiere end Stedets Middeltemperatur, hvorfor de maae antages at komme fra varme Reservoirs i det Indre af Jorden, hvilket rigtignok er mærkeligt paa denne Øe, da der ikke synes at være Tegn til lignende ældre vulkanske Udbrud, som paa Disko; dens Bjerge have kun nogle faa hundrede Fods Høide og forøvrigt den samme Beskaffenhed som alt det øvrige Land herfra og længer Syd paa. Det er en Gjentagelse af det samme Phænomen, som i en anden langt mærkeligere Grad viser sig paa Øen Ounartok ved Lichtenau i det sydligste Grønland. Vandet siges at være rigeligere og varmere om Vinteren, hvilket dog vistnok slet ikke er Tilfældet, da Aarstiderne ikke kunne have nogen Indflydelse i den Dybde af Jorden, hvorfra dette Vand kommer. Et lille, 100 Alen langt Bassin, som Kilderne danne, fryser aldrig til, og selv fra Havbunden i Nærheden siges der at komme Vandstraaler frem, som hindre Isen fra at lægge sig derover. Det sædvanlige grønne Mos, Bertramia fontana, danner tykke Puder omkring og over Kilderne, og holdes ved dem stadig i en gyngende Bevægelse.

Hele Egedesmindes Distrikt er om Sommeren let og behageligt at bereise i en Seiljolle eller Konebaad. Her har man intet at befrygte af Søegangen, da Havet overalt ligesom danner en Landevei, saavel i Form af utallige Sunde mellem Øerne mod Øst og Syd, udenom Fastlandet, som fra Sundene atter i Form af store Fjorde, der føre dybt ind i Landet ligetil den store Fastlandsiis. Smaahavne for Baade, ved

hvilke man i paakommende Uveir kan gaae i Land og opslaae sit Telt, findes der næsten overalt. Her er der ogsaa et usædvanligt Liv af Fisk og Fugle paa denne Aarstid, og man er istand til, i Nødsfald selv at forsyne sig med Levnetsmidler. Æg af Søefugle, især Edderfugle, kunne samles i Juni Maaned overalt paa Øerne, og senere paa Sommeren haves Rigdom af Kabliau, Helleflynder og Lax. I det Indre af Fjordene drives der da en indbringende Rensdyrjagt, for hvis Skyld Grønlænderne fra Diskobugten, indtil Jakobshavn og Kronprindsens-Eiland, aarlig foretage deres Reiser hertil. Fra Egedesminde af har man en Reise af henved 16 Mile i sydvestlig og sydlig Retning til det sydligste Udsted, Aito*). Man passerer paa denne Vei Vestenden af den lange Øe Sakkardlek, hvis Nordvestpynt, Kangarsuk, vender ud mod det aabne Hav; sammesteds findes der en Hule, foran hvilken Grønlænderne i fordums Tid, naar de droge paa deres Sommerreiser, skulle have udkastet Fødemidler og Forskjelligt som Offer til en Aand, der efter deres Mening beboede samme, og hvorved de haabede at forskaffe sig en heldig Fangst. Fra Sydvestpynten af denne Øe strækker en lang Gruppe af Smaaøer sig ud til de yderste Øer, Akudlek og Vester-Eiland, hvorfra fordum Hvalfangst dreves, og som endnu er beboet; og nu

*) De i Distrikternes Beskrivelse anførte Afstande mellem forskjellige Punkter, eller Længder af Reiserouter, ere beregnede efter de af Forfatteren udkastede Specialkaart, om hvilke der er talt i Indledningen til første Deel. Derved ere de nødvendigste Omveie eller Afvigelser fra Afstanden i lige Linie taget med i Beregning; desuagtet ville Angivelserne komme til at afvige endeel fra de i Grønland gjængse værende Opgivelser og i Almindelighed deri at Afstandene ere kortere; men disse ere ogsaa indbyrdes meget variable og uden forøvrigt at ville gjøre Krav paa nogen stor Nøiagtighed, som i det Hele er umulig ved disse Lokaliteter, kan jeg kun bemærke, at Intet, som var istand til at give mig Oplysning, er ladt ude af Betragtningen.

kommer man fremdeles gjennem hele Rækken af Ydersøerne, først over Mundingen af det brede Rivak-Sund, som kommer fra Sydostbugten til den første Pynt af Fastlandet, hvor Udstedet Kangeitsiak ligger, 8 Mile fra Egedesminde, dernæst over den 3 Mile brede Munding af Auleitsivik-Fjorden, der skjærer 16 à 20 Mile ind i Landet og har 2 Hovedforgreninger, som begge skulle naae op til Indlandsisen. I den ydre og bredere Deel af denne Fjord findes der flere beboede Pladser, men derfra fører et smalt Sund ind i den indre og lidet bekjendte Deel af samme. Saavel Vinterisen som og Kalvisen, der kommer fra Fastlandet, opdynges i Form af Brudstykker om Sommeren indenfor dette smalle Sund, da de neppe kunne naae Havet, uden i optøet Tilstand. Af denne Grund, saavelsom formedelst de stærke Strømninger, der gaae her, skal dette Sund være farligt at passere, og derfor synes det, som om det Indre af Anleitsivik-Fjorden mindre besøges af Rensjægerne, end de sydligere Fjorde. Forfatteren har kun været saa heldig at kunne besøge den nordostlige Arm eller Tessiursarsoak, ved at kjøre overland om Vinteren fra Christianshaab over Sydostbugten. Dette Farvand var omgivet deels af et stort Fladland, deels af høie og bratte Fjelde; mange Rensdyrspor saaes i Sneen, saavel paa Land som paa Fjorden, og i Baggrunden opdagedes en Arm af Fastlandsisen, hvorfra de Stykker Kalviis hidrørte, som hist og her laae indefrosne. Forøvrigt ere disse Egne kun aflagte paa Kaartet efter de Oplysninger, som kunde erholdes af Grønlændere, da det ikke er bekjendt, at nogen Europæer har besøgt dem. En beboet Plads findes der, ved Narsarsuk i den sydostlige Forgrening; de derværende Grønlændere høre maaskee til de meest isolerede, og komme sjeldent eller aldrig til Kolonien eller i Connexion med Europæere. De boe her ligesom inde i Landet og leve

meest af Rensdyrjagten, som skal forsyne dem med Kjød i Overflødighed, saa at de aldrig lide Mangel. Sælhunde fattes ei heller paa Fjorden og fanges om Vinteren hvor der findes Aabninger i Isen, dannede deels ved Strømmene, deels ved Fastlandsisens Kalvninger, men de søge dem kun for at erholde Spæk til eget Forbrug, hvorimod de forskaffe sig Handelsvarer for Rensdyrskind og Ræveskind, som de bringe til det nærmeste Udsted. Store Elve udgyde sig her fra det indre Fastland, eller nærmest fra Iismassen, som bedækker samme. Fra de sydligere Fjorde, Atanarme og Neksotouk, er denne sydostlige Deel adskilt ved smalle Landtunger, over hvilke Grønlænderne reise om Sommeren. De benytte da ogsaa Indsøerne, bære Konebaade og Bagage fra den ene til den anden, og opslaae vel endog midlertidig deres Telte oppe i Landet ved Bredderne af Indsøerne. Disse Egne maatte være interessante at bereise til saadanne Tider, og frembyde endnu en vild Mark for tilkommende Undersøgelser.

Øen Aito saavelsom de omliggede Øer bære Yderkysternes øde Charakteer i en endnu høiere Grad end selve Egedesminde, trods deres sydligere Beliggenhed. Vegetationen er endnu sparsommere, og de frembyde fordetmeste kun golde og tørre Klipper, tildeels rustbrune og hensmuldrede til Gruus. Dog træffer man her den spiselige Plante, Sedum rodiola, som ikke groer længere Nord paa, undtagen enkeltviis i Sydostbugten; desforuden er Taraxacum officinale usædvanlig hyppig her, og paa Toppene af de golde Smaaøer træffer man mange saakaldte Maagetuer eller isolerede Tørvemasser paa flere Fods Tykkelse, men kun faa Alens Omfang, begroede med Græs, og hidrørende fra den Gjødning, som efterlades af Maagerne, der hyppig vælge disse Toppe til Opholdssteder. Udenfor Aito ligge Øerne Rikkôl eller Omenak og Nunarsoak,

der vende ud imod det aabne Hav og ved deres Høide udmærke sig fremfor hele Rækken af Yderøerne. Rifkol*) tjener ved dens høie toppede Form som et vigtigt Søemærke for Skibe, der ere bestemte til Diskobugten. Man seer fra Høiden af den, paa een Gang Disko og Fjeldene i Nærheden af Holsteinsborg. Vraget af den kongelige Handels Brig, Prinds Christian, som forliste i den fra Vesten kommende Storiis, omtrent 20 Mile fra Land, drev ind paa dette Sted, hvor mange Grønlændere, ved Rygtet derom, samledes og levede godt i den Sommer af den endnu tildeels brugelige Proviant. Folkene fra Skibet kom derimod i 2 Baade til den nordligere liggende Øe Simiutarsoak, hvorfra de valgte Veien sydpaa til Holsteinsborg, idet de passerede forbi Rifkol, uden at vide at der var et Handelssted, hvor de kunde erholde Understøttelse. Sønden for Aito er den dybe Nekſotouk-Fjord, hvor nu den vigtigste Rensjagt drives; den naaer ikke heelt op til Indlandsisen, fra hvilken en stor Elv, som tildeels kan befares med Konebaade, fører sit lerede Vand ud i Fjorden. Østen for Aito gaaer der et Sund bag de større Øer Simioak og Tuttulik til Udstedet Eginiarbik; paa denne Vei mærker man allerede mere Grønt paa Fjeldene, ligesom der ogsaa findes Rensdyr deromkring, saavelsom ved de mindre Fjorde, Kangerdluarsuk og Atanarme eller Atanek.

*) Denne Øe vil findes aflagt endeel østligere end paa det kongelige Søkaart-Archivs Kaart over Grønland. Men den er paa dette heller ikke aflagt efter Længdeobservationer, og ved at peile den fra Søen har man let kunnet antage den for nærmere end den var. Den er paa nærværende Kaart aflagt efter fortsatte Peilinger fra Egedesminde af, saavelsom efter Peilinger fra dens Top til kjendelige Toppe af Disko. Herr Lieutenant Ulrik, som har foretaget endeel Opmaalinger, som desværre endnu ikke ere offentliggjorte og eiheller benyttede i dette Skrift, har meddeelt mig, at Resultatet stemmede ret godt med hans Længdeobservation.

I Distriktet Egedesminde med de derhen hørende Øer, Hunde-Eiland og Vester-Eiland, blev der ikke drevet saa betydelig Hvalfangst, som ved Godhavn. Kolonien blev anlagt 1759 i det almindelige Handelscompagnies Tid. I Begyndelsen af dette Aarhundrede producerede den aarlig 2 à 400 Tønder Spæk foruden Skindvarer og Ederduun. I Krigens Tid standsedes ogsaa her Indhandlingen, saa at der i 1812 til 1815 saagodt som ingen Produkter erholdtes. Efter Krigen, indtil 1830, var Produktionen ligeledes aarlig kun 2 à 400 Tønder Sælspæk og 4 à 6000 Sælskind, foruden Ederduun. Paa den Tid begyndte Rensdyrjagten at tiltage saaledes, at Skindene bleve indleverede paa Handelen og tillige har den øvrige Produktion tiltaget, saa at dens samlede Værdi i de senere Aar har beløbet sig til det Tredobbelte af hvad den tidligere var. I Aarene 1845—49 indhandledes i Gjennemsnit aarlig over 800 Tønder Sælspæk, 3360 Rensskind, 8000 Sælskind, 1300 ℔ Ederduun, hvilke tilligemed Ræveskind, Hundeskind og Hvalrostand beløb sig til en Værdi af henved 30000 Rdlr: Efter samme Beregning falder der dog paa hver Producent 1/20 mindre, end efter et Gjennemsnit for hele Nordgrønland. I de seneste Aar har Hjemsendingen været endnu betydeligere.

1) Kolonien har, foruden Grønlændernes og Mandskabets Huse, hvoraf flere ere med Brædtetag og af forbedret Indretning, 10 større og mindre, Handelen tilhørende Bygninger. Der findes et Vaaningshuus med Leilighed for Kolonibestyreren samt Assistenten, og et mindre Vaaningshuus for Missionæren. Desuden er der en ældre Bygning, der formodes at være flyttet dertil fra den tidligere Koloni Sydbay, men nu paa een Gang indbefatter baade Kirke, Mandskabs-

stue og Bagerie, og endelig et Materialhuus med Boutik, Provianthuus, Spækhuus, Bryghuus, Smedie samt Bødkerværksted. Beliggenheden er allerede omtalt; den mørke Tid er her omtrent 8 Dage kortere end ved Godhavn, og Opholdet i det Hele behageligere, saavel fordi Communikationen med de nærmeste Kolonier er lettere, som og fordi Grønlænderne ere driftigere og mindre tilbøielige til Laan og Tiggeri. Foruden de 2 Overbetjente er der ansat en Missionær, og der holdes 12, tildeels danske, Haandværkere og Arbeidsfolk. En Jagt er stationeret der, hvis Bestemmelse det er at transportere Varer og Produkter imellem Kolonien og Udstederne, og som føres af en Indfødt. Farvandene mellem Øerne fryse regelmæssig hver Vinter saaledes til, at man kan kjøre i Slæde mod Øst til Christianshaab og videre; i April danner der sig paa flere Steder Aabninger paa Grund af Strømmen, men ved deelsviis at kjøre over Land og langs den inderste Kyst af Sydostbugten kan man i Regelen endnu foretage denne Reise ind i Mai Maaned. Derimod ligger Isen imellem Øerne mod Syd langt mere usikker paa Grund af de stærke Strømninger og det aabne Havs Nærhed.

Ved Egedesminde er der ikke Mangel paa forskjellige Levnetsmidler af Vildt og Fisk, ligesom de Danske eller Handelens Folk ogsaa have Leilighed til forskjelligt Sideerhverv. Om Kabliaufiskeriet er der allerede talt i den foregaaende Deel; det indtræffer meget ueens i de forskjellige Aar. Fiskene holde sig især til en Banke under Øen Maneetsuk; man kan fra Kolonien af see Søfuglene, især Maagerne, sværme over Stedet. Der kan man i de heldige Efteraar fiske et Par Joller fulde om Dagen; Smaaøer, hvor de kunde tørres, hvis der var Folk til at berede og passe dem, findes umiddelbart deromkring, og Farvandet er saa indelukket og beskyttet som en Indsø. Til at

sætte Sælhundegarn under Isen er der ogsaa god Leilighed omkring Kysterne af de mange Øer. Tørven som graves, deels paa de smaa, egentlige Tørveøer, hvor den er let og svampet, deels paa de større Øer, hvor den er mere gjennemtrukken af træagtige Rødder, afgiver just ikke noget kraftigt Brændsel, men den kan erholdes i Mængde og med Lethed. Ligeledes kan der i Nærheden samles endeel Drivtræ, ved hvilken Leilighed man ogsaa kan gaae efter Ederduun og Æg.

Nærmest til Kolonien henhøre de beboede Pladser Akunak, Manermiut, Kangarsutiak og Vester-Eiland. Desuden ligge følgende 5 Udsteder eller mindre Handelspladser omkring i Distriktet.

2) Hunde-Eiland med 76*) Indvaanere, 3 Mile fra Kolonien. Her laa fordum et Hvalfangeranlæg, henhørende under Kronprindsens-Eiland. Nu staaer her blot et dansk-grønlandsk Huus for Udliggeren, som pleier at indhandle aarlig henved 100 Tdr. Spæk og 500 Sælskind. Der skal findes udmærkede Tørv paa Øerne.

3) Kangeitsiak, som tilligemed de nærmeste Pladser Kikertarsoeitsiak og Kepingasok tæller 110 Indvaanere. Udliggeren, som er en Indfødt, indhandlede i 1850, 159 Tdr. Spæk, 704 Sælskind og 347 Rensskind.

4) Eginiarfik, som tilligemed de omliggende 5 Pladser i Auleitsivik- og Atanarme-Fjorden har 215 Indvaanere. Her boer der en dansk Underassistent, som aarlig indhandler c. 250 Tdr. Spæk, over 2000 Sælskind og 1500 Rensskind,

*) Denne Opgivelse er dog ikke aldeles sikker.

foruden Ræveskind og Ederduun. Det hændes undertiden, at Rensdyrene om Vinteren komme nær hen til Husene.

5) Aito, som tilligemed de nærmest beboede Pladser har 165 Indvaanere og aarlig producerer c. 160 Tdr. Spæk, henved 2000 Sælskind og 1000 Rensskind, foruden Ræveskind, Ederduun og Hvalrostand. Nogle Mile Sønden for Stedet findes der en Øe, paa hvilken Hvalrosser hyppig gaae iland; det vigtigste Sted, hvor Laxørreder kunne fiskes, findes 4 Mile derfra, ved Ekallugarsoit, hvor Grønlænderne regelmæssig opholde sig for sammes Skyld om Sommeren. Umiddelbart omkring Aito er der ligeledes det bedste Fiskerie paa Kabliau og Helleflynder. Her samles ogsaa det meste Drivtræ, og der kan graves et Slags Tørv i fugtige Fordybninger, som mere have Udseende af Tørvemoser. Formedelst de stærke Strømninger ligger Isen meget usikkert imellem Øerne, og forsvinder tidligt om Foraaret indtil Mundingen af Kangardluarsuk. Derfor er der ogsaa mindre Leilighed til at benytte Hundeslæde og drive Sælhundefangst fra Isen; Stedet danner saaledes en Overgang til Sydgrønland, ved hvis nordligste Koloni, Holsteinsborg, endnu Hundeslæden anvendes, men forøvrigt slet ikke længere Syd paa. Aito bestyres af en dansk Underassistent; foruden hans Bolig findes der et Par Huse til Varer og Produkter, og ligesom Eginiarfik har Pladsen et særdeles ordentligt og hyggeligt Udseende.

6) Nivak, beliggende i den modsatte eller østlige Ende af Distriktet ved Nivak-Sundet. Tilligemed den nærmeste beboede Plads, Itivdlermiut, har det 44 Indvaanere, producerer c. 50 Tdr. Spæk og 3 à 400 Sælskind, og er derfor det mindst betydelige af Udstederne. Man kan komme til det

enten Vesten eller Østen om Sakkardlek eller Itivlermiuts-Øe, hiin Vei er 9½, denne 8 Mile lang; derimod kan man om Vinteren kjøre ad en Gjenvei tværs over den nævnte Øe. Selve Nivak ligger ved et ganske smalt Sund, som ved Lavvande næsten falder tørt, og hvori der gaaer en voldsom Strøm frem og tilbage ved Flod og Ebbe, saa at det ikke er istand til at fryse til om Vinteren; et ganske lignende Sund siges endnu at adskille Nivak fra Ilivdlermiut og disse tilligemed et tredie, „Amitoarsuk", som paa 1½ Miils Længde kun er faa Alen bredt, og ligeledes paa et Sted falder tørt ved Lavvande, forbinde Sydost-Bugten med Davids-Strædet, hvorfor man med Baade, kun ved Høivande kan passere denne Vei, som almindeligviis benyttes af Grønlænderne fra Christianshaab og Jakobshavn, naar de drage paa Rensdyrjagt. Udstedet bestyres af en Indfødt, som dog kun har et grønlandsk Jordhuus*) til Beboelse og et Skuur til at opbevare Produkter og Varer. Om Sommeren er det sædvanlig ubeboet. Her fiskes Angmaksætter i stor Mængde. I den Bugt, som fører derind fra Sydostbugten, saae Forfatteren en usædvanlig Mængde Hvaldyr, saavel af de større Arter, Kepokakker og Tunnuliker, der gik parviis og hvert Øieblik dukkede op og udstødte deres Dampsøiler ved Siden af Baaden, som ogsaa af de mindre Hvidfisk. Om dette imidlertid jævnlig er Tilfældet her, fremfor ved andre Punkter af Kysten, vides ikke**).

*) Nu findes her et meget godt Træhuus.

**) Denne Bugt er bekjendt for sin Rigdom paa større Søedyr, rimeligviis som Følge af, at den stærke Strøm fører store Masser Føde for dem med sig.

3.

Distriktet Christianshaab.*)

Norden for Egedesminde, ved Diskobugten, træder Fastlandet langt tilbage og har tillige meget færre Øer foran sig, saa at der herfra, og 20 Mile længer mod Nord, kun er et Bælte paa 6 à 8 Miles Brede mellem Indlandsisen og den ydre Kyst, naar man lader Øen Disko ude af Betragtning. Dette smalle Belte af Land er tillige gjennemskaaret af Jakobshavns Iisfjord og dens Forgreninger, og man kan saaledes deels over disse, deels over Landet, paa flere Steder med Lethed komme til Randen af Indlandets store Iisørken og navnlig til de mærkværdige Steder, hvor de svømmende Iisbjerge fra samme udkastes i Havet. Tillige erholder Landet her mere af Fjordenes Udseende, i det Sommeren her er bedre og har mere Solskin, men mindre Taage og Vind end paa Yderøerne, hvorfor Vegetationen ogsaa er frodigere. Den større Nærhed ved Indlandsisen og den store Iisfjord gjøre i saa Henseende intet til Sagen. Endelig hæve Bjergene sig til Høider af 12—1400 Fod, medens de ved Egedesmindes Yderkyster kun have 3—400 Fod, og mellem Bjergene findes større Dale med Indsøer og Elve, hvorved Landet i det Hele erholder mere Afvexling og et venligere Udseende.

Kolonien ligger paa den sydligste Deel af dette Fastland ved en rummelig og af en Række Smaaøer beskyttet Havn, bag en Odde, saa at Husene ikke sees fra Søen af. Hiinsides Havnen findes der en 1000 Alen bred og deelviis med

*) Dette Distrikt er paa Kaartet aflagt efter Observationer paa gjentagne Reiser langs Kysten mellem Claushavn og Christianshaab, og omkring hele Sydostbugten, samt derfra overland til Tesiursak ad 2 forskjellige Veie, og omkring i de forskjellige Egne af denne Fjord.

Græs begroet Dal ved Foden af en Bjergryg, Kakkarsoak, som man kan bestige nærmest Kolonien, men bedre fra den sydlige Ende ved Bugten Kangerdluluk. Paa Toppen ved denne sydlige Ende staaer der en Varde, som er 1222 Fod over Havet, og hvorfra man har en smuk Udsigt over Dalen og dens Indsøe, Laxebugten, Claushavn og den store Iis-fjords Munding. Men mod Øst er Udsigten til Fjorden Tes-siursak og Indlandsisen spærret ved Bjerge, der endnu ere lidet høiere. Paa ingen af disse Bjerge ligger der stadig Iis eller Snee, der groer modne Krækkebær og Blaabær heelt op til Toppen, skjøndt Vegetationen er noget sparsommere, og Sneen falder tidligere der, end i Dalen.

Da de yderste beboede Pladser kun ligge 6 à 7 Mile Sønden og Norden for Kolonien er dette Distrikt snart be-reist. Mod Syd har man 1¾ Miil til Pynten Nook, som rager ud i Sydostbugten, og paa hvilken der findes lignende Mineralier, som paa Maneetsok ved Egedesminde. Her findes flere hedenske Grave og Levninger af tidligere Beboelse, ved Siden af en god lille Havn for Baade. Mod Øst kan man derfra igjennem den mindre Bugt, Kangersunnek, og derfra overland, en Vei af i alt 6 Mile, komme til Akkiamiut ved Tessiursak, en Arm af Jakobshavns Iisfjord, som senere vil blive nærmere omtalt. En anden østlig Forgrening af Syd-ostbugten, den lille Fjord Orpiksoït, fører op til en stor Indsøe, bag hvilken Indlandsisen kan sees at være temmelig nær, saa at der ialt vel kan være 7 Mile til den fra Nook. Omkring denne Søe skal der være stort Fladland og meget Pilekrat, hvoraf Stedet har Navn. Man kan derfra ogsaa kjøre over-land til Auleitsivik-Fjorden; Rensdyrene streife som oftest ad denne Vei op imod Jakobshavns Iisfjord. Til Sydkysten af Sydostbugten har man fra Nook omtrent 3 Mile. Der er

Landet ganske fladt; især Vesten for Udstedet Sarpiusak ved Makkait, hvor Jordbunden bestaaer af store Sand- og Leerlag, i hvilke man finder mange Levninger af Muslingskaller og Fisk, efter Sigende ogsaa af Hvalfiskeknokler, indesluttede i hærdet Leer. Man har derfra ikkun 1½ Miil overland til Tessiursarsoak eller Auleitsivik-Fjorden; Veien gaaer over 3 smaa Indsøer og er saa flad, som en banet Landevei. Grønlænderne skulle endog undertiden bære Konebaade over den, for saaledes at komme til Rensdyregnene; dertil er den imidlertid noget vel lang. Mod Nord har man henved 5 Mile langs Kysten til Handelspladsen Claushavn og de derhen hørende beboede Pladser ved Mundingen af Jakobshavns Iisfjord. Paa 2 Steder af denne Kyst kan man kjøre overland til Bugten Tessiursak, som munder ud i den indre Iisfjord; og saaledes er man istand til at bereise denne mærkelige, men fra selve Iisfjorden utilgjængelige Egn. Den ene Vei fører fra Laxebugten igjennem en 3 Mile lang Dal, langs Laxeelven og over nogle langstrakte Indsøer; den anden gaaer fra selve Claushavn over 2 Indsøer, og er ikkun 1 Miil lang. Begge Veiene kunne bereises i Slæde endnu i den sidste Halvdeel af Mai Maaned, da man i Nødsfald kan kjøre paa Landet, selv om det er sneefrit, eftersom det er bedækket med en blød Pude af Mos og Lyng, og da Indsøerne saavelsom hele Tessiursak, paa enkelte Strømsteder nær, endnu ere belagte med fast og sikker Iis. Da er denne Tour ved smukt Veir, naar Solen skinner ved Midnatstid, særdeles behagelig. Naar man fra Claushavn af kjører tværs over Tessiursak, har man paa den modsatte Side ganske nær overland til den faste Iis, som skyder ned i Iisfjorden.

Mærkværdigst er dog den lille Bugt Tivsariksok, som allerede er omtalt i den forrige Deel, i Anledning af Sælhun-

denes Forekomst der, uagtet den er ganske afspærret fra Havet ved den faste Jis, som udfylder hele den inderste Deel af den oprindelige Jisfjord og danner en uoverstigelig Vold foran Mundingen af den lille Bugt. Fra Tesſiurſak, paa hvilken Vinterisen altid ligger jævn og fast, da den er indelukket som en Indsøe, kjører man 1/2 Miils Vei over en ganske flad Dal med et Par Smaasøer og faaer da Udsigt over Tivsariksok og den uhyre Jisvold, som ligger foran samme. Man har da kun 1/4 Miil hen til den faste Jis, som er skudt nogle hundrede Alen fra Hovedfjorden ind i Mundingen af den lille Bugt. Denne Deel af Landisen, som saaledes er skudt ind i den mindre Bugt og derved bleven unddragen den almindelige Bevægelse, ved hvilken den øvrige fra Indlandet af uophørlig skydes ud i Fjorden, har ogsaa en mindre ujævn Overflade end hiin, saa at man endog kan bestige den og vandre en Strækning hen over den. De uhyre Spalter, som ellers udmærke Overfladen af Landisen, hvor den er i Bevægelse, ere her udjævnede ved Opfyldning med Snee og ved Kanternes Affmæltning, saa at Overfladen nu kun danner smaa Bakker og Fordybninger. Isen er tillige ved afverlende Tø og Frost bleven ru og sikker til at faae Fodfæste paa. Dog er Yderranden mod Tivsariksok for det meste steil, ligesom ogsaa smaa Jisfjelde ere kalvede fra den og svømme i den lille Bugt, men nærmest Land kan man bestige den og uden Vanskelighed gaae hen til Hovedfjorden; her tiltager Overfladens Ujævnhed, dybe Spalter aabne sig, og en uhyre Vold af Jisblokke, optaarnede paa en phantastisk Maade, spærrer omsider ganske Veien. Denne Vold hidrører fra den midterste, bevægelige Deel af Landisen, som skydes ud i Jisfjorden og her river sig imod den faste Sidevæg; den kunde næsten sammenlignes med den ujævne Overflade af en Lavastrøm, hvis

Skorpe stivner, sønderbrydes og sammendynges ved Bevægelsen af den endnu flydende Deel. Den stadige Spænding, hvori den over 1000 Fod tykke Iisplade ved Bevægelsen befinder sig, yttrer sig ved et dybt Bulder, som af Torden, der hyppig lader sig høre, naar man opholder sig paa dette Sted. Mange Smaaelve risle overalt i Spalterne af Isen, og dens Fordybninger ere udfyldte med smaa Indsøer. Kysten er her temmelig steil og høi, og mange Maager bygge paa Klippevæggen, fra hvilken talrige Steenblokke ere nedstyrtede paa Isen. Fra en ringe Høide kan man her overskue hele den indre Iisfjord tilligemed Randen, fra hvilken Iisfjeldene styrte i Havet. Kaartet vil nærmere oplyse om Beliggenheden af dette Sted, som vistnok er det nærmeste og beqvemmeste til at forskaffe sig en Forestilling om disse Naturphænomener, der saavel paa Grund af deres Særegenhed, som formedelst Størrelsen af de Masser, der er Tale om, ere saa vanskelige at gjengive i en Beskrivelse. Forfatteren af dette kjørte fra Claushavn Kl. 2 om Morgenen, besaae dette Sted, besteeg den omtalte Deel af Isen ved Middagstid og naaede over Laxebugten til Christianshaab den næste Morgen tidligt, skjøndt der maatte gjøres Omveie, formedelst Strømstederne paa Tesiursak, og fordi Elvene havde begyndt at løbe temmelig stærkt. Mod Sydost strækker Tesiursak sig med 2 Arme ligeledes til Indlandsisen. Ved Enden af den sydlige Arm ligger Ruinen af den tidligere Beboelsesplads eller Udstedet Iisland, omtrent 8 Mile fra Claushavn. Fra Huuspladsen har man overland ikke 1/4 Miil til Randen af Isen; men den er her ikke i nogen synderlig Bevægelse og afgiver ingen Iisfjelde, men kun smaa Brudstykker. Dog bemærker man om Vinteren, at Fjordisen er sammenskruet ved Trykket fra Landisen. Tesi-

ursak er der omgivet af temmelig betydelige Høider og Bratninger.

Kolonien er anlagt i Aaret 1734, og det senere med den forbundne Claushavn i 1752. Fra sidstnævnte Plads dreves der endeel Hvalfangst, og der fangedes i Begyndelsen af dette Aarhundrede 1 à 2 Hvaler aarlig, ligesom der indtil Krigens Tid fra begge Steder tilsammen hjemsendtes aarlig 3—600 Tdr. Spæk og 1000 Sælskind. Efter Krigen hjemsendtes der aarlig 3 à 400 Tdr. Spæk og 2000 Sælskind, foruden lidt Ederduun og Ræveskind, og senere har Productionen efterhaanden tiltaget, saa at der i Aarene 1845—49 er indhandlet i Gjennemsnit aarlig 870 Tdr. Spæk og Haislever, 3800 Sælskind og 300 Rensdyrskind, eller Varer til en omtrentlig Værdi af 18000 Rdlr., hvoraf der falder 200 Rdlr. paa hver Producent, eller lidet over den Sum, som udkommer efter et Gjennemsnit for hele Nordgrønland. Af de 427 Indvaanere ere de 272 boesatte ved Mundingen af Iisfjorden, hvis Rigdom paa Sælhunde allerede er omtalt. De øvrige boe ved Kolonien og Sydostbugten, paa hvilken Isen ligger temmelig stadig om Vinteren, og megen Garnfangst drives, saavelsom Haifiskerie. Fordum var ogsaa Fjorden Tessiursak med Udstedet Iisland et vigtigt Fangested, men Sælhundene skulde have tabt sig der i den senere Tid; den sidste Familie, som boede der, omkom paa Veien til Claushavn. De havde bundet Kajakker sammen for saaledes at sætte over en Indsøe, men Surringen gik op, og de omkom alle. Senere har Fjorden ikke været beboet; men om Sommeren opholde Grønlænderne sig der midlertidigt for at fiske Laxørreder, ligesom der ogsaa om Vinteren sættes nogle Garn og om Foraaret drives Utok-Fangst.

1) Ved selve Christianshaab staaer der et meget gammelt Vaaningshuus, som vistnok er det oprindelige fra Paul Egedes Tid, og i saa Fald over 100 Aar gammelt. Det er som sædvanlig bygget af Bjelker eller Stokværk, 20 Alen langt og ligesaa bredt, ret beqvemt indrettet, med 4 Værelser til Beboelse for Kolonibestyreren, en Mandskabsstue og en Boutik paa Loftet. Foruden dette Huus findes der de sædvanlige Bygninger, men de faa Grønlænderhuse ligge lidt afsides, og da Stedet kun har 63 Indvaanere, er det et meget stille og eensomt Opholdssted, og vilde være det endnu mere, hvis det ikke laae paa Routen mellem de andre Kolonier, og hvis ikke Communicationen ved Egedesminde saavelsom Claushavn var saa let og sikker hele Aaret igjennem. Folkene paa Stedet ere flittige i at passe Sælhundegarn, som sættes paa mange Steder, men især udad Rook til og ved Sydostbugten. Haier fiskes godt fra Isen 1/4 Miil udenfor Kolonien. Dog kan rigtignok en paakommende Sydoststorm pludselig bryde Isen og sætte den i Drift, samt volde Tab af Haikroge og Garn. Saaledes hændtes det endnu i Februar 1851, da 2 af de danske Folk vare med deres Hundeslæder ved Haifiskeriet, som var i god Gang og gave dem henved 10 Haier daglig, at Sydostvinden begyndte og Isen gav sig til at gynge og brydes istykker. Folkene reddede sig ved ihast at springe over de allerede drivende Iisskotser, til det nærmeste Land; Slæder og Hunde dreve tilsøes paa Isen, men besynderligt nok skulde det hændes, at Vinden sprang om i Sydvest og atter drev dem ind, 5 Mile derfra, netop til Husene ved Claushavn, hvor Hundene friske og raske sprang iland, og Stumperne af Slæderne opsamledes. I Omegnen af Kolonien er der ret god Jagt paa Harer og Ryper, enkelte Rensdyr ere endog skudte lidt inde i Landet ved Bugten Kangersunnek. Om

Foraaret er der en Mængde af de saakaldte Nepisæter eller Steenbidere, som fiskes med Lethed fra Land af; Lax fiskes i Elven, som fra Indsøen udgyder sig i Laxebugten, og hvortil der er en 1/2 Miil at gaae overland. Sammesteds groe de i Nordgrønland temmelig sjeldne Tyltebær, men rigtignok kun sparsomt, hvorimod de andre Bær modnes i uhyre Mængde i denne Egn. Paa Øerne graves der gode Tørv, den bedste paa Savig, 3/4 Miil fra Kolonien.

Til Distriktet høre følgende Udsteder og beboede Pladser:

2) Claushavn med 141 Indvaanere, 1/2 Miil fra Mundingen af Iisfjorden, med de beboede Pladser Erke, Narsamiut, Karsomiut og Iglomiut, som tilsammen kaldes Nordre Huse og tælle 131 Indvaanere. Man kan kjøre dertil fra Christianshaab saagodtsom hele Veien overland, da der findes lutter Slettteland langs Kysten, og først naar Elven i Leerbugten bryder ud, sidst i Mai Maaned, maa man bruge Søeveien. Claushavn er bekjendt saavel fra Paul Egede, som fra Missionær Saaby, der har udgivet en Dagbog over sit Ophold der i det forrige Aarhundrede. Det gamle Vaaningshuus staaer der endnu, og beboes af en Assistent, som bestyrer Handelen. Det større Antal Indvaanere gjør Pladsen livligere end Kolonien; ogsaa staae Husene paa et ret smukt Sletteland, som strækker sig til Isfjorden og hen under Foden af Bjerget Illulia Minarsoak, der kan anslaaes til henved 1000 Fods Høide, omsluttende et Par smaa Indsøer, over hvilke Slædeveien gaaer til Tessiursak og Christianshaab, og omkring hvilke der findes godt Tørveskjær. Her fanges om Foraaret og Efteraaret mange Hvidfisk og større Sælhunde, da de paa disse regelmæssige Tider trække i Stimer langs

Kysten, og om Vinteren er Mundingen af Iisfjorden altid et godt og sikkert Fangested. Sammesteds fiskes ogsaa de mindre Helleflynder eller Kaleraglik. Ogsaa Kabliau fandtes i de gode Aar i uhyre Mængde foran Claushavn, men ikke længere mod Nord.

3) Ikamiut ved Sydostbugten, 5 Mile fra Kolonien, har 78 Indbyggere og ligger paa Pynten af en temmelig stor Øe, der ved de tidligere omtalte smalle Løb er adskildt fra Fastlandet og Rivak. Størstedelen af Øen er usædvanlig flad og lav og har godt Tørveskjær. Her og paa Øen Tosak ere de eneste Steder, hvor Tyltebær groe i betydelig Mængde. Paa Nordsiden findes der en indesluttet Bugt, Tessiursarsuk, som løber ganske smalt til, ved en Elv, hvor der skal være godt Laxefiskerie, 2 Mile fra Ikamiut. Handelen bestyres af en dansk Udligger, som beboer et forbedret grønlandsk Huus, der er særdeles ordentlig holdt, ligesom ogsaa Grønlændernes Huse forstørstedelen have Kakkelovne, og hele Pladsen bærer Præg af Driftighed og Orden. Her boe to gamle Indfødte, som have været i Handelens Tjeneste, og af hvilke den ene, ved Navn Lars Munk, blev sendt til Kjøbenhavn i Aaret 1788 for at lære Bødkerprofessionen. Senere har han i lang Tid forestaaet Indhandlingen ved Ikamiut og selv været meget driftig i at fange Sælhunde i Garn. I det smalle Løb mellem Pynten og de foranliggende Skjær har han om Efteraaret holdt Garn i aabent Vand, især til at fange de større Sælhunde, naar de trække langs Kysten og skulle passere omkring denne Pynt. Saadanne Garn bleve tidligere ogsaa holdte paa forskjellige andre Steder i Distriktet, især bag Øen Akudlek i Sydostbugten, men nu bruges kun de smaa Iisgarn, som ere billige og passes hele Vinteren igjennem ved

Hjælp af Hundeslæden, hvorimod der til de andre behøves en Baad. Lars Munk havde ved sin Garnfangst sammensparet sig en lille Sum af nogle hundrede Rigsdaler, som han havde tilgode hos Handelen. Han beboede et stort grønlandsk Huus og havde en talrig Familie om sig af Børn og Børnebørn; trods sin høie Alder var han endnu usædvanlig livlig og gjentog for enhver Forbireisende sine Fortællinger om Kjøbenhavn fra 1788, saavelsom om sine senere Fortjenester i Grønland. Men nu begyndte det at falde ham vanskeligt at passe sine Garn med egne Hænder, og hans 4 Svigersønner vare ikke tilbøielige til at yde ham nogensomhelst Hjælp; denne Haardhed mod Gamle og Hjælpeløse skal desværre være en ikke ualmindelig Skyggeside ved Grønlændernes Charakteer. Foruden Aabenvands-Garnene i de smalle Løb foran Husene er der ogsaa god Leilighed til at sætte Iisgarn, da Isen i Regelen ligger fast og sikker til ud paa Foraaret i den sydligste, med mange Smaaøer opfyldte Deel af Sydostbugten, hvor der ligeledes i April og Mai er en god Sælhundejagt paa Isen. Kabliau fandtes der i de heldige Fiskeaar en uhyre Mængde af, umiddelbart foran Husene ved Ikamiut, men i de sidste Aar have de manglet der som overalt.

4) Sarpiusak, ligeledes ved Sydostbugten, har kun et enkelt grønlandsk Huus, tilhørende en af Handelens Folk og beboet af ialt 14 Personer. Her er der god Leilighed til Iisgarn, saavelsom til Utok-Jagt om Foraaret, baade paa Bugten og paa det nærliggende Tessiursarsoak. Om Sommeren kan her fanges mange Angmaksæter, men ikke Kabliau. Rensdyrene streife undertiden nær hen til Husene.

Foruden disse Udsteder skal ogsaa endnu senest de saakaldte Grønne-Eilænder, som ligge foran Mundingen af Syd-

ostbugten, være blevne beboede og besatte med en dansk Udligger. Disse Øer ligge temmelig afsides i den aabne Søe og det hændtes engang, at en Baadsbesætning, som blev kastet iland der seent paa Efteraaret, omkom af Sult, da de vare afskaarne fra al Hjælp. Man fandt Ligene af dem nede ved Strandbredden, hvor de sandsynligviis havde søgt at friste Livet med Muslinger eller Tang. Kjøbmanden fra Christianshaab var iblandt dem. Man skulde undres over, at slige Ulykkestilfælde ikke oftere hændes i et saa stort og lidet beboet Land. Paa Øerne findes der meget Drivtømmer.

4.

Jakobshavns Distrikt*).

Dette Distrikt er meget nær af samme Beskaffenhed som Christianshaabs; det danner en 9 Mile lang Strækning af Fastlandskysten, er neppe 3½ Miil bredt mellem Indlandsisen og Yderkysten, og ligeledes gjennemskaaret af Iisfjordens Forgreninger foruden et Par mindre Fjorde. Med Undtagelse af Arveprindsens-Eiland, der maa henregnes til det følgende Distrikt, findes der ogsaa kun faa Øer foran Kysten. Kolonien ligger neppe ¼ Miil fra Mundingen af Iisfjorden, der ved sin Rigdom paa Søedyr fra ældgammel Tid altid har været et sikkert Spisekammer for et forholdsviis stort Antal Indvaanere. Handelens Bygninger ligge ved den lille og snævre Havn paa et meget indelukket Sted, hvorimod man fra Kirken,

*) Dette Distrikt er aflagt efter Observationer paa gjentagne Reiser langs Kysten mod Nord, bag Arveprindsens-Eiland, ind i Pakitsoks-Fjorden, samt overland til Netloarsuk-Fjorden og saa nær som det var muligt at komme til den faste Landiis.

Lægeboligen og Seminariebygningen har Udsigt over Diskobugten. En Slette udbreder sig derfra mod NO henved en halv Miil op under Foden af Bjergene, den har et Par Indsøer og en lille Elv eller Aa der udgyder sig i Havnen. Sletten er begroet med Mos og Halvgræs, men for størstedelen temmelig sumpet; dens Grund bestaaer af Leer og Sand, hvori findes Levninger af Havkonchylier og Muslingskaller, og hæver sig til omtrent 90 Fod over Havet. Enkelte Granitbakker ligge paa den og have aabenbart tidligere været Øer, medens Sletten var Havbund; den nærmeste og største af dem har en smal og skarp udskaaren Kløft, Kororsoak, hvis steile Vægge vise en mærkelig Glathed i Forbindelse med horizontalt løbende Furer, der see ud som om de vare dannede ved Afslibning og Polering, men som forøvrigt ikke ere sjeldne i Grønland, især i saadanne smalle Bjergpasse eller Kløfter, som maae have dannet Sunde, hvis Landet tidligere har ligget dybere under Havet. Gjennem Korarsoak kommer man op paa en Høide af 500 Fod, og har der en lille smuk kjedelformig Dal med en Indsøe, Kellakitsok, ved Siden af sig. En smal og dyb Dal, Amitoarsuk, som er opfyldt med talrige Klippeblokke, hvorimellem en ret livlig Vegetation, især af Dværgbirk og Blaabær, samt ligeledes et Par smaa Indsøer, adskiller dette Fjeld fra Bjergryggen Kakkarsoeitsiak, der nu fremdeles fortsætter sig som et svagt bakket Høiland over den øvrige Deel af Halvøen. Det høieste Punkt af Kakkarsoeitsiak er udmaalt ved Barometret til 1236 Fod over Havet; dertil er der et Par Timers Vandring fra Jakobshavn og man har derfra en smuk Udsigt over Sletten samt Iisfjorden og Havet, men selve den indre Iisfjord, hvor Iisfjeldene have deres Oprindelse, kan man ikke see herfra. Det meest tiltrækkende Punkt ved Jakobshavn er imidlertid Iisfjordens

Munding, til hvis yderste Pynt, Kingitok, der neppe er $^1/_4$ Miil. Sammesteds ligger der et Par Grønlænderhuse ligeoverfor den store Iisfjeldbanke, som viser en tæt sluttet Række af de allerstørste Iisfjelde, hvis glatte og skinnende Mure reise sig af Havet i faa hundrede Alens Afstand fra Husene. I det aabne Løb derimellem færdes Grønlænderne i deres Kajakker, lignende smaa svømmende Søefugle, ved Siden af hine Kolosser. Ganske nær ved Kingitok løber en lille Dal ud til Iisfjorden, i hvilken man seer talrige Huusrester nær den yderste Skrænt, som bestaaer af Gruus og Steen, og efterhaanden er undergravet af Søen; Jordsmonnet er derved blevet blottet og viser til en Dybde af 4 à 5 Alen Tørvjord og Muld, blandede med talrige Levninger af grønlandske Redskaber, lutter Materiale, som er sammenslæbt af Mennesker, der vistnok i Løbet af mange hundrede Aar have boet her og bygget deres Huse ovenpaa Ruinerne af de tidligere, indtil Grunden saaledes efterhaanden er bleven forhøiet; Sporene af Ildsteder i forskjellig Dybde under hverandre betegne saadanne forskjellige Generationer. Sammesteds findes der mange af de mærkelige Steenredskaber, som Grønlænderne have brugt inden de ved Samqvem med Europæerne erholdt Jern og derved paa en Gang kunde undvære en Konst, der vistnok har været det vanskeligste Produkt af deres Opfindsomhed. Det er ikke let at forklare sig, hvorledes de have tilspidset den haarde Qvarts og dannet Pilespidser og Knive deraf; Stykkerne, hvoriblandt mange ere ufuldendte, see ud, som om der med en Meisel var afhugget tynde Fliser eller Spaaner i bestemt beregnede Retninger. Ligeledes træffer man blandt saadanne Levninger Redskaber, paa hvilke Jernet er anbragt med stor Oekonomi, og som hidrøre fra den Tid, da Grønlænderne havde sparsomt Samqvem og Tuskhandel med de

hollandske Hvalfangere; det samme gjentager sig der, som vi finde i vort oldnordiske Museum, kun at det her fører os et Par tusinde, men i Grønland kun et Par hundrede Aar tilbage i Tiden. Utallige Knokler, saavelsom Levninger af Hvalbarder, Skind, ja endog af endnu kjendeligt Spæk eller Tran findes i disse Jordlag. Paa Bakkerne omkring dette Sted, som kaldes Sermermiut, findes mange Grave fra den hedenske Tid, nogle i Hullerne mellem store Klippeblokke under en nærliggende Skrænt. I dem finder man endnu gamle Buer og Pile opbevarede. Flere Sagn knytte sig til denne Egn ved Iisfjorden. Fra Sermermiut er der endnu rigelig ½ Miil indad Fjorden til Pynten Emmelik, hvor Fjorden er smallest og neppe ½ Miil bred, videre kan man ikke godt gaae langs Fjorden.

Naar man opholder sig et Aarstid ved Jakobshavn og jevnlig besøger de sidstnævnte Steder, vil man forbauses over de Masser af Iis, som i Aarets Løb komme fra den indre Fjord og passere ud igjennem dette smalle Sund ved Emmelik for at adspredes og bortføres af Havet. Ofte kan man see hele Farvandet indenfor Emmelik ganske aabent, og den følgende Dag er ½ Qvadratmiils Strækning saa bepakket med Iisfjelde og Iisbrokker af de forskjelligste Dimensioner, at neppe en aaben Rende kan øines. Tid efter anden faae disse Masser Luft, føres af Strømmen ud i Havet og forsvinde, atter nye komme i deres Sted, og saaledes gaaer det fremdeles hele Aaret igjennem; det Indre af Fjorden afgiver bestandig nyt Forraad. I Løbet af Sommeren skydes der gjerne meest Iis ud af Fjorden; om Vinteren, naar Diskobugten er tilfrossen, kan Mundingen for en Tid tilstoppes, men Havisen ligger sjeldent i lang Tid ret sikker foran denne Munding, de større Iisfjelde sønderslaae den ved deres Kalv-

ninger, og bevægede af Strømmen bane de sig Vei, omgivne af en tyk Damp fra det aabne Vand omkring dem, som udsættes for den kolde Athmosphære.

Vi have i den foregaaende Deel omtalt de svømmende Iisfjeldes Dimensioner; det kan antages at de største iblandt dem stikke 6 à 800 Fod, ja undertiden maaskee over 1000 Fod dybt under Havfladen; hvis derfor ikke de Fjorde, hvorfra de komme ud, havde en saadan Dybde, vilde de komme paa Grund og Fjordene snart heelt opfyldes. Ogsaa den smalle Iisfjord ved Jakobshavn har en saadan Dybde ud til Mundingen; men netop i Gabet af samme er der en Grund omtrent 1 Miil lang og ½ Miil bred, over hvilken de største Iisfjelde kun ved meget høit Vande kunne passere. Hver Gang derfor Fjorden skyder ud, som det kaldes, pleier alt det mindre snart at komme ud til Havet, især gjennem Renderne langs Landet paa hver Side af den store Banke; men de større Iisfjelde sætte sig gjerne for en Tid fast paa denne; hvert Spring eller usædvanligt Høivande løfter dem og skyder dem et Stykke frem over Banken, fra hvis Yderrand af og til nogle løsnes og gaae i Drift, medens nye komme til indvendig fra. Men selve Banken vedbliver derfor bestandig at være besat med et Udvalg af de allerstørste svømmende Iismasser; man seer dem rage frem der til Høider af vistnok over 200 Fod, hvilket dog kun er en ubetydelig Top af den virkelige i Vandet svømmende Kolos; naar nu Banken til sine Tider er besat med flere hundrede, ja maaskee tusinde store Iisbjerge af de forskjelligste Former, afgiver den et imponerende Syn fra Høiderne omkring Jakobshavn. Man henledes ved Synet heraf, uvilkaarlig paa Spørgsmaalet om, hvorfra disse Brudstykker komme og hvorledes de løsrives og kastes ud i Havet. Fjorden selv tør man neppe til nogen Tid vove sig

op i; men vi have omtalt hvorledes man paa dens Sydside, fra Claushavn af, kan komme overland heelt hen til den faste Landiis; her paa Nordsiden af Fjorden kan man paa samme Maade komme dens yderste Rand nær paa ½ eller ¼ Miils Distance, en Tour, der ligeledes bedst lader sig foretage paa Slæde i April eller Mai. Man kjører over den store Slette og opad et temmelig stort Elvleie Norden for Kakkarsoeitsiak, dernæst ad en temmelig flad Vei og over et Par smaa Søer i en Høide af 800 Fod, indtil man i henved 2 Miles Afstand fra Jakobshavn pludseligt faaer Udsigt over den store Iisørken, som udbreder sig i Øst, saavidt Øiet kan række. Baade mod Syd og mod Nord hæver den skinnende hvide Slette sig overalt bag Bjergene; dens Overflade synes ganske jævn, i det Høieste svagt bølget, indtil henimod Iisfjorden, hvor den sænker sig ned fra alle Sider til en Fordybning med en meget takket og ujævn Overflade, som man med Kikkerten finder gjennemskaaren af utallige Spalter, især efter Retningen paa tværs af Fjorden, men den vedligeholder endnu sit Sammenhæng, idet den skraaner ned mod Havets Niveau og omsider ender med en skarp markeret Kant, der i denne Afstand kun synes at rage svagt frem over Vandfladen. Denne Rand er det, som af og til sønderbrydes, og hvis Brudstykker afgive Iisfjeldene. Det viser sig her ret tydeligt, at man ikke maa tænke sig disses Dannelse, som foregaaede ved en Nedstyrten fra Landet; tvertimod reise de sig derved noget, og de nylig dannede Iisfjelde, som ligge nær foran den faste Rand, fra hvilken de ere løsnede, rage 3 à 4 Gange saa høit op over Havfladen som den selv gjør det. Den oprindelige inderste Kyst af Fjorden ligger langt tilbage, skjult under den faste Iis, som er skudt ud over den, saa langt ud i Havet, at den 1000 Fod tykke Plade kunde begynde at bæres eller løftes af

det. Det er derfor ogsaa rimeligt, at usædvanligt Høivande pleier at være den nærmeste Anledning til Kalvningerne eller de svømmende Iisfjeldes Dannelse, idet den yderste Kant derved løftes stærkere, end dens Sammenhæng med den øvrige Masse kan taale det. Fra det Sted hvor man først faaer denne Udsigt, kan man kjøre ned paa en lille Fjordarm, Retloarsuk, og tvers over denne til den næste Pynt, men derfra kan man ikke komme videre; thi den næste Fjordarm, der i den foregaaende Deel er beskreven som et Exempel paa et stadigt tilfrosset Farvand, er vanskelig eller slet ikke til at passere. Man kunde maaskee være tilbøielig til at troe, at Landet i disse iisfulde Omgivelser maatte være meget øde og goldt; men dette er ingenlunde Tilfældet, tvertimod er Vegetationen omkring den lille Retloarsuk-Fjord, især ved dens nordlige Ende, hvor der findes et Par Indsøer, saa frodig, som man overhovedet kan vente sig det under denne Bredegrad, og en usædvanlig Mængde Harer og Ryper færdes i denne Egn. Yderkanten af den faste Landiis kan anslaaes til at ligge 3 Mile fra Mundingen af Iisfjorden ved Kingitok, og følgelig har Hovedfjorden ikkun denne Længde. Forøvrigt maae vi her, i Henseende til den nærmere Forklaring over Iisfjordens Betydning, henholde os til hvad der i den foregaaende Deel er sagt om denne Gjenstand i Almindelighed.

Fra Jakobshavn løber Kysten i nordostlig Retning, omtrent 9 Mile, hen bag Arveprindsens-Eiland til Næsset Naviengoit, ved hvilket en stor og bred Bugt aabner sig, som i den forrige Deel er benævnt Tossukateks Iisfjord; i den sender nemlig atter Indlandsisen 4 Forgreninger ned, af hvilke de 2 afgive en stor Mængde Iisfjelde. Paa Veien dertil har man 2 mindre Fjorde, Pakitsok og Kangerdluarsursoak, som ikke naae umiddelbart, men dog temmelig nær til

Indlandsisen. Pakitsok-Fjorden danner, 1 Miil indenfor dens Munding, en Snævring, Sarfak, kun faa Alen bred, og af denne Grund, samt formedelst det lave Vand, gaaer der saa svær Strømning gjennem dette Løb, at det kun kan passeres i Konebaad paa de Tider, Strømmen er isærd med at skifte mellem Udadgaaen og Indadgaaen. Om Vinteren fryser dette Løb ikke til. Indenfor Sarfak danner Fjorden ligesom en Indsøe, Illurtlek, der erholder saameget Tilløb af Elve, at Vandet ikkun er brakket; desuagtet gaaer der mange Sælhunde op i den gjennem Strømmen. Fra det nordostlige Hjørne kan man kjøre over i den næste Fjord, Kangerdluarsursoak; det sydostlige løber ganske smalt til mellem bratte Klippekyster, og fører som en mørk Kløft ind til en indelukket Dal, der grændser lige op til Indlandsisen. En Forgrening af denne hænger ned over Dalens ene Sidevæg med 5 Flige af blaalig Iis, stærkt kløftede og sønderrevne, samt snavsede af iblandede Steen og Gruus. De ligne i Formen uhyre Laller med Kløer, der ligesom ere trykkede fast ind til den bratte Væg for at holdes svævende over Dalen, som de vistnok i Tidernes Løb ville vore ud over og derved indlemme dem i Indlandets store Iisørken. En Mærkelighed paa dette Sted er Elven, som udgyder sig paa Nordsiden af Dalen og danner en leret Sump; den har uklart Vand med mange Leerpartikler, som alle Elve, der komme fra Jøkeler. Fra nærliggende Høider kan man see, at denne Elv kommer fra Indlandsisen gjennem en til samme grændsende Indsøe; den løber hele Vinteren igjennem med næsten uforandret Voldsomhed og afgiver derfor et Beviis paa, at der i det Indre af Isen, hvor den saaledes bedækker hele Landet, findes Vandbeholdninger, der ligesaalidt paavirkes af Vinterens Frost som de Beholdninger i det Indre af Jorden, fra hvilke

Kilderne næres. Disse Kanaler have vistnok meest deres Afløb henimod de store Iisfjorde og kunne antages at være medvirkende i at skyde Isen ned i dem. Pakitsok-Fjorden er om Efteraaret temmelig farlig at bereise, formedelst den vedholdende stormende Østenvind og de bratte Kyster. Om Vinteren er der i Regelen sikkert Slædeføre fra Jakobshavn mod Nord; naar Isen bryder, er der en god jevn Vei over Størstedelen af Landet og Smaabugterne; kun over Næsset, Kangarsuk, er der en temmelig steil og besværlig Passage, naar Isen er brudt omkring den yderste Pynt. Paa Sundet Ikaresak ligger Isen i Almindelighed sikker til sidst i April Maaned.

Kolonien er anlagt i 1741, medens Kjøbmand Jakob Severin havde Monopolet paa den grønlandske Handel. Der er kun drevet ringe Hvalfangst derfra. Efter et Gjennemsnit for Aarene 1845—49 indhandledes der her aarlig omtrent 570 Tønder Spæk og 1800 Sælskind, eller Varer til en Værdie af rigelig 11000 Rdlr., hvilket giver omtrent 180 Rdlr. for hver Producent eller 1/10 mindre end den samme Beregning giver for hele Nordgrønland. Dette kommer udentvivl deraf, at næsten hele Befolkningen, nemlig af 314 Indvaanere de 262 boe sammen ved selve Kolonien. Thi rigtignok er dette et af de bedste Fangesteder i hele Grønland; men det Strøg af Havet, hvorpaa Fangsten der skal drives er dog for lille i Forhold til Indvaanernes Antal, især naar man betænker, at den nordligste Ende af Distriktet grændser til et Farvand, som neppe er mindre rigt paa Søedyr, nemlig Tossukateks Iisfjorden, der i længere Tid slet ikke har været beboet eller benyttet.

Koloniens Beliggenhed er omtalt. Den derværende Bestyrerbolig er vistnok den oprindelige fra den Tid Kolonien

er anlagt og følgelig over 100 Aar gammel; lidt Vesten for samme ligger Seminariet, som er opført i 1847, en Bygning paa 2 Etager, og nærmest ude ved Havnemundingen Kirken, som er den største i Nordgrønland, og Lægeboligen. Derimellem ligge ogsaa endeel Grønlænderhuse, men de øvrige Grønlændere boe henad Iisfjorden paa Pladserne, Petokek, Iglomiut og Kingitok. Jakobshavn kan ansees for det behageligste Opholdssted i Nordgrønland, deels formedelst dets Beliggenhed og mærkværdige Omegn, deels fordi det ligesom ligger ved Landeveien mellem de andre Kolonier, med hvilke Communikationen sjelden er afskaaren, og endelig fordi flere danske Familier her ere samlede. Foruden Lægen, samt Koloniebestyreren og Assistenten, er der ved det nys oprettede Seminarium ansat 2 Missionærer, af hvilke den ene er Forstander for Anstalten og vælges blandt de Missionærer, som have opholdt sig i Landet nogle Aar og derved opnaaet nøiere Kjendskab til Sproget, den anden derimod skal være en Nyankommen, som i Regelen kun skal forblive der 1 eller 2 Aar og derved tillige forbinde sig til at ansættes i et eget Missionariat. Seminariet er bestemt til at oplære indfødte Katecheter, hvortil der fra de forskjellige Distrikter skal udvælges Drenge, som vise meest Lyst og Anlæg dertil. Denne Idee, at udbrede Oplysning blandt Grønlænderne ved Hjælp af Folk, der ere tagne af deres egen Midte, hvorved man maaskee endog har tænkt sig med Tiden at skabe Præster af dem, er vistnok smuk, men saafremt der i Seminariets Reglement ikke er taget Hensyn til Opsynet med Disciplene udenfor selve Underviisningstimerne, da turde det endnu trænge til en væsentlig Forbedring. De modtage hidtil hver ikkun en aarlig Understøttelse af 25 Rdlr. og erholde deres Huusly og Kost hos Grønlænderne ved Stedet. En Følge deraf er det, at de

let komme til at deeltage i den samme uregelmæssige Levemaade, som deres Landsmænd, og tildeels vel ogsaa lide Mangel. De kunne da vanskelig hæve sig paa noget høiere Standpunkt af Dannelse, med mindre Missionærerne af særlig Interesse tage sig af dem, i hvilket Tilfælde der vistnok af Seminariet kunde fremgaae Kateketer med al den Dannelse, som man kan skaffe Indfødte, der skulle opdrages og undervises i Landet selv, og som paa den anden Side heller ikke i Henseende til Levemaade og Livsfornødenheder ganske skulle fjernes fra deres Landsmænd. Men den Omstændighed, at Underviisningsanstalter i Hjemmet have den Forskjel fra saadanne Instituter i Grønland, at Disciplene der voxe op i en civiliseret Verden og under Omgivelser, der skulle bidrage ligesaameget til deres Uddannelse som Skoletimerne, bør vist tages vel i Betragtning ved Organisationen af Seminarier i Grønland. Institutet er endnu meget ungt og har dertil i de faa Aar, det har bestaaet, lidt af tilfældige Mangler, hvorfor der ikke kan dømmes noget om dets Virksomhed hidtil. Foruden de tvende danske Missionærer er der endnu ansat en grønlandsk Lærer, fortiden en Mand ved Navn Vittus Steenholdt, der er et hæderligt Exempel paa hvad en indfødt Grønlænder, uden nogensinde at have besøgt den civiliserede Verden, kan bringe det til. Foruden andre Kundskaber har han tilegnet sig det danske Sprog næsten til Fuldkommenhed, men besidder navnlig Indsigt i sit eget Sprog og dets Grammatik.

Den nye Seminariebygning indeholder kun Bopæle for de tvende Missionærer, samt Skolestue; den er vistnok, af Huse i Grønland at være, vel indrettet, men det er dog meget uhensigtsmægsigt at opføre dem som denne, smalle og høie med 2 Etager, da de ikke komme til at staae i en Gade, beskyttede af andre Bygninger, men paa det nøgne Fjeld ud-

satte for det barske Veirlig og, navnlig som her, for de voldsomme Sydoststorme.

Af Grønlændernes Huse ere enkelte taaleligt godt indrettede med Bræddevægge, Kakkelovne og Vinduer med Glasruder; men de fleste ere dog kun maadelige og enkelte meget usle. Grønlænderne ere her ogsaa meget slette Huusholdere; trods Stedets udmærkede Hjelpekilder, saavel ved den rige Hvidfiskefangst om Foraaret, som ved jevn Sælhundefangst hele Vinteren igjennem, foruden godt Fiskeri hele Tiden, ere de dog hyppig i Nød, og falde Handelen til Byrde ved Laan af den dyre danske Proviant, hvis Tilbagebetaling sætter dem selv i Baghaanden, medens de tillige forsømme Vedligeholdelsen af deres Redskaber og navnlig deres Hunde ofte maae slagtes eller omkomme af Sult. Allerede i October lægger Iisfjorden til indenfor Banken, og Iislæget afbrydes da kun i enkelte Mellemrum, naar Fjorden bliver urolig, og udskyder Iisfjelde i Havet, især ved Springstid. Den fryser da hver Gang snart til igjen, og i de Aabninger som dannes ved Iisfjeldenes Bevægelser findes stadig Sælhunde; Grønlænderne postere sig ved Randen af Aabningen, skyde dem og hente dem med Kajakken. Saalænge der er aabent Vand udenfor Fjorden, drives der ogsaa Fangst i Kajak og da erholdes der jevnlig Hvidfisk; men disse komme især i Mængde om Foraaret og da gives der Leilighed til at indsamle et stort Forraad af tørret Kjød til den følgende Vinter. Foruden disse Hovedprodukter er der næsten hele Aaret igjennem andre Hjelpekilder. Om Efteraaret vrimler Fjordmundingen af Søefugle; fra October til henimod Juul kan man pilke de saakaldte Graafisk, som er noget større end Silden, i Revner af Isen paa Fjorden, og jevnlig erholde over 50 Stkr. med een Snøre i Timen; efter Nytaar, i den strengeste

Vinter, haves de udmærkede fede Helleflyndere eller Kalerag-liker, om hvilke der er talt i den foregaaende Deel, og endelig er der heller ikke Mangel paa Ulke og mindre Torsk langs Kysten. Kort sagt, her produceres der allerede, og kunne endnu mere produceres, saadanne Masser af Kjød og Fisk, at der ikke burde være Tale om Mangel paa Føde for den vistnok talrige Befolkning, om man end kunde ønske den deels-viis forflyttet til den nordlige Deel af Distriktet. Naar man blot betænker, at en Vinter kan være anseet for trang i hvilken der ugentlig neppe fangedes under 10, og forresten 20 til 40 Sælhunde og i Gjennemsnit 1 à 2 Hvidfisk, foruden at der fra det foregaaende Foraar havdes Forraad af tørret Kjød og fra Sommeren tildeels af Rensdyrkjød, at der des-uden saagodtsom hele Tiden var Leilighed til et Fiskerie, hvorved endog Børn vilde være istand til at skaffe Fisk tilvele i Lispundeviis om Dagen, da turde det vel blive indlysende, at den Smule magre og kostbare danske Proviant, som kan sælges eller udlaanes til Grønlænderne der paa Stedet, ikke kan ansees for noget væsentlig eller nødvendigt Bidrag til Befolkningens Ernæring. Alene Kjødet af en større Sælhund vilde, hvis det skulde æqvivaleres med de simpleste europæiske Fødemidler, kunde anslaaes til en Værdi af 8 à 10 Rdlr. medens det i Grønland sælges for 12 à 24 ß, og en Helle-flynder, som sælges for 6 ß, vilde have en Værdi af i det ringeste 48 ß. Hvidfiskene ere 6 à 7 Alen lange og 3 à 5 Alen i Omfang; alene Mattaken med det paasiddende Spæk, saaledes som den spises, turde vel anslaaes til flere Lispund; men desforuden spises saagodtsom hele Dyret, saavel den store Kjødmasse, som Størstedelen af Indvoldene. Skulde al denne fede og nærende Føde af et saadant Dyr blot nogenlunde erstattes ved europæisk Proviant, da kunde det vel neppe skee

for ringere end til en Værdi af 50 til 100 Rdlr. Af disse Dyr skal der om Foraaret, i den gode Fangetid, dræbes 100 til 150 Stkr. omkring Jakobshavn. Disse Talstørrelser ville, hvorlidet de end gjøre Krav paa Nøiagtighed, endmere kunne belyse det, som der i det foregaaende er yttret om Grønlændernes Understøttelse ved Udlaanen eller Skjænken af dansk Proviant.

Det vigtigste Erhverv for Grønlænderne ved Jakobshavn er, som omtalt, Skydning af Sælhunde i de aabne Render af Isen paa Fjorden, og dernæst Hvidfiskefangst om Efteraaret, men fornemmelig om Foraaret. Til at sætte Iisgarn er der her neppe Leilighed, undtagen Emmelik, og 1 Miil Norden for Kolonien, ved Bredebugten eller Kangerdluarsuk. Ogsaa Haifiskeriet er her temmelig ustadigt og resikabelt. Ligeledes kan den saakaldte Utok-Fangst i de fleste Aar kun drives i den omtalte Netloarsukfjord, som af den Grund regelmæssig besøges af enkelte Grønlændere i April og Mai, saavelsom længer Nord paa. Af Brændsel haves der særdeles gode Tørv ved det saakaldte Nordre Næs paa den anden Side af Havnen; men Grønlænderne samle desuden ikke lidet af Birkeqviste (Betula nana), som især Konerne i Vinterens Løb hente omkring paa Fjeldene tilligemed Bær, som de kradse op under Sneen.

Siden 1852 er der ansat en dansk Udligger i den nordre Ende af Distriktet, ved Tossukateks-Iisfjorden, for at faae Grønlænderne fra Jakobshavn til at flytte derhen. Dette maa udentvivl ansees for særdeles hensigtsmæssigt. Denne Bugt har en Gruppe af 3 større og flere mindre Øer, mellem hvilke der gaaer svære Strømninger, som holde aabent Vand om Vinteren; tillige holde alle Iisfjeldene, som udskydes fra Fastlandet, sig norden for disse Øer og gaae ud ad Tossukatek-

Sundet, hvorimod den søndre Deel af Fjorden tilligemed det brede Sund, som fører dertil fra Jakobshavn, holde sig temmelig rene og ere let tilgængelige baade om Sommeren og om Vinteren. Fjorden er overordentlig riig paa Sælhunde, især de gamle og største. Om Vinteren har man der nær til Steder, hvor der er aabent Vand, og om Foraaret maa der kunne drives en riig Utok-Jagt. Paa Øerne, navnlig Iglo-luarsoit og de mindre mellemliggende, hvor der ogsaa findes Ederfugle, samt paa Kysten af Arveprindsens-Eiland skal der findes adskillige Levninger af tidligere Beboelse, ligesom der ogsaa forhen har været et Udsted.

Forøvrigt fandtes der indtil 1851 ingen mindre Handelspaldser i Jakobshavns Distrikt og kun følgende beboede Pladser:

Sauernek, 1½ Miil og Rødebay, 2¼ Miil fra Kolonien. Begge Pladser beboedes kun om Vinteren af 2 i Handelens Tjeneste staaende Danske med deres Familier, som erholdt Tilladelse til at flytte derhen om Efteraaret, naar der intet Arbeide mere var for dem ved Kolonien. De dreve da Garnfangst og Haifiskerie paa disse Steder og det med ret godt Held.

Pakitsok i Fjorden af samme Navn, 5¾ Miil fra Kolonien nær Strømstedet, som fører ind til Illurtlek. Her staaer et grønlandsk Huus med 14 Beboere. Sælhundene trække hyppigt der forbi ind i en lille Bugt og kunne som oftest skydes fra Land foran Huset. I Bugten udgyder der sig en Elv fra en nærliggende Indsøe; den fører Lax og har rindende Vand hele Vinteren. Ved Elven findes Vægsteen. Desuden skal der ogsaa kunne fiskes Angmaksæter ved Kysten.

Niakonak, ved Mundingen af Pakitsok, 4½ Miil fra Kolonien. Her staae 2 Huse med 29 Beboere. Grønlænderne

paa begge disse Pladser ere ikke saa forvænte ved Laan og Hjelp, som de ved Kolonien; de skjøtte sig selv og staae sig godt, medens de ved Jakobshavn maae slagte deres Hunde af Mangel paa Føde.

5.

Ritenbenks Distrikt*).

Kolonien Ritenbenk ligger paa en lille Øe, ligeoverfor et Par Smaabugter af Arveprindsens-Eiland. Mellem Kysterne af begge, saavelsom af Søndre Øe, findes Skibshavnen. Her seer man atter Bjerge af en saadan Høide, at der holder sig stadig Snee og Iis paa dem, hvilket ikke var Tilfældet langs Kysterne af de 3 sidst beskrevne Distrikter. Hiinsides Havnen kneiser et saadant Fjeld med 2 Toppe, hvoraf den ene er 2000, den anden 2200 Fod over Havet. De synes formedelst deres Høide, at være ganske nær, skjøndt der i Virkeligheden er over 1/3 Miil til dem i lige Linie fra Kolonien. Bjerget pleier at kaldes Kangek, som dog egentlig er Navnet paa den Pynt, hvormed det løber ud mod Vest. Fra samme Side af er det nemt at bestige; i en Høide af 1500 Fod aftager Vegetationen kjendeligt, og Sneedyngerne ligge til langt ud paa Sommeren. Overfladen er bedækket med mange store og kantede Klippeblokke, der synes opstaaede paa selve Stedet ved Klippegrundens Opløsning og Hensmuldren. Paa den 2000 Fod høie Top er der reist en høi Varde, men Stangen

*) Dette Distrikt er aflagt efter forskjellige Reiser, saavel tværs over, som, paa et enkelt Mellemrum nær, rundt om Arveprindsens-Eiland, til Kikertak og Tossukatek-Iisfjorden, derfra over den store Indsøe Tesserssoak og endelig et Par Gange langs hele Kysten af Waigattet.

paa samme befandtes knækket ved Sydveststormen, som pleier at fare med overordentlig Voldsomhed hen over denne Høide og ned paa Havnen, hvor den desaarsag er farlig for Skibe, som ligge for Anker. Mellem denne og den anden noget høiere Top ligger der et lille Parti af stadig Iis og Snee. En temmelig rummelig Bugt strækker sig hen under den steile Nordside af dette Fjeld; i samme udgyder der sig en Elv, der er rig paa Lax, fra et Par nærliggende Indsøer. Fra Ritenbenk er der rigelig 3 Mile til det sydligste Udsted, Klokkerhuk, paa Arveprindsens-Eiland; denne Kyststrækning er ganske aaben og udsat for Søegang, har kun faa Landingssteder, formedelst Steilheden, og neppe en eneste Baadshavn. Om Vinteren ligger Isen her ogsaa meget usikker formedelst de stærke Strømninger; man er i Almindelighed nødt til at kjøre overland, og kan da vælge 2 Veie, enten ind over det midterste Høiland af Arveprindsens-Eiland, rigelig 4 Mile, eller langs Stranden, som er noget nærmere, men meget besværligere. Den første Vei gaaer opad Elven i den omtalte Laxebugt, gjennem en lang og smal Kløft, Kororsoak, langsomt op paa det høie Land og derfra et Par Mile temmelig fladt hen over et Par Indsøer og nogle smaa Bakker. Fra dette Høiland har man næsten overalt en god Udsigt over Indlandsisen mod Øst, en uhyre Slette, som hæver sig bag alt Landet, ganske langsomt stigende, og sammensmeltende ligesom med Horizonten i en fjern Afstand. Den der har iagttaget dette Syn herfra, saavelsom fra nogle høie Punkter i Omenaks og Upernivike Distrikt, vil vist ikke nære nogen Tvivl om, at det Indre af Grønland er fuldkommen begravet under Iis, og navnlig at det ikke er Iis der har lagt sig som en Skal paa den jevne Overflade af et Høiland, men at Isen selv har jevnet Bakker og Dale som

en flydende Masse, der oversvømmede det hele til op over Toppen af de høieste Bjerge og derpaa stivnede. I ¾ Miils Afstand fra Klokkerhuk kjører man igjennem et Elvleie atter nedad. Veien fra Klokkerhuk langs Stranden til Ritenbenk er vistnok den besværligste af alle de Slæderouter overland, som benyttes i Nordgrønland; thi Kysten gaaer steilt ned i Søen, og man er nødt til at stige henved 1000 Fod tilveirs inden Skraaningen bliver saaledes at man kan kjøre henad den, og et Par Steder afbrydes man ved dybe Dale, som man maa ned i, og dernæst op igjen. Efterat være kjørt henved 1 Miil fra Klokkerhuk, kommer man til det værste Sted, Dalen Itersarsoak. Her skal man ned over en flere hundrede Fod høi Skrænt, som er saa steil, at man ovenfra ikke kan see det nederste Stykke, saa at det synes, som om man skulde falde ned i en Afgrund. Den Uvante skulde antage det for ganske umuligt at kjøre ned ad denne Skrænt paa en Slæde med 12 glubske Hunde for; men Grønlænderne forstaae at lede dem med den største Sikkerhed, og man kan ganske roligt overlade sig til sin Skjæbne. Først gaaer Kudsken foran eller rettere sagt under Hundene og stopper dem idelig med Pisken. Naar man da er gledet et godt Stykke ned, springer man op og hænger sig fast bag paa Slæden for at tynge den ned og saaledes stoppe paa den, lader derpaa Hundene løbe og saa gaaer det hovedkulds som det bedst kan. Ved Foden af Bakken maa der da gjøres Holdt, da Hunde og Seletøi gjerne sammenvikles og slæbes efter Slæden. Man kjører derpaa atter høit tilveirs og ¾ Miil langs Skraaningen af Høilandet, hvor det er meget bart for Snee og fuldt af store Klippeblokke; derpaa kommer atter en dyb Dal, Tunnungasok. Nedkjørselen i samme er saa jevn, at man netop kan lade Slæden løbe heelt ned, men den erholder en

voldsom Fart og Hundene kunne neppe følge med; nogle af dem styrte gjerne og slæbes næsegruus i Sneen. Derpaa gaaer det op over den lavere Deel af Bjerget Kangek, og fra samme over en meget farlig Skrænt endelig ned paa Havisen, som pleier at ligge sikker herfra, til Kolonien; men det sidste af Kysten gaaer næsten lodret, saa at man maa spende Hundene fra Slæden og transportere hver for sig ned paa Isen. En tredie Slædevei over Arveprindsens=Eiland gaaer tvers over Øen i østlig Retning. Man kjører fra Ritenbenk temmelig jevnt opad, afverlende over nogle smaa Indsøer og opad Elvleier og tilsidst nedad et temmelig steilt og meget glat Elvleie, til Tossukatek Iisfjorden; man kan saaledes komme til Jakobshavn, naar Isen er brudt udenfor Pakitsok og Klokkerhuk.

Mod Nord strækker Ritenbenks Distrikt sig langs hele Waigattet til Mundingen af Omenaksfjorden, en Strækning af 24 Mile, men med et langt ubeboet Strøg derimellem. Man kommer paa denne Vei først over Tossukatek=Sundet, gjennem hvilket den efter samme benævnte Iisfjord om Sommeren udskyder en stor Mængde Iisfjelde; deromkring hæver Landet sig overalt med steile og skumle Klippevægge, og paa Nordsiden af Sundet begynder den store Halvøe, hvis geographiske Beskaffenhed vi i den foregaaende Deel have berørt.

Kolonien Ritenbenk er anlagt 1755. Fra det dermed forbundne Klokkerhuk blev der i sin Tid drevet en temmelig god Hvalfangst, som allerede for længere Tid siden er ophørt. De yderste beboede Pladser, Noursoak og Noursak, bleve først senere henlagte under Distriktet, som saaledes nu tæller 439 Indvaanere, men næst efter Godhavns er det mindst produktive i hele Nordgrønland. Efter et Gjennemsnit af Aarene 1845

—49 indhandledes der aarlig omtrent 600 Tdr. Spæk og 6000 Sælskind eller Varer til en Værdi af 15000 Rdlr., hvoraf falder 171 Rdlr. paa hver Producent, eller 1/8 mindre end den samme Beregning giver for hele Nordgrønland. Der findes ialt 8 beboede Pladser, hvoraf de 6 tillige ere Handelspladser.

1) Ved selve Ritenbenk findes kun 81 Indvaanere. Vaaningshuset for Kolonibestyreren og Assistenten er vistnok fra Koloniens første Tid og meget brøstfældigt. Stedet er neppe noget godt Fangested; Grønlænderne staae sig kun maadeligt og der drives kun liden Garnfangst og næsten slet intet Haifiskerie. Et stort Fuglefjeld findes der, 1¼ Miil fra Kolonien; den saakaldte Langebugt, som Arveprindsens-Eiland der danner, bærer endnu fra de hollandske Hvalfangeres Tid Navn af Svarte-Fogelbay. Sønden for Pynten Kangek i Dalen Tunnungasok findes Ruinerne af et tidligere Udsted, Iglytsiak, hvorfra der, saavidt vides, ogsaa er bleven drevet Hvalfangst. Havnen der er en meget aaben Bugt, paa hvilken engang et af den kongelige Handels Skibe drev fra sin Ankerplads og forliste.

2) Klokkerhuk har 56 Indvaanere. Her staae endnu fra Hvalfangstens Tid 3 Huse, oprindelig solide byggede, men nu i lang Tid næsten ubenyttede, forfaldne og derfor saavelsom hele Pladsen af et meget trist og uhyggeligt Udseende. Kun om Vinteren er Vaaningshuset beboet af Baadsmanden fra Kolonien, som handler der med Grønlænderne, saalænge han ingen Togter udfører. Neppe gives der nogetsteds uslere Grønlændere end her; de sælge Alt hvad de kunne producere, snarest muligt, for Kaffe og andre Rariteter; derved blotte de

sig for Skind til Telte, Konebaade og Klæder. De usle smaa Jordhuse, med et lille sort Tarmeskindsvindue for, blive især forpestede om Sommeren, naar Grønlænderne af Mangel paa Skind til Telte, maae vedblive at boe i dem; naar Sneen da ikke mere skjuler den Dynge af Hundeexcrementer og andet Skarn, som omgiver dem og halvt spærrer Indgangene, afgive de i Sandhed de væmmeligste Carricaturer af menneskelige Boliger. Om det fra først af er Hvalfangsten paa dette Sted, der har bragt disse Folk paa et saadant Standpunkt, er ikke godt at vide, men det synes næsten rimeligt, eftersom Stedet i sig selv skal være et ret godt Fangested. Her skal Sælhunden meest søges i aabent Vand; den holder sig ogsaa der om Vinteren formedelst de stærke Strømninger. Kun een Mand, ved Navn Unarak, gjør en hæderlig Undtagelse blandt Klokkerhuks Beboere. Han har et ordentligt med Kakkelovn forsynet Huus, holder Hunde og Slæde, samt Konebaad. Om Sommeren flytter han med sit gode og rummelige Telt til Petokek eller Teltepladsen, paa Sydpynten af Øen, for at fange Hvidfisk og indsamle Forraad af tørret Kjød og Mattak; senere tager han til Tossukatek og driver Rensjagt der paa Fastlandet. Denne Mand maa om Vinteren for en Deel føde de øvrige, der dog have den samme Leilighed til Erhverv som han, og blandt hvilke der findes særdeles gode Kajakroere og Fangere. Klokkerhuk ligger paa en Pynt med en lille Bugt paa hver Side, i hvilke en Storbaad kan ligge, men som neppe tør kaldes Havne. Derimod er der, 1/4 Miil længere mod Syd, en Bugt, Ekallungoit, med en lille Laxeelv og ældgamle Huustomter; den er noget mere beskyttet mod nordlig, men neppe brugelig ved sydlig Vind. Lidt Norden for Udstedet, paa Pynten Nook, findes ogsaa meget gamle Huustomter og Grave.

3) Kikertak, 4½ Miil fra Kolonien, tæller tilligemed den nærliggende Beboelsesplads, Itibliarsuk, 94 Indvaanere. Udstedet har en smuk Beliggenhed, paa en Øe midt i en Bugt af Fastlandet, og er saaledes paa alle Sider omgivet af majestætiske Bjerge. Inderst i Bugten sees den dybe Dal, ad hvilken man kjører tværs over Halvøen til Omenaks-Fjorden; Slæder dertil eller fra passere hver Vinter flere Gange forbi Kikertak, som derfor afgiver en god Station paa denne lange Vei. Fra den østlige Deel af Bugten kan man ligeledes kjøre ind i Landet gjennem forskjellige Dale og over 4 smaa Indsøer, ialt 1½ Miil til den større Indsøe, Tessersoak, som er 4 Mile lang, og fra hvilken der til den nærmeste af de mindre Søer, Amelurtak, løber en Elv med rindende Vand hele Vinteren igjennem. Disse Egne ere temmelig rige paa Rensdyr; man skal sjeldent kjøre over den store Søe uden at see dem, og dens ene Ende naaer hen til Tossukateks Iisfjorden, ved den lille Bugt Amitsok, hvor der desaarsag findes en Telteplads. Veien over Halvøen til Omenaks Fjorden er 6 Mile lang, fører over en betydelig Høide, hvorfra der ogsaa er en temmelig steil Nedkjørsel, men den er ikke saa besværlig, som den beskrevne Vei over Arveprindsens-Eiland.

Udstedet bestyres af en meget driftig dansk Tømmermand, Hans Villumsen. Han har været over 30 Aar i Handelens Tjeneste og har omsider, efter at være flyttet om til forskjellige Kolonier og Udsteder, nu i sin Alderdom opnaaet en fast Bosættelse ved Kikertak, siden hvilken Tid han bestandig har arbeidet paa Stedets Forbedring og Udvidelsen af sin Drift. Af egne Midler og med egne Hænder har han bygget sig et ret hyggeligt lille Huus, hvori der findes et stort Værelse, indrettet paa grønlandsk Viis for hans Familie, og et andet, som beboes af ham selv, og hvor han modtager, og paa det

omhyggeligste pleier de Reisende, som af og til passere denne Vei. Villumsen har en betydelig Mængde Sælhundegarn, til hvis Pasning han holder 4 Spænd dygtige Slædehunde; hans Søn og 2 Svigersønner, der boe i Huus hos ham, og som han forsørger med Alt, ere hans Medhjælpere, og drive desuden anden Sælhundefangst hele Aaret igjennem, hvorsomhelst der gives Leilighed, saa at over Halvdelen af Stedets Produktion kommer fra hans Huus. Han har derved en Indtægt af flere hundrede Rigsdaler om Aaret, foruden Føde og Klæder til sine mange Huusfæller, hvorimod han som Pensionist, kun har sin egen Kost og en ganske ringe Pengeløn af Handelen. En Hovedkilde til Underholdet for Beboerne der ved Stedet og ved Itibliarsuk er Iisfjorden, der her, som overalt, trækker mange Søedyr, især Sælhunde med sig. Her er det navnlig, at Grønlænderne pleie at besøge det Indre af Fjorden under den faste Iis om Vinteren, for at skyde Sælhundene i de aabne Render, der dannes ved Landisens Kalvninger. De ere næsten altid sikkre paa nogen Fangst der, og Sælhundene ere i Gjennemsnit 3—4 Gange saa store der, som ved Yderkysterne. Derfor samle der sig ofte i den strenge Vinter flere Slæder fra andre Pladser ved Itibliarsuk for at komme til de aabne Render, som kun ere 3 Mile derfra. Mellem de store Øer, Ana og Kikertarsoak, i Iisfjorden er der ogsaa næsten bestandigt aabent af Strømmen, hvorfor det saagodtsom er umuligt at kjøre bag om Arveprindsens-Eiland til Jakobshavn. Om Sommeren ere disse Farvande meget farlige paa Grund af Kalvisen, som udskydes af Fjorden og tager Veien langs Kysten op igjennem Waigattet. Derved afskjæres Kikertak som oftest i længere Tid ganske fra Kolonien. De sædvanlige Smaafisk, Ulke og Torsk, fanges jevnlig hele Aaret igjennem ved Kikertak. Villumsen har ogsaa med

Held forsøgt at fange Torsk i Laxegarn, som sættes ud under Isen i Marts Maaned, naar de skulle kaste Rogn. Hiinsides Tossukatek findes der Fuglefjelde paa de steile Kyster; de ere især rige paa Taterater, som kunne skydes i stor Mængde. Men paa de dertil passende Aarstider er Farvandet gjerne tilstuvet med Iis, eller det kan hvert Dieblik blive det, saa at man resikerer at afskjæres under de steile Kyster.

4) Sakkak eller Gamle Ritenbenk med 40 Indvaanere, 6 Mile fra Kolonien, paa Fastlandskysten ved Foden af høie med Jøkeler bedækkede Bjerge. Saavidt vides har den oprindelige Koloni staaet paa dette Sted, hvor den yderste Kyst er temmelig flad og der findes en Havn, beskyttet af en lille Øe og en Pynt, omkring hvilken der gaaer farlige Strømninger. Nu boer der en dansk Udligger, som har et taaleligt godt indrettet grønlandsk Huus og driver endeel Garnfangst, men kun boer her om Vinteren. Om Sommeren er hele denne Kyst stærkt bestuvet med Kalviis. Hiinsides Sakkak aabner der sig en stor og bred Dal med en betydelig Elv, som staaer i Forbindelse med Dalen og Indsøerne, der strække sig igjennem hele det Indre af Halvøen. Vesten for den Bugt, hvori Elven udgyder sig, kommer man forbi den steile Kyst, Imnarsungoak, og 3 Smaaøer til Atanekerdluk, en beboet Plads $1^3/_4$ Miil fra Sakkak. Paa dette Strøg begynde omsider atter de Bjergdannelser, som vi talte om under Beskrivelsen af Godhavn og Disko; i de steile Skrænter mod Havet og paa Øerne fremtræder den mørke Basalt i regelmæssige Søiler og i Baggrunden hæver Landet sig terrasseformigt til betydelige Høider; mærkelige Steenkullag findes ogsaa strax ved Begyndelsen af disse Bjerge. Ved Atanekerdluk boer der kun en dansk Kolonist om Vinteren, for at

drive Garnfangst og bryde Steenkul. Han beboer ligeledes et ret ordentligt Huus, men Grønlænderne beboe et dertil stødende Aflukke, en væmmelig mørk og forpestet Hule, der neppe fortjener Navn af et Huus. Dog lide de her sjeldent Mangel, da der er god Sælhundefangst hele Aaret igjennem, hvilket sandsynligt skyldes Beliggenheden ved Kystens Omdreining og Indløbet til Waigattet, de stærke Strømninger og Kalvisen fra Tossukatek, som skal passere deromkring. Huset ligger paa en Basaltklippe, der ved en flad Landtunge med Sandgrund er forbunden med det faste Land, og tillige med en anden lignende Pynt omslutter en Bugt, i hvis sydlige Deel der er god Ankergrund paa 12—14 Favne Vand. Ritenbenks Jagt skal have ligget der et Par Gange paa Veien gjennem Waigattet, som forøvrigt kun har aaben Kyst. Landet stiger her terrasseformigt, men dog saa steilt, at man neppe kan kjøre op og ned med Slæde; Overfladen er meget gold og bedækket med Gruus, paa hvilket der hist og her staae visnede og udtørrede Pilebuske. I en Afstand af 1000 Alen fra Stranden og 800 Fod over Havet, finder man hist og her Kulpartier, ragende frem af Gruset eller Leeret; de bestaae af stærkt glindsende Kul, næsten af Udseende som Beeg, dog sporer man hist og her Aarringe eller Fibrer, som vidne om deres Oprindelse af Træ, hvilket bestyrkes af en stor Mængde smuk, guul, gjennemsigtig Harpix, som sidder i Hulningerne af Kullene og ligner Rav, kun at det er noget blødere og skjørere. Disse Kulpartier gaae lodret ned under Jorden, som om det havde været Træer, der i deres oprindelige Stilling vare blevne begravede under Leer og Sand, og derpaa forvandlede til Kul. Kullene brænde udmærket godt, men ere dog mere mærkelige paa Grund af deres Form og Forekomst, end fordi de

kunne tænkes at blive benyttede; dertil ere de for spredte og sparsomme, foruden at Bakken er altfor steil til at kjøre dem ned paa Slæde. Den danske Kolonist Jens Nielsen, som boer ved Stedet og har gjort sig megen Umage for at opsøge Kul i Omegnen, har dog opgravet adskillige Tønder af dem, og slæbt dem i Sække ned til Stranden for at prøve dem til Brændsel. Derimod er der sammesteds et dybt Elvleie, hvori flere Kullag forekomme dybere nede og nærmere ved Stranden. Elven har udhulet hele Bakken og derved bragt dens Indhold frem for Dagens Lys; disse samme Lag ligge over lange Strækninger nær under Overfladen af Bakkerne, men man bemærker dem kun ikke, fordi de ere skjulte under Gruus og Klippeblokke. I et saa stort og lidet bekjendt Bjergland har man heller ikke god Leilighed til at anstille Boringsforsøg eller Mineringer for at opdage, hvad der ligger under Overfladen, her maa man først og fremmest benytte de Minearbeider, som Naturen selv har udført i en stor Maalestok, Frosten har sprængt Klipperne, og rivende Bjergstrømme have udskaaret Render til flere hundrede Alens Dybde. I Bunden af Alt, hvad Vandstrømmene haveført ned med sig fra Bjergenes Toppe, og ved af følge de derved antydede Spor, fra Mundingen af, kan man finde Stederne, hvorfra de forskjellige Brudstykker hidrøre, og hvor de endnu ligge fast indleirede i Kløftens Sidevægge. Vi have i den foregaaende Deel berørt dette Sted, saavelsom de andre Findesteder for Steenkul langs Kysten herfra og til den anden Ende af Waigattet. Denne 13 Mile lange og ganske ubeboede Kyst, er særdeles skikket til at bereises om Sommeren med Konebaad, da der næsten hele Veien løber en flad Strandbred ud, paa hvilken man i Nødsfald kan tage Baaden paaland og da Kysten løber

saa lige, at man paa Miles Strækning kan gaae langs Stranden og trække Baaden, om man saa vil, noget, som ellers er meget sjeldent paa Grønlands vilde Klippekyster. Derimod findes der intet Sted, hvor et Fartøi kan ligge fuldkomment sikkert for Anker i paakommende Uveir, hvilket dog bedst lader sig gjøre ved Atane, paa Midten af Veien, hvor en flad Pynt løber ud foran Mundingen af en større Elv. En Klippemuur paa flere tusinde Fods Høide løber hele Veien parallel med Stranden paa ringe Afbrydelser nær. Derunder findes et ret venligt Underland, bestaaende af Sandsteenbakker og jevne Sletter. Blandt andet hører Telteepladsen Mannik, 2½ Miil fra Ataneкerdluk, til de smukkeste Egne i Nordgrønland. Her opholde Grønlænderne sig om Sommeren for at drive Rensjagt og fange Angmaksæter. Disse Smaafisk, som fiskes i saa uhyre Mængde i Søndre Grønland, synes ikke at gaae længere Nord paa end til dette Sted. Umiddelbart paa selve Pletten, hvor Teltene pleie at staae, er Græsset særdeles høit og saftigt; derover hæver Sandsteenbakkerne sig med jevne og bløde Omrids; det grønne Teppe af lavt Pilekrat og Krækkebær er prydet med de høirøde axformige Blomster af Pedicularis, med Løvetand, høie Buske af Syre og Cochleare. Enkelte Blomster, som ellers ere sjeldne i Grønland, findes ogsaa her langs Kysten af Waigattet, saasom en Art Primula og Artemisia. Saaledes hæve disse Bakker sig terrasseformig til en Høide af 2000 Fod, i Baggrunden halv kredsformig omgivne af skarpe og mørke Bjergtinder, svagt bestrøede med nyfalden Snee og bedækkede med Jøkeler i Kløfterne. Henimod den nordre Ende af Waigattet taber Underlandet sig og de mørke Bratninger paa flere tusinde Fods Høide træde nærmere til Strandbredden; smaa Vandfald styrte næsten lodret fra Toppen af ned over disse steile Vægge.

5) Nourſak, ved den nordre Munding af Waigattet, med 89 Indvaanere. Den lille Dal omkring Huſene er ret venlig grøn, men Omegnen meget vild og øde. En ſmal Kløft, Tunnutlerſoak, fører mod Syd til Bugten Ipiarſuk, omkring hvilken der findes lave Bakker af opſkyllet Sand og Gruus med forſkjelligartede Rulleſteensblokke. Her ſees kun ringe Spor af Vegetation; ſtore Sneedynger vedligeholde ſig endnu midt om Sommeren, eller faae ikkun Tid til at optøe, for at efterlade golde Sumpe med leret Grund; ſelv de Planter ſom hiſt og her have kunnet rodfæſte ſig, ere bedækkede med Snavs fra Sneedækket, ſom førſt ſaa ſeent forlader dem. Mange af Sneedyngerne kunne vel endog ligge enkelte Somre over, og ere derfor i Bunden forvandlede til faſt Iis. En Elv, ſom danner et ret ſmukt lille Vandfald, løber igjennem denne ſørgelige Egn og udgyder ſig i Bugten. I Tunnutlerſoak-Kløften træffer man ogſaa paa en mærkværdig Polering og Stribning af Sidevæggene, ligeſom den ogſaa er opfyldt med Klippeblokke, der maae være hidførte andetſtedsfra, hvilket alt tyder paa at dette Strøg tidligere har været bedækket af Havet, et Phænomen, ſom mere eller mindre tydeligt gjentager ſig paa mange andre Steder i Landet. Nordenfor Nourſak udgyder den ſtørſte Elv, ſom Yderlandet af Nordgrønland beſidder, ſig i Havet, hvis Vand er uklart langt omkring dens Munding. Yderſt findes der et ſtort Stykke lavt og ſumpet Land, opſtaaet af Leer- og Sandpartikler, ſom den fører med ſig og afſætter. Den kommer ud fra den ſtore Dal med Indſøerne, ſom vi allerede tidligere have berørt, og ſaaledes kan man herfra let komme ind i det Indre af Halvøen; Grønlænderne foretage derſteds lange Vandringer efter Rensdyr. Udſtedet beſtyres af en gammel Baadsfører, Anders Pederſen, ſom beboer et temmeligt ſtort og taaleligt godt grøn-

landsk Huus i hvilket der findes et særskilt Rum for hans grønlandske Familie. Han har været meget driftig i at fange Hvidfisk i Garn, som sættes i Løbet mellem den nærmeste Pynt og det foranliggende Skjær. Denne Fangst kan i heldige Aar være indbringende, men den er meget forskjellig efter Aarene, og Garnene, som komme paa henved 80 Rdlr. Stykket, kunne neppe vare længere end 2 Aar, foruden at de kunne forlises eller beskadiges ved Kalvis, som Strømmen sætter igjennem Løbene. Garnene sættes om Efteraaret, naar Hvidfiskene trække langs Kysten ind i Omenaks-Fjorden; men ogsaa om Foraaret er der bleven fanget Hvidfisk i Garn her. Derimod ligger Isen om Vinteren saa usikkert her langs Kysten, at der ikke er synderlig Leilighed til at sætte Isgarn. De svære Strømninger holde næsten altid aabent Vand, derfor ere Grønlænderne der ogsaa dygtige Kajakroere, men eie ikke Hundeslæder. Skjøndt Noursak er et godt Fangested, ere Grønlænderne dog meget fattige, hvilket maa tilskrives deres Samqvem med de engelske Hvalfangere, som hyppig nærme sig Kysten paa dette Sted. De sælge til dem alt hvad de eie af Skindvarer og navnlig deres Kajakpelse, som ere saa uundværlige paa dette Sted, hvor Havet er saa uroligt; naar saa Efteraaret kommer, maae de som oftest opgive at gaae paa Fangst af Mangel paa de nødvendigste Klæder. Dermed være imidlertid ikke sagt, at denne Snighandel er af den Betydning at den kunde gjøre den kongelige Handel nogen synderlig direkte Skade; thi det som Grønlænderne opbevare for at bringe det til Skibene, er i sig selv for Intet at regne, ligesaalidt som Hvalfangerne dermed kunne forbinde nogen anden Spekulation, end at lade Nogle af deres Mandskab forsyne sig med Skindklæder. Ligeoverfor Noursak præsenterer Disko sin nordligste Pynt, en høi og med megen Snee og

Iis bedækket Bjergtop, Igainek, som falder lidt skraat af mod Vest henad Indløbet til Nordfjorden og danner der endeel fladt Land. Sammesteds skal der findes talrige Levninger af ældgamle grønlandske Huse, hvoraf Navnet Iglorpait hidrører. Nu besøges den Kyst kun af og til fra Noursak af. Norden for Disko ligger Hareøen, som ligeledes er ganske ubeboet; den er vel neppe mere end halv saa høi som den høieste Top af Disko, men har dog stadig Iis og Snee paa dens hvælvede Overflade. Dens mærkelige Steenkul er omtalt i foregaaende Deel. Anders Pedersen henter hver Sommer flere Ladninger af den med sin Konebaad; den store Mængde Rav eller Harpix som de indeholde gjør at man kan tænde dem uden at behøve Brænde tilhjælp. Forøvrigt samles der ogsaa Drivtømmer heromkring, saavel paa Hareøen som paa Disko og Fastlandet. Anders Pedersen har ogsaa forsøgt at hente Steenkul fra det nærmeste Punkt af Kysten ved Waigattet, ved Kordlutok, de ere der baade rigelige og beqvemme at komme til, ligesom Veien ogsaa er mindre farlig, da den gaaer langs Kysten.

6) Noursoak, 4 Mile fra Noursak og 23 Mile fra Ritenbenk, har 64 Indvaanere. Det ligger paa den yderste Ende af den store Halvøe, som vi have opkaldt efter det; men selve Noursoak, paa Dansk: „den store Odde,“ har ikkun Navn af den flade Pynt, som løber ud fra den yderste Kyst af Halvøen. Landet falder her nemlig temmelig skraat eller terrasseformigt af og de nederste Terrasser eller flade Strækninger fortsætte sig endnu ud i Havet i Form af nogle lave Odder med omliggende Øer. Rimeligviis er dog ikke den Pynt hvorpaa Husene ligge, men snarere en lignende og noget større, henved en Miils Vei mod Syd, det egentlige

Nourſoak. Englænderne kalde det Four islands point; der ligger ſaavel foran, ſom imellem begge disſe Odder en heel Række af Smaaøer og Skjær. Paa Pynterne groer der meget ſaftigt og frodigt Græs og hele Landets jevntſtigende Skraaning er bedækket med en temmelig eensformig Vegetation, ſom giver dets bløde Omrids et grønligbruunt Colorit, hvilket ikke er almindeligt i Grønland. Alligevel falder der uſædvanlig megen Snee paa denne mod Veſt og det aabne Hav vendende Kyſt; her ligger der endnu mange uoptøede Sneedriver, naar Landet indenfor Omenaks-Fjorden allerede i længere Tid har været befriet derfor. Sønden for det egentlige Nourſoak er Kyſten ſteilere, men de nærmeſte Bjerge ere dog ikke høie og ende paa Halvveien til Nourſak ved en ſtor Dal, Itiſlik, ſom gaaer tvers over Halvøen til Omenaks-Fjorden. En temmelig rivende Elv udgyder ſig derfra i Havet. Saa kommer atter et betydeligt Fladland, Makkak, ſom dog mod Havet ender med en temmelig lang brat Strækning, paa hvilken man ikke kan lande. Ved Makkak findes nogle mærkelige Mineralier, ſom ere omtalte i Tillægget, i ſtor Mængde. Dette Fladland ſtrækker ſig hen til den ſtore Elv, ſom vi efter dette have kaldet Makkaks-Elven. Ved Nourſoak er der ogſaa en danſk Udligger; den nuværende er en ung Mand der er gift med en Grønlænderinde, og har indrettet ſig en ſærdeles vakker hyggelig Bolig, der vidner om Orden og Driftighed. Dog ſtaaer Huſet paa et meget uheldigt Sted i en Fordybning, der holder ſig ſumpet formedelſt den ſtore Mængde Snee, der fyger ſammen under den nærmeſte Skrænt og ligger langſomt optøende til langt ud paa Sommeren. I det Hele ere begge disſe Udſteder meget ſlet forſynede med de nødvendigſte Bygninger; Spæktønderne have ſom ofteſt maattet ligge hele Aar under aaben Himmel, udſatte for Hundene og for den

skadelige Virkning af afvexlende Fugtighed, Frost og Solvarme. Paa Grund af den lange Afstand fra Kolonien blev der tidligere holdt en Jagt for at gjøre Togter derimellem og tillige hente Steenkul fra Disko. Men den sidste Jagt forliste i Waigattet ved Atane, hvor dens Brudstykker endnu ligge spredte langs Stranden; nu udføres disse Reiser kun med en Storbaad, men Produkterne indskibes almindelig ved selve Noursoak, for derfra direkte at hjemsendes. Tidligere udgjorde Noursoak den særskilte Koloni, som blev flyttet ind i Fjorden til Omenak, hvorpaa Noursoak blev henlagt som et Udliggersted under Ritenbenk, hvormed det dog ikke har havt stort andet at gjøre end at den derværende Kjøbmand har aflagt Regnskab derfor og havt Procenter af dets Produktion. Paa Pynten nærmest Norden for Noursoak findes de mærkelige, og i Nordgrønland eneste Levninger af en Bygning, som maa være opført af Europæere, men hvis Oprindelse forresten er fuldkommen ubekjendt. Den har været 5 à 6 Alen lang og 3 à 4 Alen bred indvendig, men Murene meget tykke og opførte af de flade Steen som findes i Mængde paa Stedet. Stenene ere af betydelig Størrelse og sammenføiede med megen Omhu, saa at der er indsat Kiler hvor de ikke passe ganske nøiagtigt sammen. En bred Indgang er anbragt ved den ene Ende; nu er der styrtet mange Stene ned i det indre Rum, hvor de allerede i lang Tid have været bedækkede af Mos. Ruinen gaaer almindeligviis under Navn af Bjørnefælden, og man forbinder dermed en Formodning om dens tidligere Anvendelse. Det er ogsaa i Betragtning af Murenes Tykkelse, ved Siden af et saa ringe invendigt Rum, neppe sandsynligt, at Bygningen kan have været bestemt til Beboelse for Mennesker. Men paa den anden Side er det paafaldende at finde den ganske enkeltstaaende, uden det ringeste Spor til Levninger

af europæisk Beboelse, og det Spørgsmaal opkastes uwilkaarligt, hvor de Folk have opholdt sig som benyttede denne Fælde, hvis den virkelig har været en saadan. Thi gamle Skandinaver i Grønland besøgte disse nordlige Farvande kun om Sommeren paa Fiskerie og Opdagelser; og en Bjørnefælde kan da i alt Fald kun være anvendt om Vinteren. Eller hidrører det Hele fra et Hvalfangerskibs Mandskab, som har overvintret her og søgt at fordrive Tiden? Men da er det mærkeligt at Sagnet derom ganske er forsvundet. Ogsaa Noursoak anløbes regelmæssigt af Hvalfangerne, og man finder langs Kysten mod Nord paa flere Steder Grave af europæiske og navnlig engelske Søefolk. Grønlænderne paa Stedet lade ikke til at være fuldt saa fattige, som ved Noursak; om Sommeren pleie de at flytte mod Syd til Makkak, hvorfra de da ogsaa gaae paa Rensdyrjagt. Isen ligger her noget stadigere end ved Noursak, og Udliggeren holder derfor Sælhundegarn. Paa Smaaøerne bygge endeel Søefugle.

6.

Omenaks Distrikt*).

Fra Noursoak af dreier Kysten sig jevnt om imod Nordost indtil man kommer til 2 flade Pynter, ganske af samme Ud-

*) Dette Distrikt er af alle nøiagtigst opmaalt og undersøgt, det vil sige indtil Øen Kakkak i den nordostlige Arm af Fjorden; videre lykkedes det ikke at komme. Ialt er der opmaalt Grundlinier paa 8 forskjellige Punkter af Fjorden og foretaget over 500 Vinkelmaalinger og Peilinger fra over 50 forskjellige Punkter. De vundne Resultater stemmede meget godt med Beliggenheden af Omenak og Niakornak, saaledes som disse Steder ere bestemte af Graah ved astronomiske Observationer. Det viste sig imidlertid ved Sammenligninger at der ved

seende som den hvorpaa hiint Sted ligger, begroede med saftigt Græs og Cochleare og havende nogle smaa Skjær imellem sig. Den østlige hedder Kannisuk; paa den findes der Huustomter og ældgamle Grave. Fra Kannisuk regner man Begyndelsen af den store Bugt, i hvis Midte Øen med Kolonien Omenak ligger, og som med talrige Forgreninger skjærer dybt ind i Fastlandet. Mundingen er her 7 à 8 Mile bred, men i dens Midte ligger Ubekjendte-Eiland, til hvilket der kun er 4 Mile, og som deler Bugten i den nordostlige lidet bekjendte Deel, og den sydostlige, eller den egentlige saakaldte Omenaks-Fjord. Fra Kannisuk er der 12 Mile ind til Kolonien Omenak, 25 Mile til den inderste sydostlige Ende af Fjorden ved Kariak, hvor Fastlandsisen skyder uhyre Masser ud i Havet, og vel henved 30 Mile til Enden af den nordostlige Arm, fra hvilken Grønlænderne gaae overland til Upernivik's Distrikt.

Omenak er den produktiveste Koloni i hele Grønland, hvilket skyldes deels dens nordlige Beliggenhed, deels Fjordens Størrelse, dens langvarige og sikkre Iislæg og de talrige Iisfjorde i hvilke den forgrener sig, og som synes at være faste Tilholdssteder for Sælhundene; men ogsaa i andre Henseender er dette Distrikt af særlig Interesse og Alt hvad den grønlandske Natur besidder af Mærkværdigt og Eiendommeligt findes her samlet i den største Maalestok, og saaledes, at det paa den letteste Maade kan besees og undersøges. Hertil høre først og fremmest atter Iisfjordene med Indlandsisen, som om Vinteren og Foraaret kunne bereises paa Slæde; dernæst

---

Kolonien og nærmest Syd og Sydost for samme findes en lokal Afvigning fra Kompasset, som er omtrent 5° større end den sædvanlige 73° NV der gjælder for den øvrige, saavel indre, som ydre Deel af Fjorden.

Landet, som rundt om hæver sig til flere tusinde Fods Høide, snart med Bratninger, til hvilke man neppe noget andet Sted seer Mage, snart jevnt skraanende, med aftagende Vegetation, men næsten overalt med stadig Iis og Snee paa Toppen og mægtige Jøkeler, som udgaae derfra og sænke sig ned gjennem Kløfter eller Dale endog lige til Fjordens Niveau. Disse Bjerge indeslutte hyppige Steenkullag, ved Siden af hvilke man næsten overalt træffer Levninger af Planteformer, deelsviis af store Træer, umiskjendelige Tegn paa at der har været en Tid da de klimatiske Forhold her vare ganske anderledes, men Bjergenes Hovedmasse bestaaer af Bjergarter, der ligesaa umiskjendelig bære Præg af at have været i en glødende og flydende Tilstand, hvilket tydeligst sees paa de Steder hvor de have været i Berøring med kulholdige Lag, saaledes som det i den foregaaende Deel, under Afsnittet om Blyanten, er omtalt. Begge disse nu ganske forsvundne Virksomheder, den kraftige Trævegetation og de glødende Lavastrømme, staae i en besynderlig Contrast til den stadige Snee og Iis, som nu bedække disse Bjergstrækninger.

Den Omenak er neppe 1 Miil lang, og bestaaer i Hovedsagen af et 3800 Fod høit Fjeld, som danner en skarp Kam, der fra Enden fortoner sig som en spids Kegle og er udskaaren i flere, men navnlig i een større Kløft, og formedelst sin Steilhed ganske utilgængelig. Mod Øst ere dets Bratninger kun ved Masser af de i Tidernes Løb nedstyrtede og opdyngede Klippeblokke adskilte fra Søen, og de skarpe Tinder svæve over Ens Hoved, naar man roer henad denne skumle Kyst. Mod Nord, Vest og Syd derimod løber der 3 lavere Pynter ud fra Fjeldets Fod; paa den sydligste ligger Kolonien Omenak ved en af en lille Bugt og 2 Smaaøer dannet Havn, som vender mod Øst og ikke kan sees, naar man seiler ind i

Fjorden fra Søen af, førend man er lige foran Husene. Disse ligge 4000 Alen fra Foden af det høie Omenaks=Fjeld, adskilte derfra ved temmelig golde Bakker, hvorimellem der dog findes Fordybninger med ualmindelig mange og smukke Blomster, saasom Rhododendron lapponicum, Primula, Erica coerulea, forskjellige Potentiller og Saxifrager, o. s. v., især omkring en lille Indsøe, med flere Smaaøer, som er 22 Alen dyb, og hvorfra Kolonien om Vinteren forsynes med Vand. Syd for denne Søe findes der en Bakke paa noget over 300 Fods Høide, hvor der er reist en Varde og som man bestiger fra Kolonien af for at faae Udsigt til Søen. Norden for Indsøen kommer en Bakke paa 600 Fods Høide, overstrøet med en Mængde forskjelligartede Klippeblokke, som efter deres Beskaffenhed at dømme maae være hidførte andetstedsfra. Dernæst kommer atter en ganske lille Søe, som ligger umiddelbart ved Foden af det høie Omenak; her begynder en langstrakt Dynge af skarpkantede Klippeblokke, som ere nedstyrtede fra Høiden. Endnu hører man her jevnlig, og især om Foraaret, naar Tøveir er indtraadt, en raslende Lyd af Stenene, som løsrives og hoppende fra Affats til Affats styrte ned og forøge denne Dynge, som skylder Aartusinder sin Oprindelse; selve Formen af den mægtige Kegle med dens skarpe Tinder og nøgne, ligesom med Meiselen tilhuggede Sidevægge, bære Præget af Atmosphærens langsomme, men stadige, ødelæggende Virksomhed, og navnlig af Frostens Kraft til at sprænge Klipperne ved Vandet, som trænger ind i Revnerne, og der stivner og udvider sig, men endnu sammenholder Masserne, indtil Tøveir indtræder. Langs Foden af Steenrusen kan man gaae videre til den saakaldte Hollændervarde, 1200 Fod over Havet; høiere kan man neppe komme, og dog er dette kun 1/3 af Øens Høide. Man træffer paa denne Vei, omtrent

midt paa Steenrusen, en Blok af enorm Størrelse, 30 Alen lang, 20 Alen bred og 20 Alen høi, liggende lige for den store Kløft, fra hvilken den aabenbart er nedrullet. Fra Kolonien af har man over Havnen Udsigt til en brat Klippemuur paa henved 1 Miils Længde og 3—4000 Fods Høide; den der ikke er vant til at bedømme slige Dimensioner vilde kunne antage, at der kun var en 10 Minuters Vei derover, medens denne Afstand dog er nøiagtig udmaalt til 1 Miil. Denne Bjergmasse udgiør den vestlige Ende af Storøen, som strækker sig 3 Mile mod Øst; paa det nærmeste Næs findes der lidt Underland og en Huusruin ved en lille Bugt, der kan benyttes som Baadshavn, men derfra er Sydkysten paa 2 Miles Strækning ganske steil, eller i alt Fald have kun Dynger af Klippeblokke kunnet samle sig ved Foden af Bratningerne Her har man god Leilighed til at observere, hvilke Masser af Steen der i Aarets Løb løssprænges fra Klipperne og styrte ned; thi Fjorden derunder er tilfrosset i de 7 Maaneder af Aaret og alt hvad der i denne Tid falder ned, bliver liggende og samler sig op paa Isen. Man undres da over at see Klippeblokke paa 1 Alens Diameter, kastede 2 à 300 Alen ud fra Strandbredden, og halvt nedborede i den tykke Iis, som de dog ikke ere istand til at sønderslaae. Da disse Blokke kastes saa langt ud, maa man antage, at de komme fra de øverste Kanter af Bratningerne, i 4000 Fods Høide, og ved i Faldet at støde an mod Ujevnhederne af Klippevæggen, erholde denne Fart udefter. Mange mørke Kløfter, ere ved Frostens og Vandløbenes Virkninger skarpt udskaarne fra Toppen af; deres Vægge give en besynderlig Gjenlyd af Søefuglenes Skrig, som svæve omkring disse Høider og tildeels bygge Reder der. Grønlændernes Overtroe hensætter overnaturlige Dyr, store Hunde eller Ulve paa disse utilgjængelige

Steder. Først 3 Mile fra Omenak falder Øen straat af, ved Paurnæt, hvor man kan lande og gaae tvers over til den modsatte Side, saavelsom ogsaa op paa den nylig omtalte høie Deel, der paa Toppen er temmelig flad og deelviis bedækket med stadig Snee og Iis. Paurnæt eller „Bærrene“ har sit Navn efter den betydelige Mængde Blaabær og Krækkebær, som findes deromkring, og for hvis Skyld Grønlænderne jevnlig besøge Stedet. Derfra og til den østlige Pynt Akkia, hvor der findes Levninger af Huse og Teltepladse, have Fjeldene et ganske eiendommeligt Udseende af den stærke Forvittring, de have været underkastede; Alt er mere eller mindre rustbruunt, eller okerguult og hensmuldret, saa at Bjergartens oprindelige Farve er ukjendelig, og at Klippemasserne paa nogle Steder hænge saa løst sammen, at de true med at styrte ned, paa andre atter ere heelt opløste og forvandlede til smaa Høie af okerguult Leer, i hvilke der øiensynligt har fundet en stærk Gjæring og Udvikling af Damp og Gasarter Sted. I dette Leer og Gruus findes der hist og her mange Stumper af ædel Granat, som Grønlænderne hyppig samle og bringe til Kolonien. Prøver af dem ere ogsaa tidligere blevne hjemsendte, og enkelte Stykker skulle have havt den tilstrækkelige Størrelse og Reenhed til at kunne anvendes som Ædelstene, og have derfor havt Værdie; men almindeliigviis ere de altfor smaa eller gjennemtrukne af Rifter. Det er udentvivl ikkun disse Granater, som have givet Anledning til den Tro, at Storøen skulde besidde store Mineralskatte, da der, saavidt bekjendt, hidtil endnu ikke er fundet noget Andet af Værdie paa samme. Den stærke Forvittring af Bjergmassen hidrører alene fra en meget betydelig Indblanding af Svovljern, deels den saakaldte Svolkiis, deels Magnetkiis, som især sees paa Nordostsiden ved Itivinga, hvor man finder Blokke

paa vistnok 100 Centners Vægt. Begge disse Mineralier ere tilbøielige til, ved at udsættes for Luften, at forvandles til Jernvitriol, denne virker atter opløsende paa hele Bjergarten og danner Allun, som man kan samle i Klipperifterne, og hvoraf Leerhøiene ere heelt gjennemtrængte, saa at den øverste Skorpe er ganske fast og sammenhængende deraf. Desforuden findes der hist og her Blyant og nogle andre Mineralier, som ville findes i den mineralogiske Fortegnelse.

Paa Kortet findes de nærmeste Omgivelser af Kolonien Omenak, særskilt aflagte efter en større Maalestok, og er der saaledes især fremstillet en 8 Mile lang Strækning af den nærmeste Fastlandskyst. Her findes det mærkværdige Blyantlag ovenfor Karsok, der tilligemed Steenkullene ved Sarfarfik og Kome samt Bestigningen og Maalingen af Kelertingoak, ere omtalte i den foregaaende Deel. Vi have berørt at denne Landstrækning udmærker sig ved de betydeligste Bjerghøider i Grønland, nemlig henved 6000 Fod, men den er mindre steil; nærmest Stranden findes der tildeels smukke grønne Strækninger, ovenfor bliver Overfladen gradeviis goldere og øverst ligger der overalt stadig Snee og Iis. Uagtet Sneen saaledes først i en Høide af flere tusinde Fod bliver liggende for bestandig, og forvandler sig til en Skorpe af fast Iis, seer man denne dog forlænge sig ned igjennem visse Kløfter eller Dale mere eller mindre nær til Søen. I nogen Frastand seer det ud, som om disse Kløfter vare udfyldte af frosne Elve, eller som om man kunde tænke sig at Isen paa Toppen af Landet var kommet i en halv flydende Tilstand og saaledes var flydt ned til et vist Punkt og derpaa størknet. Denne sidste Betragtningsmaade nærmer sig til den rigtige, eftersom det virkelig er Isen paa Toppen af Landet, som under en bestandige Tiltagen tillige glider eller skydes ned i

de samme Kløfter, gjennem hvilke Vandet fra det samme Høiland samler sig og i Form af brusende Bjergstrømme søger Veien til Havet. Skjøndt det forøvrigt ikke er let at forklare sig, paa hvad Maade saaledes den faste og skjøre Iis kan skydes ned over ujævn Klippegrund, gjennem Kløfter paa 1 à 2 Miles Længde, maa man dog antage at Hovedaarsagen bestaaer deri, at den afvexlende Tøening og Frost fylder Revner og Aabninger med Vand, som stivner ved Frosten, derved udvider sig og trykker paa den omgivende Masse. Vi have allerede tidligere omtalt dette og benævnt denne Iis i Kløfterne ved Skridjøkeler eller ved Jøkeler i Særdeleshed. Intetsteds i Grønland seer man disse Jøkeler saa tydeligt og efter en saa stor Maalestok, som ved Omenak; man tæller ikke mindre end 8 Jøkeler paa den omtalte Kyststrækning. De ere alle Forgreninger af den samme Iis, som bedækker det høie Land; 2 af dem naae heelt ud til Havet, 3 af dem have aabenbart allerede i mange Aar gradviis aftaget, idet deres yderste Kant ikke mere er skudt frem, men har trukket sig tilbage og er langsomt smeltet af. Fra Kolonien er der 2 Mile til den beboede Plads Sermiarsut, der ligger lige ved Mundingen af 2 store med Jøkeler udfyldte Kløfter. Faa Skridt fra Husene begynde de store Steendynger eller Moræner, der ligge som Volde foran og ved Siden af Jøkelens yderste Kant; i Frastanden tage disse Moræner sig ud som ubetydelige Gruushobe, ligesom Jøkelerne ligne frosne Elve eller Snee i Kløfterne; men Steendyngerne ere omtrent 200 Fod høie og paa Toppen finder man Blokke paa 20 à 30 Alens Omfang og man kan deraf slutte sig til den Kraft hvormed Isen voxer frem og skyder disse Steenmasser foran sig. Den nærmeste af disse 2 Jøkeler naaer heelt ud til Søen og frembyder der en steil Iisvæg paa 60 til 80 Fods

Høide, som Bølgeslaget langsomt udhuler og løsriver Brudstykker af. Fra Siden kan man over Steendyngerne komme op paa Overfladen, men den er saa ujevn og gjennemskaaren af Spalter, at man ikke kan gaae videre paa den. Dette er derimod ikke Tilfældet med den næste, som begynder faa hundrede Alen derfra, og som vi have benævnt Asſakak-Jøkelen. Denne er endnu 400 Alen fra Søen, den yderste Kant er svagt afrundet, og har ligeledes paa begge Sider store Steendynger foran sig, og da disse naae op til Overfladen af Jøkelen, kan man paa denne Maade let komme op paa den. Man træffer den da ovenpaa ganske jevn, og Isen er øverst som gammel Snee, der afvexlende har været udsat for Tøe og Frost og derfor ru og fast at gaae paa. Kun enkelte Spalter gjennemskjære den i Retningen tværs over Kløften; en af de større befandtes at være 34 Alen dyb og følgelig maa Isen der være ligesaa tyk og tykkere, men Spalterne ere neppe 1 Alen brede og derfor ikkun farlige naar de ere tildækkede med Snee fra Vinteren. Naar man derfor vil bestige Jøkelen om Foraaret, maa man gaae frem med Forsigtighed, men senere paa Sommeren kan man med stor Lethed gaae henved 1 Miil op fra Stranden; thi Iisfladen danner forøvrigt en ganske jevn Skraaplan uden videre Afbrydelser. Mærkværdigst ved denne Jøkel er Beskaffenheden af de Klippeblokke som den skyder foran sig, og som ligge strøede paa dens Overflade, saavelsom indleirede i dens Masse mellem Lagene; thi de ere af en ganske anden Beskaffenhed end Klipperne paa begge Sider af Kløften og maae have deres Oprindelse længer tilbage i Landet og afgive det meest slaaende Beviis paa at Isen ikke har dannet sig paa Stedet, men oppe paa det høie Land, hvorfra den er skudt ned, belæsset med disse Brudstykker af Klipperne. Der gives ingen Vand-

løb paa Overfladen af Jøkelen, som kunne have skyllet dem ned; Vandstrømmene løbe paa begge Sider eller tabe sig i Revnerne, hvor man hører dem risle i Dybden. Nederst danne disse løse Steen, blandede med Gruus, en lang Stribe, der staaer i ligefrem Forbindelse med Dyngerne udenfor Randen af Jøkelen; ½ Miil oppe ligge de spredte og bestaae især af regelmæssige Basaltsøiler, meest femkantede indtil 9 Fod lange og 3 Fod tykke. Deriblandt ligger der en stor Mængde af de træagtige Kul, nogle som store Knaster, tildeels endnu lysebrune og nærmende sig til visse Træsorters naturlige Farve, andre flade, som udskaarne Planker af meget tykke og lige Stammer. Stedet hvorfra disse Levninger ere løsbrudte og hvor sandsynlig en af Omenaks-Fjordens fordums Skove har staaet, men nu ligger begravet under evig Iis og under styrknede Lag af fordums glødende Lavastrømme, er endnu ikke undersøgt, men dog muligen ikke vanskeligt at komme til, thi Jøkelen var indtil over ½ Miils Afstand nedenfra endnu fast og jevn, næsten jevnere jo høiere man kom op paa den.

Der tales i Grønland saameget om Isens store Overhaandtagen. Enhver som har været der en kort Tid i Landet, troer allerede selv at have observeret, hvorledes Isen udbredte sig, ja man hører endog yttres, at Landet med Tiden vil blive ubeboeligt og ikke til at beseile. I det vi henholde os til hvad der om denne Gjenstand er sagt i den foregaaende Deel, ville vi her bemærke, at den Egn som er aflagt paa det lille Kort, specielt er optaget, for at give tilkommende Jagttagere et fast Udgangspunkt, til af Erfaringen at bedømme, hvorvidt Jøkelerne maatte forandre sig i Tidernes Løb. Det kan ansees for en afgjort Sag, at disse 8 Jøkeler afvexlende ere skudte frem i en vis Periode, og at de derpaa atter ere

standsede og ved Affmeltning have trukket sig tilbage og formindsket sig, paa den Maade at nogle have været i Tilvært, medens andre vare i Aftagen. Men for dem alle gjelder det, at Bevægelserne ere yderst langsomme og neppe kjendelige for et enkelt Aar. Mineralogen Giesefe, som bereiste Landet for henved 50 Aar siden, omtaler dem i de flygtige Bemærkninger, han derover har gjort i sin Dagbog, omtrent paa samme Maade, som man finder dem den Dag i Dag. Vi ville forøvrigt endnu tilføie et Par Notitser om hver især: 1) Sokak, den østligste, er i den stærkeste Affmeltningstilstand; den yderste Kant er ganske forsvunden under det Gruus og de Steen, som have været indesluttede i Isen, og som blive liggende paa den, efterhaanden som den smelter, ligesom man seer at gammel Snee, der har ligget længe og tøet, gjerne er smudsig af Jord og Støv. Først flere hundrede Alen fra Stranden, hvor der staaer en Huustomt, sees den faste Iis at skimte frem af denne Bedækning. Grønlænderne fortælle, at den tidligere skal have gaaet heelt ned til Søen, og der slaaet Revner i Isen om Vinteren ved sine Kalvninger.

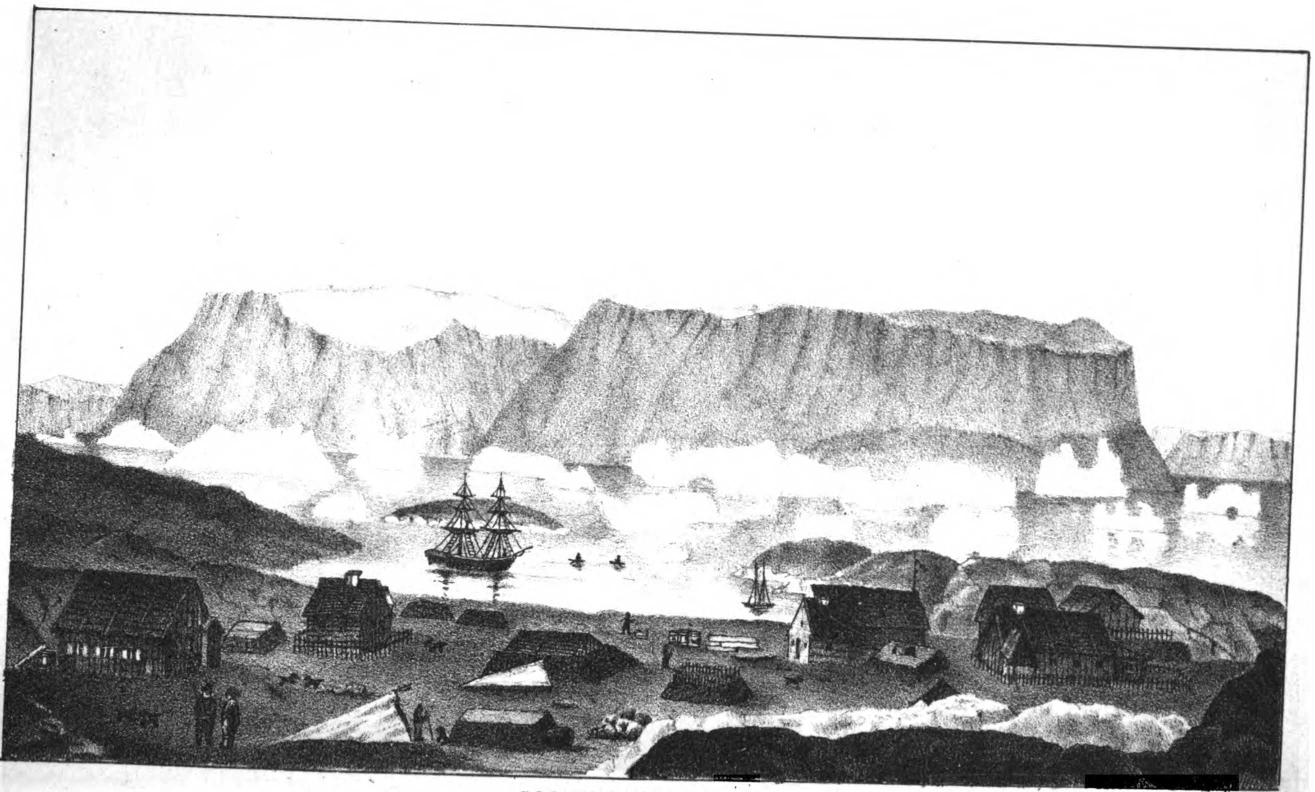
2) og 3) Huuspladsen Umiartorfik ligger imellem 2 Jøkeler, af hvilke den østlige er den mindste, dens yderste Kant ligger omtrent 6 à 800 Alen fra Stranden, adskilt derfra ved flere smaa Dynger af Steen og bestaaende af en mærkelig gjennemsigtig, blaalig Iis med store Blærehuller. Under denne Jøkel kommer der rindende Vand frem om Vinteren. Den anden naaer med en halvkredsformig, omtrent 2000 Alen lang, 100 à 160 Fod høi Kant ud i Søen. Denne bratte Iisvæg er stærkt kløftet og sønderrevet, og hyppig falder der Brudstykker fra den ned i Søen. Men det er en feilagtig Mening, at der skulde komme saadanne Brudstykker fra den, som i fjerneste Maade kunde kaldes Iisfjelde;

thi disse komme udelukkende kun fra Indlandet af Grønland. Skjøndt denne Jøkel ved Umiartorfik synes at være den største paa Yderlandet, som naaer ned til Havet, rage de Brudstykker, som komme fra den, neppe et Par Alen op over Vandet, og desuden synes der at være saa lav Grund foran Randen af Jøkelen, at større Brudstykker, selv om de dannedes, slet ikke vilde flyde bort.

4) og 5) Jøkelerne ved Assakak og Sermiarsut, hvoraf den første er 400 Alen fra Søen, den anden naaer heelt ud til samme, ere allerede omtalte. 6) Ved Kellakitsok er der et lille og steilt Elvleie, i hvilket der gaaer en Jøkel ned, som endnu er høit over Havet, men forresten ikke nøiere undersøgt. 7) I den store Kløft Tuaparsoït træffer man, omtrent 1/4 Miil fra Stranden, paa den yderste Ende af en Jøkel, som trods dens betydelige Størrelse er ukjendelig fra Søen af; den er ganske sort af paaliggende Steen og Gruus, som skjule Isen. Dette saavelsom de lange Steendynger, der strække sig hen foran den, paa hver Side af Kløften, tyde paa, at Jøkelen tidligere har naaet længer ud, og for Øieblikket smelter af og trækker sig tilbage. 8) I den følgende store Kløft ved Sarfarfik finder man, henved 1/2 Miil fra Stranden, ligeledes en Jøkel, der er endnu stærkere under Affmeltning. Dens yderste Rand falder skraat af og skjuler sig under Gruus og Steen, saa at man kun i Spalterne kan see, at der er Iis som Underlag. Ja man iagttager endog her det Særsyn, at der midt paa Jøkelen groer lidt Græs. Paa hver Side af den løber der en Elv, som har næsten kulsort, leeret Vand, og vælter Masser af Dynd og store Steen ned i Elvleiet. Over Kanten af denne Kløft kneiser den høie og skarpe Tinde af Kelertingoak, og de jevne, med Vegetation bedækkede Sletter udbrede sig

herfra langs Havet, til Næsset Karsok, fra hvilket man ad en ganske jevn Skraaplan kan stige op til Høilandet, hvor Isen danner sig, og Isfelerne have deres Oprindelse. Tæt nedenfor det Punkt, der paa Kaartet er betegnet som udmaalt til 4800 Fod, netop der hvor den stadige Iis og Snee begynder i Form af adspredte Sneedynger af forskjellig Alder, og mere eller mindre forvandlede til fast Iis, er der paa en fremragende Bakke reist en lille Varde med Stang, som Tegn paa hvorvidt Isen havde udbredt sig her indtil Aaret 1851.

Den oprindelige Koloni stod ved det nuværende Noursoak, men blev allerede tidlig flyttet ind til Øen Omenak, uden tvivl det fordeelagtigste Punkt, som kunde vælges midt imellem de beboede Steder omkring denne, paa Søedyr saa rige og for Indvaanernes Erhverv i enhver Henseende saa fordeelagtige Fjord. Distriktet har i de senere Aar altid været det meest produktive i hele Grønland. Efter et Gjennemsnit for Perioden 1845—49 blev der indhandlet aarlig 1223 Tdr. Spæk og Lever, 10700 Sælskind, foruden henved 100 Rensskind og 1 à 200 ℔ Narhval- eller Eenhjørninghorn, ialt Varer til en Værdi af rigelig 28000 Rdlr., hvoraf der falder 235 Rdlr. paa hver Producent, hvilket er over det 3dobbelte af hvad en lignende Beregning giver for den sydligste Koloni i Grønland, Julianehaab. Man kan regne, at der aarlig dræbes over 14 à 15000 af de Sælhunde, som søge deres Ophold i denne Fjord, foruden en stor Deel Hvidfisk og Narhvaler. Da Farvandet i Regelen er tilfrosset over Halvdelen af Aaret, maae Størsteparten af Søedyrene fanges fra Isen af, derfor har Slædekjørselen med Hunde meest hjemme her, og anvendes deels til at passe Sælhundegarnene, som sættes ud, især i den første Deel af Vinteren, deels til at komme op i Iisfjorden, eller andetsteds, hvor der er aabent Vand,

COLONIEN OMENAK.

Nordgrönland II pag. 163.

deels endelig især til den saakaldte Utokfangst i April og Mai. Fra Isen kan der ligeledes næsten fra hvert beboet Sted fiskes Haier og Helleflyndere hele Vinteren igjennem. Sommeren over fanges der som sædvanligt i Kajak, og er det især om Efteraaret, at Hvidfiskene og Narhvalerne erholdes. Distriktet har ialt 603 Indvaanere, som ere fordeelte paa 10 beboede Pladser, hvoraf foruden Kolonien de 3 tillige ere Handelspladser.

1) Koloniens Beliggenhed er allerede omtalt. Skjøndt Øen Omenak vistnok er meget hensigtsmæssigt valgt dertil, havde det dog udentvivl været bedre at opføre Husene paa Vestsiden, ved den saakaldte Spragled-Bugt; thi denne afgiver ogsaa en ret god Havn, som har den store Fordeel, at Skibet kan løbe ind i den med den samme Vind, hvormed det kommer fra Søen, og hvad der er vigtigere, komme ud af den med den samme Vind, som skal bruges for at seile ud af Fjorden; ogsaa findes der sammesteds en god Byggeplads og et Vandløb, som kommer fra den nærliggende lille Søe. Om Sommeren bestuves denne Havn heller ikke i den Grad med Kalviis, som den nærværende Skibshavn, paa hvilken den undertiden ligger saa tæt pakket, at man kan gaae fra Skibet over Brokkerne iland og at Losning og Ladning er standset. Denne Kalviis er det, som gjør Seiladsen paa Omenak saa farlig og vanskelig, da den netop indfinder sig i den bedste Sommertid. Fjorden ligger gjerne tilfrossen til hen i Juni; man kjører endnu i Slæde paa den, efterat Sneen er forsvunden fra Landet og Vegetationen er i Flor, omsider virke Solstraalerne og Strømmen omkring Pynterne af Landet saa stærkt opløsende paa den, at en indtrædende Østenvind paa 1 à 2 Dage kan føre den bort. Den tager da gjerne de Iisbjerge, som hist

og her ligge indefrosne i den, med sig tilsøes, og al Isen er paa engang forsvunden fra Omenaks-Fjorden. Da er der fortrinlig Leilighed til at anløbe Kolonien med Skibet, saavelsom til at foretage Reiser med Baade, men dette varer ikke længe. Naar Farvandet saaledes har været reent et Par Ugers Tid, seer man paa engang taarnhøie Iismasser at nærme sig fra det Indre af Fjorden ved Ikaresak; da er det, at alt, hvad der er løskalvet af Landisen og opdynget i Iisfjordene: Kariak, Sermelik og Itibliarsuk, i Løbet af Vinteren og Foraaret, kommer i Drift og søger Veien ud til det aabne Hav. Dette skeer gjerne stødviis i Løbet af Juli og August, rimeligviis foranlediget ved Springstid og Høivande, som løfter de store Iisfjelde i de indre Fjorde fra Grunden. Disse store Iisfjelde tage de mindre Masser af alle mulige Størrelser med sig, og hvergang dette skeer, blokeres Omenaks Øe en Tidlang i den Grad, at al Communikation er standset, i det som oftest ikke engang Kajakker kunne komme ud. Skjøndt der kun er foretaget nøiagtige Udmaalinger af enkelte Iisfjelde, som bleve tilbage og laae indefrosne omkring Øen om Vinteren, og af hvilke de høieste maalte 150 Fod, kunne vi dog med temmelig Sikkerhed paastaae, at de som oftest naae mere end 200 Fod op over Havfladen, ja i Sommeren 1851 laae der endog et Iisfjeld tæt op til Omenak, som efter det nærmeste Land at dømme, maatte være 300 Fod høit. Naar man nu betænker at dette kun er den Top som rager frem af Vandet, ikke mere end 1/6 eller 1/8 af den virkelige Masse, saa vilde et saadant Stykke Iis, hvis det tænktes bragt paa Land, kunne maale sig i Høide med Øen Disko eller med det 4 dobbelte af de høieste Bakker i Danmark. Dog er der forøvrigt ingen væsentlig Forskjel mellem disse Iisfjelde og dem i Jakobshavns Iisfjord. Da

af saamange hundrede Iisfjelde snart det ene, snart det andet kalver, lyder det til saadanne Tider Dag og Nat som en uophørlig Kannonade ved Omenak. I Løbet af September og October pleier der at udskydes stedse færre Iisfjelde, og Fjorden renses efterhaanden, især da om Efteraaret Østenvinden bliver mere fremherskende. Men paa samme Tid begynder Vinteren og den Tid, da selve Farvandet lægger til, ogsaa at nærme sig med stærke Skridt. Sidst i September fryse allerede Indsøerne, i Løbet af October lægger der sig hyppig Tyndiis paa Fjorden og i November begynder man allerede at kjøre paa den, hvilket da, paa en enkelt Afbrydelse nær, varer til Juni næste Aar.

Ved Omenak findes der en Kirke, Præstebolig, Skolehuus og 4 à 5 Bygninger, henhørende til Handelen. Naar man er seilet ind igjennem den iisfulde Fjord og bøiet omkring Sydpynten af Øen, gjør Pladsen et ret venligt Indtryk; man studser næsten over, paa een Gang at see Tegn til Menneskeflid og menneskelig Beboelse midt i denne Udørken. Her er der rigtignok paa Grund af den nordligere Beliggenhed allerede en kjendelig Forskjellighed fra Diskobugten; i Præstens og Kolonibestyrerens Haver trives Hvideroerne neppe hvert Aar, men ikkun Kaal og Radiser, som først blive spiselige i August, et Par Uger før den næste Vinters Kulde allerede indtræder og standser Vegetationen. Men denne større Strenghed i Klimatet er dog for Intet at regne mod den store Fordeel man har deri, at Havet den halve Deel af Aaret er forvandlet til en flad Mark mellem de høie Bjergstrækninger, der udgjøre Øerne og Halvøerne, at den jævneste Landevei er lagt i alle Retninger til Fjordens forskjellige beboede Pladser og at man paa samme kan vinde Rigdommene af Havet, uden Baade eller Fartøier, og uden at være i nogen

betydelig Grad afhængig af Vind og Veirlig, som forøvrigt her er stadigere end nogetsteds i Grønland. Overhovedet er den Fordeel, man i det sydligere Grønland kan have af Sommeren og Landjorden, kun ringe i Modsætning til den, som den strenge Kulde forskaffer ved saaledes at lægge en sikker Bro over Havet, hvorimod baade Communikation og Indvaanernes Erhverv ere standsede i Sydgrønlands ustadige Vintermaaneder, idet Havet er halvt aabent og halvt belagt med Iis, og den megen Storm og Snee volde langt mere Besvær, end den strenge Kulde ved godt stille Veir.

Den 7de November skinner Solen for sidste Gang i Aaret paa Kolonien Omenak, endnu i 12 Dage derefter kaster den til Afsked hver Dag ved Middagstid sit ildrøde Skjær rundtom paa det høie Land; derpaa forsvinder den ganske og den lange Vinternat tager sin Begyndelse. Paa denne Tid indfinde sig de første Narhvaler paa Fjorden, og fanges alt eftersom Vandet endnu holder sig aabent; disse sælsomme Dyr, hvis værdifulde Tand, som ogsaa gaaer i Handelen under Navn af Eenhjørninghorn, fanges nu vel paa faa andre Steder end i Grønland og navnlig ved Omenak. Kroppen er 6 à 7 Alen lang og af Form som Hvalernes; fra Enden af det massive Hoved løber den 3 à 4 Alen lange spiralformig snoede Tand ganske lige ud; der fanges ogsaa jevnlig Exemplarer med 2 Tænder ved Siden af hinanden, og hvor der kun er een Tand, er der dog Spoer til den anden ved Siden af dens Rod. Men forøvrigt har Dyret ingen Tænder, og det er høist gaadefuldt, hvortil det anvender hiint tilsyneladende uformelige Redskab, eftersom det lever næsten udelukkende af de smaa Blæksprutter, og Tanden ved sin Form og Stilling snarere kunde synes at være til Hinder end til Hjelp ved at gribe og nedsluge Føden, hvorfor det heller

intet Under er, at man i Almindelighed kalder den et Horn. Engang skulle disse saakaldte Eenhjørninghorn have fundet Afsætning i Ostindien, hvor de stode i høi Priis og anvendtes i Templerne, formodentlig fordi en eller anden Overtroe knyttede sig til dem. Nu er Prisen faldet, og omtrent lig med den paa Hvalrostand. De have forøvrigt en stor Værdi for Grønlænderne selv, ved at anvendes paa Harpunerne, som paa engang skulle være stærke og lette, og derfor være forsynede med saa lidet Metal som muligt. Det største Antal Narhvaler, som der er fanget i eet Aar ved Kolonien, skal have været nogle og tredive, og i hele Distriktet 70 Stykker. Forøvrigt ere de af samme Størrelse og Beskaffenhed som Hvidfiskene. Deres bruskagtige sorte Hud eller Mattak er en meget yndet og sund Føde, baade i raa og kogt Tilstand, og forsmaaes heller ikke af Europæerne. Derunder er det tykke Lag Spæk, som kan give indtil 4, men i Gjennemsnit dog neppe 2 Tdr., og dernæst Kjødet, som tillige med de andre spiselige Dele ogsaa kan anslaaes til et Par Tønder. Det er et farligt Foretagende for Grønlænderne, i deres usle Kajakker, at binde an med saa store Dyr, om de endog ere flere om det, som gjerne skeer, da de nærmeste ile til Hjelp, naar der er sat fast med Harpunen i en Narhval. Naar dette er skeet hører man gjerne Raab fra Fjeldene, hvor der i de Dage bestandig holdes Udkig, og naar nu Dyret efter nogle Timers Forløb er dræbt og bureret ind, samt slæbt paa Land, efterat Fangerne have udskaaret visse Stykker, som de sikkre sig som dem nærmest tilkommende, saa frembyder der sig et væmmeligt Syn, man kunde vel næsten sige, af blodig Graadighed hos Grønlænderne. De glemme sig ganske selv over denne Masse af lækker Føde; det synes ikke, som om der ved denne Leilighed tages betydelig Hensyn til Eiernes Ret; thi Store og Smaa,

saamange som der kunne faae Plads, trænge sig sammen om Byttet; man skulde undres over at Ingen beskadiges af de mange Knive, som krydse hverandre i det blodige Virvar af Kjød og Indvolde, der ligesom flyve i Stumper og Stykker til alle Sider, saa at der efter en halv Times Forløb kun er en blodig Plet tilbage paa Klippen. Hundene, der danne en Kreds omkring denne Forsamling, og idelig under Slag og Hyl drives tilbage, slutte denne Scene ved under et morderisk Slagsmaal at slikke Blodet op. Narhvalfangsten vedvarer indtil Fjorden lægger heelt til med Iis. Skeer dette ved roligt Veir, uden Blæst og Snee, pleier den nye Iis at blive speilblank over flere Miles Strækning. Da indtræder den saakaldte Glatiisfangst, som vi have beskrevet i den forrige Deel. Sælhundene, som pludselig see sig afspærrede fra Luften, som de ikke kunne undvære til Aandedraget, søge dette gjennem smaa Huller i Isen, som de senere gjerne vedligeholde hele Vinteren igjennem. Dersom Hvidfisk eller Narhvaler saaledes paa engang afspærres uden at kunne naae det aabne Hav, indtræde de saakaldte Soarbsæt, idet Dyrene strømme i stort Antal til en enkelt Aabning, ved hvilken de søge Luft og hvor de da dræbes med Lethed; men dette er ikke hyppigt. Glatiisfangsten drives tilfods, idet Fangerne løbe med deres Harpuner hurtigt til Hullerne, som de opdage ved Lyden af Aandedrættet. Den er altid meget indbringende, men indtræffer ikke hvert Efteraar, ligesom den ogsaa sjeldent varer mere end nogle faa Dage, hvorpaa indtrædende Sneeveir gjerne pleier at gjøre Isen ru. Dog kan den undertiden atter indfinde sig i Februar og Marts efter Tøveir, som ikke er sjeldent i Sydoststorme. Naar Isen nu har opnaaet den fornødne Sikkerhed, begynder man at sætte Garn ud, deels omkring Omenaks Øe, hvor der gives 20 à 30 Garnsteder,

fornemmelig ved de fremspringende Pynter, deels ved de modsatte Kyster af Akpæt, Storøen og Fastlandet, hvor de bedste Steder findes foran Mundigerne af Elvene. De længstbortliggende Garnsteder, som røgtes fra Kolonien af, daglig eller hveranden Dag, ere 3 à 4 Mile derfra. Nu er det, at Hundene, som have hvilet Sommeren over, skulle til at gjøre Tjeneste, og der spares heller ikke paa dem indtil sidst i Mai. Ved Omenak holdes vel 10 à 12 Spænd, eller ialt omtrent 100 Hunde; de ere her gjerne godt istand, store og stærke, men derfor tillige glubske og især for Fremmede farlige. Man maa især vogte sig for at vække deres Opmærksomhed, som kan skee baade ved en paafaldende Klædedragt, som ved at løbe over Pladsen eller ved at raabe høit; thi saa samle de sig, og naar een først har givet Signalet til Angreb, styrte de allesammen til; men den Omstændighed, at der ogsaa næsten altid er Mennesker i Nærheden og at et uventet Steenkast eller Pidskeslag atter er istand til at jage hele Armeen paa Flugten, er Aarsagen til, at Ulykkestilfælde, som ellers vist ikke vilde være sjeldne paa dette Sted, forebygges. I det Hele kan man vel heller ikke sige Andet, end at det kun er den haarde Behandling, den afvexlende Sult og pludselige Mættelse med Masser af raat Kjød og Blod, der gjøre disse Hunde glubske og rovbegjærlige, og at det kun er det store Antal, som gjør dem farlige. I og for sig bliver Hunden ved at opdrages til Trækdyr mindre bidsk, end ved at opdrages til at holde Vagt. Vistnok vilde en Flok af hundrede Hunde, der brugtes som Vagthunde, og fødedes som de grønlandske, blive ganske anderledes farlige. Det er ret curiøst, hvorledes Hunden ogsaa i andre Henseender udvikler sig forskjelligt ved disse forskjellige Opdragelsesmaader; saaledes kan den grønlandske Hund vanskeligt gjøe, dens Stemme er kun et Hyl, som af og til bliver

kort og afbrudt og derved gaaer over til Gjøening, og det synes derfor, som om Hunden først lærer at gjøe ved Culturen eller ved at dresseres dertil af Menneskene. For deres Herrer vise de ikke stor Hengivenhed. Indbyrdes holde de et Slags Justits imellem hverandre; i ethvert Spænd pleier der at være een, som de andre adlyde. En Enkelt kan ved sin Størrelse og Styrke holde mange Andre i Ave, hvorimod atter de Svage forfølges af hele den øvrige Sværm; naar een bliver angrebet af flere, da styrter gjerne en heel Sværm til for at forene sig med de Angribende, og der sønderrives hyppigt en eller anden. Strabadser, Kulde og Sult kunne de taale i en utroelig Grad; de ligge ude og sove under aaben Himmel baade Nat og Dag, skjøndt mange af dem ere baade tyndhaarede og korthaarede. Naar Kulden ikke overstiger 20° eller er forbunden med Blæst, krybe de ikke engang sammen ved at ligge og sove, men strække Benene fra sig med største Velbehag. I den haarde Sult, som de idelig lide, sluge de Skindstumper med Haar og Fjer paa, ja endog hyppig gammelt Tougværk, men det som allerede engang har tjent Menneskene til Føde, er en sand Delikatesse for dem og giver Anledning til blodige Slagsmaal — en besynderlig Contrast til den Ligegyldighed og Ødselhed med Fødemidler, som ellers viser sig i Grønland. De fleste Garn holdes af de Danske, som ere ved Kolonien; Grønlænderne, som ingen Sælhundegarn have at passe, maae nu, naar den egentlige Vinter indtræder, søge andre Veie til at komme til Sælhunde. I December pleier der endnu at findes Aabninger i Isen længere ude imod Mundingen af Fjorden; der kjøre de ud med Kajakken paa Slæden og skyde Sælhunde fra Kanten af Isen. Naar ogsaa disse Aabninger lukke sig, maae de søge op til Iisfjordene, hvor der altid holde sig Aabninger, eller tage deres Tilflugt

til Maupok-Fangsten, som bestaaer deri, at de staae ubevægelige paa Post ved de Huller i Isen, gjennem hvilke Sælhundene drage Aande, og skyde dem eller stikke dem med Harpunen, naar de komme. Dette foretages ½ Miils Vei udenfor Omenak, idet 5 à 6 gjerne forene sig derom og besætte et tilsvarende Antal Huller paa en vis Strækning, saa at Sælhunden, som skræmmes fra det ene, søger til det andet. Paa denne Tid begynder man ogsaa at fiske de første Kaleragliker eller Helleflynder; disse fede og velsmagende Fisk, som kunne erholdes hele den øvrige og strengere Deel af Vinteren igjennem, er en sjelden Gave af Naturen for Beboerne omkring de grønlandske Iisfjorde. Der gives 4 Steder eller Banker omkring Kolonien, hvor de fiskes; det nærmeste og bedste er et Par tusinde Alen retvisende mod Syd derfra. Man behøver dertil intet videre, end Snørerne, som maae være af et Par hundrede Favnes Længde, og et Barn kan godt passe en saadan og fiske saameget, som der behøves til en Familie om Dagen. Rigtignok vilde vel en af os finde nogen Ubeqvemmelighed ved at staae stille paa den blotte Iis ved et Fiskerhul en Dagstid i over 20° Kulde, men for Grønlænderne ved Omenak er denne Temperatur som Tøveir for os; de opstable blot en lille Muur af Iisklodser, som kan give Læ for Vinden og sidde bag den paa et Stykke Iis, ligesaa godt som hjemme i deres Huus. Endnu vigtigere er Haifiskeriet, som ligeledes foretages fra Isen og kan drives paa de forskjelligste Punkter af Fjorden og ved hver af de beboede Pladser; derved kunne Grønlænderne baade forskaffe sig en Handelsvare og Føde til deres Hunde. Men Haifiskeriet indtræffer dog gjerne først efter Nytaar.

Men man kunde vel spørge, hvorledes kan der være Tale om at fiske eller kjøre efter Sælhunde paa et Sted, hvor

Solen ikke staaer op? Og vist er det, at Maanen, som lyser med sin klare gule Skive ved Middagstid, ligesom spotter over det, man kalder Dag ved Omenak i December Maaned; vist er det, at man tilbringer Størstedelen af sin Tid i sit Huus eller sin Hule ved Tranlampens Skin, medens Sneen, som Blæsten pidsker mod Vinduerne, og Hundene som af og til istemme deres melancholske Hyl, ere de eneste Afbrydelser i den lange, kolde Vinternat. Men der gives dog altid 3 à 4 Timer, i hvilke man kan foretage sig noget i det Frie; kun i Værelserne kan man i de mørkeste Dage, især naar der indtræffer mørk Luft med Sneefog, slet ikke see at læse ved Middagstid. Man slukker derfor kun Lamperne en Timestid, for at reengjøre dem og for at hvile Øiet; i Virkeligheden behøver man konstig Belysning i hele 4 à 6 Uger. Den strenge Kulde, det vil sige over 20° R., indtræder her ogsaa et Par Uger førend ved Godhavn. Ikke desmindre hendes det ikke sjeldent, at Isen paa Fjorden endnu kan bryde op indtil Omenaks Øe eller Storøen i December Maaned, og især i det urolige Veir, som pleier at ledsage Vintersolhvervet; men efter Nytaar skeer dette kun sjeldent. I saadant stormfuldt Veir, som ledsages af tyk Luft og Sneefog, er Juletiden meget trist ved Omenak, uden forsaavidt som man kan gjøre sig det hyggeligt inden Døre. Dette lange Mørke paa et saa eensomt Sted maa omsider virke nedtrykkende og sløvende; den menneskelige Naturs Trang til Dagens Lys føler man først her, hvor det i Virkeligheden savnes, og den der ikke har prøvet det, kan heller ikke gjøre sig nogen Forestilling om den oplivende Følelse ved atter at see det indfinde sig. Midt i Januar begynder man dog allerede at mærke hvorledes den Dæmring, som ved Omenak kaldes Dag, bliver længere og lysere. Den opmærksomme Jagttager vil allerede den 18de Januar

om Middagen see Toppen af det høieste Fjeld, Kelertingoak, belyst af Solstraaler, og Modsætningen til Tusmørket, som endnu hviler over Fjorden, og som Øiet allerede er blevet vant til at betragte som Dag, gjør, at Sneen, som bedækker hiin Bjergtinde, synes at være ildrød. Dette oplivende Syn gjentager sig nu med hver Dag kjendeligere paa alle de høie Bjerge, som omringe Fjorden, og altsom det sænker sig dybere ned over Landet oplyses hele Luften, og Modsætningen som frembragte det ildrøde Skjær, taber sig. Endelig den 2den Februar skinner Solen for første Gang paa Husene ved Omenak. Men Regelen: naar Dagene længes, er Vinteren strengest, gjelder ogsaa her. Den lange Tid i hvilken Jordens Overflade, uberørt af Solstraalerne, var udsat for en uafbrudt Afkjøling, viser nu først ret sin Virkning. Den almindelige daglige Temperatur i Februar er 20 til 24° Kulde og sidst i Maaneden pleier den at naae de 30°, men en høiere Kuldegrad er sjelden. Nu opnaaer Isen paa Fjorden over 1 Alens Tykkelse; langs Strandkanten, hvor den brydes ved Vandets Stigen og Falden, danner den Brudstykker af saa betydelig Tykkelse, at de ligge paa Grund ved Lavvande, og Vandet, som endnu bestandig trænger frem imellem Revnerne ved Trykket af disse tungt bevægelige Masser, udstøder en Taage i den iiskolde Luft og vedbliver at afsætte Skorper paa den brudte Iis, saa at Stykkerne omsider paa Grund af deres forøgede Størrelse komme til at reise sig imod hverandre og danne høie Kamme. Men den lille og bøielige grønlandske Slæde løber med Lethed henover denne ujevne Kant, som man har at passere, naar man skal kjøre fra Landet ned paa Isen. I denne Maaned drives der endnu god Garnfangst og Maupokfangst, skjøndt rigtignok mindre riig, efterhaanden som Isen faaer en saa betydelig Tykkelse. Dagene tillade nu ogsaa at

foretage længere Reiser; sidst i Maaneden pleie Slæderne at ankomme fra Upernivik, en Vei af omtrent 50 Mile. Grønlænderne, som kjøre disse Slæder, maae overnatte undervejs paa Isen, og pleie som oftest at skyde Bjørne paa denne Tour. Det er den eneste Gang om Aaret, at denne nordligste Koloni har Communication med det øvrige Grønland, naar undtages Beseilingen med Skibet om Sommeren. Denne Post gaaer herfra videre over Landet til Ritenbenk og de øvrige Kolonier, mellem hvilke og Omenak der ad samme Vei endnu nogle Gange om Vinteren er Communication.

I Februar og Marts kjøre Grønlænderne ogsaa jevnlig over til Fastlandet efter Steenkul. De hugge dem ud af Skrænterne, snart hist snart her hvor de bedst kunne komme til dem for Iis og Snee. Dette er rigtignok kun en maadelig Fremgangsmaade ved Kulbrydning, men de pleie dog gjerne hver Gang at vende tilbage med et Læs af 1½ Td., og skjøndt Kullene paa denne Maade kun kunne tages, hvor de ligefrem komme tilsyne i Skrænterne, der underhules paa en farlig Maade, i det ofte kun Frosten, som binder Klipperne, er istand til at hindre dem fra at styrte ned og begrave Arbeiderne, har der dog hidtil endnu ingen Mangel været paa Steder, hvor man saaledes kan komme til dem. Dette vil imidlertid med Tiden blive Tilfældet, især om Forbruget skulde tiltage. Man vil da være nødt til at anvende en mere bjergværksmæssig Fremgangsmaade, hvis man fremdeles vil benytte dem.

I April har man ved Omenak endnu undertiden over 20° Kulde, men Solen begynder nu at faae Magt. Sidst i Maaneden er der saagodtsom ingen Nat mere. Nu er det, at Sælhunden i de stille Solskindsdage kryber op og lægger sig paa Isen, og dermed begynder der en meget indbringende

Jagt, som varer saalænge Isen ligger, og bliver bedre, jo varmere det bliver længer ud paa Foraaret: den saakaldte Utok-Fangst. Man skulde undres over, hvorledes Sælhundene ere istand til at danne saa store Huller i den 1 à 2 Alen tykke Iis, at de kunne krybe op igjennem dem; det er neppe tænkeligt, at det skeer blot ved at kradse med de korte Kaller, rimeligere synes det, at de benytte de smaa Huller, som de have vedligeholdt i Vinterens Løb for at drage Aande. Omkring dem er nemlig Isen tynd, og ved fortsat Aande paa en Tid, da Isen tillige opvarmes af Solstraalerne fraoven, saavelsom ved Kradsningen med Kallerne, kunne de let udvides. Sælhundene lægge sig kun faa Alen fra Hullet, saa at de med stor Lethed kunne krybe eller vælte sig hen til det og smutte under Isen. Denne Omstændighed og deres Aarvaagenhed gjør Forskjellen mellem denne Jagt og Robbefangernes, som gaae ud paa Drivisen og ihjelslaae Dyrene i Skareviis med deres Køller. Til Utok-Fangsten hører der megen Behændighed og Øvelse, baade for at kunne nærme sig Sælhunden, uden at den mærker det, og for at kunde træffe den paa det rette Sted, saa at den strax dræbes, da den ellers benytter den sidste Kraft til at undflye. Jo varmere Veiret er desto mere dorsk er Sælhunden og desto lettere at komme nær; saa længe det blæser Nordenvind i April, er det ikke let, men naar det er stille og klart Solskin, kan det endog hændes, at Hullet kan fryse til, medens Sælhunden ligger og sover, og at den saaledes afskaaren kan blive tagen af Hundene. Allerheldigst er det, naar der da tillige er faldet et Par Tommer løs Snee, som Slæden kan glide hen over uden at det høres saa let. Der siges at en enkelt Fanger i saadanne Tilfælde skal kunne erholde 20 Sælhunde om Dagen, hvoraf han, foruden den store Mængde Kjød, kan have Han-

delsvarer til Beløb af 12 Rdlr. paa Stedet. Men denne Jagt er meget anstrengende; den endnu kolde Luft, ved Siden af næsten brændende Solstraaler, virker meget stærkt paa Huden i Ansigtet og fremfor alt paa Øinene, som tillige skulle anstrenges for at opdage Sælhundene i lang Afstand. Det er bogstavelig sandt, at man paa saadanne Slæderetser i April Maaned, i et Par Dage, kan blive mere solbrændt, end i en heel Sommer hjemme, og derhos er Luften alligevel saa kold, at ethvert Luftpust virker iisnende, især om Aftenen efterat man er bleven svedt i den tykke Vinterdragt om Middagen. For at beskytte Øinene bruge Grønlænderne Briller, enten saadanne af kouleurt Glas, som udsendes af Handelen, eller de oprindelige, som blot bestaae i et Stykke Træ, hvori der er udskaaret tynde Ridser, som man netop kan see igjennem. Hvad Menneskene lide i Øinene, det lide Hundene i Fødderne. Paa Utok-Fangsten tilbagelægges altid meget lange Strækninger; Sælhunden sees som en sort Plet paa Isen i ½ Miils Afstand, snart i den ene Retning, snart i den anden, og saaledes gaaer det hele Dagen; undertiden kjører Grønlænderen ogsaa 10 à 12 Mile bort til andre Dele af Fjorden, hvor han saa bliver Natten over, medtagende kun et Stykke frossent Kjød til sig selv og Hundene. Paa denne Maade komme Hundene til at løbe henved 20 Mile i et Døgn, og Isen bliver paa samme Tid ved Afverlingen mellem Solvarme og Nattefrost saa skarp og ru, at den skjærer i Fødderne. Dette bliver med hver Dag værre og værre, og det er et ynkeligt Syn, naar de om Morgenen pidskes op og halte hen til Slæden, for at spendes for. Man giver dem da et Slags Støvler paa eller blot Skindlapper, som under megen Hyl og Pine snøres yderst stramt om de ømme, tildeels blodige Poter. Først midt i Mai begynder Isen omkring enkelte

Pynter eller ved indefrosne Iisfjelde at blive tynd og farlig eller at danne Aabninger ved Virkninger af Strømmen fra neden og Solstraalerne fra oven. Paa samme Tid indfinde Søefuglene sig for at ligge og fiske i disse Aabninger, oplivende Luften ved deres Skrig og bebudende Sommerens Komme. Paa de steile Skrænter af Storøen, ligeoverfor Kolonien, bygge først Mallemukerne deres Reder og lægge deres Æg; kun et Par Grønlændere forstaae, ikke uden Livsfare, at bestige dette Sted. Isen bliver nu med hver Dag vanskeligere at kjøre over; der hører megen Øvelse og Dristighed til at kjøre over de brede Revner, som Slæden neppe kan spænde over. Først lader man Hundene hoppe over, ved hvilken Leilighed gjerne flere falde i Vandet; derpaa lader Kudsken dem trække rask til, giver selv et Stød til Slæden og springer bag efter. Tilsidst er Isen, selv om den endnu er meget tyk over det Hele, dog saa sønderbrudt og opløst nærmest Landet, at man slet ikke kan komme ud paa den. Da kunne Sælhundene ligge uanfægtede og sole sig paa Isen, ligesom Grønlænderne selv paa Fjeldene ved Kolonien; i et Par Ugers Tid, indtil Isen driver tilsøes, er man afskaaren, og alt Erhverv standset.

Grønlænderne ved Omenak foretage ikke saa mange Reiser om Sommeren, som andetsteds. Der findes, saavidt vides, kun een Konebaad paa Stedet. Men der er ogsaa god Sælhundefangst om Sommeren; de fleste ere gode Fangere og det er et ret livligt Syn, naar de roe ud i deres Kajakker, som de altid forsyne med et hvidt Seil paa Forenden, som tjener til at skjule dem, da Sælhundene antage det for et Stykke Drivis.

Ved Omenak er der boesat en Kolonibestyrer og en Missionær, samt et Par gifte danske Folk, hvoraf den ene fører

den der stationerede Jagt. Den i Aaret 1851 afgaaede Kolonibestyrer Fleischer, som har været ansat i Grønland i 40 Aar og tilbragt sin meste Tid ved Omenak, har bygget sig selv et Huus, og boer paa Stedet som Privatmand. De danske Folk ere meget driftige i Henseende til Garnfangst og Haifiskerie. Skoleunderviisningen forestaaes af en indfødt Katechet. Han nyder kun en ringe Løn, som langtfra kunde ernære ham, hvis han ikke tillige var en god Fanger, og i det Hele en driftig Mand. Naar han hele Dagen over har kjørt i Slæde for at passe Garn, skyde Utokker eller hente Steenkul, giver han sig om Aftenen strax til at læse med Børnene og holde den daglige Bøn eller Aftensang med Grønlænderne paa Stedet, som sjeldent forsømmes. Grønlænderne boe i 6 à 7 Huse og der findes ialt 127 Mennesker paa Pladsen.

Nærmest til Kolonien henhører den beboede Plads Sermiarsut paa Fastlandet, ved den store til Havet nedgaaende Jøkel, med 84 Indvaanere. Her boer en Grønlænder, ved Navn Thue, som er en af de driftigste i hele Nordgrønland. Han er selv udmærket dygtig i alt Slags Fangst og Færsel med Hundeslæden, og synes tillige at have en vis Anseelse blandt de Andre paa Stedet. Naar man ved Omenak er i Forlegenhed for Folk til en Baadsbesætning, eller for anden Hjelp til Reise, behøver man blot at henvende sig til Thue. Naar han faaer god Betaling, veed han at skaffe Raad og kommer selv med det fornødne Antal Kajakroere; tillige er han en udmærket Veiviser og nøie bekjendt med hele Landet op til Upernivik, som han overalt har gjennemstrøifet paa Rensjagt og Slædereiser. Han synes at have optaget den Skik efter de Danske, at holde Tjenere, som boe hos ham og blive forsynede af ham med Alt, mod at de atter levere

deres Fangst til ham. Derfor er han en vigtig Handelsmand ved Kolonien, og har gjerne 12 Hunde for naar han kommer kjørende. Naar han kjører paa Utokfangst, har han endog en Dreng med sig, som rækker ham Skyderedskaberne og tager dem igjen, naar han har brugt dem. Om Foraaret flytter han lidt længer udad Fjorden til Karsok, hvor der ikke sjeldent skydes Rensdyr, nærved Teltene. Ogsaa graver han om Sommeren Steenkul til Vinter-Forsyning. Meest forbliver han dog ved Sermiarsut, hvor han har et ret godt ordentligt Huus, vel at mærke efter de Fordringer, man lærer at gjøre til hvad der skal kaldes et Huus, naar man har reist nogle Aar i Grønland. Thi vistnok maa man, som sædvanligt krybe ind igjennem en lang mørk Gang paa Hænder og Fødder, hvorpaa man støder til en lille Lem, stiger et Par Trin op og befinder sig da midt inde i Thues patriarchalske Bopæl. Men her finder man dog Gulvet saavelsom Vægge beklædte med Brædder, og de sidstnævnte tillige prydede med mange couleurte Billeder; Fangeredskaber og Huusgeraad holdes vel i Orden, en god Kulild brænder i Kakkelovnen, som staaer midt i Huset, og bevirker et godt Lufttræk, saa at man finder Atmosphæren ret taalelig trods de mange Mennesker, som her baade sove og have deres bestandige Ophold. Paa dette Sted er der vist neppe nogensinde Mangel; thi foruden den store Masse Sælhundekjød, som produceres, er der udmærket god Leilighed til at fiske Hellefisk og Haier paa Isen i en ringe Afstand fra Husene.

2) Ikaresak paa den østlige Ende af Øen Omeneitsiak, der har sit Navn efter dens Lighed i Formen med Omenak, eftersom den ogsaa bestaaer af en skarp og smal Bjergkant, der for Enden fortoner sig som en spids Kegle, 2500 Fod

høi, bestigelig fra Vestenden, men brat ud imod Ikaresak. Dette Sted ligger 6 Mile dybere inde i Fjorden end Omenak; naar det hændes at Vinterisen bryder og driver bort i November eller December ved Kolonien, bliver den liggende rolig her, og man begynder gjerne at kjøre i Slæde et Par Uger tidligere end ved Kolonien. Men her nærmer man sig paa den anden Side den Deel af Fjorden, hvor Havet sættes i Bevægelse paa en ganske anden Maade, nemlig ved Landisens Kalvninger i den store Kariak-Iisfjord. Allerede ved Ikaresak spores denne Bevægelse i Søen, naar de store Iisfjelde bryde af, men først 3 à 4 Mile længere indefter, der hvor Fjorden afgiver en Arm, den mindre Kariak-Iisfjord, er denne Bevægelse ret tydelig og sees især om Vinteren af den faste Fjordiis, som er skruet sammen eller skudt op paa Landet. Sammesteds begynder den store Iisfjeldbanke, som har opdynget sig foran Randen af den kalvende Landiis, og det er ikke let at komme synderligt længer. En Strækning af flere □ Mile er her bedækket med taarnhøie Iisfjelde, hvorimellem mindre Kalviis, og den ved de voldsomme Bevægelser sønderbrudte og opskruede Fjordiis, i den Grad vanskeliggjør Passagen, at man ikke uden Fare og Besværlighed, kan bane sig Vei 1/2 Miil frem i en eller anden Retning, idet man maa klavre over 20 à 30 Alen høie Volde af Skrueiis, af og til synkende i de med løs Snee opfyldte dybe Revner, eller springe over aabne Render i Isen, indtil man omsider seer Veien fuldkommen spærret. Men der gives da almindeligviis mindre Iisfjelde med en fladt udløbende Fod, som man kan bestige, og fra hvis Top man kan see Randen af den faste Iis, fra hvilken al den Forstyrrelse, som man seer rundtomkring sig, hidrører.

Om Sommeren er Farvandet omkring Ikaresak langt

mere bestuvet med Iisfjelde, end det ved Omenak, og den nærmeste Egn deromkring er da ligesaa vanskelig at befare i Baade, som den i de 8 Maaneder af Aaret er let at bereise i Hundeslæde. Kolonien ligger allerede afsides nok; men her befinder man sig først ret i en Udkant af Grønland, ret i Iisfjeldenes Hjem. Derfor er det ogsaa saameget mere overraskende her at forefinde et hyggeligt og venligt Huusly, som vidner om Flid, Orden og mangeaarig Stræbsomhed. Udstedet bestyres af en Underassistent Grundeitz, som har tjent i Grønland over 40 Aar og i Aaret 1822 blev sat som Kolonist og Udligger paa dette Sted, med Tilsagn om, ikke at skulde forflyttes derfra. Han begyndte strax med at drive Garnfangst, som er meget indbringende der, da Isen ligger fast i saa lang Tid af Aaret, uden at der er Fare for at miste Garnene ved Uveir, og Fjorden, skjøndt vistnok med Forskjel efter Aarenes Godhed, er riig paa Sælhunde. Da han efterhaanden udvidede sin Drift og ikke selv var istand til alene at passe Garnene, lod han det deels udføre af Grønlændere, som han gav en Part af Udbyttet, deels tog han dem i sin Tjeneste, ernærede og forsynede dem tillige med Redskaber til ogsaa paa andre Maader at drive Sælhundefangst. Paa denne Maade har han sat mange ellers ubenyttede Kræfter i Virksomhed og gavnet Grønlænderne saavelsom Handelen. Efter et Gjennemsnit har han i Aarene 1837—49 erholdt aarlig ikke mindre end 12 à 1300 Sælhunde, ved Hielp af 150 à 200 Garn, sat ud langs Kysten i forskjellige Retninger, indtil en Afstand af 3 à 4 Mile. Han har saaledes, skjøndt han tillige som Udligger har indhandlet Produkter fra de omkringboende Grønlændere, ligesaa meget virket og ernæret sig ved privat Erhverv, idet han har indleveret Produkter paa Handelen og derfor modtaget de for Garnfangere bestemte Priser.

Sit Huus har han bygget af sine egne Midler, ja endog med egne Hænder og ganske efter egen Opfindelse. Da det saaledes er Resultatet af mange Aars Erfaring, Flid og Arbeidsomhed, turde det maaskee ei være upassende at give en nærmere Beskrivelse af Grundeitz's Huus ved Ikaresak. Det er allerede omtalt, at de saakaldte forbedrede eller dansk-grønlandske Huse have den Mangel, at deres Mure blive utætte derved, at den ene Deel af dem, Jordvolden, synker, hvorimod Brædde-væggen og Stolperne blive staaende, og at deraf opstaaer Utæthed. Grundeitz har paa en ret sindrig Maade vidst at forene den tætte Jordmuur med en Væg af Brædder, idet han har ladet et Mellemrum mellem begge, over hvilket Jordtaget er lagt ud saaledes at der fra Brædde-væggen ud til Jordvæggen er anbragt et særskilt Underlag, som kan bøie sig og synke med den sidstnævnte. Det indvendige Huus, som er heelt dannet af Brædder, staaer derfor ligesom ganske for sig selv midt i et tæt og luunt Hylster, og det kan blive staaende selv om den ydre Jordmuur om Sommeren skal nedrives og repareres. Størst Uleilighed have Vinduerne voldet, eftersom Karmene, der blive meget dybe, ligeledes skulle bøie sig efter Jordmuren, medens de paa den anden Side sidde fast i den faststaaende Brædde-væg. Udenom selve Bygningen, der er noget over 20 Alen lang og 10 Alen bred, er der anbragt flere Forraadskamre, hvori der findes Oplag af alle Slags Reqvisiter til Fangst og Fiskerie, af allehaande Skindklæder og selv i den knappeste Tid af de nødvendigste Fødemidler, Fisk og Sælhundekjød, som Grundeitz uddeler til sine Folk og sin Familie, efter Omstændighederne, saa at de aldrig ganske komme i Mangel, selv om stor Misfangst indtræder. Dernæst findes der omkring Bygningen et Jordhuus til Hundefoder, en bedækket Hundegaard, en Fodergaard til Hundene, en

særskilt Gaard for Hundehvalpene, og endelig omkring Resten af Huset en Indhegning til at opstille alskens Redskaber og forrette Arbeider i Fred for Hundene. Indvendig er Huset deelt i 3 Rum, paa den ene Side et Værelse, indrettet paa sædvanlig grønlandsk Viis, for Grundeitz's Børn og Tjenestefolk, paa den anden Side et større Rum, som paa engang tjener til Boutik med en lille Forstue for de handlende Grønlændere, saavelsom til Kjøkken og til at indlogere en Gjest, og endelig i Midten findes hans eget lille hyggelige Værelse, hvor den Reisende, som om Vinteren tilbagelægger Veien overland fra Omenak til Ritenbenk, altid finder et venligt Huusly, og hvor den gamle Mand, som nu ikke mere er istand til med egne Hænder at drive sit Erhverv, nu i Ro tilbringer sine sidste Dage.

Ved Ikaresak findes der 65 Indvaanere og længere inde i Fjorden ved Akulliarosek 17. Gamle Huuspladser findes der endnu dybere inde i Fjorden og nærmere den faste Iis, ved Kariavia, saavelsom paa den søndre Fastlandskyst, hvor Slædeveien gaaer over til Ritenbenk. Ved Karosuk findes der en Klippehule, som for endnu ikke lang Tid siden skal have været benyttet til Vinterhuus, hvoraf man endnu seer tydelige Spoer. Desuden henhører nærmest til Ikaresak endnu den beboede Plads Omeneitsiak, hvor tidligere et Handelsanlæg stod, med 26 Indvaanere, og de 48 Indvaanere paa Saitok-Øerne, som ligge nærmest ved Omenak, kunde man ogsaa henregne hertil, da de afvexlende vælge disse Øer og Akudlek til Bopæl. Ved hvert af disse Steder er der, foruden Sælhundefangsten om Vinteren, Leilighed til at fiske Helleflynder og Haier, ikke langt fra Husene og derfor er der neppe ved noget af dem Grund til at frygte virkelig Mangel eller Hungersnød, om end Beboerne ere nok saa uforsynlige.

Paa det søndre Fastland skydes ogsaa enkelte Rensdyr, men denne Jagt er mere at betragte som en Slags Adspredelse for Grønlænderne. Norden for Ikaresak gaaer der en lille Bugt ind i Landet, hvis Navn, Sermetlet, betyder „den som er uden Landiis" og derved viser, hvor ualmindeligt det er, at en Forgrening af Omenaks-Fjorden ikke fører op til Indlandsisen. I den findes der endnu en lille og smal Bugt, Amitoarsuk, som har en Elv der kommer fra en Indsøe, hvor der fiskes Lax, men dette Fiskerie er kun meget sparsomt i Omenaks-Fjorden. Norden for Sermetlet komme Iisfjordene Sermelik og Itibliarsuk. Den sidste afgiver den største Mængde Iisfjelde; omkring den ligger der paa flere Steder Huustomter, blandt andet paa Øen Toogdlitalik, hvor en dansk Kolonist, ved Navn Hammon, har boet og drevet Hvidfiske-Garnfangst. Han skal have havt en Snoer fra Garnet ind i Huset, til en Klokke som gav ham tilkjende, naar en Hvidfisk var fanget. Denne Egn benyttes nu af Grønlænderne paa Saitok-Øerne, og det var vistnok meget godt, om der her blev anlagt et Udsted, da Itibliarsuk-Fjorden er temmelig langt borte saavel fra Omenak som fra Ikaresak; fra Bugten Amitoeitsiak kan man overland meget let komme ind i den, uden at man behøver at passere ind igjennem dens Munding.

3) Okesiksak, ved Mundingen af Ingnerit-Fjorden. Dette Sted ligger 7 Mile fra Omenak, omringet af de høieste og steileste Klippevægge, som findes i Grønland. Her seer man stadig Iis klæbe selv i de mindste Fordybninger og paa de mindste, endog mod Syd vendende Skraaninger af disse overordentlige Bjerghøider, hvis skarpe og phantastisk formede Tinder næsten hænge ud over Havet. Fra Okesiksak har man 6 Mile til det Inderste af Ingnerit-Fjorden, hvor Landisen

sænker sig ned i 2 Arme, men dog kun afgiver faa og smaa Iisfjelde, skjøndt Isen paa Fjorden knækker og holdes aaben ved Landisens Bevægelser. Handelen ved Okesiksak forestaaes af en dansk Baadsmand, som dog om Sommeren er fraværende og udfører Togter. Her er der Leilighed til den samme Sælhundefangst og lignende Fiskerie, som overalt i Omenaks-Fjorden; faa hundrede Skridt foran Husene kunne Haierne fiskes i Mængde fra Huller i den faste og sikkre Iis, ligesom ogsaa Hellefiskebankerne findes paa flere Punkter i Nærheden. Rigelig 5 Mile fra Okesiksak kommer man til den yderste beboede Plads i Distriktet, det saakaldte Upernivîks-Næs. Veien dertil gaaer forbi uhyre vilde og steile Klippevægge; ved Mundingen af Kongerdluarsuk-Fjorden reise de sig lige op af Havet, til en Høide af 5000 Fod. Der gives ingen Gjenstande af bekjendt Størrelse, ved Sammenligning med hvilke man kan danne sig et Begreb om disse Masser, som man først bliver opmærksom paa ved det skuffende i Afstandene, som man anseer for langt kortere end de ere, og ved at prøve paa at bestige en Deel af Underlandet. Thi hvad man anseer for ubetydelige Bakker derunder, finder man at være Bjerge paa henved tusinde Fod. Men selve Øen, hvor den beboede Plads ligger, overgaaer endnu alt det øvrige grønlandske Klippeland, i Steilhed og phantastiske Former; dens fremspringende Tinder ere ved Athmosphærens forvittrende Virkninger udskaarne i skarpe Takker, der næsten kunne sammenlignes med Knivsblade eller Naalespidser, skjøndt de kunne anslaaes til at være henved 100 Fod høie. Denne Øe, som ligger paa Nordsiden af Omenaks-Fjordens Munding, er tillige bedækket med langt mere Snee end alt det øvrige Land, og de 5 Kløfter, som ere udskaarne paa Syd- og Vestsiden, ere udfyldte med Jøkeler næsten heelt ned til Havet. Hiinsides

Øen danner Omenaks-Fjorden, den nordøstlige Arm, i hvilken den store Kangerdlursoak-Iisfjord udsender sine talrige Iisfjelde, og som mod Vest begrændses af Svartehuks Halvøen, der danner en Kontrast til de sidst omtalte Bjergstrækninger, idet Landet i det Hele er noget lavere, Bjerge med flade Toppe skraat affaldende, med store mellemliggende Dale og Fladland. Videre mod Nord boer der ingen Mennesker, før man kommer til Upernivik Distrikt, til hvis nærmeste beboede Plads der er over 30 Mile fra Upernivik-Næsset i Omenaks-Fjorden. Veien dertil gaaer enten udenom den store Halvøe, eller indenom og deelviis overland, men den benyttes kun af de Poster, som een Gang om Aaret kjøre i Skæde mellem begge Kolonier. Beboerne af Upernivik-Næs, til hvilke man ogsaa kan regne dem paa Ubekjendte-Eiland, ialt 72 Mennesker, føre et meget isoleret Liv, og beskjeftige sig meget med Rensjagten paa den store Halvøe, saavelsom paa de nærmeste Øer. Om Sommeren gjøre de Reiser op i den nordøstlige Fjord til Okesiksak, hvorfra de gaae overland til den modsatte Fjord og træffe sammen med Grønlænderne fra Upernivik. For ganske faa Aar siden var der endnu et Par Hedninger iblandt dem, og de have endnu i den seneste Tid beskjeftiget sig med de saakaldte Balearfeste, ved hvilke Gamle og Unge tilbringe flere Dage og Nætter i et Slags overspendt Tilstand, med vild Leg og Overgivenhed. Nu ere de imidlertid alle døbte; i det bedste af Husene saae det ret ordentlig og, om man turde sige det, ret velhavende ud. De komme ikke ofte til Kolonien, men forstaae derfor saameget desto bedre at forsyne sig og at sikkre sig mod Mangel. Nær ved Husene findes der Lag af særdeles gode Kul, som Udliggeren ved Okesiksak undertiden henter sig Forsyning af. Forøvrigt er der ogsaa god Sælhundefangst i denne Egn, især

om Foraaret paa Isen foran Mundingen af Kangerdlurſoak; derfor er det ogſaa paatænkt at anlægge et Udſted paa Øen Kakkak eller Kikertarſoak. Dette vil ſikkert være meget henſigtsmæsſigt; et ſtort og endnu lidet bekjendt Farvand vil derved komme under Benyttelſe. De der boende Grønlændere ville da lettere kunne afſætte deres Varer og derved opmuntres til større Virkſomhed, ligeſom man ogſaa kan vente at Grønlændere fra andre Steder af Fjorden ville flytte dertil. Muligen ville da efterhaanden de 2 nordligſte Diſtrikter nærme ſig til hinanden, og den tiltagende Folkemængde fordele ſig mere jevnt over Kyſten.

4) Niakornæt, et Handelsanlæg ſom beſtyres af en Asſiſtent, og tilligemed den nærliggende beboede Plads Sermeſok har 122 Indvaanere. Det ligger 3 Mile indenfor Fjordens Munding, paa den ſøndre Side; Huſene ere byggede imellem temmelig ſteile Klippevægge, ved Foden af en høi og toppet Bakke, ſom danner Pynten Niakornak eller „Hovedet." Desuagtet er Beliggenheden ret ſmuk; Klipperne beſtaae af en mørk Bjergart af ældre vulkanſk Oprindelſe, ſom ogſaa findes ved Godhavn paa Disko og beſtaaer af større eller mindre kugleformige Masſer af Baſalt, indleirede i en tæt og af mindre Brudſtykker ſammenſat Masſe; de have en mat og mørk Farve og bløde Omrids og ere for neden ſmukt bevoxede med Grønt og mangehaande Blomſter, iſær omkring den lille Indſøe, der findes nærmeſt Huſene. Hiinſides de nærmeſte Bakker er der en Dal med en Elv, Kokſinnek, ved hvis Udløb Grønlændernes Telte ſtaae om Sommeren og ſom er rigelig bevoxet med Vegetation. Blandt andet findes her enkelte i Grønland ſjeldne Planter, ſaaſom en lille Taraxacum, Erigeron ercocephalum og Platypetalum purpurescens; de ſædvanlige lave Buſkvæxter

danne et smukt grønt Teppe, jevnt besat med de store røde Ar af Pedicularis; flere Arter af Potentiller, saavelsom Papaver nudicaulis findes i Mængde omkring paa Bakkerne. Over denne Dal hæver Bjerget Iglorsousak sig omtrent til 2000 Fods Høide; derover kan man gaae til Dalen Tunnursoak, i hvilken Jøkeler fra den høiere Bjergkjæde skyde ned. Sammesteds findes der undertiden Rensdyr, og Dalen munder ud i den større Dal, Itiblik, der fra den nærliggende Hollænderbugt fører tvers over Halvøen. Omtrent 2 Mile fra Stranden og 2000 Fod over Havet paa Vestsiden af Itibliks-Elven træffer man et mærkeligt Lag af træagtige Kul, men de ere for langt fra Stranden til godt at kunne benyttes; derimod kunne de bedre hentes 4 Mile fra Niakornak ved Næsset Ekkorgvæt. Ved dette Anlæg drives der ogsaa god Sælhundefangst; Fjorden er her tidligere aaben end ved Kolonien, dog holder den derværende Assistent Cortsen mange Iisgarn, ligesom der ogsaa fanges Hvidfisk med Garn i aabent Vand foran Pynten. Men fremfor alt er der ved dette Sted altid drevet et godt Haifiskerie fra Isen; det synes just ikke, at Lokaliteten dertil er mere fordeelagtig end andre, men snarere at Haierne have deres Træk til saadanne Steder, hvor Fiskeriet holdes i stadig Drift. Derimod fiskes der her kun faa Hellefisk, disse holde sig mere til Banker i det Indre af Fjorden. Men der findes en særegen Art af smaa Flynder og meget store Taskekrabber.

7.

Upernivíks Distrikt*).

Upernivik, paa 72° 48′ N. B., er den nordligste Koloni i Grønland. Den ligger dertil paa en lille Øe, som næsten vender ud imod det aabne Hav, og er udsat for Vinde, der ere iiskolde selv i den bedste Sommertid. Som en Følge deraf er Kysten ogsaa overalt meget bar og øde; Klipperne ere stærkt forvittrede og hensmuldrede, gule og rustbrune; af Værter seer man kun lidet, med Undtagelse af en grøn Plet omkring Husene, hidrørende fra gjødende Substantser. Derimod ligger der endnu i Juli, paa den Tid Skibet kommer, store Sneedynger, især ved Skibshavnen, hvor man gjerne gaaer over Snee, strax som man kommer iland. Selve Husene ere temmelig uheldigt placerede ved den aabne Kyst, henved 1/4 Miil tilsøes fra Skibshavnen, saa at Losning og Ladning kun kan skee langsomt og ved godt Veir. En lille Kirke, 12 Alen lang og 8 Alen bred, findes her og en ligeledes meget lille Bolig for Missionæren. Handelens Bygninger ere ogsaa kun smaa, eftersom Distriktet vistnok er meget produktivt, men Halvdelen af Produkterne indskibes ved Anlægget Prøven, hvortil Skibet gaaer efter først at have været ved Kolonien. Det Hele har et meget trist Udseende; om Sommeren ved uroligt Veir bryder Havet i stærk Brænding mod de nøgne Klipper og tværs over den lille saakaldte Smeddeøe, som ligger foran Husene; til enhver Tid af Aaret kan det snee, og selv i Juli kan Thermometret synke ned til

*) Dette Distrikt er paa Kaartet aflagt efter Jagtagelser paa 2 Sommer-Reiser i de indre Farvande bag Øerne, dog ikke nordligere end Aukpadlartok eller sydligere end Ingnerit-Fjorden. Ei heller Laxefjorden blev derved besøgt.

Frysepunktet. Mai Maaned er i Gjennemsnit $1^1/_2{}^{\circ}$ koldere end Januar i Danmark, deraf kan man danne sig et Begreb om Sommeren ved Upernivik. Vel kan det ikke negtes at der er noget Smukt ved den Dag og Nat skinnende Sol i smukt klart Veir, naar den oplyser de høie Fjelde af Kasorsoak og den udstrakte Havflade med de adspredte Jisfjelde. Men saadanne smukke Dage synes ikke at være hyppige. Og denne bestandige Dag er dyrt kjøbt mod en Nat paa 79 Døgn, af hvilke de 39 Døgn ere mørkere end de mørkeste Døgn i Diskobugten. Her er Kulden ogsaa endnu føleligere end ved Omenak. Hvad der ved Omenak pleier at indtræffe ikkun i Februar, nemlig at Temperaturen synker til ÷ 30° R., det skeer ved Upernivik i Januar, Februar og Marts, og i Februar synker den hyppig endnu lavere. I April haves endnu ganske almindeligt over 20° Kulde.

Samtlige Øer omkring Kolonien have det samme øde Udseende, især den saakaldte Langøe, paa hvis vestlige Side, omtrent 1 Miil fra Kolonien, de Blyantsbrud findes som ere omtalte i den foregaaende Deel. Der, saavelsom paa den nærliggende Griseøe, findes der endeel interessante Mineralier, blandt andet ædel Granat i Stykker, der ere vel saa gode som de paa Storøen ved Omenak. En smuk rummelig Bugt findes paa den samme Øe, østen for Upernivik, den blev tidligere benyttet som Skibshavn, og omkring den er der ret smukt grønt Underland; der havde det maaskee været rigtigere at anlægge Kolonien. Paa Uperniviks-Øens sydostlige Side findes der en lignende Havn, og det fattes i det Hele mellem disse mange Øer og bugtede Kyster ikke paa passende Havne, i Forbindelse med Byggepladser. Langt over alle de lave Øer hæver den større Øe Kasorsoak sig, med sin 3300 Fod høie Top, hvis nordlige Skraaning er bedækket med en Skorpe

af stadig Iis, som af og til kalver Brudstykker, der med en buldrende Lyd styrte ned over de bratte Klippevægge i Havet, som de dog først naae, efter næsten at være forvandlede til Støv. Sydvestvinden, som gjerne sætter en Skyhætte over denne Top, kaster meget voldsomt ned over den, hvorfor man maa være vaersom under Indseilingen ved saadan Leilighed. Paa den vestlige Ende af denne Øe, henved 2 Mile fra Kolonien, findes det største Fuglefjeld i Nordgrønland; Søefuglene bygge der i en næsten fabelagtig Mængde, og de fremspringende Kanter, paa hvilke Æggene lægges, ere saa brede, at man, skjøndt ikke uden Fare, kan komme til dem, hvorfor der ogsaa aarlig samles en stor Mængde Æg. Et mindre Fuglefjeld findes paa den samme Øe, omtrent ligesaalangt sydost fra Kolonien. Foruden disse Søefugle, som bygge paa steile Fjelde, haves Ederfuglen, som i Mængde bygger paa de talrige Smaaøer i dette Distrikt. Derfor produceres der ogsaa endeel Duun, og om Sommeren haves der en uhyre Overflødighed af Æg; Grønlænderne pleie at gjemme dem paa selve Øerne under Sneen, hvor de da kunne holde sig til om Vinteren.

Kolonien blev anlagt i Aaret 1771; dog var den en Tidlang kun et Handelsanlæg eller Forsøg, som beseiledes fra Godhavn af. Efter den samme Beregning, som er benyttet ved de andre Kolonier, er der i Upernivik Distrikt i de senere Aar indhandlet i Gjennemsnit aarlig 868 Tdr. Spæk, 4840 Sælskind, 942 Rensdyrskind, 29 Bjørneskind, 1 à 200 ℔ Ederduun, ialt Varer til en Værdie af 20000 Rdlr., som giver 222 Rdlr. for hver Producent. Det viser sig saaledes paa det Nærmeste ligesaa produktivt som Omenak, og vil med Tiden maaskee blive det meest indbringende i hele Grønland, i Forhold til sin Folkemængde, thi det hører til de yngste

Etablissementer, paa hvilke der endnu er kostet mindst af Handelen. Naar man tillige betænker, at Grønlændernes eget Forbrug af Produkterne, især Spækket, her vistnok er størst, formedelst den nordlige Beliggenhed, og da de endnu saagodtsom slet ikke kjende Kakkelovne eller andet Brændsel end Spæk, kan man vistnok drage den Slutning, at Sælhundefangsten, som er Grønlændernes egentlige Rigdomskilde, er bedst jo længere Nord paa. Men foruden Søefuglene og Rensdyrene afgive Sælhundene saavelsom Hvidfisk og Narvaler ogsaa det eneste Erhverv, thi Fisk, som paa andre Steder ere Grønlændernes Tilflugt i Nøden, findes her kun sparsomt. Der findes ialt 450 Indvaanere, fordeelte paa 12 beboede Pladser, hvoraf de 3, foruden Kolonien, tillige ere Handelspladser. Distriktet danner forstørstedelen en med større og mindre Øer udfyldt Bugt i Fastlandet, hvis nordligste og inderste Deel udgjør den saakaldte Aukpadlartoks-Iisfjord. Der sænker atter Fastlandsisen sig ned i Havet med 5 Arme, hvoraf især den ene er i en stærk Bevægelse og afkaster en stor Mængde Iisfjelde, som søge Veien til Havet, især gjennem et bredt Løb mellem Øerne norden for Upernivik. Omkring dette Løb findes de fleste beboede Pladser, og det synes her, som andetsteds, at det især er Iisfjorden og Iisfjeldene, som trække Sælhundene og Søedyrene overhovedet til sig.

1) Upernivik har 89 Indvaanere. Her boer en Kolonibestyrer og en Missionær. Alle de ved Kolonien ansatte Folk ere Danske, og det er den eneste Koloni i Grønland, ved hvilken ingen Grønlændere ere antagne i Tjenesten. De Indfødte staae her i det Hele endnu meest paa det oprindelige Standpunkt og vise meget lidt Tilnærmelse til de Danske, men hænge endnu ganske ved det frie ubundne Jagtliv. Man har

Møie med at faae Leiede til at tage med paa Reiser i Baade, med mindre man ganske retter sig efter deres Luner, og man er hvert Øieblik udsat for, at de blive kjede af det og absentere sig, enten uden at sige noget, eller med den Undskyldning, at deres Støvler ere opslidte, og hvis man tilbyder dem nye, da at deres Beenklæder ere det o. s. v. Her træffer man ogsaa endnu de fleste ægte eskimoiske Physiognomier; der var endnu i 1848 et Par Hedninger i Distriktet, og selv de Døbte drive endnu hist og her deres gamle overtroiske Ceremonier og Aandebesværgelser, ligesom der i dette Distrikt endnu for faa Aar siden har fundet Mord Sted, der havde deres væsentligste Grund i Overtroe. Kolonien besøges regelmæssig af de engelske Hvalfangere, som anløbe den efterat have søgt Hvaler omkring Disko, eller ogsaa mod deres Villie, naar de have forliist Skibene i den nordlige Deel af Baffins-Bugten Endnu i Aaret 1849 kom Besætningen fra 2 forliste Hvalfangere hertil. Dette er en stor Hjelp for Engelskmændene, som vistnok vilde være nødte til at holde en særegen Station her, hvis der ingen danske Kolonier vare i Nordgrønland. Det danske Skib kommer i Regelen hertil efter Midten af Juli; Skibsføreren erholder en særskilt Douceur for denne Beseiling af den nordligste Koloni, som forøvrigt langt fra ikke er saa vanskelig, som Beseilingen af Omenak. Man kan løbe derop fra Godhavn i 2 Døgn, og det er ikke vanskeligt at komme fra den aabne Søe ind mellem Øerne til Havnen, da Kolonien ligger temmelig yderligt, og Farvandet ikke er synderligt bestuvet med Iisfjelde.

2) Kingitok, med 36 Indvaanere, hvortil nærmest hører de beboede Pladser: Kamnenek med 23 og Innosuk med 26 Indvaanere, bestyres af en dansk Udligger. Disse Pladser

ligge paa Smaaøerne norden for Upernivik ved det brede Løb, gjennem hvilket Iisfjeldene søge ud til Havet. Dette er den nordligste danske Handelsplads i Grønland.

3) Aukpadlartok, paa Øen af samme Navn, som ligger lige foran den store Iisfjord, har 45 Indvaanere og bestyres ligeledes af en dansk Udligger. Hiinsides Iisfjorden ligger den beboede Plads Arpik med 14 Indvaanere. Fra Høiderne omkring Aukpadlartok har man en god Udsigt over den indre Iisfjord, som udgjør hele Farvandet bag eller østen for denne Øe; men hvis man vil see selve Randen af Fastlandsisen, fra hvilken Iisfjeldene hidrøre, maa man tage over til Kirkertarsoak, som ligger endnu et Par Mile østligere. Derfra overskuer man Indlandsisen over en stor Strækning, og den har ganske det samme Udseende, som naar man betragter den fra Høiderne omkring Omenaks-Fjorden eller i Ritenbenks og Jakobshavns Distrikter, en jevn og uafbrudt, i det Høieste svagt bølgeformig, Slette udbreder sig mod Øst saa langt som Øiet rækker. I den forreste Deel af denne Iisslette sees enkelte øeformige Partier af Land, der aabenbart ere Toppene af de Bjerge, som ligge begravede under Iis. Men mærkeligt er det, at man hiinsides disse Bjergtoppe seer den høie Iisslette bedækket med Masser af Steen og Gruus, som danne sorte Striber, der gaae i Retningen hen imod det Sted, hvor Isen bevæger sig og Iisfjeldene bryde af. Thi bag ved disse Striber sees intet Land, hvorfra disse Brudstykker af Klipperne kunde hidrøre; det er derfor sandsynligt, at der endnu langt inde i Landet findes høie Bjergkjeder, som rage frem af Isen. I den indre Iisfjord findes der flere Smaaøer, paa hvilke Ederfugle bygge; ogsaa Rensdyr forekomme paa Landet der omkring, som har langt mere Vegetation

end den ydre Kyst ved Kolonien. Herhen høre endnu de beboede Pladser, Sauernek med 19, og Angmausak med 11 Indvaanere.

4) Prøven, et Handelsanlæg, bestyret af en Assistent og beliggende 8 Mile søndenfor Kolonien. Mellem begge findes der en Gruppe af meget høie og steile Øer, som ere kjendelige og veiledende Mærker for de Søefarende. Yderst ligger Kasorsoak, indenfor den, den større Nutarmiuts Øe og inderst en Række af 4 à 5 ogsaa meget høie og steile Øer. De inderste Løb mellem disse Øer forbinde Iisfjorden med den saakaldte Laxefjord, men befares kun sjeldent, undtagen af Grønlænderne paa Rensjagten og af Udliggeren, som pleier at tage op i Laxefjorden paa Fiskerie. Der er det, at Grønlænderne fra Omenaks og Upernivíks Distrikter mødes overland. For et Par Aar siden blev der skudt en Hvidbjørn der, inderst i Fjorden, om Sommeren. Landet omkring disse indre Løb, har ikke det golde Udseende, som de ydre Øer; man træffer der endog ret smukke grønne Dale imellem de høie, med Jøkeler bedækkede Fjelde, saasom ved den tidligere beboede Plads Nutarmiut, paa hvilken Grønlænderne meget opholde sig for Rensjagtens Skyld om Vinteren; nu groer der høit Græs, Syre og Cochleare og mange Blomster omkring Huustomten. Anlægget Prøven har 82 Indvaanere, og nærmest dertil høre Pladserne: Sandøe, adskilt derfra ved et smalt Løb, som tildeels danner Havnen, med 43, Kivsak med 32 og Ikaresak med 26 Indvaanere. Prøven er en ret venlig lille Plads, ved hvilken der aarlig indhandles næsten ligesaameget som ved Kolonien med de andre Udsteder. Paa den nærliggende Halvøe Kangek fanges der endeel Rensdyr, men endnu mere paa Fastlandskysten indenfor Øen Kikertarsuk eller Søndre

Upernivik. Den oprindelige Koloni skal have ligget en kort Tid der paa Fastlandet, ved det store brede Sund paa et Sted, som nu kaldes Ekalluit og hvor der fiskes Lax. Men den Omstændighed, at Isen paa Sundet først brød op saa seent paa Sommeren, var Anledning til, at man flyttede Kolonien. Paa denne Kyst findes der et smukt grønt Underland, paa hvilket man om Sommeren seer Rensdyrjægernes Telte; 2 smaa Fjorde føre noget dybere ind i Landet, mod Nord Amitoarsuk, ved hvis Ende der findes en stor Dal med næsten livlig grøn Enggrund, omgiven af høie Bjerge med Jøkeler og brusende Elve; mod Syd Ingnerit, i hvilken der forekommer Steenkullag ved Stranden.

Tillæg.

Fortegnelse over en Samling af nordgrønlandske Mineralier.

Det er ikke Forfatterens Hensigt, i dette Skrift at meddele nogen videnskabelig mineralogisk Afhandling, men jeg ønskede kun, om muligt, at vække Interesse for denne Klasse af Grønlands Naturprodukter, især hos dem, som ved selv at reise i Landet, eller paa anden Maade maatte finde Leilighed til at forøge vor Kundskab derom. Grønlands Botanik kan vel antages at være paa det nærmeste afsluttet; Dyreverdenen, navnlig den, som opholder sig i Havet, kan snarere endnu frembyde en viid Mark for Undersøgelser, men der staaer dog vistnok endnu mere tilbage i Henseende til Mineralriget. Thi Mineralierne ere ikke bundne til Klima eller Bredegrader; og man kan af Landets Beliggenhed slet ikke slutte sig til, hvad der i samme kan forekomme. Af Mineralier, som kunde blive af Vigtighed i økonomisk Henseende, er der vistnok hidtil kun fundet faa i Grønland, men desto flere af saadanne, som have været og endnu ere søgte for Mineralie-Kabinetter. Paa mine Reiser i Nordgrønland havde jeg Leilighed til at indsamle et ikke ringe Antal Mineralier, deels blotte Prøver af Bjergarter i et saadant Udvalg, at Landets almindelige mineralogiske Beskaffenhed deraf kunde blive anskuelig, deels særskilte Mineralier. Der savnedes endnu Leilighed til at underkaste denne Samling en nøiere Undersøgelse, hvorfor mange Stykker endnu ikke have kunnet bestemmes og deres Navn angives, deels fordi de muligen ere nye, deels fordi de ikke kunde bestemmes ved en

saa flygtig Undersøgelse af de ydre Kjendetegn alene. Jeg fandt det derfor rigtigst at udsøge en fuldstændig, og med et rigeligt Antal Exemplarer forsynet Prøvesamling af Alt, hvad der fandtes, og at afgive samme til Universitetets mineralogiske Museum, hvor den findes opstillet og hvorfra de endnu ubekjendte Stykker vilde kunne udtages til Undersøgelse og Bestemmelse. Foruden denne Samling udsøgte jeg tvende mindre, men dog ogsaa næsten fuldstændige Samlinger, af hvilke den ene sendtes til Uuiversitetet i Christiania, den anden til Videnskabernes Selskab i Stokholm. Da ovennævnte Samling, som er opstillet i Universitetets mineralogiske Museum, hvor der tillige findes en ældre, af Mineralogen Giesche erhvervet grønlandsk Mineraliesamling, som dog for Nordgrønlands Vedkommende kun indeholder meget faa Stykker, der ikke findes i hiin tillige, har jeg troet at kunne give en nogenlunde fuldstændig Oversigt over de hidtil i Nordgrønland fundne Mineralier, ved at meddele en ligefrem Fortegnelse over hele Samlingen, med de samme Nummere og i den samme Orden, hvori den findes opstillet, og efter hvilken Stykkerne fra hvert Distrikt ere samlede for sig.

I.

Godhavns Distrikt.

Øen Disko bestaaer i Hovedsagen af de saakaldte Trapbjerge. Trap er en ældre vulkansk Bjergart, som paa fine Steder endnu viser stor Lighed i Udseende med Lava, er slakkeagtig og opfyldt med Blærehuller. Det er især i disse Blærehuller, at mange mærkelige, forstørstedelen krystalliserede Mineralier, de saakaldte Zeolither, forekomme. Trappen danner store horizontale Lag, som sees tydeligt i Bratningerne eller Bjergenes skarpt afskaarne Sidevægge; hver af dem synes opstaaet af en Strøm, som har udbredt sig over den underliggende, og tilsammen have de en Tykkelse af 2 à 3000 Fod, hver for sig af 60 til 100 Fod. Det er paa mange Steder, og især ved Godhavn tydeligt at see, at denne Trapmasse hviler paa et Grundlag af de ældre Bjergarter, som ere udbredte over Størstedelen af Grønland, nemlig Granit eller

Gneus; thi disse komme hist og her frem under Foden af Trapbjergene og danne det lavere Forland, saaledes som den Halvøe, hvorpaa Kolonien Godhavn ligger.

Stykkerne ere alle betegnede med Bogstavet G. og gaae fra G. 1 til G. 63.

1—8 ere Prøver af Gneuslagene eller den lagdannede Granit fra Godhavns Halvøe og kunne tillige tjene som Prøvestykker for de almindeligste Bjergarter, af hvilke Størstedelen af Grønlands Klipper bestaae. Gneussen er sammensat af Qvarts, Feldspat, Glimmer og Hornblende, hvilke Mineralier ere blandede i forskjelligt Mængdeforhold i de forskjellige Lag, saa at det ene eller det andet er meest fremherskende, eller at enkelte Lag saagodtsom alene bestaae af eet af disse Mineralier, saasom især de glimmerrige Lag eller Glimmerskifer, de hornblenderige eller Hornblendeskifer, Qvartslagene o. s. v. Gange eller Aarer, som meest bestaae af Feldspat, gjennemkrydse Lagene i forskjellige Retninger. Disse forskjelligartede Stykker ere tagne fra en enkelt Klippevæg paa 20 à 30 Fods Høide.

9—63 ere forstørstedelen Bjergarter og Mineralier af Trapformationen.

9. Traptuf, indesluttende Brudstykker af Gneus. Dette Stykke er fra Lyngmarken, der hvor Kilderne have deres Udspring. Sammesteds sees Trap hvilende paa Underlaget af Gneus. Bjergarten er der meget slakkeagtig og liig en Lavastrøm, der er størknet deelviis, medens den deelviis endnu har været flydende og i Bevægelse. Den størknede Masse er sønderbrudt, Brudstykkerne blandede med Brudstykker af Underlaget og senere atter sammenkittede. Denne Bjergarts porøse Beskaffenhed er udentvivl Grunden til, at den indeholder Vand og giver Kildevældene Næring.

10. Almindelig Trap, fra Hovedlagene.

11. Prøve af den i mindre Søiler kløftede Trap eller Basalt.

12. Trap, fra Toppen af Disko.

13. Skifret Trap, fra Tunno i Disko-Fjorden.

14. Tæt Trap med Olivin, gangformig, sammesteds.

15. Samme med Svovlkiis.

16. Rødbruun Trap, opstaaet ved Bjergartens Forvittring eller Opløsning.

17. Chabasie, krystalliseret i almindelige Rhomboëdre, fra Lyngmarken, hvor dette Mineral er meget hyppigt.

18—19. Samme med et særegent blegrødt, blødt, talgagtigt Mineral, som springer i Stykker naar det lægges i Vand, men forøvrigt endnu ikke er undersøgt nøiere.

20—21. Chabasie i mindre almindelige Krystalformer, fra Lyngmarken.

22—23. Samme, fra Disko-Fjorden.

24. Levyn, fra Lyngmarken. Dette, saavidt vides, hidtil kun fra Færøerne bekjendte Mineral, er temmelig hyppigt i Nordgrønland.

25. Samme med en halvgjennemsigtig, tæt Zeolith. Lyngmarken.

26. Samme med Chabasie.

27. Stilbit. Dette Mineral, som findes paa Færøerne saa almindeligt og i saa udmærkede Krystaller, forekommer ikkun sparsomt i Grønland.

28—29. Samme med Levyn. Alle fra Lyngmarken.

30. Stilbit. Disko-Fjord.

31. Mesotyp. Lyngmarken.

32. Samme, fra Disko-Fjord, hvor det findes i temmelig store Stykker, især paa Nordsiden af Bugten Ekalluït, hvilken Egn i det Hele synes at være riig paa Ziolithen, men kun er lidet undersøgt.

33. Analcim. Engelskmandens Havn.

34—37. 2 à 3 endnu ikke bestemte Zeolither.

38—41. Ligesom 18.

42. Ubekjendt, kugelformig, tæt Zeolith. Blæsedalen.

43. Okenit eller Dysklasit, af svagt straalet Brud, svagt gjennemskinnende.

44. Kalkspat i Rhomboëdre med afstumpede Hjørner, fra Hulerne under Skarvefjeldet.

45. Samme, fra Fortunebay.

46. Ubekjendt Zeolith. Disko-Fjord.

47. Haarformig Mesotyp paa Chabasie. Disko-Fjord.

48. Samme. Karusoït i Disko-Fjord.

49. Ubekjendt Zeolith, sammesteds.

50—51. Ligeledes, Disko-Fjord.

52. Gedigent Kobber, som meget smaa Korn i Mesotyp. Disko-Fjord.

53—55. Bjergkrystal, sammesteds.

56. Qvarts, besat med ubekjendte Krystaller, sammesteds.

57. Glasagtig Qvarts med Blærehuller, sammesteds.

58. Jaspis, Ekalluït, sammesteds.

59. Grøn Jaspis (Nephrit?), sammesteds.

60—61. Guult herdet Leer, Malligiak, sammesteds.

62—63. Mesotyp m. m.

II.

Egedesmindes Distrikt.

Her har man hidtil kun fundet af de saakaldte Urbjerge, men de ere paa mange Steder meget skifrede og sondrede i Lag af forskjelligartet Udseende, der atter i forskjellige Retninger gjennemkrydses af Aarer eller Gange. De sorte, meget skifrede Lag bestaae i Almindelighed af Hornblende, og de hvide eller rødlige Aarer af Granit i egentlig Forstand, det vil sige af Feldspat, Qvarts og Glimmer, hvilke Mineralier i dem gjerne ere meget storkornede. Glimmeren danner som oftest meget store Plader, men de ere vanskelige at faae ud, uden Sprængning eller Minearbeide. Hvor Klipperne saaledes vise sig sammensatte af forskjelligartede Lag, pleier man ogsaa som oftest at finde enkelte, mindre almindeligt forekommende Mineralier, og der er allerede fundet endeel saadanne i dette Distrikt, skjøndt det kun er saa lidet bereist, især det Indre af de store Fjorde.

Stykkerne ere alle betegnede med E. og gaae fra E. 1 til E. 81.

Fra Øen Aito med Omegn:

1. Sort og bruun Hornblende.
2. Samme med grøn Diallage.
3. Samme med Granat.

4—5. Grøn Diallage.

6—7. Et ubekjendt, guulagtigt, gjennemsigtigt og haardt Mineral, hyppigt i den sorte Hornblende.

8. Granater fra Hornblendelagene. De findes paa Sydsiden af Øen i stor Mængde, men ere uden Værdi.

9. Blyant, bladig, i Gneus, fra Øen Riskol.

10. Samme, fra Bugten Ekallugarsoït, hvor det skal findes i Mængde, ligesom i det Indre af Neksotouk-Fjorden.

Fra Næsset Nounggeitsiak ved Eginiarfik:

11—12. Allanit. Dette temmelig sjeldne Mineral danner flade, sorte og glindsende Korn i de rødlige Granitgange. Det findes i temmelig Mængde paa det lille Næs, umiddelbart ved Søen, men er vanskeligt at hugge ud.

13. Zirkon i meget smaa, men tydelige Krystaller. Dette i Grønland sjeldne Mineral forekommer paa forskjellige Findesteder i Ledsagelse med det Foregaaende.

Fra Øen Innusulik:

14—15. Allanit i Feldspat og som løse Stykker.

16. Hvid Feldspat, ledsagende samme.

17. Skriftgranit, ligeledes.

Fra Øen Sungaursak:

18—22. Apatit, deels alene, deels i Granit og som mere eller mindre beskadigede Kryställer. Dette Mineral er ikke sjeldent i Nordgrønland, men intetsteds fundet i Krystaller af saa overordentlig Størrelse, som paa dette Sted; da deres Masse er saa blød er det vanskeligt at faae dem ud af den haarde Bjergart, uden som Brudstykker; men det synes som om der findes Krystaller paa 6 à 8 Tommers Diameter.

23. Svovlkiis, en meget stor Krystal.

24—26. Mørkegrøn, halvgjennemsigtig Feldspat. Alle 3 Mineralier findes samlede paa den samme Klippevæg, hvis gule eller rustbrune Farve paa dette Sted har givet Øen sit grønlandske Navn.

Paa Øen Akudlek, som ogsaa findes der i Nærheden, har

Mineralogen Giesche fundet en heel Deel forskjelligartede og interessante Mineralier.

Fra Øen Maneetsok:

27—28. Almindelig glimmerholdig Dolomit med Tremolyt. Samme danner Lag af stor Mægtighed.

29—33. Glasagtig og asbestagtig Tremolyt, tildeels i store stjerneformige Grupper.

34. En meget qvartsholdig Bjergart, som danner Lag afvexlende med Dolomiter.

35—36. Samme med Titanit og grøn Straalsteen.

37. Meget storkornet, graalig grøn Salit.

38. Græsgrøn Salit.

39. Grøn Straalsteen.

40—41. (See nedenfor).

42—62. Salit med Kalkspat og Straalsteen, krystalliseret i forskjellige, tildeels tydeligt uddannede Former.

63—65. Straalsteen, krystalliseret i Kalkspat.

66. Molybdænglands, fiint indsprængt i Salit.

67—68. Titanit, krystalliseret med Straalsteen i Bjergarten 34.

69. Idokras, ei ulig den i Bøhmen forekommende Egeran.

70. Samme med en færegen hvid Feldspat.

71—73. Samme, tildeels udmærket tydeligt krystalliseret, og med Kalkspat.

74. Ubekjendt bruunguult Mineral i tæt Qvarts.

75. Feldspat, labradoragtigt, eller med Farvespil.

76. Staurolit i Talkskifer.

77. Guul Glimmer, som det synes i afslidte Krystaller, i Qvarts. — Alle de her anførte Mineralier forekomme samlede paa den østligste Pynt af Øen, hvor den beboede Plads findes.

78—79. Rød Feldspat i utydelige Krystaller, overtrukne med smaa Krystaller af et ubekjendt Mineral, med Bjergkrystal og Jernglands, fra Midten af Øens Sydside.

80. En porøs ubekjendt Masse, indleiret i samme.

Fra Bugten Tessiursak:

40. Glimmer i Plader af henved en Haands Størrelse, meget regelmæssige, klare og gjennemsigtige, af et temmeligt tykt Parti, som tilfældig sad løst, formedelst Bjergartens Forvittring.

Fra et ubekjendt Findested:

41. Sort Spinel i en temmelig stor Krystal, hjembragt af en Grønlænder fra Rensjagten.

Fra Øen Pudleet:

81. Granat.

III.

Christianshaabs Distrikt.

Om Bjergmassernes Beskaffenhed gjelder det Samme, som der er sagt i Henseende til det forrige Distrikt; dog er Samlingen herfra mindre. Der turde maaskee endnu findes endeel interessante Ting omkring Sydostbugten; saaledes har jeg ogsaa her seet Allaniten ved Bugten Orpiksoït, men jeg bereiste disse Egne meest om Vinteren, da Sneen bedækkede Landet.

Stykkerne ere betegnede med C. og gaae fra C. 1 til C. 59.

Fra Egnen ved Ikamiut:

1. Turmalin, et stort afbrukket Prisme i hvid Feldspat med guul Glimmer, Qvarts og Granater.

2. Titanjern i den samme Feldspat, med grøn Straalsteen, sort Hornblende og et rødligt, tæt, samt et bruunt, krystallinsk ubekjendt Mineral.

Fra Øen Akudlek:

3. Tæt Epidot.

4. Et augitagtigt Mineral, som smaa Krystaller, i rødlig Kalkspat.

Fra Pynten Rook:

5. Almindelig Dolomit, som danner store Lag ligesom paa Maneetsok.

6. Glimmerholdig Dolomit.

7—8. Et særegent blødt, grønligt Mineral i samme (chemisk undersøgt og fundet at være Magnesiasilikat).

9—10. Tremolyt, i samme.

11—13. Et djærvt, hvidt, salitagtigt Mineral.

14. Djærv grøn Salit, med krystalliseret Straalsteen.

15—21. Salit, krystalliseret i Qvarts.

22—26. Straalsteen, Asbest og Amiant, stærkt rustfarvede, ledsagende et ubetydeligt Blyantlag.

27. Bruun asbestagtig Hornblende.

28. Hvid Glimmerskifer.

29. Grønlig labradoragtig Feldspat, krystalliseret i Qvarts.

30. Turmalin, krystalliseret i Qvarts med Granater (og en Albitkrystal?)

31. Et ubekjendt Mineral (Polymignyt?), med hvid Glimmer i Qvarts.

Ved Bugten Kangerdluluk:

32. Graalig Dolomit.

33. Samme med et talkagtigt Mineral.

34. Grøn og bruun Straalsteen (Antophyllit?)

35. Hvid Feldspat eller Albit, med Glimmer og Apatit.

Fra Øen Suïlaursak:

36. Sort Hornblende.

37—38. Almindelig lysegrøn Hornblende.

39. Grøn Straalsteen, krystalliseret med Kalkspat.

40—42. Guul Epidot, krystalliseret i lysegrøn Hornblende.

43. Sort Hornblende med Granater.

44. Særegen hvid Feldspat med Granater.

45. Rød Skriftgranit.

46. Magnetjern, krystalliseret i storkornet Granit. Dette Mineral forekommer saagodtsom overalt, i større eller mindre Korn

indsprængt i Klipperne og især i de rødlige Granitaarer, tilligemed grøn Apatit. Men denne Prøve indeholder Krystaller af usædvanlig Størrelse.

Fra Bjergryggen Kakkarsoak:

47. Hvid Feldspat, tildeels i utydelige Krystaller.

48. Chloritagtig Skifer.

49. Kobbergrønt, som Overtræk.

50. Ubekjendt lyserødt Mineral med lysegrøn Hornblende og Qvarts.

Fra Sydsiden af Bugten Ekalluït:

51. Bruun Straalsteen med Granater.

52—57. Løse Granater, som findes der i Mængde, men ikke af nogen Værdi.

58. Albit med Apatit og Glimmer.

59. Albit, krystalliseret. Saavel af denne, som af den almindelige Feldspat, ere Krystaller meget sjeldne at erholde i Nordgrønland.

Fra Omegnen af Claushavn:

60. Rund Qvarts Rullesteen, fra Leerbugten.

61—62. Et augitagtigt Mineral, krystalliseret i lange 4sidige Prismer i graa Kalksteen.

63. Guul og mørk Qvarts i Glimmer. Pingoarsuk.

64. Broget Kobbermalm med Kobberkiis, fundet indsprengt i Qvartslag, men kun sparsomt, nær Husene ved Claushavn. (Giesche omtaler ogsaa at have seet Spoer af Tinsteen).

65. Mørk Skifer med Jernspat og Svovlkiis.

IV.

Jakobshavns Distrikt.

Bjergene ere af samme Beskaffenhed, som i det Foregaaende, men kun faa særegne Mineralier ere hidtil fundne her.

Stykkerne ere betegnene med Bogstavet J. og gaae fra J. 1 til J. 12.

1. Tæt Epidot paa rødlig Gneus, tillige som Prøve paa den naturligt slebne og furede Klippevæg i Kororsoak-Dalen.

2. Lyseguult ubekjendt Mineral med Granater i Feldspat. Nordre Næs.

3. Rødlig Gneus, som Prøve af den naturligt slebne og furede Klippevæg ved Pakitsok-Fjorden.

4. Epidot, indsprængt i rødlig Gneus, fra Toppen af Landet sammesteds.

5—6. Vægsteen, sammesteds.

7. Prøve af en smal Basaltgang ved Sauernek.

8—10. Prøver af de løse Trapblokke, med Aarer af et hornblendeagtigt Mineral, som findes i Mængde paa Landet omkring Pakitsok-Fjorden.

11. Straalsteen med Salit (?) og

12. Staurolit i Talkskifer, begge fra meget usikkre Findesteder.

V.

Ritenbenks Distrikt.

Dette Distrikt indbefatter den lange Strækning af Fastlands-kysten langs Waigattet indtil Omenaks-Fjorden, udmærket ved sine talrige Steenkuldannelser under de høie Trapbjerge. I Omegnen af selve Ritenbenk, paa Arveprindsens-Eiland, er der endnu intet synderlig Mærkeligt fundet.

Stykkerne ere betegnede med Bogstavet R. og gaae fra R. 1 til R. 76.

1—2. Stærkt glindsende, næsten begagtige Steenkul, af de stammeformige Partier ved Atanekerdluk, som ere omtalte ved dette Steds Beskrivelse.

3—4. Rav fra samme, paasiddende, og i løse Stykker.

5. Anthracit, fra Mannik, omtrent 1/4 Miil ovenfor Telte-pladsen, i Skrænten af Elvleiet. Dette Mineral, som danner Overgangen fra Steenkul til Blyant, er ogsaa fundet i Blyant-

laget ved Karsok. Ved Mannik danner det et heelt Lag, ligesom Steenkullene og viser sig tydeligt, som opstaaet af et Kullag, ved at bedækkes med gløende Basalt.

6. Steenkul af et Lag paa 2 Alens Tykkelse, nær Søeranden ved Enaliosivik (Patoot).

7. Steenkul af et lignende Lag ved Atane.

8. Steenkul med Rav, fra Hareøen.

9. Steenkul i Form af en fladtrykt Green, sammesteds.

10. Rav fra de samme Steenkul.

11. Skifret Sandsteen, af de Lag, som indeslutte Kullagene ved Waigattet.

12. Rød, herdet Skifer, ligeledes.

13. Rød Sandsteen, ligeledes.

14. Normal Trap, fra Næsset ved Ataneferdluk.

15—16. Slakkeagtig Trap. Enaliosivik.

17. Normal Trap. Noursoak.

18—25. Chabasie, Hyalit, Opal og forskjellige Zeolither, samlede langs Kysten af Waigattet.

26—27. Kalkspat eller islandsk Dobbeltspat, fra Tunnudlersoak ved Noursak.

28—31. Særegen glimmeragtig Zeolith, med en straalet og en tæt Zeolith. Noursak.

32. Den saakaldte Angmak, eller en af Grønlænderne fordum til Redskaber anvendt Steenart, der nærmer sig til Flint eller Hornsteen. Fundet som Rullesteen ved Noursak.

Stykkerne 33—53 ere fra Egnen ved Makkak, hvor Trapbjergene ere i en høi Grad opløste og gjennemskaarne af talrige Gange, der ere udfyldte med Zeolither og forskjellige andre Mineralier. De ere forstørstedelen tagne ved en lille Elv, som løber ud i den derværende Bugt, og hvis Leie er opfyldt med talrige løse Blokke af de samme Mineralier:

33—34. Djærv og krystalliseret Natrolith.

35—40. Kalkspat i store Krystaller, og med Natrolith.

41. Analcim, krystalliseret i smaa Tærninger.

42—48. Okenit eller Dysklasit i 2 Varieteter, den ene med et straalet Brud, den anden asbestagtig, saa at den kan sondres i

lange og tynde Naale eller Traade. Dette ellers temmelig ualmindelige Mineral findes paa dette Sted i overordentlig Mængde og danner Gange, som gjennemkrydse Bjergmassen i alle Retninger og pleier at staae frem som skarpe Kamme, da dens Masse ikke saa let hensmuldrer, som selve Klippernes. Forøvrigt er Mineralet let kjendeligt ved dets hvide Farve og dets mærkelige Form. Det kan brydes ud i store Plader, der have en paafaldende Lighed med forstenet Træ; de fine Naale, hvori det lader sig sondre, ere meget skarpe og stikkende, hvorved den for dette Mineral eiendommelige store Seighed giver sig tilkjende.

49—53. Et deels grønligt deels gulagtigt, ganske blødt Mineral, som ledsager det foregaaende i stor Mængde, men endnu ikke er undersøgt.

54. Arragonit med Mesotyp og Kalkspat, fra Næsset Nulluk.

55. Mosagat og Bjergkrystal paa Trap. Ipiarsuk.

56. Sort, bituminøs Arragonit. Noursak.

Følgende Stykker ere fra Omegnen af Noursoak:

57. Kalkspat i mærkelige kugleformige Partier.

58—64. Kalkspat i forskjellige Former og Varieteter.

65—69. Arragonit i store stjerneformig grupperede, og i Kalkspat indleirede Krystaller. Dette Mineral forekommer meget udmærket i denne Egn, udfyldende spalteformige Gange paa 8 à 10 Tommers Tykkelse.

70. Traadig Arragonit.

71—73. Chalcedon i forskjellige Farver.

74—75. Et bruunt opalagtigt Mineral.

76. Hyalit.

VI.

Omenaks Distrikt.

Bjergenes Beskaffenhed er i det Foregaaende paa flere Steder berørt. Paa sjeldne Mineralier have de hidtil ikke viist sig rige.

Stykkerne ere betegnede med Bogstavet O. og gaae fra O. 1. til O. 222.

Fra Omegnen af Riakornak:

1—28. Forskjellige Zeolither, deels krystalliserede, deels tætte eller af forskjellig krystallinsk Struktur, nærmende sig i Udseendet til Okenit, Mesotyp, Prehnit, Comptonit o. a., men endnu ikke undersøgte eller bestemte. De ere alle temmelig store, masfive Stykker, uden Bjergart, samlede som løse, deels langs Stranden, deels i Elvleierne.

29—30. En meget almindelig tæt Zeolith, i Bruddet ei ulig Porcellain eller Biskuit.

31. Okenit.

32. Særegen krystallinsk Trap med et mørkebruunt, halvmetallisk glindsende Mineral.

33—34. Særegne kugelrunde Trapmasser af ubekjendt Oprindelse, forekommende løse paa Overfladen.

35—37. Chalcedon, deelviis med Kalkspat, meget hyppig i Egnen af Sermesok.

38—46. Kalkspat og Bjergkrystal, begge i forskjellige Varieteter og Former. Den sidstnævnte findes især, i udmærket klare og i begge Ender udviklede Krystaller, i denne Egn.

47. Trap med Olivin.

48—49. Dolomit med et ubekjendt Mineral, af en løs Blok paa Kangek.

50—54. Prøver af de træagtige Kul og en samme ledsagende træolet, bastagtig Masse, samt det omgivende Leer, fra det i det Foregaaende nævnte Kullag ovenfor Hisliks-Dalen, 2 Mile fra Stranden ved Hollænderbugten.

Forskjelligt fra den sydlige Fastlandskyst:

55—56. Dolomit med et ubekjendt Mineral, fra Jøkelen ved Sarfarfik.

57—59. Samme med Tremolyt og et blødt, ubekjendt Mineral, sammesteds.

60. Grønlig Feldspat, sammesteds.

61. Samme, med Titanit, sammesteds.

62—63. Sort og grøn Hornblende. Kellakitsok.

64. Gneus med Svovlkiis, fra Jøkelen ved Sermiarsut.

65. Hvidt asbestagtigt Mineral med Glimmer, fra Jøkelen ved Asfakak.

66. Krystallinsk Trap. Sarfvæt.

67. Trap med Olivin, sammesteds.

Fra Egnen ved Karsok:

68—69. Den hvide Sandsteen, hvori Blyantlaget forekommer.

70. Samme, mørk af iblandet Blyant.

71—72. Sandsteen med Blyant.

73. Blyant fra Hovedlaget.

74. Skifret Blyant.

75—76. Særegen Trap, som danner Bjergmassen under Blyantlaget.

77. Qvarts med sort Hornblende i lange tynde Prismer, udgjør Gange i samme Bjergmasse.

78—85. Forskjellige løse Zeolither, samlede paa Overfladen i en Høide af 3 à 4000 Fod over Havet.

Endvidere Forskjelligt fra den sydlige Fastlandskyst:

86—91. Kalkspat, Qvarts og Chalcedon.

92—94. Glimmeragtig Zeolith, fra Ujaratorsoït.

95—97. Forskjellige Zeolither.

98. Dolomit, løs Blok, ved Kome.

99. Sort Aragonit.

Fra Omegnen af Kome:

100—104. Forskjellige, tildeels ikke bestemte Zeolither, fra Jøkelen i Tuaparsoït.

105. Traptuf, sammesteds.

106. Prøve af en Trapgang, som bedækker et Kullag.

107. Prøve af de ved denne Berøring forvandlede Kul, samt den derved hærdede Sandsteen.

108—110. Almindelig Sandsteen, som indeslutter Kullagene.

111—113. Samme med et særegent grønligt, meget blødt Mineral.

114. Steenkul fra almindelige Lag.

115. Jernvitriol fra Kullagene.

116. Særegen Varietet af samme (3/4 svovlsuurt Jernoxydul.

117—118. Skorper af svovlsure Salte (Allun?), som Overtræk paa Klippevæggene.

119—140. Skifer med Rester og Aftryk af forskjellige fossile Planter, især Bregner.

Fra Asfakkak-Jøkelen:

141—142. Fossilt Træ af lysebruun Farve, Stykke af en Knast.

143. Samme, af et stort fladt Stykke.

144—145. Samme, deelviis forvandlet til Kul med Begglands, hvori Træets Fibrer ere forsvundne.

Fra Upernivik's Næs:

146. Steenkul med udmærket Begglands.

Fra Omeneitsiak:

147. Særegen hvid eller blaalig Feldspat, tildeels med Farvespil, i løse Smaastykker.

148. Straalsteen, med Glimmer og Bronzit (?).

149. Epidot med rød Feldspat og Hornblende.

150. Samme, krystalliseret paa Qvarts.

151. Magnetkiis.

Fra Omenaks-Øen:

152. Almindelig sort Hornblende.

153. Bruun, storkornet Hornblende, gjennemtrængt af Glimmerblade.

154. Asbestagtig Straalsteen.

155. Storkornet Feldspat. Grønne Næs.

156. Rød Feldspat med sort Hornblende.

157. Feldspat i utydelige Krystaller med Kalkspat.

158. Tæt Epidot med Qvarts.

159—162. Bronzit.

163. Anthophyllit i en kornet qvartsagtig Masse, af en løs Blok.

164. Fiinkornet bruun, anthophyllitisk Bjergart.

Fra Storøen:

165. Rødlig Feldspat, fra Næsset.
166. Særegen tæt, grønlig Feldspat, sammesteds.
167. Fiinkornet epidotrig Blanding, sammesteds.
168. Rødlig Kalksteen med et augitagtigt Mineral.
169. Kalkspat med et Zeolithagtigt Mineral.
170. Prøve af den almindelige Gneus.
171—173. Hornblende af meget store Lag.
174. Grønt, salitagtigt Mineral.
175. Storkornet Albit.
176—177. Turmalin, deelviis som Brudstykker af meget store Krystaller, der laae indleirede i den foregaaende, men desværre saa fast, at de ikke kunde erholdes i heel Tilstand.
178. Sort Glimmer, utydeligt krystalliseret i Qvarts.
179—183. Albitagtigt Feldspat med et ubekjendt Mineral, ligt Yttrotantal.
184. Titanjern med Granat i Hornblende.
185. Forvittret granatrig Bjergart med Graphit.
186—188. Ædel Granat i Asbest og Gneus.
189. Ædel Granat i løse Smaastykker.
190. Svovlkiis, i løse Smaastykker, Brudstykker af Tærningkrystaller.
191. Blyant, i løse Stykker.
192. Lyseblaat ubekjendt Mineral i en meget forvittret Bjergart.
193. Ubekjendt Mineral, som smaa gule Prismer, i samme.
194—195. Magnetkiis, af de store Blokke ved Itivinga.
196. Kalkspat.
197—200. Forskjellige, ikke bestemte Mineralier.
201. Allun, i fine hvide Krystaller, som Skorpe paa Klippevæggene.
202. Samme, som fast traadig Masse.
203. Grønlig Skorpe, forekommende paa samme Maade.

Fra Kariak-Iisfjorden:

204. Almindelig Vægsteen.

Fra Bugten Anorritok:

205—206. Meget storkornet, bladig, grøn Straalsteen.
207. Anthophyllitisk Straalsteen.
208. Grøn, bladig Talk.
209. Samme, utydelig krystalliseret med Kalkspat.
210—211. Hvid Feldspat i utydelige Krystaller.
212—213. Almindelig Feldspat eller Orthoklas, krystalliseret

i Talk. Disse ere de eneste gode og tydelige Krystaller, som det lykkedes at erholde af dette almindelige Mineral i Nordgrønland.

214. En i samme Egn meget udbredt, bruun, anthophyllitagtig Bjergart.

Fra Itifliarsuk:

215. Straalsteen med Anthophyllit (?).

Fra Okaitsok:

216. Prøve af den grovkornede Trap, som danner en bred Gang.

Fra Okesiksak:

217. Almindelig Dolomit.
218. Samme, med Glimmer.
219—220. Samme, med Tremolyt og et ubekjendt Mineral.

Fra Innerit:

221. Prøve af Trapgange, som forekomme i det Indre af Jisfjorden.

Fra et ubekjendt Findested:

222. Bjergkrystaller.

VII.

Upernivika Distrikt.

Naar undtages Blyanten paa Langøen og visse Mineralier, som ledsage den, er der heller ikke fundet synderligt Mærkeligt i dette Distrikt. Dog have Bjergarterne paa de nordligste Øer en ret mærkelig Sammensætning og et variabelt Udseende.

Stykkerne ere betegnede med Bogstavet U., og gaae fra U. 1 til U. 65.

Fra Trap- og Kuldannelsen i den sydlige Deel:

1. Almindelig Trap. Innerit.
2. Søileformig Basalt. Sukausæt.
3—4. Sandsteen og Skifer, hvori Kullagene findes. Innerit.
5—7. Kul fra Lagene, sammesteds.
8. Kalkspat, sammesteds.
9—11. Analcim og Chabasie, fra Sukausæt.
12. Levyn.

13—17. Forskjellige Zeolither, fra Øen Kivsak.
18—20. Samme, fra Fastlandet.
21. Træagtige Kul, fra Fjorden Amitoarsuk.

Bjergarter af Urbjergene:

22. Granit, fra Øen Prøven.
23. Hvid Feldspat med Granater, fra Ikaresak.
24—26. Særegen Gangmasse, fra Prøven.
27—30. Forskjellige Bjergarter, fra Langøen.
31. Qvarts og Feldspat, med regelmæssigt indleirede, kugelformige Granater. Upernivïks Øe.
32—33. Bjergarter fra Griseøen, hvis Lag vise en meget variabel Sammensætning og især en udmærket Rigdom paa Granater.
34. Gneus, fra Kasorsoak.
35. Hornblende-Granit. Sauernek.
36. Bjergart, fra Nutarmiut.
37. Trapgang, fra Griseøen.
38—39. Samme, fra Nutarmiut.

Særegne Mineralier fra Upernivïks Øe:

40—44. Anthophyllit, nellikebruun, halvgjennemsigtig, tildeels sammen med smuk grøn Smaragdit.
45. Samme, krystalliseret i Feldspat.
46. Samme, af en lysebruun, uigjennemsigtig, bladig Varietet.
47. Hvid Feldspat med Magnetjern.
48. Samme, med krystalliseret grøn Straalsteen.

Fra Langøen:

49. Dichroït, dette ved sit blaa Farvespil saa udmærket kjendelige Mineral, findes meget udbredt i Bjergarterne paa denne Øe. Længere Nordpaa har Mineralogen Giesche fundet det i høist mærkværdige, store Krystaller.
50—51. Et blødt, grønligt, ubekjendt Mineral i hvid Feldspat.
52. Et andet ubekjendt, grønt, djærvt Mineral.
53—55. Blyant med Dichroït.
56—57. Samme med gjennemsigtig Feldspat eller Adular.
58. Samme med ædel Granat.
59. Begge med Dichroït.
60. Bladig Blyant.
61. Udmærket traadig eller trævlet Blyant.
62. Ædel Granat.
63. Okeragtig Skorpe fra Klippevæggene ved Blyantlagene.

Fra Kikertarsoak:

64. Djærv Epidot.

Ubekjendt Findested:

65. Svovlkiis, i sammengrupperede Terningkrystaller.

Adskilligt fra forskjellige Distrikter:

Stykkerne ere betegnede med X.
1. Svovlkiis, krystalliseret i Oktaëdre.
2—3. Magnetjernagtige Masser.
4. Tremolyt i en grøn Masse.
5. Nephrit. Godhavn.
6. Grøn Idokras.
7. Kugelformig sammenhobet Glimmer.
8—10. Bjergkrystaller.
11—12. Chalcedon, tildeels grøn.
13. Røgtopas.
14. Angmak.
15—22. Pilespidser, forarbeidede af forskjellige Arter af Qvarts.
24—27. Rullesteen, samlede paa svømmende Iisfjelde.
28. Leer fra samme.
29. Tørv, udmærket fast og god, fra Øen Sauig ved Christianshaab.
30. Tørv, af den løse mosagtige, paa de lave Tørvøer ved Egedesminde.
31. Samling af Skaldyr, fra de hævede Leerlag i Sydostbugten.
32. Muslingskaller, fundne over Havets Niveau, paa Arveprindsens-Eiland.

Sluttelig kommer hertil endnu det i den foregaaende Deel omtalte gedigene Jern, et Stykke paa 21 ℔, og en Samling af Konchylier fra leerblandede Sandlag, hævede over Havets Niveau, ved Pattorfik, i Omenaks-Fjorden. Disse Sidstnævnte ere undersøgte af Hr. O. Mørch, som deriblandt har fundet 13 Arter af Skaldyr, af hvilke de 2 ikke hidtil ere opdagede at forekomme levende under Kysten af Grønland, men vel under Island og New Foundland.

Indhold.

